

Γ. ΤΣΙΜΑΣ

ΧΙΟΣ: Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΝΑΟΣ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ (ΙΒ'—ΙΓ' ΑΙΩΝ)

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Ε'—1931

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 118

Ο ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΗΣ

Νά, τὸ καρᾶβι πὸν περνᾶ !
 Ποῖος τάχα νὰ τὸ κυβερνᾶ,
 Ποῖος νᾶναι στὸ τιμόνι;
 Ποῖον νᾶχη καπετάνο του
 Καὶ μέρα - νύχτ' ἀπάνω του
 Ἕσκιους, σκοτάδι' ἀπλώνει;

Κατάμαυρά 'χει τὰ πανιά,
 Σὰν πῖσσα καὶ σὰν καταχνιά.
 Κόκκινο τὸ σκαφίδι.
 Κουρέλια 'ναι τὰ ξάρτια του
 Καὶ σάπια τὰ κατάρτια του
 Καὶ τὸ τσιμποῦκι φρεῖδι.

Ὡ, τὸ σκαρὶ του τί φοριχτό !
 Μὲς στὸ νερό, σὰν ἔρπετό,
 Τὴν πλώρη του τεντώνει,
 Κι' ἀπάνω στ' ἄγρια κύματα
 Μπροστὰ καὶ πίσω μνήματα
 Χαράζει κι' ἀδλακώνει.

Καὶ σὰ σὲ σουβλερὸ καρφί,
 Στοῦ καταρτιοῦ τὴν κορυφή
 Ποῦ δλόρθη πάντα μένει
 Καὶ στὰ οὐράνια μπήγεται,
 Παντιέρα ξετυλίγεται
 Καὶ κρέμεται σχισμένη.

Ἀπάνω της ζωγραφιστὸ
 Ἔχει ἓναν ἄσπρο σκελετό,
 Κι' ὅταν φυσᾷ ὁ ἀγέρας,
 Ἄνάερα ξεδιπλώνεται
 Καὶ φειδωτὰ τεντώνεται
 Σὰ ζωντανός, σὰν τέρας.

Ὁ Καπετάνος δυὸ φτερά
 Ἔχει τεράστια στὰ πλευρά
 Ποῦ δὲν τοῦ δίνουν βάρος·
 Κι' ἔχει τὰ μάτια πύρινα,
 Τὰ χεῖλη του πορφύρινα,
 Γίγας στὸ σῶμα—ὁ Χάρος.

Τοῦ Διγενῆ ὁ καταχτητὴς
 Δὲν εἶναι τὴν ἄγωνιστὴς
 Στὰ μαρμαρένι' ἀλώνια,
 Καὶ δὲν ἀνοίγει τρύπημα
 Μὲ τὸ κονταροχτύπημα
 Στῆς γῆς τὰ καταχθόνια.

Στῆς θάλασσας τὴν ἐρημιᾶ,
 Μ' ἓνα φορτίο ὄλο κορμιᾶ
 Χλωμά, βουβὰ ἀρμένιζει,
 Καὶ πάει, καὶ πάει καὶ χάνεται
 Μ' ἔσᾳς πὸν θὰ πεθάνετε,
 Καὶ πίσω δὲν γυρίζει.

Μά νά, ή 'Αγάπη από μακρού,
Παίρνει του Πόθου τὰ κουτιά
Και με μιὰ βάρκα φτάνει,

Από τις «Μπαλλάντες του Χάρου»

Κι' άπάνω από τὰ κύματα
Στέλνει στερνά φιλήματα
Σ' αυτούς που ο κόσμος χάνει.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΑΣΤΕΡΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΑΓΕΛΗΣ

Τρία τελευταία δημοσιεύματα, που είδαν τὸ φῶς σχεδὸν τὴν ἴδια ἡμέρα, ἓνα ἄρθρο τῆς βαθυστόχαστης σειράς τῶν ἐπιφυλλίδων τοῦ κ. Νίκου Καρβούνη, στὴν ἐφημερίδα «Ἠρώτα», μετὸν τίτλο «Πνευματικὴ Δουλεία», μιὰ κριτικὴ τοῦ κ. Ζαχαρία Παπαντωνίου, στὴν ἐφημερίδα «Ἐλεύθερο Βῆμα», γιὰ τὴν ἐκθεσὴ τῆς ἐμάδος «Τέχνη», καὶ ἓνα χρονογράφημα τοῦ Φορτούνιο, στὴν ἴδια ἐφημερίδα, μετὸν τίτλο «Μοντερνισμός», μαλονότι μετὰ διαφορετικὰ θέματα τὸ καθένα, συναντήθηκαν σὲ μιὰ κοινὴ ἐκστρατεία. Στὴν ἐκστρατεία κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἀγέλης, ποὺ χαρακτηρίζει, γενικά, τὴν ἐποχὴ μας, μετὰ ἀπειλούμενο ἀποτέλεσμα τὴν κατάλυση τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου καὶ τὴν ἐξαφάνιση τῆς προσωπικῆς του αὐθυπαρξίας στὴ διάνοηση, τὸ αἰσθημα καὶ τὶς δημιουργικὲς του ἱκανότητες.

Ὁ κ. Καρβούνης μίλησε, γενικά, στὸ ἄρθρο του, γιὰ τὴν ὑποδούλωση στοὺς διάφορους «ισμούς», ὡς φιλοσοφικὰ δόγματα, ἢ ὡς κοινωνικὰ συστήματα, ἢ ὡς καλλιτεχνικὲς σχολές, καὶ γιὰ τὴν τάση τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων νὰ κατατάσσονται σ' ἓνα ὁποιοδήποτε κοπάδι, καὶ νὰ τὸ ἀκολουθοῦν τυφλὰ καὶ ὑποτακτικά, ρυθμίζοντας τὸ διανοητικὸ καὶ τὸ ἠθικὸ τους βῆμα μετὰ τὸ ἀνελεύθερο βῆμα τοῦ κοπαδιοῦ, τὸ βῆμα τοῦ ἀριθμοῦ.

Ὁ κ. Παπαντωνίου, περιωρισμένος ἀπὸ τὸ θέμα του στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης, προσπάθησε νὰ παρουσιάσῃ στοὺς νέους καλλιτέχνες ὅλους τοὺς κινδύνους, ποὺ δημιουργεῖ γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ τους προσωπικότητα—γιὰ τὸ εἶναι τους, δηλαδή, τὸ καλλιτεχνικὸ—ἢ προσκόλλησῃ τους στὶς διάφορες «σχολές», ποὺ διαδέχονται, ἐφήμερες, στὶς ἡμέρες μας, ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, χωρὶς κανέναν ἄλλο βαθύτερον ἐσωτερικὸ λόγο ὑπάρξεως

ἐκτός ἀπ' τὸν ἐμπορικὸ. Γιατὶ μόνο στὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι γνωστὸ, ποῖο ρόλο παίζουν στὸ «λαγνάρισμα» τῶν περισσοτέρων ἀπ' τίς «σχολές» αὐτὲς οἱ περίφημοι «marchands de tableaux», μετὰ τίς πληρωμένες κριτικὲς καὶ τὸν τεχνητὸ θόρυβο, ποὺ δημιουργοῦν γύρω τους, γιὰ νὰ μοσκοπουλήσουν τίς εἰκόνας, ποὺ φρόντισαν ν' ἀποθηκεύουν προτῆτερα, ἀγοράζοντες τες γιὰ ἓνα κομμάτι φωμὶ, ἀπὸ φτωχοὺς τεχνίτες, βιασμένους νὰ βάλουν τὴν τέχνη τους ἢ τὴν ἀτεχνία τους στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἐμπορίου γιὰ τὴ δημιουργία τῆς νέας ἀρλούμπας, ποὺ, μετὰ ἓνα πρωτοπορικὸ «ισμὸς», θὰ ρθῆ νὰ ἐκθρονίσῃ τὴν παλιὰ καὶ νὰ γεμίσῃ τίς τάπες τῶν βιομηχανῶν τῆς τέχνης. Καὶ ὅμως σὲ τέτοιαις ἰδέαις σχολές, ἐκτός ἀπὸ τοὺς θλιβεροὺς τύπους, ποὺ φροντίζουν σύμφωνα μετὰ μιὰ παλιὰ συνταγὴ, ν' ἀποχτήσουν μεγαλοφυΐα, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τάλαντο, καὶ εἶναι πρόθυμοι ν' ἀκολουθήσουν κάθε σχολή, ποὺ δὲν ἀπαιτεῖ οὔτε τάλαντο, οὔτε μάθηση, παρασύρονται ἀπ' τὴ λάμψη καὶ τὸ θόρυβο τοῦ «μοντέρνου», καὶ νέοι, πλούσια προικισμένοι καὶ ἀξιοὶ μιᾶς καλύτερης τύχης, θυσιαζόντας τὰ θετικὰ τους προσόντα στὴν ἀερολογία μιᾶς ἀμφίβολης θεωρίας. Σφάγια ἑνὸς κοπαδιοῦ κι' αὐτοί, ὠδηγημένοι ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀγέλης, ἀπ' τὸ ἴδιο πνεῦμα, ποὺ ὀδηγεῖ σήμερα καὶ τοὺς ἐφήμερους θαυμαστὲς τους στὸ κοπάδι τους, γιὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ αὐριο σὲ ἄλλο κοπάδι.

Ὁ Φορτούνιο, πάλι, μετὰ τὸ χρονογράφημα του, σατυρίζοντας τὸν ἀστεῖο μοντερνισμὸ τῆς νέας ἐλληνικῆς κοινωνίας καὶ τὴ μεγάλη παρεξήγηση τῶν θλιβερῶν τύπων ποὺ καλλιεργοῦν τὴ σεξουαλικὴ ἀνηθικότητα καὶ τὴν κοινωνικὴ ἀναρχία, ὡς μοντέρνα... ἰδεολογία—παράδειγμα ἢ παντρεμένη γυναίκα, ποὺ

ντρέπεται νὰ ὁμολογήσῃ πὼς δὲν ἔχει ἐραστὴ, καὶ ἢ δεσποινίδα, ποὺ πηγαίνει στὴν γκαρσονιέρα τοῦ φίλου τῆς μόνο γιὰ νὰ μὴ φανῆ καθυστερημένη μπροστὰ στὶς ἄλλες—μᾶς παρουσιάζει κι' αὐτὸς τὰ μοιραῖα σφάγια ἑνὸς κοπαδιοῦ, ὅχι λιγώτερο θλιβεροῦ ἀπὸ τ' ἄλλα. Μᾶς παρουσιάζει τὸ πνεῦμα τῆς ἀγέλης στὸ κοινωνικὸ του φανέρωμα.

Μετὰ τὸ τριπλὸ αὐτὸ φανέρωμα τοῦ πνεύματος τῆς ἀγέλης, στὴ διανοητικὴ, τὴν αἰσθητικὴ καὶ τὴν κοινωνικὴ μας ζωὴ, παρουσιασμένο, συμπτωμιακὰ, στὸν ἴδιο καιρὸ, ἀπὸ τρεῖς ἐξαιρετικὸς παρατηρητὲς, ἔχουμε μπροστὰ μας ἓνα φανερὸ ἀξιο ν' ἀπασχολῆσῃ κάθε ἀνθρώπο, ποὺ μένει ἀκόμα ἔξω ἀπὸ τὰ θλιβερά, αὐτὰ κοπάδια τοῦ καιροῦ μας καὶ ποὺ δικτερεῖ τὴν ἱκανότητά νὰ σκέ-

πτεται καὶ νὰ αἰσθάνεται ἐλεύθερα καὶ ἀνεξάρτητα, ἀπάνου ἀπὸ δόγματα, ἐτικέτες, φόρμες, σχολές, «ισμούς», καὶ κάθε εἶδος πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς σκλαβιάς. Γιατὶ, σὲ μιὰ στιγμὴ οἰκουμενικῆς καταλύσεως ὅλων τῶν πκλιῶν τυραννίδων, εἶναι καταπληκτικὸ νὰ δημιουργοῦμε καινούργιες τυραννίδες καὶ νὰ σφυρηλατοῦμε καινούργια δεσμὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας. Καὶ δὲν ὑπάρχουν χειρότερα δεσμὰ ἀπὸ τὰ ἠθικὰ δεσμὰ τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ δεσμὰ, ποὺ δημιουργοῦν ἀπὸ τὸν ἐλεύθερο ἀνθρώπο ἓνα ἀπρόσωπο τμήμα μοιραίας ἀγέλης.

Γιὰ τὸ σπάσιμο τῶν δεσμῶν αὐτῶν, ἀν χρειάζεται μιὰ ἐπανάσταση, δὲ χρειάζεται κανέναν ἀρχηγό. Φτάνει ὁ κάθε φιλελεύθερος ἀνθρώπος νὰ ὑψώσῃ μετὰ πίστη τὴ σημαία τῆς ἀτομικῆς του ἐλευθερίας.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΑΛΚΙΦΡΟΝΟΣ

ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ (*)

Χωρὶς ἐπιγραφή

Θέλησα κ' ἐγὼ μιὰ μέρα νὰ δοκιμάσω, ἀν τὰ νέα μου σκυλιὰ βραστᾶνε στὸ δρόμο. Ἐάφνου, ἐκεῖ ποὺ στριφογύριζα ἓνα θάμνο, νὰ σου ἓνας λαγός, ποὺ ξεπετιέται. Οἱ γιοί μου λύσανε ἀμέσως τὰ σκυλιὰ ἀπὸ τὰ λουριά τους καὶ κεῖνα, ἀλυχτώντας, ριχτήκανε κατὰ πάνω του κ' ἦτανε, πέε, ἔτοιμα νὰ τόνε τσακώσουνε. Τότες ὁ λαγός, γιὰ νὰ ξεφύγῃ τὸν κίντυνο, πῆρε πηλάλα τὸν ἀνήφορο καὶ τρύπωσε μέσθ σ' ἓνα λάκκο. Ἡ μιὰ ἀπὸ τίς σκύλες μου, ἢ πιὸ πρόθυμη, τὸν πῆρε τὸ κατόπι κ' ἐκ, θαρρώντας πὼς θὰ τσακώσῃ μετὰ τὸ δόντι τὸ λαγὸ, πηδᾶ μέσθ στὸ λάκκο καὶ τσακίζει τὸνα μπροστινὸ ποδάρι τῆς. Κ' ἔτσι ἀνάσπρα κουτσῆ τὴν ἰδί καλή μου σκύλα καὶ κατὰξέσκισμένο τὸ λαγὸ, κι' ἀντὶς γιὰ κέρδος τιποτένιο, μὲ γίνηκε ζημιὰ πολὺ μεγάλη.

2

Ὁ Ἰοφώντας στὸν Ἐράσιωνα

Στὰ κομμάτια κ' ἐκτὴν κακῶς νὰ πᾶν ὁ καταρχιμένος ὁ πετεινός, ποὺ μετὰ τὸ κράξι-

(*) Τὰ «Ἀλιευτικὰ Γράμματα» τοῦ ἴδιου δημοσιεύθηκαν στὸ 111 τεῦχος τῆς «Νέας Ἐστίας».

μό του μετὰ ζύπνησε τὴν ὥρα ποὺ ἔβλεπα τὸ πιὸ γλυκὸ μου τὸνειρο. Θαρροῦσα, ποὺ λές, ἀκριβέ μου γείτονα, πὼς ἦμουνα μεγάλος καὶ τρανός καὶ πὼς εἶχα πλούτη ἀμέτρητα. Δοῦλοι ἓνα σωρὸ ἀκολουθοῦσανε, ποὺ τοὺς εἶχα, λέει, γιὰ νὰ διευθύνουνε καὶ νὰ φροντίζουνε τὸ σπίτι μου. Μοῦ φαινότανε πὼς τὰ χέρια μου ἦτανε φορτωμένα δαχτυλίδια, ποὺ τὰ στολίζανε βαρύτιμα πετράδια. Κ' ἦτανε τὰ δάχτυλά μου μαλακὰ κι' οὔτε ποὺ μπορούσε νὰ βάλῃ κανέναν μετὰ τὸ νοῦ του, πὼς κρατᾶνε τὸ δικέλλι. Ἐνα σωρὸ κόλακες μετὰ περιστοιχίζανε κ' ἐλέγες πὼς βρισκότανε μαζί τους κι' ὁ Γρουλλίωνας ὁ ἴδιος ἢ ὁ Πιτακίωνας.

Κι' ὁ λαός τῆς Ἀθήνας, ποὺ εἶχε πάει στὸ ἀναμεταξὺ στὸ θέατρο, χαλοῦσε τὸν κόσμο στὶς φωνές, θέλοντας σῶνει καὶ καλά νὰ μετὰ κἀνὴ στρατηγὸ. Ἦνεν ὡρα Ἰσαῖσκ τῆς χειροτονίας μου, ἔκραξε, ποὺ λές, ὁ ἀθεόφοβος ὁ πετεινός καὶ τὸνειρό μου τὸ γλυκὸ διαλύθηκε. Ὡστόσο καὶ σὺν ζύπνησα, ἐνοῦθα ἀκόμα μιὰν ἀνείπωτη χαρὰ. Μονάχα σὰ θυμῆθηκα πὼς εἶναι ἀπὸ τοὺς μῆνες ποὺ πέφτουνε τὰ φύλλα, κατὰλαβα τὴν πλάνη μου: γιὰτὶ εἶναι ψεύτικα τὴν ἐποχὴν ἐτούτη ὅλα τὰ δνεύματα, ποὺ βλέπουμε.

3

Ὁ Ἀμνίωνα στο Φιλόμοσχο

Τὸ χαλάζι, ποὺ ἔπεσε ἀλύπητο, μοῦ ρήμαξε ἔλα τὰ σπαρτὰ καὶ τώρα πιά δὲ βλέπω κανένα γιατρικὸ στὴν πείνα. Ν' ἀγοράσω σιτάρι ἀπ' ὄξω δὲν μπορῶ, γιατί δὲν ἔχω χρήματα. Ἐσύ, καθὼς ἀκούω, ἔχεις κάτι περισσέματα ἀπ' τὴν περσινὴ καλὴ σοδειά. Δάνεισέ μου τὸ λοιπὸν εἴκοσι μέδιμνους, γιὰ νὰ μπορέσω ἔτσι νὰ γλυτώσω, μαζί μὲ τὸν ἑαυτὸ μου, τὴ γυναίκα μου καὶ τὰ παιδάκια μου. Κ' ἐγὼ πάλι, σὰν ὠριμάσουνε οἱ ἐπιώρες, θὰ σοῦ γυρίσω τὸ χρέος μου, τὸ ἴδιο καὶ διπλό, ἂν λάξη κ' ἔχουμε καλὴ σοδειά. Μὴν ἀφήνης ἀβοήθητους τοὺς ἀγαθοὺς γείτονας, ποὺ ἀνέλπιστες κακοτυχίες φέρανε τώρα στὰ στενά.

4

Ὁ Εὐπέταλος στὸν Ἐλατίωνα

Μιά καὶ ἡ γῆ δὲ μ' ἀποζημιώνει κατὰ τὸ μέτρο ποὺ δουλεύω, ἀποφάσισα κ' ἐγὼ νὰ πάω νὰ ζήσω στὴ θάλασσα καὶ στὰ κύματα. Ζωὴ καὶ θάνατος εἶναι τῶν ἀνθρώπων ἔλων τὸ γραφτὸ καὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ γλυτώσῃ τὸ ριζικό του, κ' ἂν ἀκόμα κλειδομπαρωθῇ μὲς στὴν καλύβα του. Ἡ Μοῖρα δουλεύει, ποὺ λές, κ' ὅ,τι ὀρίζει αὐτὴ εἶναι ἀναπόφευγο. Τὴ ζωὴ μας λοιπὸν δὲν τήγνε κανονίζουνε τέτοιας λογῆς πράγματα· μονάχα ἡ τύχη τὴν ὀρίζει. Γι' αὐτὸ πολλοὶ ἀνθρώποι, ποὺ ζούσανε στὴ στεριά, πεθάνανε νωρὶς· κ' ἄλλοι πάλι, θαλασσινοί, ζήσανε μιὰ πολυχρονεμένη ζωὴ. Πιστεύοντας σὲ τούτη τὴν ἀλήθεια, πηγαίνω νὰ γίνω ναύτης καὶ νὰ ζῶ συντροφιά μὲ τοὺς ἀνεμους καὶ μὲ τὰ κύματα. Θαρρῶ πὼς εἶναι προτιμότερο νὰ γυρίσω σπιτί μου ἀπὸ τὸ Βόσπορο κ' ἀπὸ τὴν Προποντίδα φορτωμένος ἀγαθὰ, παρὰ νὰ κάθουμαι σὲ μιὰν ἀκρὴ τῆς Ἀττικῆς καὶ νὰ ζῶ τρισάθλιος καὶ πεινασμένος.

5

Ὁ Ἀγελαρχίδης στὸν Πυθόλαο

Μεγάλῃ πληγῇ, φίλε μου, τῆς πολιτείας οἱ τοκογλύφοι. Τελευταία, ποὺ μοῦ χρειαστήκανε χρήματα, γιὰ ν' ἀγοράσω ἕνα χτήμα στὸν Κολωνό, κ' ἐγὼ δὲν ξέρω πὼς μοῦ κατέβηκε, κ' ἀντὶς νάρθω σὲ σένα ἢ σὲ κα-

νένα γείτονα, πῆγα ὡς τίς πύλες τοῦ Βύρτιου μαζί μ' ἕναν πολίτη ἀπ' τὴν Ἀθήνα. Γιὰ νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια, αὐτὸς μὲ πῆγε, δὲν πῆγα μοναχός. Ἐκεῖ, ποὺ λές, συνάντησα ἕνα γέρο ρυτιδιασμένο καὶ μὲ συμαζέμενα φρύδια, ποὺ κρατοῦσε στὰ χέρια του κάτι πανάρχαια χαρτιά, σάπια ἀπὸ τὴν πολυκαιρία καὶ μισοφαγωμένα ἀπ' τοὺς κοριοὺς κ' ἀπὸ τοὺς σκόρους. Στὴν ἀρχὴ εἶδε κ' ἔπαθε νὰ μοῦ μιλήσῃ, σὰ νὰ φοδύτανε μὴν τοῦ γίνῃ κανένα κακό, ἂν μούλεγε δυὸ καλὰ λόγια. Ὑστερα ὁμῶς, ποὺ ὁ μεσίτης μου τοῦπε πὼς ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ λεφτά, μὲ ρώτησε πόσα τάλαντα χρειάζομαι. Ἀκόμα δὲν εἶχα προσφτάσει νὰ δειξῶ τὴν ἀπορία μου γιὰ τὴν ἀπότομη ἐτούτῃ ἀλλαγῇ, κ' ἀμέσως ξανάγινε βαρὺς κ' ἄρχισε νὰ μοῦ φέρνῃ δυσκολίες. Ὡστόσο μοῦ μέτρησε τὸ χρῆμα, ἀφοῦ πρώτα μ' ἔβαλε νὰ τοῦ ὑπογράψω γραμμάτιο, νὰ τοῦ λογαριάσω μεγάλο τόκο πάνω στὸ κεφάλαιο καὶ νὰ τοῦ βάλω τὸ σπιτί μου ὑποθήκη. Τὶ τὰ θές, φίλε μου· εἶναι μεγάλη συφορά οἱ ἀνθρώποι, ποὺ κρατᾶνε ὀλοένα ψήφους γιὰ τὸ μέτρημα καὶ λογιάζουνε στὰ δάχτυλα. Δόστε, θεοὶ προστάτες τοῦ ἀγρότη, οὔτε λύκο, οὔτε δανειστή νὰ διῶ ποτὲ μπροστά μου!

6

Ὁ Ἀνίκητος στὴ Φοιβιανῇ

Μ' ἀποφεύγεις, Φοιβιανῇ, μ' ἀποφεύγεις κ' ὁμῶς δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ποὺ ξεγύμνωσες ὀλάκερο τὸ χωράφι μου. Καὶ τί, μαθές, δὲν ἔχεις, ποὺ δὲν τὸ πῆρες ἀπὸ μένα; Τάχα σὺκα; Τάχα τυρὶ φρέσκο; Μὴν κ' ἕνα ρίφι νιογέννητο δὲ σοῦ χάρισα; Κ' ἕνα ζευγάρι ὄρνιθες; Τάχα κ' ὄλα τᾶλλα τὰ φαγώσιμα δὲν τάχεις ἀπὸ μένα; Μὲ ξέκανες, κατὰ ποὺ λέει κ' ἡ παροιμία, καὶ μ' ἀνάγκασες νὰ γίνω σκλάβος σου. Κι' ὁμῶς ἐσύ οὔτε μιὰν ὥρα μοῦ χαρίζεις, μέλο ποὺ καίγομαι ἀπ' τὸν ἔρωτα. Μὰ δὲν πειράζει· ἀπόφευγέ με κ' ὥρα σου καλὴ! Θὰ τὴ βασιτάξω παληκαρία τὴν προσβολή, ποὺ μοῦ κάνεις, κ' ἂν ἀκόμα λυώσω ἀπ' τὸν πόνο.

7

Ἡ Φοιβιανῇ στὸν Ἀνίκητο

Τὶς προάλλες, ἡ γυναίκα τοῦ γείτονα, ποὺ κοιλοπονοῦσε, ἔστειλε νὰ μὲ φωνάξῃ, κ' ὅ,τι

ξεμύτισα στὸ δρόμο, ζαλωμένη μὲ τὰ σύνεργα, ξεπετάχτηκες μπροστά μου, θέλοντας νὰ μὲ τραβήξῃς μὲ τὸ ζόρι ἀπ' τὸ λαιμὸ καὶ νὰ μὲ φιλήσῃς. Δὲ θὰ πάψῃς λοιπὸν, κορακοζώητε καὶ τρισάθλιε παλιόγερε, νὰ κυνηγᾶς μὲ τὸν ἔρωτά σου, σὰ νάσαι κανένα παληκάρι, ποὺ μόλις ἰδρῶνει τὸ μουστάκι του, ἐμᾶς τὰ κοριτσόπουλα, ποὺ λουλουδίζουνε τὰ νιάτα μας; Μὴν τάχα δὲν ἀφῆσες τίς δουλειὲς τοῦ χωραφιοῦ, ἐπειδὴ μπουχτίσες πιά νὰ κοπροσκυλᾶς; Μὴν τάχα καὶ τὸ φοῦρο καὶ τὴ σκάρα δὲν παράτησες, ἐπειδὴ δὲ βαστούσανε τὰ κότσα σου; Γιατί τὸ λοιπὸν ρίχνεις τίς φλογερὲς ἐτούτες τίς ματιές σου κ' ὄλο ἀναστενάξεις; Καλὰ θὰ κάνῃς, ἄθλιε Κέχροπα, νὰ κοιτάξῃς τὰ χάλια σου, γιατί ἂν σὲ πιάσω, παλιόγερε, στὰ χέρια μου, θάχῃς ἄσχημα ξεμπερδέματα.

8

Ὁ Δρυαντίδας στὴ Χρόνιον

Οὔτε γιὰ τὴ συζυγική μας στέγη, οὔτε καὶ γιὰ τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ μας σὲ νοιάζει τώρα πιά, ἀφοῦ δὲν ἔχεις μάτια νὰ δῆς τὴν ἐξοχή.

Ἡ πολιτεία σὲ τράβηξε ὀλότελα κ' ἀποστρέφεται τὸν Πάνα καὶ τίς Νύμφες, ποὺ ἕναν καιρὸ τίς ἔλεγεσ Ἐπιμηλίδες καὶ Δρυάδες καὶ Ναίδες. Καὶ σὰ νὰ μὴ φτάνουνε τόσοι θεοί, ὄλο μοῦ φέρνεις καὶ καινούργιους. Ποῦ θές νὰ βρῶ τόπο στὰ χωράφια μας, γιὰ νὰ στήσω ἱερά στίς Κωλιάδες ἢ στίς Γενετυλλίδες; (1) Ἄκουσα κ' ἕνα σωρὸ ἄλλα ὀνόματα θεῶν, μὰ εἶναι τόσα, ποὺ δὲν μπορεῖ τὸ μυαλό μου νὰ τὰ κρατήσῃ ὄλα. Ἄμυαλη γυναίκα, ἀντὶ νὰ βάλῃς γνώση καὶ νὰ φρονιμέψῃς, παραθγαίνεις στίς τρέλλες μὲ τῆς πολιτείας τίς γυναίκες, ποὺ περνοῦνε ὄλο τους τὸν καιρὸ στίς διασκέδασες, ποὺ ὡς καὶ τὰ μούτρα τους εἶναι φτιασιδωμένα καὶ οἱ τρόποι τους γεμάτοι μοχθηρία. Τὰ μάγουλά τους τὰ βάφουνε μὲ κοκκινάδι, μὲ φκιασίδι κ' ἄλοιφες καλύτερα κ' ἀπ' τοὺς ζωγράφους τοὺς πιδ τέλειους. Ὡστόσο ἐσύ, ἂν δὲν τρελλάθῃσες, μείνε καθαρῇ, μείνε τέτοια ποὺ σ' εἶχε κάνει πρώτα τὸ δροσερὸ νερὸ καὶ τὸ σιπούνη.

9

Ὁ Πρατίνας στὸν Ἐπίγονο

Ἦτανε ντάλα μεσημέρι καὶ διάλεξε μιὰν

(1) Νύμφες ἢ θάινες τῆς ἀκολουθίας τῆς Ἀφροδίτης.—Σημ. τοῦ Μστ.

ἀνεμόχαρη κουκουναριά, ποὺ τὴ χτυποῦσε ἡ αὔρα, καὶ ξαπλώθηκα, μέσα στὴ βράση τοῦ ἡλίου, κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιό της. Καὶ κεῖ ποὺ δροσιζόμουνα, μοῦ ἤρθε γλυκὰ ἡ ἀποθυμιὰ νὰ παίξω λίγη μουσική, καὶ πῆρα τὴ φλογέρα μου κ' ἄρχισα νὰ τὴ φυσῶ ἀπαλά, πηγαινοφέρνοντάς τη μπρὸς στὰ χεῖλή μου, ὡς ποὺ γλυκὸς ποιμενικὸς σκοπὸς ξεχύθηκε, ὀλοτρόγουρα. Καὶ τότε νὰ οἱ κατσιέκες μου, καθὼς ἀφουκραστήκανε, ποὺ ἤρθανε μαγεμένες ἀπ' τὸν ὁμορφο σκοπὸ ἕνα γύρο μου, παρατώντας τίς κουμαριές καὶ τὰ χορτάρια ποὺ βροκούσανε. Κ' ἐγὼ, καθὼς βαροῦσα τὴ φλογέρα, λές κ' ἤμιουνα τὸ τέκνο τὸ ἴδιο τῆς Καλλιόπης ἀνάμεσα στοὺς Ἡδῶνες. Τὸ πρόσχαρο τοῦτο μήνυμα στὸ στέλνω, ἐπειδὴ θέλω νὰ ξέρῃ ὁ φίλος μου, στὴ μουσικὴ μονάχα τὸ κοπάδι μου πὼς βρῖσκει τὴ χαρὰ του.

10

Ὁ Καλλικράτης στὸν Αἶγωνα

Ὅ,τι ἐτοιμαζόμουνα, ποὺ λές, μιὰ καὶ ζύγιονε ἡ ἐποχὴ τους, νὰ φυτέψω νέα λιόδεντρα. Ἐσκαψ γι' αὐτὸ βαθεῖα χαντάκια, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ τοὺς φέρω μπόλικο ποτιστικὸ νερὸ ἀπ' τὴν κοντινὴ τὴ λαγκαδιά. Μὰ ἐπίασε μιὰ δυνατὴ βροχὴ, ποὺ βάσταξε τρία μερόνυχτα καὶ κατέβασε ποτάμια τὸ νερὸ ἀπ' τῶν βουνῶν τίς κορυφές μαζί μὲ χῶματα καὶ λάσπες, καὶ μοῦ σκέπασε τοὺς λάκκους καὶ τοὺς ἴσιωσε τόσο, ποὺ δὲ φαίνεται, ἂν δούλεψε κανένας ἐκεῖ πέρα. Κ' ἔτσι, χαμένοι πήγανε ὄλοι οἱ κόποι μου καὶ μέσα σὲ μιὰ στιγμή χαλάσανε τὰ σχέδια μου. Ποιὸς τάχα θὰ δουλέψῃ τώρα πιά, θρέφοντας μάταιες ἐλπίδες πὼς, χύνοντας τὸν ἰδρώτα του, θάχῃ ὠφέλεια ἀπὸ τὴ γῆ; Καλύτερα νὰ κοιτάξω νὰ βρῶ μιὰν ἄλλη δουλειά. Λένε, μαθές, πὼς σὰν ἀλλάξῃ κανένας ἐπάγγελμα, ἀλλάζει καὶ τὸ ριζικό του.

11

Ὁ Σιτάλης στὸν Οἰνοπίωνα

Ἄν ἀκολουθᾶς, παιδί μου, τοῦ πατέρα σου τὸ παράδειγμα κ' ἔχῃς τίς ἴδιες γνώμες μὲ μένα, ἀφῆσε γειὰ σὲ κείνους τοὺς ξυπόλυτους καὶ τοὺς χλωμοὺς λογάδες, ποὺ στριμόχνουνται γύρω ἀπ' τὴν Ἀκαδημία, κ' οὔτε ξέρουνε, οὔτε μποροῦνε νὰ κάνουνε τίποτα χρήσιμο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, μόνο καταπιά-

νουνται μὲ τῶστρα καὶ σκοτώνονται, τάχα πῶς ξέρουνε τὰ οὐράνια· καὶ γύρισε πίσω στὰ χωράφια, στὴ δουλειά σου, πού γεμίζει τὰ πιθάκια κάθε λογῆς γεννήματα καὶ κρασί τις στάμνες, κι' ἀμέτρητα ἀγαθὰ τὸν κόσμον ὅλο!

12

Ὁ Κόνυρος στὸν Τρυγόδωρο

Ὁ τρυγητὸς ζυγώνει καὶ χρειάζομαι κοφίνια. Δάνεισέ μου τὸ λοιπὸν ὅσα περισσευάμενα ἔχεις καὶ σὲ λίγον καιρὸ θὰ σ'τὰ γυρίσω. Ἔγω, πού λές, ἔχω κάμποσα πιθάκια, ὥστε, ἂν σοῦ χρειαστοῦνε, στείλε καὶ πάρε ὅσα θές, γιατί κοινὰ πρέπει νάναί τῶν φίλων τὰ χτήματα καὶ σὲ κανέναν ἄλλον ἢ ἀρχὴ ἐτούτη δὲν ταιριάζει τόσο, ὅσο σὲ μᾶς, πού δουλεύουμε τὴ γῆ.

13

Ἡ Φυλλίδα στὸ Θρασωνίδη

Ἄν ἤθελες, παιδί μου, νὰ τὸ βάλῃς καλά στὸ νοῦ σου νὰ γίνῃς γεωργός, ἀκούγοντας τὸν πατέρα σου, μὲ δάφνες, μὲ μυρτίνες, μὲ κισσοὺς κι' ὄλα τῆς ἐποχῆς τὰ λούλουδα θεὰ τιμοῦσες τοὺς θεοὺς, καὶ σὲ μᾶς τοὺς γονιοὺς σου, θὰ φερνεσ αἰτάρη, πού θὰ θέρηξες μονάχος σου, καὶ κρασί, πού θὰ στράγγιζες ἀπὸ τὰ τσαμπιά, καὶ τὴν κερδάρια μας γεμάτη γάλα, σὰ θάρμεγες τις γίδες μας. Μὰ τώρα ἐσὺ ἀποστρέφου καὶ τὰ χωράφια καὶ τ' ἀλέτρισμα καὶ, σάμπως νάσαι κανέναν ἀκαρνάνας ἢ κανέναν Μαλιέας μιστοφόρος, ἀγαπᾷς τῆς περικεφλαίας τὸ τριπλὸ λοφίο καὶ θέλεις πάντα νὰ κρατᾷς ἀσπίδα. Ἄλλαξε γνώμη, παιδάκι μου, καὶ γύρισε κοντὰ μας, νὰ περάσῃς ἡσυχὴ ζωὴ! — γικτί, πού λές, ἀσφαλισμένη εἶναι καὶ δίχως κίντυνα ἢ γεωργία κι' οὔτε λόχους ἔχει, οὔτε ἐνέδρες, οὔτε φάλαγγες. Ἐλα μαζί μας, τὸ λοιπὸν, καὶ γίνου στήριγμα στὰ γηρατιά μας, προτιμώντας μιὰν ἀλάθευτη εὐτυχία ἀπὸ μιὰν ἀμφιβολὴ ζωὴ, γεμάτη πίκρες καὶ λαχτάρες!

14

Ὁ Χαιρέστρατος στὴ Λείριον

Ἀνάθεμά σε καὶ τρισἀνάθεμά σε, ὦ Λείριον, πού μ' ἔκανες νὰ μεθῆσω καὶ νὰ ξεχαστώ τόσο πολὺ μὲ τὰ σουραύλια σου, ὥστε νὰ γυρίσω ἀργὰ σὲ κείνους, πού μὲ στείλανε

ἀπὸ τὸ χωριό! Πρῶτ' πρῶτ', δὲν εἶχε ἀκόμα ροδοσκᾶσει, μὲ περιμένανε οἱ ἀφέντες πῶς καὶ πῶς, γιὰ νὰ τοὺς πᾶω τὰ χωματένια τὰ λαγήνια, γι' αὐτὰ μαθὲς πού κατέβηκα στὴν πολιτεία. Μὰ ἐγὼ ὁ ἀσίκτης, ὄλη μου τὴ νύχτα τὴν πέρασα γροικιόντας σε νὰ παίζῃς τὰ σουραύλια σου, καὶ τὴ μέρα, κουρασμένος, τῶστρωσα στὸν ὕπνο γιὰ καλὰ. Ἄμε νὰ χαθῆς, ἀναθεματισμένη, καὶ πᾶσχιζε νὰ πιάνῃς ἄλλα κορόϊδα μὲ τοῦτες τις γητειές σου. Ἐμένα κοίταξε καλὰ νὰ μὴ μὲ ξαναμπλέξῃς, γιατί δὲ θὰ σοῦ βγῆ καθόλου σὲ καλό!

15

Ὁ Εὐσταχος στὸν Πυθακίωνα

Ἐπειδὴ θὰ γιορτάσω τὰ γενέθλια τοῦ παιδιοῦ μου, σὲ παρακαλῶ πολὺ, Πυθακίωνα, νάρθῃς καὶ σὺ στὸ γλέντι. Μὰ δὲ θέλω νάρθῃς μοναχός σου· θέλω νὰ πάρῃς μαζί καὶ τὴ γυναίκα σου καὶ τὰ παιδιὰ σου καὶ τὸν ἐπιστάτη σου. Ἄν θές μάλιστα, πάρε καὶ τὴ σκύλα σου μαζί, πού εἶναι πιστός σου φύλακας καὶ μὲ τὸ ἀλύχτισμά της διώχνει μκρυά, τις νύχτες, ὅσους θένε νὰ μᾶς κλέψουνε τὰ ζωντανά μας. Μὴ νομίσης, φίλε μου, πῶς ἡ παρουσία της στὸ γλέντι μᾶς θὰ μᾶς προσδάλῃ. Θὰ περάσουμε μιὰ χαρὰ καὶ θὰ πιοῦμε ὡς πού νὰ μεθῆσουμε. Κι' ὅταν πιὰ χορτάσουμε, θὰ τὸ στρώσουμε στὸ τραγούδι. Κι' ὅποιος ἀπὸ μᾶς ξέρει καλὰ τὸν κόρδακα, θὰ βγῆ στὴ μέση νὰ χορέψῃ, γιὰ νὰ κάνῃ κέφι ἢ συντροφιά μας. Μὴ νοιαστῆς λοιπὸν γιὰ τίποτα, καλέ μου φίλε. Εἶναι ἄμορφο πρᾶμα, σὲ τέτοιες ταχμένες γιορτές, νὰ βαστᾷ τὸ γλεντοκόπι ὡς τὰ χαράματα.

16

Ὁ Πυθακίωνας στὸν Εὐσταχο

Καλὸ νάχετε καὶ σὺ κι' ἡ γυναίκα σου καὶ τὰ παιδιὰ σου, καλέ μου Εὐσταχε, πού εἶσαι τόσο ἀνοιχτόκαρδος κι' ἀγαπᾷς τόσο πολὺ τοὺς φίλους σου, ὥστε νὰ μοιράζεσαι μαζί τους τις χαρές σου. Ἐγὼ, πού λές, τᾶκωσά προφῆς τὸν κλέφτη, πού μὲ ρῆμαζε ἀπὸ καιρὸ καὶ μούχε πάρει τὴν ὄχρη τοῦ ἀλετριοῦ μου καὶ δυὸ δρεπάνια. Τὸν κρατῶ φυλακισμένο μὲς στὸ σπίτι μου καὶ περιμένω τοὺς γειτόνους, νάρθουνε νὰ μὲ βοηθήσουνε. Γιατί, ὄντας ἀδύνατος, δὲν τὸ βρήκα φρόνι-

μο, νὰ τὸν καταχερίσω μόνος μου. Ἐχει ἕνα μάτι, πού σὲ πιάνει τρομάρα, καὶ μαζεύει τὰ φρούδια του σὰ δοξάρια, κι' εἶναι οἱ ὦμοι του γεροὶ καὶ τὰ μεριά του ὄλο δύναμη. Μὰ ἐγὼ εἶμαι τσακισμένος ἀπ' τὴν πολλὴ δουλειὰ κι' ἀπ' τὸ δικέλλι, κι' εἶναι τὰ χέρια μου γεμάτα ρόζους καὶ τὸ πετοῖ μου πιὸ φιλό κι' ἀπ' τὸ τομάρι τοῦ φειδιοῦ. Ὡστόσο ἡ γυναίκα μου καὶ τὰ παιδιὰ μου θάρθουνε νὰ γλεντήσουνε μαζί σας. Ὅσο γιὰ τὸν ἐπιστάτη μου, μάθε πῶς ἀρρώστησε. Κ' ἔτσι θὰ μείνουμε μονάχοι, ἐγὼ καὶ ἡ σκύλα μου, γιὰ νὰ φυλάξω τὸ θεομπαίχτη.

17

Ὁ Ναπαῖος στὸν Κρηνιάδη

Καθὼς ξέρεις, φόρτωσα τις προάλλες σῦκα τὴ γαϊδούρα μου καὶ κατέβηκα στὴν πολιτεία, νὰ τὰ πουλήσω. Ἰχθῶσα, πού λές, σὲ κάτι γνώριμους καὶ, σὰν ξεπούλησα, μὲ πῆρε κάποιος καὶ μὲ πῆγε στὸ θέατρο. Ἐκεῖ στρογγυλοκάθησα σὲ μιὰ χουζούρικη θέση κι' ἔκανα κέφι, βλέποντας ἕνα σωρὸ εὐχάριστα θεάματα. Εἶναι ἀλήθεια, πῶς τὰ περισσότερα δὲν τὰ κρατᾷ πιά στὸ θυμητικό μου. Εἶμαι, βλέπεις, ἀνίκανος νὰ νοιώθω καὶ νὰ δηγιέμαι τέτοια πράματα. Ὡστόσο ἕνα μονάχα κατάλαβα, πού μ' ἔκανε νὰ σασιῶ, τί λέω; παρὰ λίγο θάρχανα τὴ μιλιὰ μου. Ἐνας ἄνθρωπος ἤρθε στὴ μέση, ἔστησε ἕνα τρίποδο κι' ἔβαλε πάνω τρία μικρὰ πιάτα. Ἐπειτα ἔκρυψε κάτω ἀπ' τὸ καθένα κι' ἀπὸ ἕνα κάτασπρο, ὄλοστρόγγυλο λιθαράκι· τὰ λιθαράκια ἐτούτα ἦτανε ὁμοία μὲ τὰ βότσαλα, πού βρίσκουμε μεῖς στοὺς ὄχτους τῶν νεροσυρμῶν. Αὐτὰ, λοιπὸν, τὰ βότσαλα πότε τάρχυθε τὸ καθένα χωριστὰ κάτω ἀπὸ τὰ πιάτα καὶ πότε, χωρὶς νὰ καταλάβω πῶς, τὰ φανέρωνε ὄλα μαζί μέσα στὸ ἕνα ἀπὸ τὰ τρία, καὶ πότε πάλι τὰ ἐξαφάνιζε ὀλότελα κι' ὕστερα τάρχαζε ἀπ' τὸ στόμα του. Σὲ μιὰ στιγμὴ κατᾶπτε καὶ τὰ τρία βότσαλα καὶ, φέρνοντας στὴ μέση τῆς σκηνῆς τρεῖς ἀπὸ τοὺς θεατῆς, πού ἦτανε κοντήτερά του, ἄρχισε νὰ τὰ βγάδῃ, τὸ ἕνα ἀπὸ τὴ μύτη τοῦ πρώτου, τὸ ἄλλο ἀπὸ τὸ αὐτὸ τοῦ δεύτερου καὶ τὸ τελευταῖο πᾶνω ἀπ' τὸ κεφάλι τοῦ τρίτου. Κι' ἀφοῦ τὰ μάζεψε ὄλα μὲ τὸν τρόπο ἐτούτο, πάλι τᾶκανε ἄφαντα στὴ στιγμὴ. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ἐτούτος θᾶναι ὀγούρα κι'

ἀπὸ τὸν Εὐρυβάτη τὸν Οἰχαλέα πιὸ κατεργάρης. Ἐτέοια ὑποκείμενα ἔχω τὴ γνώμη πῶς δὲν πρέπει οὔτε νὰ κοντοζυγώνουνε στὴν ἐξοχή. Χωρὶς νὰ τὸ πάρῃ κανένας κάβο, θὰ μποροῦσε νὰ μοῦ ξεσηκώσῃ καὶ νὰ κάνῃ ἄφαντα καὶ τὰ τσαπιά καὶ τὰ δρεπάνια κι' ὄλα μου τὰ σῦνεργα.

18

Ἡ Εὐνάση στὴ Γλαύκη

Ὁ ἄντρας μου ἔχει τρεῖς μέρες τώρα, πού λείπει στὴν πόλη κι' ὁ μεροκαματιάρης μας ὁ Παρμένωνας κάνει ζημιές τὴ μιὰ πᾶνω στὴν ἄλλη, γιατί εἶναι ἀκαμάτης, κι' ἀντὶς νὰ κάνῃ δουλειὰ, κοιμᾶται τοῦ καλοῦ καιροῦ. Ὁ λύκος, ὁ κακός μας γείτονας, πού ἔβλεπε πάντα μὲ λιμασμένο κι' αἰμοδόρο μάτι τὴ Χιονούλα, τὴν καλύτερὴ μας γίδα ἀπ' ὅσες βόσκουε στὰ βουνοτόπια, βρῆκε λοιπὸν καιρὸ νὰ τὴν ἀρπάξῃ κι' ἀπὸ ὄω πᾶν κι' ἄλλοι. Κι' αὐτὸς τώρα ξεκοκκαλιάζει τὴν καλὴ τὴ γίδα μας, πού εἶχε πάντα τὰ μαστάρια της γεμάτα γάλα, ἐνῶ ἐγὼ στεγνώνω ὄλημερίς τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια μου. Ὁ ἄντρας μου δὲν ἔμαθε ἀκόμα τίποτα, μὰ σὰν τὸ μάθῃ, σίγουρα θὰ δέσῃ τὸ χαραμοφάγο τὸν Παρμένωνα στὴν πιὸ κοντινὴ κουκουναριά, γιὰ νὰ τάργάσῃ τὸ τομάρι. Ὡστόσο δὲ θὰ ἡσυχάσῃ, πρὶν κάνῃ ὅ, τι τοῦ περνᾷ γιὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸ λύκο τὸν ἀθεόφοβο καὶ πρὶν τότε βάλῃ νὰ πληρώσῃ τὰ χρωστήματα του.

19

Ὁ Πολύβασος στὸν Εὐστάφυλο

Ἐστησα ἕνα δόκωνο γιὰ τις ἀναθεματισμένες τις ἀλεποῦδες καὶ κρέμασα ἕνα κομμάτι κρέας στὴ σκανταλήθρα. Δὲ ρημάζουνε, ξέρεις, τὰ σταφύλια, κι' οὔτε νὰ πῆς πῶς τρῶνε λίγες ρῶγες, μὰ κόβουνε ὀλάκερα τσαμπιά ἀπὸ τις κληματόδεργες. Κατὰ πού μάθαμε, ὁ ἀφέντης, ὅπου καὶ νάναί, θὰ γυρίσῃ. Γι' αὐτὸ κι' ἐγὼ ἔβαλα τὰ δυνατά μου νὰ τσακίσω μιὰ τέτοια κλέφτρα ἀλεποῦ καὶ νὰ τοῦ τῆνε παραδώσω σὰ γυρίσῃ. Γιατί εἶναι ἄνθρωπος σκληρός κι' ἀπότομος ὁ ἀφέντης κι' ὄλοένα προτείνει πᾶνω στὴν Πνύκα ἕνα σωρὸ μέτρα στοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς βγάξει λόγους κι' ἐγινε συχνὰ ἀφορμὴ, γιὰ νάναί ἔτσι ἀλύγιστος κι' αὐστηρός, πολλοὶ φουκαράδες νὰ πληρώσουνε τὰ λάθη τους

μέ τιμωρίες πολύ βαρείες. Κοντά στο νοῦ κ' ἡ γνώση, τὸ λοιπὸν, νὰ φοβηθῶ μὴν πάθω καμμιὰ συμφορὰ ἀπὸ ἕνα τέτοιον ἀφέντη. Μὰ ἡ ἀλεπού ἢ ἀναθεματισμένη δὲ φάνηκε καθόλου. Κι' ὄχι μονάχα ἐτοῦτο, μὰ κι' ὁ Πλαγγώνας, τὸ σοιλιτικό σκυλάκι ἀπ' τὴ Μελιταία, ποὺ τὸ θρέψαμε γιὰ παιχίδι καὶ διασκέδαση τῆς κυρᾶς μας, ἀπ' τὴ μεγάλη του τῆ λιχουδιὰ πῆγε κ' ἔφαγε τὸ κρέας τοῦ δόκανου καὶ τὰ τίναξε. Ἴβναι τρεῖς μέρες τώρα, ποὺ κέτεται ψόφιο σὲ μὴν ἀκρη, κι' ἀρχισε μάλιστα νὰ σκουληκιάζει. Κ' ἔτσι ἀπὸ τὴ μιὰ τῆ συμφορὰ ἔπεσα σ' ἄλλη μεγαλύτερη. Πῶς τάχα νὰ ἐλπίζω πῶς θὰ βρῶ ἔλεος ἀπὸ τέτοιο σκληρὸν ἀφέντη; "Ὁχι, καλύτερα νὰ τοῦ δίνω, κι' ὡς ἔχουνε γειὰ καὶ τὰ χωράφια κι' ὄλα μου τὰ ὑπάρχοντα! Ἐἶναι καιρὸς νὰ σκεφτῶ πῶς θὰ γλυτώσω τὸ τομάρι μου κι' ὄχι νὰ περιμένω μὲ δεμένα χέρια τὸ κακὸ, ἀντὶς νὰ φυλαχτῶ προτοῦ τὸ πάθω.

20

Ὁ Θαλλὸς στὸν Πικυτοκο

Τὸ καρπολόγημα ὅσο καὶ νάναι τ' ἀγαπῶ, γιατί, σὰ μαζώνη κανέναν τοὺς καρπούς, νοιώθει πῶς δίκαια πληρώνεται γιὰ τὴ δουλειὰ καὶ γιὰ τοὺς κόπους του. Μὰ πιδ μεγάλη εἶναι ἡ χαρὰ μου, σὰ μελισσοκομῶ. Ἀπ' τὰ μελισσοκόφια, ποὺ εἶχα βάλει κάτω ἀπὸ μιὰ μεγάλη πέτρα, μάζεψα τώρα στερνὰ ὠραίες κερῆθρες. Τὶς πρῶτες τίς ἔταξα στοὺς θεούς, μὰ τίς ἄλλες θὰ τίς μοιρασθῶ μὲ τοὺς καλοὺς μου φίλους. Ἐἶναι λευκὸ τὸ χρῶμα τους καὶ στάζουνε κόμπο κόμπο τὸ μέλι τὸ Ἀττικό, καθὼς τὰ πέτρινα λαγόνια τοῦ Βριλησσοῦ. Δέξου λοιπὸν τὸ δῶρο ἐτοῦτο, μικρὸ ἢ μεγάλο — ἀδιάφορο. Τὴν ἐρχόμενη χρονιά, μὲ τὸ καλὸ, θὰ σοῦ στείλω μιὰ κερῆθρα μεγαλύτερη ἀπὸ τούτη καὶ γλυκύτερη.

21

Ὁ Φιλοποίμην στὸ Μοσχίωνα

Δὲς κ' ἔτρεφα ἕνα λύκο μὲς στὸ χτήμα μου μ' αὐτὸν τὸ βρωμερὸ τὸ δούλο, ποὺ ἔχω. Ἐπεσε σὰ ληστής μὲς στὸ κοπάδι καὶ δὲν ἀφησε γίδα γιὰ γίδα. Ἀλλες πούλησε κι' ἄλλες ἔσφαξε. Τρώει τὸν περιδρομο κι' ἀσιτεύει, καὶ τὰ ρέστα τὰ ξεδεύει γιὰ τὸ κέφι

του, γλεντώντας μὲ τραγούδια κι' ὄργανα' συχνάζοντας στὰ μέρη, ποὺ εἶναι μυροπῶλες. Ὡστόσο οἱ στάνες μένουν ἔρμες, καὶ τὰ γίδια, ποὺ ἦτανε μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ, πάνε κατ' ἀνέμου. Ἐγὼ, γιὰ τὴν ὥρα, κάνω τὸν ἀνήξερο, μὴν τύχη κ' ὑποψιαστῆ τὸ παραμικρὸ κ' ἔτσι μπορέση νὰ τὸ σκάση. Μὰ θὰ τοῦ ριχτῶ ἐκεῖ ποὺ δὲν τὸ περιμένει κι' ὅταν σοῦ τὸν πιάσω, θὰ τοῦ δέσω τὰ ποδάρια μὲ χοντρά πεδούκλια, καὶ μὲ τὸ τσαπί στὸ χέρι, μὲ τὸ δικέλλι καὶ τὸ δίκρανο, θὰ ξεχάση τὴν παλιά τὴν καλοπέραση, κι' ὄντας παθὸς, θὰ μάθη πόσο βαρεῖα εἶναι ἡ ἀπόφαση, ν' ἀκολουθήση κανέναν τὴ σκληρὴ καὶ φρόνιμη ζωὴ τοῦ ἀγρότη.

22

Ἡ Ὑλη στὸ Νόμιο

Κάθε λίγο καὶ λιγάκι, Νόμιο, κατεβαίνεις στὴν πολιτεία κι' οὔτε καταδέχεσαι νὰ ρίξης μιὰ ματιὰ στὸ χωράφι. Χέρσα μένει ἡ γῆ, γιατί δὲν ἔχει χέρια νὰ τὴνε δουλεύουνε κ' ἐγὼ, μονάχη μὲ τὴ Σύρα, κοιτάζω τὸ νοικοκυριὸ μας καὶ πασχίζω ν' ἀναστήσω τὰ παιδιὰ μας. Πῶς τὰ κατάφερες, ἀλήθεια, κοτζά μου ἀντρας, τώρα ποὺ ἔφαγες πιά τὰ ψωμιά σου, ν' ἀλλάξης μονομιᾶς καὶ νὰ γίνης στὰ γεράματα σὰν τῆς Ἀθήνας τὰ παληκαρόπουλα; Γιατὶ περνᾶς, καθὼς μαθαίνω, τὸν περισσότερο καιρὸ σου στὸ Σκίρο καὶ στὸν Κεραμεικὸ, ἐκεῖ ποὺ τὰ χειρότερα ὀποκείμενα ξεδεύουνε τὸ βιδ τοὺς στὴν τεμπελιά καὶ στὴν ξεκούραση.

23

Ὁ Διναῖος στὸν Καρύδωνα

"Ὁ, τι εἶχα καθαρίσει τὸ ἀλώνι καὶ παράτησα τὸ φτυάρι, ἦρθε ὁ ἀφέντης μου στὸ χτήμα καὶ σὰν εἶδε τὴ δουλειὰ μου, μὲ καίνεσε γιὰ τὴν προκοπὴ μου. Μὰ ὁ παμπόνηρος ὁ Στρόμβιχος ξεφύτρωσε στὴ μέση, σὰν κανέναν Κωρυκαῖος δαίμονας. Βλέποντας πῶς εἶχα πάρει τὸ κατόπι τὸν ἀφέντη μου, ἦρθε καὶ βούτηξε τὴν κάπα μου, ποὺ τὴν εἶχα παρατήσει ἀπόμερα, ὅσην ὥρα δούλευα, τὴν ἔβαλε κάτω ἀπ' τὴ μασχάλη του κι' ὅπου φύγει φύγει. Καὶ δὲν ἦτανε μονάχα ποὺ ἔπαθα τὴ ζημιὰ, μὰ ἔγινε κιόλας μπάγινο καὶ περιγέλο τῶν σουδουλευτῶν μου.

24

Ὁ Γέμελος στὴ Σαλακωνίδα

Τὶ σημαίνουνε τάχα, κακόμοιρη Σαλακωνίδα, ἐτοῦτοι οἱ τρόποι σου οἱ περήφανοι; Ἐγὼ δὲν εἶμαι κείνος ποὺ σὲ πῆρα ἀπ' τοῦ κουτσοῦ μπαλωματῆ τὸ μαγαζὶ καὶ σ' ἔφερα κοντὰ μου, καὶ μάλιστα κρυφὰ ἀπὸ τὴ μάνα μου; Κι' ἐγὼ δὲν εἶμαι τάχα κείνος, ποὺ σ' ἔχει σὰν ἀρραβωνιαστικιά του μοναχοκληρονόμο; Κι' ὅμως ἐσύ, τιποτένιο παλιοκόριτσο, μοῦ κάνεις τὴν ἀκκατάδεχτη καὶ χαχανίζεις καὶ χλευάζεις, ὅσες φορές μ' ἀντιμῶνεις. Δυστυχισμένη, δὲ θ' ἀφήσης πιά τοὺς τρόπους σου ἐτούτους τοὺς περήφανους; Κοίτα καλὰ, σοῦ λέω, γιατί ἀπὸ ἐραστὴς θὰ γίνω ἀφέντης καὶ θὰ σὲ στείλω στὰ χωράφια νὰ καψαλίζης κριθάρι! Ἦότε θὰ δῆς πόσες συμφορὲς μπορεῖς νὰ πάθης ἀπ' τὸ κακὸ σου κεφάλι.

25

Ἡ Σαλακωνίδα στὸ Γέμελο

"Ὁλα εἶμαι ἔτοιμη νὰ τὰ κάνω, ἀφέντη, ἔγω ἀπὸ τοῦτο: νὰ πλαγιάσουμε μαζὶ. Τὴ νύχτα φῆς δὲν εἶχα φύγει, κι' οὔτε πῆγα νὰ κρυφτῶ μέσα στὰ θάμνα, καθὼς νόμιζες, μὰ μπῆκα κάτω ἀπὸ τὴ σκάφη καὶ ξαπλώθηκα, κάνοντας σκέπασμα τῆ γούβα τῆς. Πῆρα, ξέρεις, τὴν ἀπόφαση νὰ τελειώσω τὴ ζωὴ μου μὲ μιὰ θηλειὰ γύρω ἀπὸ τὸ λαιμὸ μου. Πίστεψέ με: ἔλαστερα σοῦ μιλῶ, γιατί ἡ σταθερὴ μου ἀπόφαση νὰ δώσω τέλος στὴ ζωὴ μου, διώχνει κάθε μου φόβο. Σὲ μισῶ, Γέμελε, καὶ σιχαίνομαι τὸ δασὺ κορμί σου, ποὺ μὲ τρομάζει σὰν κανένα τέρας, καὶ τὸ ἀκάθαρτο τὸ στόμα σου, ποὺ σκορπίζει χνώτα βρωμερὰ μὲς ἀπ' τὰ σπλάχνα σου. Ἦδὲ πιδ τρανὸ κακὸ νὰ πάθης, τέτοιος ποὺ εἶσαι! Ἄμε καλύτερα νὰ βρῆς καμμιὰ τοιμπλιάρη γιὰ χωριάτισσα, μ' ἕνα μονάχα δόντι, ποὺ κουνᾶ μέσα στὸ στόμα τῆς, καὶ ποὺ ἀλείφει τὸ κορμί τῆς μὲ ρετοῖνι ἀντὶς μὲ ἀρώματα.

26

Ὁ Ὠρίος στὸν Ἀνθοφορίωνα

"Ὡς τὰ σήμερα σὲ περνοῦσα, Ἀνθοφορίωνα, γιὰ ἀνθρωπο ἀπλοϊκὸ, ποὺ, ζώντας χρόνια τώρα στὰ χωράφια, ἔγινε μαθὲς ἕνας χωριάτης ἀξέστος, ποὺ μυρίζει τσίπουρο μο-

νάχα κι' ἀνασαίνει σκόνη. Δὲν ἤξερα, μὰ τὴν ἀλήθεια, πῶς εἶσαι ρήτορας δεινός, καλύτερος κι' ἀπὸ κείνους ποὺ δικομαχοῦνε στὴν Ἠλιαία γιὰ τοῦ ξένου κόσμου τὰ νιτερέσσα. Τελευταία, ποὺ κάλεσες σὲ δίκες τοῦ χωριοῦ τὸν προεστὸ, σ' ἄκουσα νὰ μιλάς κ' εἶδα μὲ ποῖο τρόπο κέρδισες ὄλα τὰ ζητήματά σου. Εὐτυχισμένη γιὰ τὸ λέγει σου, ποὺ εἶσαι κι' ἀπὸ τρυγόνι πιδ μιλητικός. Ἐγὼ τουλάχιστο γι' αὐτὸ τοῦ λόγου σου τὸ χάρισμα, θὰ σὲ μεταχειριστῶ σὰν ἕνα σπάνιο βρέσιμο. Γιατὶ μ' ἔχουνε βάλει στὸ σημάδι ἕνα σωρὸ καλοθελητῶδες, ποὺ ζητᾶνε νὰ μοῦ φᾶνε τὸ ἔχει μου, ἐπειδὴ μαθὲς ἀγαπῶ τὴν ἡσυχία, μολονότι τὸ ξέρω καλὰ πῶς, πολλές φορές, ἐτούτη μου ἡ νωθρότητα μοῦ γεννᾶ δυσάρεστες ἱστορίες.

27

Ὁ Ἀμπελιώνας στὸν Εὐεργο

Πολὺ βαρὺς ἐτοῦτος ὁ χειμῶνας καὶ ποῦ νὰ ξεμυτίση κανέναν ὄξω! Ἦὰ πάντα εἶναι σκεπασμένα ἀπὸ χιόνι καὶ δὲν ἀσπρολογᾶνε οἱ λόφοι μόνο, μὰ καὶ τῆς γῆς τὰ βαθουλώματα. Οἱ δουλειὲς στὰ χωράφια σταματήσανε, ὥστόσο εἶναι ντροπὴ τὸ καθησιῶ. Γι' αὐτὸ κ' ἐγὼ πῆρα τὴν ἀπόφαση νὰ παρατήσω τὴν καλύβα μου καὶ μόλις ἀνοιξά, ποὺ λές, τὴν πόρτα κ' ἔρριξα γύρω τὴ ματιὰ μου, εἶδα ἕναν ὀλάκερο λαὸ πουλιά, ποὺ ἦρθανε μαζὶ μὲ τὸ χιόνι, καὶ τσίχλες καὶ κοτσιφια. Δὲν ἔχασα καιρὸ, μὰ πῆρα ἔξω ἀπὸ τὴ λεκάνη κι' ἄλειψα ἀμέσως τὰ κλαδιὰ τῶν ἀγριαχλαδιῶν. Καὶ νά, σὲ λιγάκι, ποὺ τὸ σύννεφο ἔπεσε πάνω, κ' ἔβλεπες κρεμασμένα ἀπ' τὰ κλωνάρια ἀμέτρητα πουλιά, ἄλλα πιασμένα ἀπ' τίς φτεροῦγες, ἀπ' τὸ κεφάλι ἄλλα, κι' ἄλλα πάλι ἀπ' τὰ ποδάρια. Ἀπὸ τοῦτα σοῦ στέλνω τὸ μερτικό σου, εἰκοσιπέντε κομμάτια ἀπὸ τὰ πιδ παχειὰ καὶ κρεατωμένα. Οἱ ἀγαθοὶ νοιώθουνε χαρὰ, ὅταν μοιράζονται τὸ ἔχει τους μὲ τοὺς ἀγαθοὺς. Ὅσο γιὰ τοὺς πονηροὺς γειτόνους, ἄσε τους νὰ σκάνε ἀπὸ τὴ ζήλεια τους!

28

Ὁ Φιλόκωμος στὸν Ἀστυλο

Ἐπειδὴ δὲν κατέβηκα ποτὲ στὴν Ἀθήνα κι' οὔτε ξέρω τί λογιῆς πράμα εἶν' αὐτὸ ποὺ λένε πολιτεία, ἔχω μεγάλη ἀποθυμιά

νά δῶ τὸ νέο ἐτοῦτο θέαμα, νά δῶ μέ ποιὸ τρόπο οἱ ἄνθρωποι ζοῦνε μέσα σ' ἓνα κλειστό περίβολο, κι' ἀκόμα νά μάθω ὅσα, κατὰ πού λένε, διαφέρουνε στὴν πολιτεία ἐλότεια ἀπὸ κεῖνα πού ξέρουμε στὸ χωριό. Ἄν σοῦ λάξη λοιπὸν καιμιά δουλειά νά πᾶς στὴν πόλη, ἔλα καὶ πάρε με μαζί σου! Θερρῶ πὼς πρέπει κ' ἐγὼ νά μάθω κάτι παραπάνω, μιὰ καὶ τὸ μουστάκι μου ἄρχισε νά ἰδριώνη γιὰ καλὰ. Γιὰ μιὰ τέτοια μουσταχιά, ποῖος ἄλλος τάχα θά μπορούσε νάναί πιὸ ἱκανὸς ἀπὸ σένα, πού μπαίνεις τόσο συχνὰ μέσα στὶς πύλες;

29

Ὁ Κωμαρχίδης στὸν Εὐχέτη

Ἡ σκρόφα, πού λέγαμε τίς προάλλες πὼς εἶναι ἐτοιμόγεννη, γέννησε, πού λές, ἐδῶ καὶ λίγες μέρες καὶ τώρα ἔχω ἓνα σωρὸ γουρουνόπουλα. Στριγλιάζουνε, π' ἀνάθεμά τα, κ' εἶναι φρίκη νά τ' ἀκοῦς ὡστόσο εἶναι περίφημα γιὰ φαί. Γι' αὐτὸ δὲ σοῦ στέλνω καὶ σένα δυὸ, νά τᾶχης. Στὴν κατάσταση πού βρίσκουμαι, δὲν μπορῶ νά τὰ ταίξω ὅλα καὶ τὸ κριθάρι εἶναι λιγοστό. Κ' ἐπειτα ταιριάζει νά δίνουμε στοὺς φίλους μας ἀπ' τὸ περίσσεμά μας μέ ἀγροτικὴ γενναιοφροσύνη, γιατί τέτοιους μᾶς ἀνάθρεψε ἡ ἀγαπημένη μάνα μας, ἡ γῆ, ἐμᾶς πού τὴ δουλεύουμε: ἀπλοϊκοὺς, μὲ πλούσιους στὴν ἀγάπη μας γιὰ τὸν πλησίον.

30

Ὁ Σκοπιάδης στὸν Κοτίωνα

Ἐορκισμένο νάναί, Κοτίωνά μου, τὸ μεθύσι, γιατί, μὲ τὴν ἀλήθεια, εἶναι πολὺ κακὸ πρᾶμα. Ἐμπλεξα, πού λές, τώρα στερνὰ σ' ἓνα γλέντι κακορριζικῶν ἀνθρώπων, πού ἦτανε ὅλοι τους μεθύστακες καὶ κανέναν δὲν ἤξερε νά πίνῃ μέ τὸ μέτρο. Ἡ κρασοκωνία ἔφερνε βόλτες ἀκατάπαυτα, γιατί ὅποιος ἀρνιότανε νά πιῇ, κατὰ πού εἶχανε συμφωνήσει μεταξὺ τους, θάκανε τὴν ἄλλη μέρα, γιὰ τιμωρία, τὸ τραπέζι σ' ὅλη τὴν παρέα. Κ' ἔτσι ἀναγκάστηκα νά πιῶ ὅσο κρασί δὲ φανταζόμουνε πρωτύτερα πὼς εἶναι βολετὸ νά τὸ χωρέσῃ οὐτ' ἓνα ἀσπί. Περᾶσανε τρεῖς μέρες ἀπὸ τότε κι' ἀκόμα τὸ κεφάλι μου εἶναι βαρὺ ἀπὸ τὴ ζαλάδα. Κοντεύω νά βγάλω τ' ἀντερὰ μου, μὰ πού νά ξεμεθῆσω!

31

Ἡ Ἀνθυλλὰ στὸν Κορίσκο

Σίγουρα καὶ τοῦ νεροῦ τὸ ρέμα θά πάρῃ τὸν ἀνήφορο, ἀφοῦ ἐσύ, Κορίσκο, στὴν ἡλικία πού ἔφτασες, τώρα μαθῆς πού ἔχουμε παιδιὰ κι' ἀγγόνια, ἐρωτεύτηκες ἓνα κοριτσόπουλο πού παίζει κιθάρα, καὶ γιὰ μένα δὲ γνοιάζεσαι καθόλου, μόνο μου κάνεις τὴν καρδιά κομμάτια ἀπὸ τὸν πόνο. Ἐμένα, πού εἶμαι τριάντα ὀκτάερα χρόνια γυναίκα σου, μ' ἐξευτελίζεις ἔτσι, τὴ στιγμή πού ἡ Παρθένιον, ἡ μαντενούτα, σοῦ παίρνει μέ τίς γαλιφιές καὶ μέ τὰ χάρδια τῆς ὅλο τὸ χρέμα, πού κερδίζεις ἀπὸ τὰ χωράφια σου. Μὰ τὰ παληκάρια σὲ κοροϊδεύουνε, κακόμοιρε, καὶ οὐ δὲ θές νά καταλάθης γιατί γελᾶνε. Κακόμοιρα γεράματα, πού μπαλγνιο τους σὰς κάνουνε οἱ ἑταῖρες!

32

Ὁ Γνάθωνας στὸν Καλλιμοῖδη

Θά ξέρης, βέβαια, Καλλιμοῖδη, τὸν Τιμωνα, τὸ γιὸ τοῦ Ἐχεκρατίδη, ἀπὸ τῶν Κολλυτέων τῆς γενιάς. Αὐτός, πού λές, σπατάλησε ὅλη τὴν περιουσία του, γιὰ νά γλεντᾶ μέ μᾶς τοὺς ὁμοτράπεζους του καὶ μέ τίς ἑταῖρες, κ' ἔτσι ἀπὸ πλούσιος πού ἦτανε, ἔμεινε τώρα παννὶ μέ παννὶ. Μὰ δὲν εἶναι μόνο ἐτοῦτο, γιατί, μιὰ πού φτώχυνε, ἔγινε καὶ μισάνθρωπος ἀπὸ φιλόσοφος πού ἦτανε, καὶ θέλησε νά παραβγῆ καὶ τὸν Ἀπῆμαντο στὸ μίσος. Πῆγε στὴν ἐξοχή καὶ τώρα ρίχνει σβώλους ἀπὸ χῶμα στοὺς διαβάτες, γιὰ νά μὴν μπορῆ, μαθῆς, νά τότε ζυγῶνῃ ἀνθρώπος. Ὅσο πολὺ τ' ἀνθρώπινα τὰ αἰσθηματὰ του ἀλλάξαγε. Οἱ ἄλλοι νεόπλουτοι τῆς Ἀθήνας εἶναι κι' ἀπὸ τὸ Φεῖδωνα κι' ἀπὸ τὸν Γνίφωνα τὸν ἴδιο πιὸ τσιγκούνηδες. Καιρός, λοιπὸν, νά στρωθῶ στὴ δουλειά, γιὰ νά κερδίζω μόνος τὸ ψωμί μου. Θά σ' τὸ χρωστῶ μεγάλη χάρη, ἂν μέ πάρῃς κοντὰ σου στὴν ἐξοχή, νά δουλεύω μέ τὸ μεροκάματο στὸ χτήμα σου. Ὅλα εἶμαι ἔτοιμος νά τὰ κάνω, φτάνει νά γεμίζω τὸ ἀδειανὸ στομάχι μου.

33

Ὁ Θαλλισκος στὸν Πετραῖο

Μεγάλη ξεραῖλα. Πουθενὰ δὲ βλέπεις σὺνεφο πάνω ἀπ' τὴ γῆ. Ἐχουμε ἀνάγκη ἀπὸ

βροχές καὶ τὸ κατάστεγνο τὸ χῶμα δείχνει πόσο διψᾶνε τὰ σπέρματα γιὰ λίγη δροσιά. Μάταια, καθὼς φαίνεται, κάναμε τόσες θυσίες στὸν Ἰέτιο. Νά, πού δὲ μᾶς ἀκουσε. Κι' ὅμως λές πὼς βάλαμε στοίχημα ὅλοι ὅσοι ζοῦμε στὸν κάμπο, παιδὲς θά τὸν ἐξιλέωση πρῶτος μέ τίς προσφορές του. Ὅλοι μας κάναμε θυσίες, κατὰ τὴ δύναμη καὶ κατὰ τὸ ἔχει του ὁ καθένας. Ὁ ἓνας ἔφερε κριάρι, ὁ ἄλλος τράγο κι' ὁ ἄλλος ἀγριογούρουνο. Οἱ πιὸ φτωχοὶ φέρανε ζυμαρόπητες, καὶ κείνοι πού δὲν εἶχανε τίποτα, σβώλκκια λιθανιοῦ σκουληκοφαγωμένα. Ὅστόσο ταῦρο δὲ θυσίασε κανένας, γιατί δὲν ἔχουμε περισσοῖα βοσκήματα ἐμεῖς πού ζοῦμε στὴν ἀπαχὴ γῆ τῆς Ἀττικῆς. Μὰ πῆγανε τοῦ κάκου ὅσα ξοδέψαμε. Ὁ Δίας, φαίνεται, περνᾶ τὸν καιρὸ του σ' ἄλλες χῶρες καὶ δὲ δίνει λεφτὰ γιὰ μᾶς, πού ζοῦμε δῶ πέρα.

34

Ὁ Πρατίνος στὸ Μεγαλοτέλη

Βαρετός, πολὺ βαρετός, μὲ τὴν ἀλήθεια, ὁ στρατιώτης. Ὅταν ἔφτασε κατὰ τὸ σούρουπο κ' ἤρθε, γιὰ κακὴ μᾶς τύχη, νά μείνῃ μαζί μας, ἄρχισε νά λήῃ καὶ δὲν ἔπαυε νά μᾶς σκοτίζει μέ τίς φλυαρίες του. Μᾶς μίλουσε γιὰ δεκανῆς, γιὰ φάλαγγες, ἐπειτα γιὰ λόγχες, γιὰ καταπέλτες καὶ γιὰ πέτοινας στολές. Κι' ἀφοῦ κατατρόπωσε τοὺς Ἰθᾶκες καὶ λάθωσε τὸν ἀρχηγὸ τους μέ τὸ κοντάρι, ὕστερα μᾶς ἐξιστόρησε πὼς ξεπάστρεψε τὸν Ἀρμένιο μ' ἓνα χτύπημά του. Τέλος ἄρχισε νά μᾶς μιλά γιὰ τίς σκλάβες του καὶ νά μᾶς δείχνῃ τίς γυναῖκες πού, καθὼς ἔλεγε, τοῦ δῶσανε οἱ στρατηγοὶ του ἀπὸ τὰ λάφυρα γιὰ βραβεῖο τῆς παληκαρίας του. Τότε κ' ἐγὼ τοῦδωσα νά πιῇ μιὰ μεγάλη καύπα κρασί, νομίζοντας πὼς αὐτὸ θάταν ἓνα καλὸ γιαιτρικὸ γιὰ τὴ φλυαρία του. Μ' αὐτὸς ὁ ἀφιλότιμος ἀδειασε μονορούφι καὶ τὴν καύπα, πού τοῦδωσα, καὶ κάμποσες ἄλλες ἀκόμα μεγαλύτερες, χωρὶς νά πάψῃ τὴ λογοδιάρροια.

35

Ἡ Ἐπιφυλλίδα στὴν Ἀμαρανίνη

Εἶχα πλέξει ἓνα στεφάνι ἀπὸ λουλούδια καὶ πῆγα στὸ βωμὸ γιὰ νά τὸ τάξω στὴ μνήμη τοῦ Φαιδρία ἀπὸ τὴν Ἀλωπεκῆ.

Μὰ ξαφνικὰ παρουσιάστηκαν μπροστά μου ἓνα πλήθος ἀπόκοτοι νεανῆς, ἐπίτηδες βαλτοὶ γιὰ μένα. Τοὺς εἶχε φέρει ὁ Μοσχίωνας, γιὰ νά τότε βοηθήσουνε νά βάλῃ σ' ἐνέργεια τὸ σχέδιό του. Ἀπ' τὸν καιρὸ πού ἔχασα τὸν ἀντρα μου, τὸ μακαρίτη τὸ Φαιδρία, δὲν ἔπαυε νά μέ σκοτίζει μέ τίς προξενιές του, θέλοντας σῶνει καὶ καλὰ νά τότε παντρευθῶ. Μ' ἀπὸ τὴ μιὰ ἡ ἐγνοία γιὰ τὰ βυζανιάρικα παιδιὰ μου, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ θύμηση τοῦ πολυκαπημένου μου Φαιδρία, μέ κάνανε ν' ἀρνιέμαι πάντα νά δεχθῶ. Ποῦ νάξερα, ἡ ἀμοιρη, τί μουμελλε νά πάθω καὶ πού νά βάλω στὸ μυαλό μου, πὼς μέ περίμενε ἓνας ντροπιασμένος ὀμνέναιος πάνω στὸ γρασιδί κι' ὄχι πάνω σ' ἓνα τίμιο νυφικὸ κρεβάτι! Γιατί μ' ἄρπαξε ὁ καλὸς σου καὶ μ' ἔφερε σ' ἓνα σκοιερὸ καὶ σὺδεντρο μέρος καὶ κεί, πάνω στὰ λουλούδια καὶ στὰ χόρτα — κοκκινίζω ἀπὸ ντροπή, ἀκριβὴ μου φίλη, νά σοῦ πῶ σὰν τί μ' ἀνάγκασε νά πάθω. Κ' ἔτσι ἔγινε ἀντρας μου, ἀτιμάζοντάς με. Δὲν ἔγινε μέ τὴ θέλησή μου, βέβαια, ὡστόσο ἔγινε μιὰ φορὰ καὶ δὲν ξεγίνεται. Εὐτυχισμένος εἶναι κείνος, πού ἡ τύχη του τότε γλυτώνει ἀπὸ τ' ἀπρόσμενα κακά, μὰ ὅποιος τὰ πάθει, ἀνάγκη νά κρατᾶ κρυφὴ τὴν συμφορὰ του.

36

Ὁ Εὐδίκος στὸν Πασίωνα

Ἐχω ἓναν κακορριζικὸ δοῦλο ἀπ' τὴ Φρυγία, πού, μόλις τὸν ἔφερα στὰ χωράφια γιὰ δουλειά, φανέρωσε μονομιάς ὅλα τὰ κακὰ φυσικὰ πού ἔχει. Τὸν ἀγόρασα τὸν περασμένο μῆνα, ξεδιαλέγοντάς τον ἀνάμεσα σ' ἄλλους, καὶ τὸν ἐδξαλα Νουμήνιο. Μοῦ φάνηκε δυνατός, καὶ βλέποντας πὼς ἔχει πρόσχαρο καὶ ξυπνὸ μούτρο, εἶπα νά τονε στείλω στὸ χτήμα νά δουλέψῃ. Μ' αὐτός, φίλε μου, μόνο ζημιές μου κάνει. Ἦρῃει γιὰ τέσσερις σκαφτιάδες καὶ κοιμάται ὄσες ὥρες, κατὰ πού ἀκουσα νά λήῃ ἓνας ξιπασμένος σοφιστής, μονάχα κάποιος Ἐπιμενίδης μπορεῖ νά κοιμηθῆ. Λές κ' ἔχει, κάθε φορὰ πού τὸ στρώνει στὸν ὕπνο, τρίδιπλη νύχτα, σὰν τὴ νύχτα πού χρειάστηκε ὁ Ἡρακλῆς γιὰ νάρθη στὸν κόσμο. Πές μου λοιπὸν, ἀγαπημένε φίλε μου καὶ σύντροφε, τί πρέπει νά κάνω μ' αὐτὸ τὸ γομάρι, πού ἔδωσα κιόλας λεφτὰ νά τ' ἀποχτήσω;

Ο Φιλομήτωρ στην Έπιφάνιον

Σὲ ξορκίζω, μητέρα μου, σὲ θεοὺς καὶ δαίμονες! Παράτησε γιὰ λίγο τὰ κροτάδια καὶ τὸ χτήμα, κ' ἔλα στὴν Ἀθήνα νὰ δῆς τίς ὁμορφες τίς τελετές, προτοῦ τελειώσουνε! Εἶναι ἀδύνατο νὰ φινταστῆς τί λογῆς πράματα εἶναι ὅσα δὲν ἔτυχε νὰ δῆς ποτέ σου, τ' Ἄλφα καὶ τ' Ἀπατούρια καὶ τὰ Διονύσια καὶ αὐτὴ ἡ σεμνότετη γιορτὴ, ποὺ θὰ γίνῃ τώρα, τὰ Θεομοφρία. Κι' ὅσο γιὰ τὴν Ἀνοδο, αὐτὴ ἔγινε τὴν πρώτη μέρα. Σήμερα οἱ Ἀθηναῖοι γιορτάζουνε τὴ Νηστεία καὶ τὴν παράλληλὴ θὰ γίνουνε οἱ θυσίαι στὴν Καλλιγένεια. Ἄν βιαστῆς λίγο, θὰ προλάβῃς νάρθῃς πρὶν ἀπ' τὰ χαράματα καὶ νὰ κάνῃς θυσίαι μαζὶ μὲ τίς ἄλλες Ἀθηναῖες γυναῖκες. Ἔλα τὸ λοιπὸν καὶ μὴν ἀργοπορῆς! σ' ὀρκίζω στὴ ζωὴ μου καὶ σ' ἀδέρφια μου. Εἶναι φριχτὸ πρᾶμα, νὰ πεθάνῃ κανένας, χωρὶς νὰ γευτῆ τῆς πολιτείας τίς χάρες· εἶναι βάρβαρο, μὰ τὴν ἀλήθεια, καὶ κακότροπο. Συχώρεσέ με, μάνα, γιὰ τὸ θάρρος ποὺ σοῦ γράφω, μὰ αὐτὸ τὸ θάρρος μοῦ τὸ ἐμπνέει ὁ πόθος μου γιὰ τὸ καλὸ μας. Εἶναι μιὰ ἀξίεπαινη συνήθεια τὸ νὰ μιλάμε στοὺς ἀνθρώπους μὲ εὐκρίνεια, μὰ εἶναι κάτι περισσότερο, εἶναι χρέος μας, σὰν πρόκειται νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια στοὺς δικούς μας.

Ο Εὐθύδικος στὸ Φίλιππο

Ἔστειλα τὸ γιό μου στὴν πολιτεία νὰ πωλήσῃ ξύλα καὶ κριθᾶρι, καὶ τοῦ παράγγειλα νὰ γυρίσῃ πίσω μὲ τὰ λεφτὰ τὴν ἴδια κίβλας μέρα. Μὰ ἡ ὀργὴ κάποιας θεότητος, ποὺ δὲν τὴν ξέρω, τότε χτύπησε κατκέφαλα, τὸν ἄλλαξε ὁλότελα καὶ τὸν ἔκανε νὰ χάσῃ τὸ λογικὸ του. Εἶδε κάποιον ἀπὸ κείνους τοὺς παλαβοὺς, ποὺ γιὰ τὸ φέροίμους τὸ ἀσυλλόγιστο καὶ γιὰ τὸ πάθος τους ὅλος ὁ κόσμος τοὺς λέει σκύλους(!), καὶ θέλοντας νὰ μιμηθῆ τῆς συμφορᾶς του τὸν αἶτις, τότε ξεπέρασε στὴ λύσσα. Καὶ τώρα εἶναι τρομερό, εἶναι φριχτὸ θέμα, νὰ τὸνε βλέπῃ κανένας. Τὰ μαλλιά του κρέμονται ἀχτένιστα

(!) Κόνες λέγανε οἱ ἀρχαῖοι καὶ τοὺς κυνικοὺς φιλόσοφους. — Σημ. τ. Μετ.

στὸ μέτωπό του, τὸ βλέμμα του εἶναι βλοσυρὸ· εἶναι μισόγυμνος, γιὰτὶ φορεῖ ἕναν τριμμένο μαντύα· ἔχει κρεμάσει ἕναν τορβὰ στὴν πλάτη του καὶ κρατᾷ στὰ χέρια του ἕνα ρόπαλο, φτιασμένο ἀπὸ ξύλο ἀγριαγλαδιάς. Ευπόλυτος καὶ βριόμικος, εἶναι ἕνικα νος γιὰ κάθε δουλειά. Δὲ θέλει νὰ ξέρῃ οὔτε τὸ χωράφι οὔτε καὶ μᾶς ἀκόμα τοὺς γονιούς του· μᾶς ἀρνιέται. "Ὅλα λέει τάχει κάνει ἢ φύση κ' ἐπιμένει πῶς τῶν στοιχείων τὸ σμίξιμο εἶναι τῆς γέννησης ἢ αἰτία καὶ ὄχι μαθὲς οἱ πατέρες. Εἶναι φανερό πῶς περιφρονεῖ τὸ χρῆμα καὶ μισεῖ τὴ γεωργία. Δὲ δίνει πιὰ δεκάρια γιὰ τὸ καλὸ τὸ φέροισμο καὶ τὸ πρόσωπό του δὲν ξέρει τῆς ντροπῆς τὸ χρῶμα. Ἀλλοίμονό σου, γεωργία, σὲ ποιά καταστροφὴ σ' ὀδηγεῖ ἐτοῦτο τὸ σχολεῖο μὲ τοὺς ἀπαισιόχους! Ἀναθεματίζω τὸ Σόλωνα καὶ τὸ Δράκοντα, ποὺ ἐρίσανε θανατικὴ καινὴ γιὰ ὅσους κλέβουνε σταφύλια καὶ δὲν προβλέψανε καμμιά τιμωρία γιὰ κείνους, ποὺ ξελοιάζουνε καὶ καταστρέφουνε τοὺς ἀπειροὺς καὶ ἀθώους νεανίες.

Ο Δρυάδης στὴ Μίλιον

Σουστειλα ὅσο μαλλὶ μάζεψα στὴ Δελφία ἀπὸ τὸ κούρεμα τῶν παιδῶν γερωῶν προβάτων μας. "Ὅσα ἦτανε φωριασμένα, τᾶδωσα στὸν τσοπάνο τὸν Πυρρία, νὰ τὰ κάνῃ ὅ,τι θέλει, προτοῦ τὰ ἐξολοθρέψῃ ἢ ἀρρώστια. Τώρα λοιπὸν ποὺ ἔχεις μπόλινο μαλλί, κοίταξε νὰ φάνῃς ρουχικά καὶ γιὰ τίς δυὸ τίς ἐποχές. Τὰ καλοκαιριάτικα πρέπει νὰναι φιλά στὸ φάσιμο, καὶ κείνα ποὺ θὰ μεταχειριστοῦμε τὸ χειμῶνα, πρέπει νὰχουνε γερὸ κροκίδι καὶ νὰναι χοντρά. Ἔτσι, τὰ πρῶτα, ὄντας ἀλαφρά, θὰ σκεπάζουνε μονάχα δίχως νὰ ζεσταίνουνε τὸ κορμί, καὶ τᾶλλα πάλι, τὰ βαρειά, θὰ μᾶς φυλάνε ἀπὸ τὸ κρύο καὶ τὸν ἀέρα. Μὴν ξεχάσῃς νὰ βάλῃς καὶ τὴ λεύτερη τὴ θυγατέρα μας, ποὺ εἶναι πιὰ τῆς παντρειάς, νὰ βοηθήσῃ τίς δουλες στὸν ἀργαλειό, γιὰ νὰ μὴν ντροπιᾶσῃ ἑμᾶς τοὺς γονιούς της, σὰν ἔρθῃ ἡ ὥρα τοῦ γάμου της. Κ' ἔπειτα πρέπει νὰ ξέρῃς πῶς οἱ γυναῖκες, ποὺ ἀγαπᾶνε τὴν κλωστικὴ καὶ τιμᾶνε τὴν Ἀθηνα τὴν Ἐργάνη, ποὺ τὴ βρῆκε πρώτη, κάνουνε τὴν παιδὸν φρόνιμη δουλειά κ' εἶναι γι' αὐτὸ καμάρια τοῦ σπιτιοῦ τους.

Η ΤΕΧΝΗ ΣΤΑ ΕΒΡΑΪΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

—ΕΠΙ ΤΗ ΒΑΣΕΙ ΝΕΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ—

Μιά ἐξέταση στὰ ἑβραϊκὰ χειρόγραφα τοῦ Μεσαιῶνα ἀποκαλύπτει ὅτι ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ μέσῃ σ' ἀνατολικά χειρόγραφα καὶ σ' ἄλλα, ποὺ ὑπέστησαν τὴν ἐπίδραση τῆς δυτικῆς τέχνης.

Στὰ παλαιὰ χειρόγραφα τῆς Παλαιστίνης, τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἐπικρατεῖ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ γεωμετρικὴ διακόσμηση· τὰ σχέδια εἶναι παρμένα μόνον ἀπὸ φυτὰ «τυλιζέ» καὶ ἀποκλείουν, γενικῶς, τὴν ἀναπαράσταση ἀνθρώπου, ζώου, πτηνοῦ ἢ ψαριοῦ. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ χαρακτηριστικὸ ὅλης τῆς ἀνατολικῆς-ἑβραϊκῆς μικροτεχνίας (μινιατούρας) κάθε ἐποχῆς. Τὰ ἀρχαιότερα χειρόγραφα, δηλαδὴ ἐκεῖνα τοῦ ἐνάτου καὶ δεκάτου αἰῶνος, ὁμοιάζουν μὲ τίς μινιατούρες τοῦ Κορανίου, ὅπως μᾶς τὸ δείχνει μιὰ σπάνια καραϊτικὴ Ἁγία Γραφή, γραμμὴν ἑβραϊκά, ἀλλὰ μὲ ἀραβικὰ ψηφία,

ποὺ σώζεται σήμερα στὸ Βρετανικὸ Μουσείο. Αὐτὸ τὸ Καραϊτικὸ χειρόγραφο, μολονότι θεωρεῖται προῖον ἀραβικῆς τέχνης, ὡστόσο περιέχει ἕνα διακοσμητικὸ στοιχεῖο, σταθεροποιημένο ἤδη στὴ ὀρθοκεντρικὴ ἑβραϊκὴ τέχνη, δηλαδὴ τὸ ἐξάμετρο.

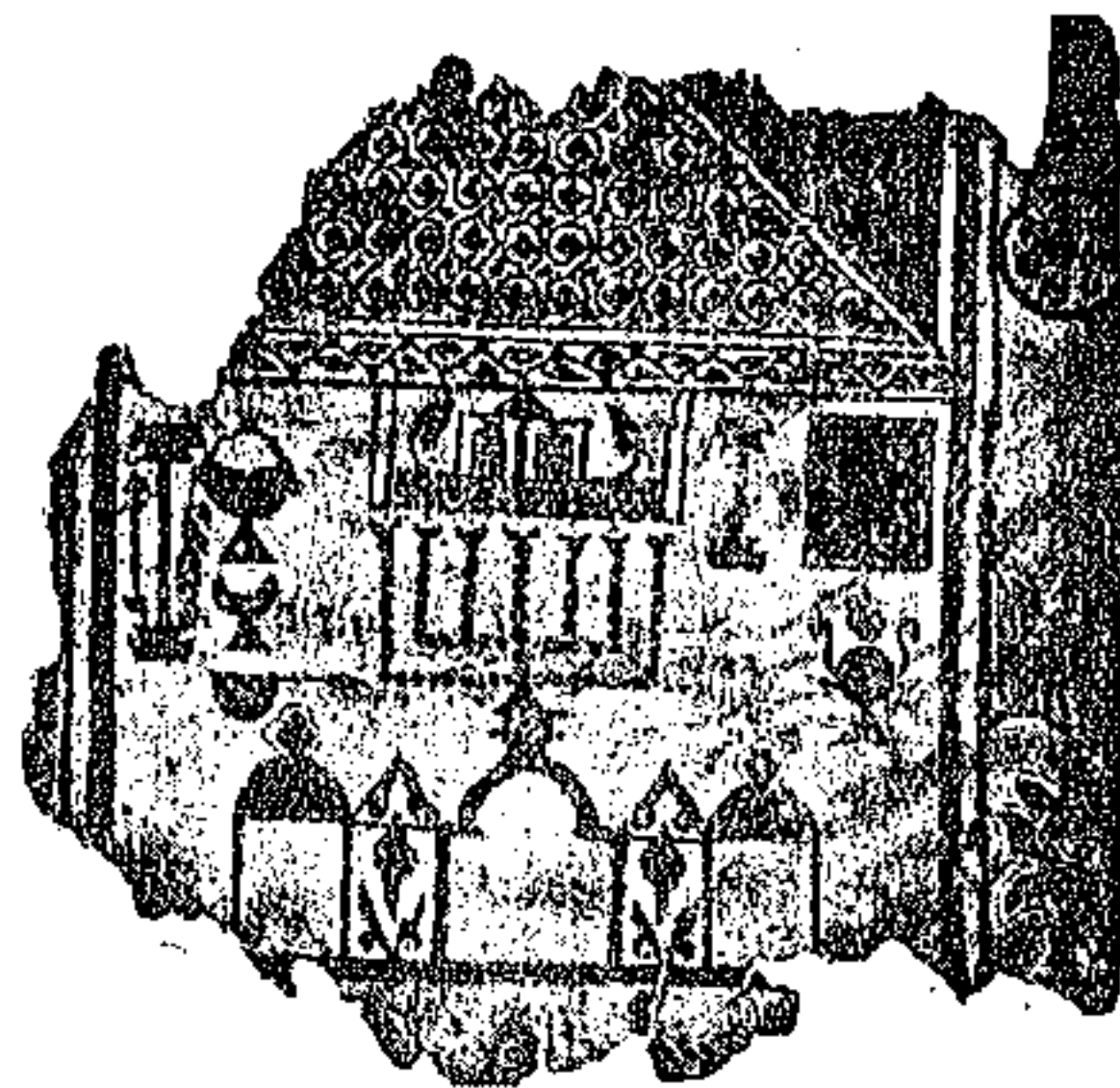
Ἐπίσης καὶ ἄλλο σπουδαῖο χειρόγραφο τῆς ἴδιας ἐποχῆς: μιὰ ἑβραϊκὴ Γραφή, αἰγυπτιακῆς προελεύσεως, ποὺ βρῆκεται

στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Λένινγκραδ. Στὸ χειρόγραφο αὐτό, ὅπου γιὰ πρώτη φορὰ παρατηροῦμε στὴν ἑβραϊκὴ διακοσμητικὴ τέχνη τὸ Ναὸ τοῦ Σολομώντος, ἡ διακόσμηση παρουσιάζει πολλὰ ἀναλογίαις μὲ τίς εἰκόνες ποὺ βρέθηκαν στὰ «fouidi d'oro» τῶν ἑβραϊκῶν κατακομῶν τῆς Ρώμης καὶ τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Συναγωγῆς Βέτ-Ἀλφα τῆς Παλαιστίνης, ποὺ ἀνακαλύφθηκε πρὸ ὀλίγου.

Ἡ πρωτόγονη λοιπὸν ἑβραϊκὴ μικροτεχνία διαφέρει στὸ «στυλ» τῆς. Ὑπάρχει ἐλληνικὴ ἐπίδραση, ὅπου βλέπουμε Χερουβεῖμ μὲ μορφή πτηνοῦ νὰ στεφανώνουν τὸ ἀέτωμα τῆς Ἱερᾶς Κιβωτοῦ, καὶ πάλι νὰ στέκωνται δύο λεοντάρια, ἐνῶ στὰ ἄλλα χειρόγραφα, ποὺ ὑπέστησαν τὴν ἀραβικὴν ἐπίδραση, δὲν παρατηροῦμε γύρω στὸ Ναὸ καμμιά μορφή, οὔτε ἀνθρώπου οὔτε ζώου.

Συνηθέστερα διακοσμητικὰ μοτίβα τῆς ἀνατολικῆς-ἑβραϊκῆς τέχνης εἶναι ὁ σημάς (niche), ἡ δοκὸς (traverse) καὶ ἡ κανδήλα. Τὸ μοτίβο αὐτὸ εἶναι καθαρῶς ἑβραϊκὸ, μολονότι φαίνεται πῶς βαστάει ἀπὸ τὸ σχέδιο τῆς Κιβωτοῦ.

Τῆ δοκῆ, χρησιμοποιοῦμενη ὡς πλαίσιο, τὴ βλέπουμε στὰ Ρωμαϊκὰ ἡμερολόγια (calendari) τοῦ Δ' αἰῶνος, καθὼς καὶ στοὺς Κανόνας τοῦ Ἰουσεβοῦς, μέσα στὰ Ἐὐαγγέλια ποὺ εἶναι κο-

Ἐπὶ μιὰ Πεντάτευχο τοῦ Δεκάτου αἰῶνος

σημμένα με σχῆμα πυλῶνος. Ὁ τρόπος στὴν κατάταξη τοῦ κειμένου ἀποτελεῖ τὸ καθαυτὸ ἑβραϊκὸ μοτίβο. Ἐν δὲ διάγραμμα τῶν σηκῶν, τὸ γεωμετρικὸ σχῆμα, τὸ σχῆμα τὸ παρμένο ἀπὸ τὰ φυτὰ, οἱ κρίκοι τῆς δρυὸς ὅπου εἶναι κρεμασμένη ἡ κανδήλα, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα γραμμικὰ στοιχεῖα τῆς συνθέσεως, σχηματίζονται ἀπὸ τὸ κείμενο. Ὀλόκληρες σελίδες εἶναι ζωγραφισμένες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, καὶ τὰ γράμματα, παραμορφωμένα ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὲς διακοσμητικὲς ἀπαιτήσεις, δὲν διαβάζονται εὐκόλα.

Ἦν δὲ δυσκολοδιάβαστα συνήθως εἶναι οἱ τυπικοὶ ἔπαινοι, ἐγκώμια, ἀφιερώσεις καὶ ἄλλα παρόμοια σχηματοποιημένα γραπτὰ.

Ἐπειδὴ ἡ ἑβραϊκὴ ἀλφάβητος ἀγνοεῖ τ' ἀρ-

Ἐνα παλιὸ ἑβραϊκὸ χειρόγραφο ἀπὸ τὴν Περσία

χικὰ ψηφία με διακόσμηση, καὶ τὰ γράμματα τῆς ἔχουν ἓνα σχέδιο (κεφαλαῖα καὶ μικρά), ὃ καλλιγράφος εἶναι ὑποχρεωμένος, γιὰ νὰ ὑπογραμμίσῃ ἓνα ὠρισμένο χωρίο τοῦ κειμένου, νὰ κἀνῃ ὥστε αἱ φράσεις νὰ ναπηθοῦν με διάφορες ἀντιθέσεις χρωμάτων καὶ σχημάτων. Αὐτὸ τὸ παρατηροῦμε στὰ ἀνατολικά ἰδίως χειρόγραφα, ποὺ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Γραφές. Ἐχουν ὠραία διακόσμηση ἀπὸ χρυσὰ φόντα καὶ εἶναι δουλεμένες με λεπτότατο γούστο. Ἄν ὑπάρχουν ἑβραϊκὰ μοτίβα ποὺ νὰ μοιάζουν με τ' ἀρχικὰ τῆς χριστιανικῆς τέχνης, αὐτὰ εἶναι οἱ διακοσμήσεις τῶν σημείων διακρίσεως, ὅπως τὰ ἐδάφια τῆς Πεντατεύχου καὶ οἱ ἀριθμοὶ τῶν Ψαλμῶν. Ἀργότερα, ἐξαιτίας τῶν σχέσεων με τοὺς Δυτικούς — Ἰσπανοὺς, Φράγκους

καὶ Γερμανοὺς, — ἡ ἑβραϊκὴ αὐτὴ τέχνη ἐπηρέασθη ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ διακοσμητικὴ τῶν μοναστηρίων, τόσο στὴν χρῆση τῶν μοτίβων, ὅσο καὶ στὴν εἰσαγωγή τῶν εἰκόνων. Καὶ τοῦτο παρ' ὅλη τὴν ἀντίδραση μερικῶν ὀρθοδόξων Ραββίνων, ποὺ, ἰσῶς γιὰ νὰ προλάβουν τὴν θρησκευτικὴν ἀφομοίωση τοῦ ἑβραϊσμοῦ, ἀπηγόρευσαν τὴν διακόσμηση με εἰκόνες ἀνθρώπων καὶ ζώων, τόσο στὰ βιβλία τοῦ δόγματός των ὅσο καὶ στὰ θρησκευτικὰ ἀντικείμενα ἐν γένει, βασιζόμενοι, ἐννοεῖται, στὸν γνωστὸ ἀπαγορευτικὸ νόμο τῆς Γραφῆς, ἡ ὁποία κατ' οὐσίαν ἀπαγόρευσε μόνο τὰ ὁμοιώματα πρὸς λατρείαν, σὲ ἐποχὴ ποὺ ἡ εἰδωλολατρεία ἐπλήγωνε τὴν ἀνθρώπινην ἀξιοπρέπεια. Γι' αὐτὸ βλέπουμε πῶς ὁ ἴδιος ὁ Μωϋσῆς ἔφερε στὸ ναὸ ἀρχιτέκτονες Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας, γιὰ νὰ διακοσμήσουν τὴν Κιβωτὸν με Χερουβείμ. Μιὰ ἄλλη περίπτωση, ποὺ φανερώνει πῶς ἡ ἀπαγόρευση ἐγένε γιὰ νὰ πολεμήσῃ τὴν εἰδωλολατρεία, εἶναι ὅτι ἡ Βίβλος δὲν ἀπαγορεύει τὴν προσωπογραφία με χρῶμα, ἐπειδὴ, φυσικὰ, ἡ ζωγραφικὴ τότε, ἡ εἰκόνα, δὲν ἐπαίξε ρόλο εἰδώλου. Καὶ τοῦτο ἐκμεταλλεύθηκαν ἀργότερα, ὡς εἶναι γνωστὸ, οἱ Βυζαντινοὶ, ποὺ ἐδημιούργησαν με τὴν

ζωγραφικὴ μιὰ νέα δογματικὴ ἔκφραση τῆς θρησκείας των.

Ἡ ἔλλειψη ἀπολυτοδοξίας τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου στὸ νὰ θεωρῆ βέβηλη τὴν εἰκόνα, ἐπροκάλεσε σ' ὅλο τὸ Μεσαίωνα μιὰ παράδοξη πάλη μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ ἐλευθεροφρόνων ραββίνων, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς διακοσμήσεως τῶν ἱερῶν ἀντικειμένων, πάλη ποὺ δὲν ὁμοιάζει ὅμως κατ' οὐσίαν με τὲς εἰκονοκλαστικὲς ἐριδες τῶν Χριστιανῶν.

Τὸ παράδοξο αὐτὸ φαινόμενο, σύμφωνα με τὴν ἑβραϊκὴν ἀντίληψη, ἐξηγεῖται με τὴν ἐξῆς θεωρίαν:

Ἡ τέχνη, κατὰ μὲν τὴν Γραφή, εἶναι μιὰ θεία ἐμπνευση (Ἐξοδος, κεφ. 32 κτλ.), κατὰ δὲ τὸ Ταλμυθ — τὴ συγκέντρωση δηλαδὴ ὅλης τῆς Ἰουδαϊκῆς σκέψεως ἀπὸ τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος μέχρι τοῦ 4ου μ. Χ. — εἶναι «Χοχμά», δηλαδὴ σοφία, κατὰ διάκρισιν πρὸς τὸ labor τῶν Λατίνων. Ἄν τῶρα ὁ Ἄρειος καὶ ὁ Σημητικὸς πολυθεϊσμός ὑποβλήθησαν μεγάλως τὴν ἀνάπτυξη τῆς πλαυτικῆς τέχνης, με τὸ νὰ φανερῶνουν πάντα πῶς τέλεια τὴν θεότητα στὸν πιστὸ με σχήματα ὁρατά, ὁ Ἰουδαϊσμός ἐξ Ἰσοῦ προσπάθησε ν' ἀνυψώσῃ πάντα τὸν εὐσεβῆ, ὑπεράνω ὅμως τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ ὄλικοῦ κόσμου, παριστώντας τὴν θεότητα μόνον ὡς πνεῦμα.

**

Οἱ Ἑβραῖοι, λοιπόν, ὅταν ἤλθαν σ' ἐπαφή με τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, ἄρχισαν νὰ εἰκονογραφοῦν στὴν ἀρχὴ τὲς Πασχαλινῆς ἱστορίας, καὶ ὕστερα κατέληξαν νὰ διακοσμήσουν καὶ τὴν Ἁγία Γραφή. Μιὰ τέτοια περίφημη Βίβλος τοῦ 16ου αἰῶνος, Ἰσπανικῆς προελεύσεως, σῴζεται ἀκόμη. Σ' αὐτὴν εἰκονίζονται ὁ Βασιλεὺς Δαυὶδ, ὁ Βαλοάμ καὶ ὁ Ἰώβ, σὲ σελίδες με τοὺς σχετικὸς ἀριθμοὺς τῶν ἐδαφίων.

Ἐὰ σπουδαιότερα ἑβραϊκὰ βιβλία καὶ χειρόγραφα, ποὺ συνήθως ἔχουν πλουσιώτερες διακοσμήσεις, εἶναι: ἡ Βίβλος, τὸ Μαχσῶρ (Λειτουργικόν), ἡ Ἀγαδὰ (ἡ Ἱστορία τοῦ

Ὁ Μωϋσῆς στὸ ὄρος Σινᾶ

Ἀπὸ τὸ «Πασχαλινὸ Λειτουργικόν» τοῦ Σεραγιέβου

Πάσχα), ἡ Μεγκιλὰ (ἡ Ἱστορία τῆς Ἐσθήρ — αὐτὴ ἐκ παραδόσεως εἶναι πάντοτε περγαμνὴ σὲ κυλινδρικό σχῆμα), ἡ Κετουμπὰ (συμβόλαιο γάμου) καὶ ἄλλα.

Ἄς προσθέσουμε, με τὴν εὐκαιρία αὐτὴ, ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χειρόγραφα, οἱ Ἑβραῖοι στὸ μεσαίωνα ἐκοσμοῦσαν καὶ τὰ θρησκευτικὰ τοὺς ἀντικείμενα καὶ τοὺς ἱεροὺς τόπους, παρ' ὅλη τὴν ἀντίδραση τῶν ὀρθοδόξων, ὅχι μόνο με μοτίβα παρμένα ἀπὸ τὴ φύση, ἀλλὰ καὶ με θέματα βιβλικὰ. Οἱ Συναγωγές, ἰδίως στὴν Κρήτη, στὴν Ἰταλία καὶ στὴ Γερμανία, ἐστολιζόντο συνήθως με Χερουβείμ καὶ Λεοντάρια, με μοτίβα ἀπὸ διάφορα φυτὰ, ἀνθὴ καὶ σταφύλια, καὶ ἀπὸ φεῖδια, γάρσις στὴν ἐλευθεροφροσύνη μερικῶν Ραββίνων ποὺ δὲν διέβλεπαν σαυτὸ κανένα κίνδυνο εἰδωλολατρείας. Ἀχέμα καὶ τὰ ἱερὰ σκεῦη καὶ ἀντικείμενα, ποὺ ἐκθέτονται συνήθως ἐκ

παραδόσεως τὸ Σάββατο καὶ στὶς τρεῖς ἑορ-
τὲς τοῦ χρόνου. — τὸ φθινόπωρο (Πρωτοχρο-
νιά), τὴν Ἀνοιξή (Πάσχα), τὸ Καλοκαίρι (Πεν-
τηκοστή), — εἶναι γεμάτα ἀπὸ μοτίβα παρ-
μένα ἀπὸ πουλιά, ψάρια, φυτά, καὶ ἰδίως τὰ
πασχαλινὰ οἰκιακὰ σκευῆ (πιάτα, φλιτζάνια),
φέρουν ἐπίσης καὶ παραστάσεις βιβλικές (ση-
μειώσατε ὅτι καὶ αὐτὰ εἶναι θρησκευτικά).
Τὰ σπῆτια πάλι τῶν πλουσίων Ἑβραίων τοῦ
Μεσαίωνα ἦσαν ζωγραφισμένα μετὰ διάφορες
σκηνές ἀπὸ τὴν Βίβλο, καὶ τὸ ἐξωτερικὸ τους
μετὰ διάφορες κατὰ παράδοση παραστάσεις.

Ὡς πρὸς τὴν ἑβραϊκὴν μινιατούρα τῶν
χειρογράφων, τοῦ μᾶς ἐνδιαφέρει πρὸς τὸ
παρόν, προσθέτουμε ὅτι πολὺ σπάνια εὐρί-
σκονται σήμερὰ τέτοια. Ὅσες μελέτες ἔχουν
γραφεῖ ἐπάνω στὴν ἀγνωστὴ αὐτῆ μεσαιωνι-
κῆ τέχνη, καὶ μερικὲς μονογραφεῖς πάνω
στὶς Πασχαλινὲς Ἱστορίες τοῦ Σεραγιέδου,
ἔχουν ἐξαντληθεῖ πρὸ πολλοῦ⁽¹⁾. Δυστυχῶς
τὰ διάφορα περιοδικὰ Τέχνης καὶ Γραμμιά-

(1) D. H. Müller. Πασχαλινὲς Ἱστορίες τοῦ Σε-
ραγιέδου. David Kaufman. Μελέτη ἐπάνω στὶς
τέχνες τοῦ Μεσαίωνα. M. Gudemann. Μελέτη
ἑβραϊκῆς μικροτεχνίας. B. Guisberg. Ἀποσπά-
σματα ἑβραϊκῶν μικρογραφιῶν.

τῶν τῆς Εὐρώπης σπάνια ἀσχολοῦνται μετὰ
τέτοιες ἐρευνες. καὶ οὐτε καὶ τὰ εἰδικὰ περιο-
δικὰ ἑβραϊκῶν μελετῶν.

Μονάχα αἱ ἑβραϊκαὶ κοινότητες τῆς Γερ-
μανίας, ἰδίως τοῦ Βερολίνου, Φραγκφούρτης
καὶ Δειψίης, δημοσιεύουν σχετικὰ φυλλάδια
καὶ μᾶς προσφέρουν κάπου κάπου σπάνια
ἀντίγραφα ἀπὸ παλαιὰ ἑβραϊκὰ χειρόγραφα.
Ἄλλὰ καὶ τὸ ἑβραϊκὸ περιοδικὸ τέχνης
«Ριμόν» δημοσιεύει κάποτε ἐγχρωμα τέτοια
ἀντίγραφα. Ἐπίσης καὶ στὴν καινούργια
Γερμανο-ἑβραϊκὴ Ἑγκυκλοπαίδεια, ποῦ ὑ-
πάρχει καὶ στὴν δική μας Ἑθνικὴ Βιβλιο-
θήκη, μπορεῖ νὰ ἴδῃ κανεὶς μερικὲς ἀπὸ τὶς
παλιὰς αὐτῆς μινιατούρες, ἐγχρωμες καὶ μὴ.
Ἄλλ' αὐτὸ ποῦ λείπει ἰδίως, εἶναι μιὰ σωστὴ
ἐρευνα καὶ μελέτη μετὰ ντοκουμέντα πάνω στὸ
διασκορπισμένον θησαυρὸν τοῦ λαοῦ τοῦ Βι-
βλίου, ὅπως τὸν λέει ὁ Μωάμεθ, διασκορπι-
σμένον παντοῦ καὶ πρᾶπαντὸς πάνω στὰ ἑ-
βραϊκὰ χειρόγραφα τοῦ Βυζαντίου, ποῦ εἶ-
ναι πῶς σπάνια ἀκόμα.

Σήμερὰ ὑπάρχει μιὰ κατηγορία βιβλιοφι-
λων ποῦ συλλέγει μετὰ πάθος τὰ παλιὰ ἔντυπα
εἰκονογραφημένα ἑβραϊκὰ βιβλία, ποῦ εἶναι
βέβαια πῶς ἀφθονοῦν ἀπὸ τὰ χειρόγραφα.

ΤΖΟΥΛΙΟΣ ΧΑΪΜΗΣ

ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ

Οἱ πάπιες οἱ ἀφροπούπουλες καμαρωμένες πάνε
Στὴν ἄκρη τοῦ μικροῦ ρυακιοῦ, νὰ βροῦν νερὸ μιὰ στάλα,
Νὰ χάσουν τὸ κεφάλι τους τ' ὀλόλευκο σὰ γάλα
Γιὰ νὰ λουσατοῦν καὶ λαίμαργα κάτι νὰ βροῦν νὰ φᾶνε.

Στὸ βάθος τὰ πυκνόφυλλα δέντρα βαθιὰ σαλεύουν
Δίπλω καὶ ὁ δρόμος στοὺς ἀγρούς, οἱ φράχτες μετὰ τοὺς βάτους,
Οἱ χωρικοὶ, τὰ πρόβατα, τ' ἀμάξια, τ' ἄλογά τους,
Τόσα παιδιά ξυπόλητα στὸν ἥλιο ποῦ χαζεύουν.

Κι' ἐγώ, ποῦ πάω ἀξέννοιαστη μ' ἓνα εὐθυμο τραγοῦδι
Στὸ δρόμο τὸν ἐξοχικό, σὰν κάτι νὰ προσμένω,
Κοιτάζω ἐδῶ, κοιτάζω ἐκεῖ, καὶ λές καὶ ξαποσταίνω
Ἀφρόνιστα καὶ ἀπλοϊκὰ σὰν κόβω ἓνα λουλούδι.

(Πόλη)

ΘΑΛΕΙΑ ΚΕΣΙΣΟΓΛΟΥ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΝ ΕΡΩΤΟΣ

Καὶ τί καὶ ἂν μ' ἀφίσεις; θαρρεῖς, μετὰ νοιάζει;
Μόνο μετὰ πρόλαβες, — ἔ, τί πειράζει...

(Θεσσαλονίκη)

Δ. ΑΪΑΣ

ΑΛ. ΠΟΥΣΚΙΝ

Η ΠΙΣΤΟΛΙΑ

Ἡμαστέ φρουρὰ στὴ μικρὴ πόλη Α***.
Ἡ ζωὴ τοῦ μάχιμου ἀξιωματικοῦ εἶναι
γνωστὴ. Τὸ πρωῖ, γυμνάσια καὶ θεωρία· τὸ
μεσημέρι, μετὰ τὸν συνταγματάρχην ἢ στὸ ἑ-
βραϊκὸ τρακτῆρι (1)· τὸ βράδυ, πόντσι καὶ
χαρτιά. Στὸ μέρος αὐτὸ οὐτ' ἔν' ἀνοικτὸ
σπίτι ἦταν γιὰ μᾶς, οὔτε μιὰ νέα κοπέλλα·
μαζεύομαστε λοιπὸν πότε στὸν ἓνα καὶ πότε
στὸν ἄλλον ἀπὸ μᾶς, ὅπου τίποτε ἄλλο δὲ
βλέπαμε ἔξω ἀπὸ τὶς στολές μας.

Ἐνας μόνον ἀπὸ τὴν παρέα μας δὲν ἦ-
ταν στρατιωτικός. Θὰ ἦταν τριάντα πέντε
χρόνων, καὶ γιὰ αὐτὸ τὸν θεωροῦσαμε γέρο.
Ἡ μεγάλη του πείρα τὸν ἔκανε πολὺ ἀνώ-
τερο ἀπὸ μᾶς σὲ πολλὰ πράματα, ἐνῶ ἀπὸ
τᾶλλο μέρος ἡ σκυθρωπὴ του φυσιογνωμία,
ὁ ἀλύγιστος χαρακτήρας του καὶ ἡ ἱκανὴ
του γλῶσσα ἐξασκοῦσαν δυνατὴ ἐπίδραση
στὴν ψυχὴ μας. Κάποιο μυστήριον ἔκρυβε ἡ
ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ. Φαινότανε ρῶσ-
σος, ἂν καὶ εἶχε ξενικὸν ὄνομα. Εἶχε ἄλ-
λοτε ὑπηρετήσει οὐσάρως καὶ μάλιστα μ' ἐ-
πιτυχία. Κανεὶς ὅμως δὲν ἔξερε τοὺς λό-
γους, ποῦ τὸν ἀνάγκασαν νὰ παραιτηθῆ
καὶ ν' ἀποτραβηχθῆ στὸ ἄθλιο αὐτὸ μέ-
ρος, ὅπου ζοῦσε φτωχικὰ καὶ πλούσια μαζί.
Πάντοτε πήγαινε μετὰ τὰ πόδια καὶ φοροῦσε
μαύρη τοιμμένη ρεδιγκότα. Τὸ τραπέζι του
ὅμως τὸ εἶχε στρωμένον γιὰ ὄλους τοὺς ἀξιο-
ματικούς τοῦ συντάγματος. Δύο ἢ τρεῖς φα-
γητὰ ἀποτελοῦσαν τὸ γεῦμα του, μαγερε-
μένα ἀπὸ κάποιον παλιὸ στρατιώτη, ἢ σα-
μπάνια ὅμως χυνόταν ἀφθονῶς. Κανένας
δὲν ἔξερε τί περιουσία εἶχε καὶ τί εἰσο-
δήματα. Ἄλλὰ καὶ κανένας δὲν τολμοῦσε
νὰ τὸν ρωτήσῃ. Εἶχε βιβλία, τὰ περισσό-
τερα στρατιωτικὰ καὶ μυθιστορήματα, ποῦ

μᾶς τᾶδινε μ' εὐχαρίστηση νὰ τὰ διαβᾶ-
ζουμε, χωρὶς ποτὲ νὰ τὰ ζητήσῃ πίσω. Τὸ
ἴδιο ὅμως ἔκανε καὶ αὐτὸς γιὰ ὅσα τυχόν
ἔπαιρνε. Ἡ κυριώτερή του διασκέδαση ἦταν
νὰ ρίχνῃ μετὰ τὸ πιστόλι, καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ
τοιχοὶ τοῦ δωματίου του ἦσαν σὰν κόσκινο
ἀπὸ τὶς σφαῖρες. Ἡ ἱκανότητά του νὰ σκο-
πεύῃ καλὰ εἶχε περάσει κίθιθε ὄρη, τόσο,
ποῦ ἂν ἤθελε προτείνετο σὲ κανένα ἀπὸ μᾶς
νὰ σταθῆ, μ' ἓνα ἀχλάδι στὸ πηλίκιό του,
γιὰ στόχος, νὰ τοῦ τὸ ρίξῃ κάτω μετὰ πι-
στολιά, δὲν θὰ δίσταζε καθόλου νὰ τὸ κἀνῃ.

Οἱ ὀμιλίες μας μετὰ τοὺς συναδέλφους
συχνὰ γύριζαν σὲ μονομαχίες. Ὁ Σίλβιος
ὅμως—ἔτσι θὰ τὸν λέω—ποτὲ δὲν ἀναι-
τεῦόταν σ' αὐτὲς. Ἄν τὸν ρωτοῦσαμε μὴν
ἔτιχε ποτὲ νὰ μονομαχήσῃ, μᾶς ἀπαντοῦσε
ξηρὰ-ξηρὰ μετὰ σύντομες φράσεις, χωρὶς νὰ
λέῃ λεπτομέρειες, καὶ μᾶς φαίνονταν τότε
ὅτι πολὺ τὸν δυσάρεστοῦσαν τέτοιες ἐρω-
τήσεις. Ὑποθέταμε λοιπὸν ὅτι κάποιον
δράμα, ἀποτέλεσμα τῆς τρομερῆς του τέχνης,
θὰ βάρυνε τὴν συνείδησή του. Ποτὲ ἄλ-
λως τε δὲν πέρασε ἀπὸ τὸν νοῦ μας ἡ ἰδέα
νὰ φαντασθοῦμε καὶ γι' αὐτὸν τίποτε, ποῦ
νᾶμοιαζε μετὰ δειλία: ὑπάρχουν ἄνθρωποι,
ποῦ μόνον ἡ ὄψη τους διώχνει κάθε τέτοια
ὑποψία.

***

Μία μέρα, καμμιά δεκαριὰ ἀξιωματικοὶ
δειπνοῦσαμε στοῦ Σίλβιου. Ἡπιαμε, ὅπως
πάντοτε, πᾶρα πολὺ, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸ
δειπνο, τὸν παρακαλέσαμε νὰ μᾶς κἀνῃ
μπάγνα. Στὴν ἀρχὴ καὶ γιὰ πολλὴν ὥρα,
δὲν ἤθελε νὰ δεχθῆ, γιατί ποτὲ σχεδὸν
δὲν ἔπαιζε. Ἐπὶ τέλους, πήρε τὰ χαρτιά,
ἔσφιξε στὸ τραπέζι μερικὰ δουκᾶτα καὶ κἀ-
θησε γιὰ μπάγνα. Ὁ Σίλβιος εἶχε τὴν συ-
νήθειαν, ὅταν ἔπαιζε, νὰ μὴ μιλήσῃ διόλου

(1) Ρωσικὸ κέντρο, λαϊκὸ πρὸ πάντων, ὅπου
τὰ κύρια ποτὰ εἶναι ἡ βότκα καὶ τὸ τσάι.

ποτέ του δὲν φιλονικοῦσε, ποτέ του δὲν ἔδινεν ἐξηγήσεις. "Αν τύχαινε νὰ γελασθῆ κανεὶς πονταδόρος ἀπὸ τοὺς λογαριασμούς του, πλήρωνε ἀμέσως τὴν διαφορὰ ἢ ἔγραφε τὸ περιπλέον. Ἐέραμε πλέον τὴ συνήθειά του καὶ τὸν ἀφήναμε νὰ κἀνῃ τὴ δουλειά του ὅπως ἤθελε. Μεταξὺ μας ὅμως ἦταν κ' ἓνας ἀξιωματικός, πού μόλις εἶχε μετατεθῆ στὸ σύνταγμα μας. Αὐτὸς σὲ κάποιον καίξιμο, νομίζοντας ὅτι ὁ Σίλβιος ἔκανε λάθος, ἀρχισε νὰ δίνῃ ἐξηγήσεις. Ὁ Σίλβιος ὅμως ἐξακολούθησε ν' ἀνακατώνῃ τὰ χαρτιά, καὶ ὁ ἀξιωματικός, χάνοντας τὴν ὑπομονή του, πῆρε τὴ βούρτσα κ' ἔσβησε ὅσα τοῦ φαινόταν γραμμένα ἐπὶ πλέον. Ὁ Σίλβιος ξαναπῆρε τὴν κλωβία καὶ σημείωσε γιὰ δευτέρη φορά. Ὁ ἀξιωματικός, ζαλισμένος ἀπὸ τὸ κρασί, ἀπὸ τὸ παιχνίδι καὶ ἀπὸ τὰ γέλια τῶν συντρόφων του, νόμισε ὅτι εἶχε προσβληθῆ. "Αρπαξε ἀπὸ τὸ τραπέζι ἓνα χάλκινο σαμντάνι καὶ τὸ ἔριξε στὸ Σίλβιο, ὁ ὁποῖος μόλις κατόρθωσε νὰ ξεφύγῃ τὸ χτύπημα. "Ολοι τὰ χάσαμε, ὁ Σίλβιος σηκώθηκε καὶ, κατακόκκινος ἀπὸ τὸ θυμὸ, μὲ γυαλιστερὰ μάτια, εἶπε:

— «Ἐντιμότατε κύριε, ἔχετε τὴν καλωσύνη νὰ βγῆτε ἔξω καὶ εὐχαριστήστε τὸν Θεό, πού αὐτὸ ἐγινε στὸ σπίτι μου». Δὲν εἶχαμε καμμιά πλέον ἀμφιβολία γιὰ τὰ κατόπι καὶ ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκεῖνη θεωρούσαμε νεκρὸ πλέον τὸ συνάδελφό μας. Αὐτὸς, ἐννοεῖται, ἔφυγε ἀμέσως, ἀφοῦ δήλωσε ὅτι ἦταν πρόθυμος νὰ δώσῃ ὅποιαν ἱκανοποίηση θὰ τοῦ ζητοῦσε ὁ κύριος... μπαγκέρης.

Τὸ παιχνίδι ἐξακολούθησε ἀκόμη λίγα λεπτά. Βλέποντας ὅμως ὅτι ὁ Σίλβιος δὲν εἶχε πλέον ὄρεξη, σιγά-σιγά ἐπάψαμε νὰ παίζουμε κ' ἐφύγαμε γιὰ τὰ σπίτια μας. Τὴν ἄλλην ἡμέρα, στὰ γυμνάσια, ὅλοι ρωτούσαμε, ἂν ἦταν ἀκόμη ζωντανὸς ὁ δύστυχος ὑπολοχαγός. Τὴν ἴδια ἐρώτηση κάναμε καὶ σ' αὐτόν, ὅταν τὸν εἶδαμε. Μᾶς ἀποκρίθηκε ὅτι δὲν εἶχε καμμιάν εἶδηση ἀπὸ τὸ Σίλβιο. Τοῦτο πολὺ παράξενο μᾶς φάνηκε. Ὅταν πῆγαμε στοῦ Σίλβιου, τὸν εἶδαμε στὴν αὐλή, νὰ ρίχνῃ τὴ μιὰ σφαῖρα ἀπάνω στὴν ἄλλη σ' ἓναν ἄσσο τῆς τράπουλας κολλημένον στὴν αὐλόπορτα. Μᾶς δέχτηκε ὅπως πάντοτε, χωρὶς οὔτε λέξη νὰ πῆ γιὰ τὸ χθεσινὸ βραδυνὸ ἐπεισόδιο.

Πέρασαν τρεῖς μέρες καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς ἦταν ἀκόμη ζωντανός. Ἐμεῖς μ' ἐκπληξή μας ρωτούσαμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο:

— Πῶς; Δὲν θὰ μονομαχήσῃ ὁ Σίλβιος; Ὁ Σίλβιος ὅμως δὲν μονομάχησε. Τοῦ φάνηκαν ἀρκετὲς κἀτι ἐξηγήσεις πού δόθηκαν, καὶ συμβιβάστηκε μὲ τὸν ἀνθυπολοχαγό.

Τοῦτο πολὺ τὸν ζημίωσε στὴ συνείδηση τῶν νέων, πού πολὺ λιγώτερο ἀπ' ὅλα συχωρᾶνε τὴν ἀτολμία, ἐνῶ θεωροῦν τὴν τόλμη ὡς τὴν πιὸ μεγάλη ἀρετὴ τῶν ἀνθρώπων. Μῦλα ταῦτα, τὸ πρᾶγμα ξεχάσθηκε σιγά-σιγά καὶ ὁ Σίλβιος ἀπόχτησε πάλι τὴν πρώτη του ἐπιρροή. Μόνος ἐγὼ δὲν μποροῦσα νὰ τὸν πλησιάσω, ὅπως ἄλλοτε. Μὲ τὴ ρομαντικὴ μου φαντασία εἶχα δεθῆ στὸν ἀνθρώπον αὐτὸν δυνατώτερα ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους, ἴσως γιὰ τὴ ζωὴ του μοῦ φαίνονταν αἰνιγμα καὶ αὐτὸς ἦρως κάποιου μυστηριώδους ρομάντζου. Μ' ἀγαποῦσε. Τοῦλάχιστον μαζί μου μόνον ἄφηγε τὴ δηκτικὴ κακολογία του, καὶ μιλοῦσε γιὰ διάφορα πρᾶγματα μὲ ἀφέλεια καὶ ἀσυνείδητη χάρη. Ἀπὸ τὴ βραδιά ὅμως ἐκεῖνη, ἢ ἰδέα ὅτι δὲν θέλησε νὰ ξεπλύνῃ τὴν προσβολή, πού τοῦ ἔγινε, δὲν μ' ἄφηγε διόλου νὰ τὸν ἐπισκέπτομαι ὅπως ἄλλοτε. Ντροπέμουνα νὰ τὸν δῶ στὸ πρόσωπο.

Ὁ Σίλβιος, σὰν ἐξυπνὸς ἀνθρώπος, καὶ μὲ τὴν πείρα τῆς ζωῆς πού εἶχε, κατάλαβε τοῦτο καὶ μάντευσε τὴν ἀφορομή. Φάνονταν λυπημένος γι' αὐτό. Μιὰ-δύο φορές μάλιστα παρατήρησα ὅτι σὰν νὰ εἶχε διάθεση νὰ ἐξηγηθῆ μαζί μου. "Ἔτσι, ἔπαυσαν πλέον οἱ ἄλλοτε ἐγκάρδιες ὁμιλίαι μας καὶ δὲν βλέπομαστε, παρὰ μπρὸς στοὺς ἄλλους συναδέλφους μου.

* *

"Ὅσοι ζοῦν στὴν πρωτεύουσα, δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν ἰδέα πόση ἐντύπωση κάνει στὸ χωριὸ ἢ καὶ στίς μικρὲς πόλεις ἢ ἡμέρα, πού ἔρχεται τὸ ταχυδρομεῖο. Τὴν Τρίτη καὶ τὴν Παρασκευή, τὸ γραφεῖο τοῦ συντάγματος μας ἦταν γεμάτο ἀπὸ ἀξιωματικούς. Ἄλλος περιμένε γράμματα, ἄλλος χρήματα καὶ ἄλλος ἐφημερίδες. Ἐκεῖ, στὸν τόπο, ἀνοίγονταν τὰ πακέτα, λέγονταν τὰ νέα καὶ τὸ γραφεῖο παρουσίαζε τὴν πιὸ ζωντανή κίνηση. Ὁ Σίλβιος ἔπαιρνε γράμματα μὲ

διεύθυνση στὸ σύνταγμα μας καὶ γι' αὐτὸ βρίσκονταν ἐκεῖ τίς ἡμέρες τοῦ ταχυδρομεῖου. Μιὰ μέρα, πῆρε ἓνα πακέτο πού τᾶνοιξε μὲ μεγάλη ἀνυπομονησία. Διαβάζοντας τὸ γράμμα, τὰ μάτια του ἔβγαναν σπίνθες. Οἱ ἀξιωματικοί, ἀπορρορημένοι καθένας στὸ διάβασμα τῆς ἐπιστολῆς του, δὲν παρατήρησαν τίποτε. Ἄλλ' ὁ Σίλβιος, σὲ μιὰ στιγμή, γυρίζοντας σὲ μᾶς, λέει:

— Διάφορα περιστατικά, κύριοι, μὲ ἀναγκάζουν νὰ φύγω ἀμέσως καὶ μάλιστα ἀπόψε. Ἐλπίζω, ὅτι δὲν θ' ἀρνηθῆτε νὰ δειπνήσουμε γιὰ τελευταία φορὰ μαζί.

— Περιμένω καὶ σᾶς, λέει σ' ἐμένα. Σᾶς περιμένω ἐξάπαντος.

Καὶ λέγοντας αὐτά, βγῆκε μὲ βία.

"Ὅταν, στὴν ὀρισμένη ὥρα, πῆγα στοῦ Σίλβιου, βρῆκα ἐκεῖ μαζεμένον ὄλο σχεδὸν τὸ σύνταγμα. Καθίσαμε στὸ τραπέζι. Ὁ νοικοκύρης ἦταν πολὺ εὐθύμος καὶ σὲ λίγη ὥρα ἢ εὐθυμία ἦταν γενική. Κάθε στιγμή πετοῦσαν οἱ φελλοὶ ἀπὸ τίς μποτίλιαι, τὰ ποτήρια ἀφορίζαν ἀκατάπαντα, καὶ μὲ ὄλη μας τὴν ψυχὴ εὐχόμεσθε στὸν ταξιδιώτη καλὸ ταξίδι καὶ κάθε καλό. Ὅταν σηκώθηκα ἀπὸ τὸ τραπέζι, ἦταν πολὺ ἀργά. Ὁ Σίλβιος, ἀφοῦ ἀποχαιρέτησεν ὄλους, μ' ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὴ στιγμή, πού ἐτοιμαζόμουνα νὰ βγῶ, μὲ σταμάτησε.

— Θέλω νὰ σᾶς μιλήσω, μοῦ εἶπε σιγά.

"Ἐμεῖνα. Οἱ καλεσμένοι εἶχαν πλέον φύγει. Ἐμεῖνα μόνον, καθισμένοι ὁ ἓνας ἀπέναντι στὸν ἄλλο καί, χωρὶς νὰ μιᾶμε, ἀνάψαμε τίς πίπες μας. Ὁ Σίλβιος ἦταν συλλογισμένος. Δὲν εἶχε πλέον τίποτε ἀπὸ τὴν εὐθυμία του. Ἡ σκυθρωπή του χλωμάδα, τὰ λαμπερά του μάτια καὶ ὁ πυκνὸς καπνός, πού ἔβγαине ἀπὸ τὸ στόμα του, τὸν ἔκαναν σωστὸ δαίμονα. Πέρασαν ἔτσι μερικὰ λεπτά καὶ ὁ Σίλβιος πρῶτος ἔκοψε τὴ σιωπὴ μας.

— Ἴσως δὲν θὰ ἰδωθοῦμε ποτέ, μοῦ εἶπε. Προτοῦ ὅμως νὰ χωρισθοῦμε, θέλω νὰ ἐξηγηθῶ μαζί σας. Θὰ δῆτε, ὅτι λίγο μὲ νοιάζει γιὰ τὴ γνώμη τοῦ κόσμου. Σᾶς ἀγαπᾶω ὅμως καὶ αἰσθάνομαι ὅτι θὰ μοῦ ἦταν πολὺ βαρὺ, ἂν ἄφηνα κακὴν ἐντύπωση στὸ νοῦ σας γιὰ μένα.

Ἀφοῦ εἶπε αὐτά, σταμάτησε, ξανάρχισε νὰ γεμίξῃ τὴν πίπα του, πού εἶχε σβῆσει

στὸ μεταξύ, καὶ ἔμεινε ἀμίλητος μὲ τὰ μάτια χαμηλωμένα.

— Θὰ σᾶς φάνηκε παράξενο, ἐξακολούθησεν, ὅτι δὲν ζήτησα ἱκανοποίηση ἀπὸ τὸν τρελλὸ ἐκεῖνο μεθυσμένο ὑπολοχαγό. Θὰ παραδεχθῆτε βέβαια, ὅτι, ἐπειδὴ εἶχα τὸ δικαίωμα νὰ διαλέξω ἐγὼ τὸ ὄπλο, ἀφοῦ αὐτὸς μὲ πρόσβαλε, κρατοῦσα τὴ ζωὴ του στὰ χέρια μου, ἐνῶ ἡ δική μου ἦταν μακριὰ ἀπὸ κάθε κίνδυνο. Θὰ μπορούσα νὰ δικαιολογήσω τοῦτο ὡς μεγαλοφυχία· δὲν θέλω ὅμως νὰ πῶ ψέμματα. "Αν μπορούσα νὰ τὸν τιμωρήσω, χωρὶς διόλου νὰ ἐκθέσω σὲ κίνδυνο τὴ ζωὴ μου, τότε μὲ κανένα τρόπο δὲν θὰ τὸν συγχοροῦσα.

Παρατηροῦσα τὸ Σίλβιο μ' ἐκπληξῆ ἀπὸ μιὰ τέτοια ὁμολογία.

— Ἀκριβῶς ἔτσι, ἐξακολούθησε. Δὲν ἔχω δικαίωμα νὰ ἐκθέσω σὲ κίνδυνο τὴ ζωὴ μου. Ἐξῆ χρόνια πιὸ πίσω, ἔφαγα ἓνα μπάτσο, καὶ ὁ ἐχθρὸς μου εἶναι ἀκόμη ζωντανός.

"Ἡ περιέργειά μου δὲν εἶχε πλέον ὄρια.

— Καὶ πῶς, τοῦ εἶπα, δὲν μονομαχήσατε; Ὡς φαίνεται, διάφορα περιστατικά θὰ σᾶς ἐμπόδισαν.

— Βέβαια, μονομάχησα, ἀπάντησε ὁ Σίλβιος, καὶ νά, μιὰ ἀνάμνηση τῆς μονομαχίας μας.

Ὁ Σίλβιος σηκώθηκε, ἔσυρε ἀπὸ ἓνα κουτί ἓνα κόκκινο καπέλλο μὲ χρυσεὴ φούντα καὶ γαλόνια, ὅμοιο μ' ἐκεῖνα πού οἱ γάλλοι τὰ λένε bonnet de police, καὶ τὸ φόρεσε. Ἦταν τρυπημένο ἀπὸ σφαῖρα πιστολιοῦ ἓνα δάχτυλο ἀπὸ τὸ μέτωπο.

* *

— Ἐρετε, ἐξακολούθησε ὁ Σίλβιος, ὅτι ὑπηρέτησα στὸ σύνταγμα τῶν οὐσάρων. Ὁ χαρακτήρας μου σᾶς εἶναι γνωστός. Συνήθισα νὰ εἶμαι πρῶτος σὲ ὅλα. Τοῦτο ὅμως στὴ νεότητά μου ἦταν πάθος. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνο οἱ τρελλοὶ ἦσαν τῆς μόδας. Ἦμουν ὁ πρῶτος ταραξίας στὸ στρατό, ὅπου θεωροῦσαμε καύχημά μας νὰ μεθᾶμε. Νίκησα μάλιστα τὸν περίφημο Β., πού ἔμνησε ὁ Νταβίντοφ. Κάθε στιγμή εἶχαμε καὶ μονομαχίες στὸ σύνταγμα μας. Ἐγὼ σ' ὄλες αὐτὲς θὰ λάβαινα μέρος, εἴτε ὡς μάρτυρας, εἴτε ὡς κύριο πρόσωπο. Οἱ συνάδελφοί μου μὲ λάτρευαν· ἀλλ' οἱ σωματάρχαι, πού τοὺς

μετάθεταν κάθε λίγο και λιγάκι, με θεωροῦσαν ἀναγκαῖο κακό. "Ήσυχια, ἢ καλύτερα χωρίς ἡσυχία, ἀπολάμβανα τὴ δόξα μου, ὅταν τοποθέτησαν στὸ σύνταγμα μᾶς ἓνα νέον ἀξιωματικό, πλούσιο καὶ με γνωστὸν ὄνομα. Ποτὲ στὴ ζωὴ μου δὲν συνάντησα ἓνα τόσο εὐτυχισμένο ἄνθρωπο, σὰν αὐτόν. Φαντασθῆτε: νειάτα, μυαλό, ὠμορφιά, εὐθυμία, τὴν πιὸ τρελλή, παλλημαριά, τὴν πιὸ ψυχραιμὴ, μεγάλο ὄνομα, χρήματα ποὺ δὲν λογάριζε τὴν ἀξία τους καὶ ποὺ ποτὲ δὲν τελείωναν, καὶ θὰ καταλάβετε πόση ἐντύπωση μᾶς ἔκανε. Τὰ πρωτεῖα μου ἄρχισαν νὰ κλονίζονται. Ἐκεῖνος, γοητευμένος ἀπὸ τὴ φήμη μου, ἄρχισε νὰ ζητάει τὴ φιλία μου. Τοῦ φέρθηκα ὅμως ψυχρὰ καὶ χωρίς λύπη ἀποτραβήχτηκε. Ἐγὼ ἄρχισα πλέον νὰ τὸν μισῶ. Οἱ ἐπιτυχίες του στὸ σύνταγμα καὶ στὴ συντροφιὰ τῶν γυναικῶν μ' ἔφεραν σὲ ἀπελπισία. Προσπαθοῦσα νὰ εὐρω ἀφορομῆ. Στὰ πειράγματά μου ἀπαντοῦσε με τὰ δικά του, ποὺ πάντοτε μοῦ φαίνονταν πιὸ πειρακτικά, πιὸ ἔξυπνα καὶ πιὸ εὐθυμὰ. Ἀστειευότανε, ἐνῶ ἐγὼ ἐρεθιζόμουννα. Μιὰ μέρα, στὸ χορὸ ἑνὸς παλαιοῦ κτηματῆ, βλέποντας ὅτι ὅλες οἱ γυναῖκες εἶχαν σ' αὐτόν τὰ μάτια τους, καὶ μάλιστα ἢ νοικοκυρά, ποὺ ἄλλοτε εἶχε σχέσεις μαζί μου, τοῦ σφύριξα στ' αὐτιά μιὰ πρόστυχη προσβολή. Αὐτὸς παραφέρθηκε καὶ με μπάτσισε. Ἐπέσαμε στὰ σπαθιά, ἐνῶ οἱ γυναῖκες λιποθυμοῦσαν. Μᾶς χώρισαν, ἀλλὰ τὴν ἴδια νύχτα φύγαμε γιὰ νὰ μονομαχήσουμε. Ἦταν ξημερώματα, ὅταν ἤμουν στὸ ὄρισμένο μέρος με τοὺς τρεῖς μου μάρτυρας. Μ' ἀνεξήγητη ἀνυπομονησία περίμενα τὸν ἀντίπαλό μου, ὅταν τὸν εἶδα κάποτε μακριά. Ὁ ἥλιος, ἓνας ἥλιος ἀνοιξιάτικος, εἶχε πλέον βγεῖ καὶ μᾶς ἔκαιγε. Αὐτὸς ἐρχόταν πεζὸς μ' ἓνα του μάρτυρα, κρατώντας τὴ στολή του κρεμασμένη στὸ σπαθί καὶ στὸ χέρι τὸ πηλίκιό του γεμάτο ἀπὸ κερὰσια. Ἀφοῦ οἱ μάρτυροὶ μέτρησαν τὴν ἀπόσταση, μᾶς ἔβαλαν δώδεκα βήματα τὸν ἓνα μακριὰ ἀπὸ τὸν ἄλλο. Πρῶτος ἔπρεπε νὰ πυροβολήσω ἐγὼ· ἀλλ' ἡ ταραχὴ μου ἦταν τόσο μεγάλη, ποὺ δὲν εἶχα πεποίδηση στὸ χέρι μου. Γιὰ νὰ δώσω λοιπὸν καιρὸ στὸν ἑαυτὸ μου νὰ συνέλθω, τοῦ παρεχώρησα τὴ σειρὰ μου. Ὁ ἀντίπαλός μου ὅμως δὲν τὸ δέχτηκε. Πρό-

τεινα τότε νὰ ρίξουμε κλήρο, καὶ ὁ πρῶτος κλήρος ἔπεσε σ' αὐτόν, τὸν εὐνοούμενο πάντοτε τῆς τύχης Σκόπευσε καὶ μοῦ τρύπησε τὸ πηλίκιό μου. Ἡρθὲν ἡ σειρὰ μου. Ἡ ζωὴ του, ἐπιτέλους, ἦταν στὰ χέρια μου. Τὸν ἔβλεπα λαίμαργα, προσπαθώντας ν' ἀνακαλύψω ἔστω καὶ τὴν πιὸ μικρὴ ἀνησυχία. Ἔστεκε ἀτάραχος μπρὸς στὸ πιστόλι μου, διαλέγοντας τὰ ὄριμα κερὰσια καὶ φτύνοντας τὰ κουκούτσια τους, ποὺ πετοῦσαν ὡς ἐμέ. Ἡ γαλήνη του με τάραιζε. Τί μ' ὠφελεῖ, σκεπτόμουννα, νὰ τοῦ στερήσω τὴ ζωὴ, ὅταν ὁ ἴδιος πεντάρα δὲν δίνει γι' αὐτή; Καὶ μιὰ κακὴ σκέψη μοῦ ἤρθε στὸ νοῦ μου.

— Δὲν μοῦ φαίνεται, τοῦ εἶπα, νὰ ἔχετε τώρα ὄρεξη νὰ πεθάνετε. Προγευματίζετε. Δὲν θέλω νὰ σᾶς ἐνοχλήσω.

— Καθόλου, μοῦ ἀπάντησε, δὲν μ' ἐνοχλεῖτε. Ὁρίστε, πυροβολήστε, ἄλλως τε ὅπως θέλετε. Σᾶς μένει μιὰ ριζιά καὶ ἐγὼ εἶμαι πάντοτε στὶς διαταγές σας.

Ἀήλωσα τότε στοὺς μάρτυράς μου, ὅτι δὲν εἶχα σκοπὸ νὰ πυροβολήσω, καὶ ἔτσι ἡ μονομαχία τελείωσε.

Ἐπειτα ἀπ' αὐτά, παραιτήθηκα ἀπὸ τὸ στρατὸ καὶ ἀποτραβήχτηκα στὸ μικρὸ αὐτὸ μέρος, χωρίς οὔτε στιγμή νὰ πάψω νὰ συλλογιέμαι τὴν ἐκδίκησή μου. Τώρα ἤρθε ἡ ὥρα μου.

Καὶ λέγοντας αὐτά, ὁ Σίλβιος ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του τὸ γράμμα, ποὺ ἔλαβε τὸ πρωί, καὶ μοῦ τὸ ἔδωκε νὰ τὸ διαβάσω. Κάποιος, ὡς φαίνεται ὁ πληρεξούσιός του, τοῦ ἔγραφε ἀπὸ τὴ Μόσχα ὅτι «τὸ γνωστὸ πρόσωπο γρήγορα θὰ κἀνὴ τὸ γάμο του με μιὰ πάρα πολὺ ὠραία καὶ νέα γυναῖκα».

— Μαντεύετε ποῖο εἶναι τὸ ἀγνωστὸ πρόσωπο, μοῦ εἶπε ὁ Σίλβιος. Φεύγω γιὰ τὴ Μόσχα. Θὰ δοῦμε τώρα, ἂν ἔτσι ἀδιάφορα θὰ δεχθῆ τὸν θάνατο πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο του, ὅπως ἄλλοτε τὸν περίμενε με τὰ κερὰσια του.

Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ὁ Σίλβιος σηκώθηκε, πέταξε χάμου τὸ πηλίκιό του καὶ ἄρχισε νὰ βαδίζει ἐδῶ κ' ἐκεῖ μέσα στὸ δωμάτιό του, σὰν τίγρις μέσα στὸ κλουβί της. Ἐγὼ τὸν εἶχα ἀφήσει νὰ λήη, χωρίς νὰ κινηθῶ ἀπὸ τὴ θέση μου, ἐνῶ παράξενα καὶ ἀντίθετα αἰσθήματα μοῦ τάραιζαν τὴν ψυχὴ.

Εἶχε τελειώσει, ὅταν ὁ ὑπηρέτης του μπῆκε καὶ τοῦ εἶπε ὅτι τὰ ἄλογα ἦσαν ἔτοιμα. Ὁ Σίλβιος μοῦ ἔσφιξε δυνατὰ τὸ χέρι καὶ φιληθήκαμε. Ἐπειτα, ἀνέβηκε στὴν τελέγκα (1) ὅπου ἦσαν δυὸ βαλίτσες, ἢ μιὰ με τὰ πιστόλια του καὶ ἡ ἄλλη με τὰ πράγματα. Ἀποχαιρετηθήκαμε ἀκόμη μιὰ φορὰ καὶ σὲ λίγο ἡ τελέγκα χάθηκε στὸ βάθος τοῦ δρόμου.

* * *

Πέρασαν μερικὰ χρόνια καὶ ὑποθέσεις οἰκογενειακὲς μ' ἀνάγκασαν νὰ ἐγκατασταθῶ σ' ἓνα χωριουδάκι τῆς ἐπαρχίας Ν... Ἐκεῖ, μέσα στὶς φροντίδες μου γιὰ τὸ χτήμα, δὲν ἔπαυα νὰ πιθυμῶ τὴν πρώτη μου ἀμέριμνη καὶ πολυτάραχη ζωὴ. Μάλιστα περισσότερο δύσκολο ἀπ' ὅλα μοῦ ἦταν νὰ συνηθίσω νὰ περνῶ τελείως μόνος τὶς χειμωνιάτικες καὶ ἀνοιξιάτικες βραδιές. Κι' ἔως τὸ μεσημέρι περνοῦσα τὴν ὥρα μου εἴτε ἔξω στὴν ἐργασία μου, στὶς φυτεῖες, εἴτε με τὸν δήμαρχο. Ὅταν ὅμως ἄρχιζε νὰ βραδιάζει, δὲν ἤξερα ὁλότελα τί νὰ κάνω. Κάτι λίγα βιβλία, ποὺ βρήκα στὰ ντουλάπια καὶ στὸ κελάρι, τὰ ἔμαθα ἀπ' ἔξω. Ὅλα τὰ παραμῦθια ποὺ μπορούσε νὰ θυμηθῆ ἡ νοικοκυρά μου Κυρλόβνα, μοῦ τὰ εἶπε καὶ ξανάειπε πολλές φορές. Ἐόρριξα λοιπὸν στὸ πιοτὸ ἀλλ' ἄρχισε νὰ μοῦ πονᾷ τὸ κεφάλι κ' ἄρχισα νὰ φοβᾶμαι, μήπως καταντήσω μέθυσο ἀπὸ λύπη, ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ποὺ ἔβλεπα στὴν ἐπαρχία μας. Ἐπὶ τέλους τὸ πῆρα ἀπόφαση νὰ κοιμᾶμαι ὅσο μπορούσα λιγότερο καὶ νὰ δειπνῶ ὅσο μπορούσα ἀργότερα. Ἔτσι, ἔκανα τὶς ἡμέρες πιὸ μεγάλες καὶ τὰ βράδια πιὸ μικρά. Τέσσερα βέρστια μακριὰ, ἦταν ἓνα μεγάλο χτήμα τῆς κόμησας Β... ὅπου ζοῦσε μόνον ὁ διευθυντής. Στὸ χτήμα τῆς αὐτὸ μόνο μιὰ φορὰ πῆγε ἡ Κόμησας, τὸν πρῶτο χρόνον τοῦ γάμου της, καὶ τότε πάλι δὲν ἔμεινεν ἐκεῖ περισσότερο ἀπὸ ἓνα μῆνα. Τὴν δεύτερη ὅμως ἀνοιξὴ τοῦ ἐρχομοῦ μου στὸ χτήμα, μαθεύτηκε, ὅτι ἡ κόμησας θ' ἄρχονταν με τὸν ἄνδρα της νὰ περάσῃ τὸ καλοκαίρι στὸ χωριό. Καὶ πραγματικὰ ἤρθαν στὴν ἀρχὴ τοῦ Ἰουλίου.

Ὁ ἐρχομὸς ἑνὸς πλούσιου γείτονα ἀφήνει ἐποχὴ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ χωριοῦ.

(1) Τελέγκα, ἁμάξι ταξιδιωτικό.

Οἱ χτηματίες καὶ οἱ ἄνθρωποι τοὺς συζητοῦν γι' αὐτὸ δυὸ μῆνες νωρίτερα καὶ τρεῖς χρόνια κατόπιν. Ὅσο γιὰ μένα, παραδέχομαι, ὅτι ἡ εἶδηση, πὼς ἤρθε ἡ νέα καὶ ὠραία γειτόνισσα στὸ χωριὸ μ' ἐνθουσίασε. Ἐκείνη ἀπὸ τὴν ἀνυπομονησία νὰ τὴν δῶ, γι' αὐτὸ, τὸ ἀπόγευμα τῆς πρώτης Κυριακῆς ποὺ ἤρθαν, παρουσιάσθηκα σ' αὐτοὺς σὰν πιὸ κοντινὸς γείτονας.

Ἐνας λακὸς μ' ὠδήγησε στὸ γραφεῖο τοῦ κόμη κ' ὕστερα πῆγε νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ. Τὸ εὐρύχωρο γραφεῖο ἦταν στολισμένο με κάθε δυνατὴ πολυτέλεια. Γύρω στοὺς τοίχους ἦσαν βιβλιοθήκες καὶ ἀπάνω σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ αὐτὲς μιὰ μπρούτζινη προτομή. Ἀπάνω ἀπὸ τζάκι ἦταν ἓνας μεγάλος καθρέφτης. Τὸ πάτωμα ἦταν στρωμένο με πολυτελεῖς τάπητες. Ξεσυνειθισμένος ἀπὸ κάθε πολυτέλεια στὴ φτωχικὴ μου γωνιά καὶ μὴ βλέποντας, πολὺν τώρα καιρὸ, ξένα πλούτη, ἐσάστισα καὶ περίμενα τὸν κόμη με κάποια στενοχώρια, σὰν κανένας ἐπαρχιώτης. Ὅταν ἀνοιξεν ἡ πόρτα, εἶδα μπρὸς μου ἓναν ἄνδρα με ὠραιότατο ἀνάστημα, τριανταδύο ἀπάνω-κάτω χρόνων. Ἦταν ὁ κόμης. Προσπάθησα νὰ πάρω θάρρος κ' ἐτοιμαζόμουννα νὰ συστηθῶ, ὅταν αὐτὸς, πλησιάζοντάς με με φιλικὸν ὕφος, με πρόλαβε καὶ με χαιρέτησε. Ἐκαθήσαμε. Ἡ ὀμιλία του, ἢ ἐλεύθερη κ' εὐχάριστη, μοῦ ἔδωξε τὴ μισάνθρωπη δειλία, καὶ σὲ λίγο ἤμουν ὅπως πάντοτε· ὅταν ἔξαφνα μπῆκεν ἡ κόμησας. Ἡ σαστιμάρα μου μ' ἔπιασε πάλι, μάλιστα περισσότερο παρὰ στὴν ἀρχή. Ἦταν σωστὴ καλλονή.

* * *

Ὁ κόμης με παρουσίασε στὴ γυναῖκα του καὶ ὅλοι ἄρχισαμε τὴν ὀμιλία. Ἦθελα νὰ εἶμαι φυσικός, ἀλλ' ὅσο περισσότερο προσπαθοῦσα νὰ πάρω ὕφος ἀβλαστο, τόσο αἰσθανόμουννα τὸν ἑαυτὸ μου ταραγμένο. Ἐκεῖνοι, γιὰ νὰ μοῦ δώσουν καιρὸ νὰ συνέλθω καὶ νὰ συνηθίσω με τὴ νέα μου γνωριμία, ἄρχισαν νὰ μιλοῦν μεταξύ τους καὶ νὰ μοῦ φέρωνται σὰν σὲ παλιὸ καλὸ γείτονα. Στὸ μεταξύ, ἐγὼ περπατοῦσα ἐδῶ καὶ κεῖ ἐξετάζοντας τὰ βιβλία καὶ τὶς εἰκόνες. Ἀπὸ εἰκόνες δὲν καταλαβαίνω, μιὰ ὅμως μ' ἔκανε νὰ τὴν προσέξω. Ὅ,τι μοῦκανε ἐντύπωση δὲν ἦταν ἡ ζωγραφιά,

ἀλλ' ὅτι ἡ εἰκόνα ἦταν τρουπημένη ἀπὸ δύο σφαῖρες, τὴν μιὰ ἀπάνω στὴν ἄλλη.

— Νὰ καλὴ πιστολιά, εἶπα, γυρῶντας στὸν κόμη.

— Ναι, εἶπε, μοναδικὴ πιστολιά. Καὶ σεῖς; χτυπάτε καλά;

— Μέτρω, ἀπάντησα καὶ χάρηκα πολὺ, ποὺ ἡ ἄμυλλα ἔπεσε σὲ ζήτημα κάπως γνώριμο σὲ μένα. Σὲ τριάντα βήματα δὲν μοῦ ξεφεύγει τὸ τραπουλόχαρτο. Ἐννοεῖται μὲ πιστόλι ποὺ νὰ τὸ ξέρω.

— Ἀλήθεια; εἶπε ἡ κόμισσα μὲ ὕφος ποὺ φανέρωνε πολὺ ἐνδιαφέρον. Καὶ σύ, φίλε μου, θὰ πετύχαινες τὸ χαρτί στὰ τριάντα βήματα; εἶπε στὸν ἄνδρα τῆς.

— Μιὰ ἀπὸ τίς ἡμέρες αὐτὲς δοκιμάζομε, ἀπάντησεν ἐκεῖνος. Ἄλλοτε δὲν ἔρριχνα ἄσχημα. Πέρασαν ὅμως τέσσαρα χρόνια, ποὺ δὲν πῆρα στὰ χέρια μου πιστόλι.

— Τότε στοιχηματίζω, τοῦ εἶπα, ὅτι δὲν θὰ πετύχετε τὸ χαρτί οὔτε στὰ εἴκοσι βήματα. Τὸ πιστόλι θέλει καθημερινὴν ἐξάσκηση. Τὸ ξέρω ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου. Στὸ σύνταγμα μας περνοῦσα γιὰ ἕνα ἀπὸ τοὺς καλύτερους σκοπευτὰς. Μιὰ φορὰ μοῦ ἔτυχε ὁλόκληρο μῆνα νὰ μὴ πιάσω πιστόλι, γιατί εἶχα δώσει νὰ διορθώσουν τὰ δικὰ μου. Καὶ τί νομίζετε; Τὴν πρώτη φορὰ ποὺ ἄρχισα ὕστερα νὰ ρίχνω, τέσσαρες φορές δὲν πέτυχα μιὰ μποτίλια σὲ εἴκοσι πέντε βήματα. Ὁχι, ἐξοχώτατε, δὲν πρέπει νὰ παραλείπη κανεὶς τὴν ἀσκηση αὐτή, ἄλλως ξεσυνηθίζει πλέον. Ὁ καλύτερος σκοπευτής, ποὺ ἔτυχε ν' ἀπαντήσω, ἔρριχνε κίθε μέρα τρεῖς φορές τὸ λιγώτερο πρὶν ἀπὸ τὸ γεῦμα. Τὸ εἶχε πάρει πλέον συνήθεια, ὅπως τὸ ποτηράκι μὲ τὴ βότκα.

Ὁ κόμης καὶ ἡ κόμισσα χαίρονταν ποὺ ἡ γλῶσσα μου λύθηκε.

— Καὶ σὲ τί ἔρριχνε; μὲ ρώτησεν ὁ κόμης;

— Τύχαινε νὰ δῆ στὸν τοῖχο μιὰ μύγα... Γελᾶτε, κόμισσα; Μὰ τὸ Θεό, ἀλήθεια. Τύχαινε λοιπὸν νὰ δῆ τὴ μύγα καὶ ἀμέσως φώναξε: «— Κούζια, τὸ πιστόλι μου.» Ὁ Κούζιας, ὁ ὑπηρέτης του, τοῦ ἔφερε τὸ πιστόλι γεμάτο. Πυροβολοῦσε καὶ κάρφωνε τὴ μύγα στὸν τοῖχο.

— Μὰ αὐτὸ εἶναι ἀξιοθαύμαστο, εἶπεν ὁ κόμης. Καὶ πῶς τὸν λένε;

— Σίλβιο, ἐξοχώτατε.

— Σίλβιο! φώναξεν ὁ κόμης καὶ τινάχτηκε ἀπὸ τὴ θέση του. Γνωρίσατε τὸ Σίλβιο;

— Τὸ Σίλβιο δὲν ξέρω; Ἡμαστέ φίλοι. Στὸ σύνταγμαί μας τὸν εἶχαμε δεχτεῖ σὰν ἀγαπητὸ συνάδελφο. Εἶναι ὅμως τώρα πέντε χρόνια, ποὺ δὲν ἔχω καμμιά εἶδηση γι' αὐτόν. Τὸν γνωρίσατε καὶ σεῖς, ἐξοχώτατε;

— Τὸν γνώρισα καὶ μάλιστα πολὺ καλά. Δὲν σᾶς διηγήθημε ποτὲ τίποτε γιὰ κατὶ...

— Μήπως γιὰ ἕνα μπάτσο, ποῦφαγε ἀπὸ κάποιο τιποτένιο σ' ἕνα χορὸ;

— Καὶ σᾶς εἶπε τὸ ὄνομα τοῦ τιποτένιου ἐκεῖνου;

— Ὁχι, δὲν τὸ εἶπε... Ἀχ, ἐξοχώτατε, ἐξακολούθησα μαντεύοντας τὴν ἀλήθεια, συγγνώμη!.. Εἰσθε λοιπὸν σεῖς;

— Ἐγὼ ὁ ἴδιος, εἶπεν ὁ κόμης μὲ ἀφηρημένο ὕφος, καὶ ἡ τρουπημένη ἐκεῖ μὲ σφαῖρα εἰκόνα εἶναι ἀνάμνηση τῆς τελευταίας μας συνάντησης.

— Ἀχ! ἀγαπητέ μου, εἶπεν ἡ κόμισσα, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μὴ διηγηθῆς τίποτε. Φοβᾶμαι νὰ τ' ἀκούω.

— Μὰ ὄχι! Θὰ τὰ πῶ ὅλα. Ξέρει πῶς ἐπρόσβαλα τὸ φίλο του. Ἄς μάθει καὶ πῶς ὁ Σίλβιος ἐκδικήθηκε.

Ὁ κόμης ἔσπρωξε μιὰ πολυθρόνα σὲ μένα, καὶ μὲ τὴν πιὸ ζωηρὴ περιέργεια ἀκουσα τὴν ἀκόλουθη διήγηση.

* * *

— Εἶναι πέντε χρόνια τώρα ποὺ παντρεύτηκα. Τὸν πρῶτο μῆνα τοῦ γάμου μου πέρασα ἐδῶ σ' αὐτὸ τὸ χωριό. Σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ σπίτι χρωστάω τίς ὡραιότερες στιγμὲς τῆς ζωῆς μου καὶ τίς πιὸ πικρὲς ἀναμνήσεις. Μιὰ μέρα, κατὰ τὸ βράδυ, ἐβγήκαμε μὲ τ' ἄλογα περλίπατο, ὅταν τὸ ἄλογο τῆς γυναίκας μου ξαφνιασθῆκε. Ἐπειδὴ τρόμαξε, μοῦδωκε τὰ χαλινάρια καὶ αὐτὴ γύρισε σπίτι μὲ τὰ πόδια. Ὅταν φθάσαμε, εἶδα στὴν αὐλὴ μιὰ ταξειδιώτικη τελέγκα, καὶ οἱ ἄνθρωποι μου μοῦ εἶπαν, ὅτι στὸ γραφεῖο μου μὲ περιμένε κάποιος, ποὺ δὲν ἠθελε νὰ πῆ τὸνομά του, ἀλλ' ἀπλῶς εἶχε δηλώσει, ὅτι εἶχε κάποια ὑπόθεση μ' ἐμένα. Ἐμπῆκα στὸ δωμάτιο καὶ εἶδα στὸ σκοτάδι, κοντὰ στὴ θερμάστρα, ἕναν ἄνδρα σκοτισμένο καὶ

ΜΠΕΛΛΑ ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΡΟΤΟΜΗ (Κ^α Β. Π.)

μὲ λίγα γένεια. Πλησίασα, προσπαθώντας νὰ ξεχωρίσω τὰ χαρακτηριστικά του, ὅταν μὲ τρεμουλιαστὴ φωνὴ μοῦ εἶπε:

«— Δὲν μὲ γνώρισες, κόμη;»

— Ὁ Σίλβιος! φώναξα καὶ ὁμολογῶ, ὅτι αἰσθάνθηκα νὰ σηκώνονται οἱ τρίχες μου.

«— Ἀκριβῶς, εἶπε. Εἶναι ἡ σειρά μου. Ἦρθε ν' ἀδειάσω τὸ πιστόλι μου. Εἶσαι ἔτοιμος;»

Τὸ πιστόλι του ἔβγαινε ἔξω ἀπὸ τὴν τσέπη τοῦ πλευροῦ του. Μέτρησα δώδεκα βήματα καὶ στάθηκα ἐκεῖ στὴν γωνιά, παρακαλώντας τον νὰ εἶξη γρηγορότερα, πρὸ τοῦ νὰ μπῆ ἡ γυναίκα μου. Δίστασε καὶ ζήτησε φῶς. Ἐδωκα διαταγὴ νὰ μᾶς φέρουν κεριά, ἔκλεισα τὴν πόρτα καὶ εἶπα νὰ μὴ μπῆ κανεὶς. Ἐβγαλε τὸ πιστόλι του καὶ σκόπευσε... Μετροῦσα τὰ δευτερόλεπτα... Συλλογιζόμουνα αὐτὴν ἐδῶ... Ἐνα

τρομερὸ λεπτὸ πέρασε! Ὁ Σίλβιος κατέβασε τὸ πιστόλι του.

«— Λυπᾶμαι, εἶπε, πού τὸ πιστόλι μου δὲν εἶναι γεμάτο μὲ κουκούτσια ἀπὸ κεράσια... Ἡ σφαιρα εἶναι βιεραία. Μολοταῦτα, μοῦ φαίνεται ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι μονομαχία, ἀλλὰ φόνος. Δὲν εἶμαι συνειδημένος νὰ ρίχνω σὲ ἄοπλον ἄνθρωπο. "Ἄς ἀρχίσουμε πάλι!" Ἄς ρίξουμε τοὺς κλήρους, ποιὸς θὰ πυροβολήσῃ πρῶτος».

Τὸ κεφάλι μου γύριζε ἄνω κάτω... Μοῦ φαίνεται ὅτι δὲν συμφώνησα. Ἐπὶ τέλους γεμίσαμε καὶ δεύτερο πιστόλι καὶ στρέψαμε δυὸ χαρτιά. Τάβιλε στὸ πηλίκιό του, πού τοῦ τὸ εἶχε ἄλλοτε τρυπήσει. Ἐγὼ τράβηξα τὸν πρῶτο ἀριθμὸ.

— Εἶσαι, κόμη, διαβολικὰ τυχερὸς μοῦ εἶπε, μὲ χαμόγελο, πού ποτὲ δὲν θὰ ξεχάσω.

Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω, τί ἔπαθα καὶ πῶς κατώρθωσε νὰ μ' ἐξαναγκάσῃ σ' αὐτό. Ἄλλὰ τράβηξα καὶ ἡ σφαιρα ἔπεσε πάνω σ' αὐτὴ τὴν εἰκόνα. (Ὁ κόμης μοῦδειξε μὲ τὸ δάκτυλο τὴν τρυπημένη εἰκόνα. Τὸ πρόσωπό του ἔκαιγε σὰν φωτιά. Ἡ κόμησα ἦταν πὶδ ἄσπρη κι' ἀπὸ τὸ μαντήλι της).

— Πυροβόλησα, ἐξακολούθησαν ὁ κόμης καὶ δόξα σοι ὁ Θεός, πού δὲν τὸν πέτυχα. Τότε ὁ Σίλβιος — τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη ἦταν πραγματικὰ τρομερὸς — ἀρχισε νὰ μὲ σκοπεύῃ. Στὴ στιγμὴ αὐτή, ἀνοιξε ἔξαφνι ἡ πόρτα καὶ ἡ Μάσα μὲ μεγάλες φωνές ρίχνεται στὸν λαιμὸ μου. Ὁ ἐρχομὸς της μοῦδωκε ὅλο τὸ θάρρος.

— Δὲ βλέπεις, ἀγαπητή μου, τῆς εἶπα, ὅτι ἀστειεύομαστε; Πῶς τρόμαξες! Πήγαινε, πιὲ ἓνα ποτήρι νερὸ κι' ἔλα πάλι νὰ σοῦ συστήσω ἓνα παλαιὸ μου φίλο καὶ συνάδελφο.

— Πέστε μου, εἶπεν ἡ κόμησα, γυρί-

ζοντας στὸν τρομερὸ Σίλβιο, ἀλήθεια λέει ὁ ἄνδρας μου, ὅτι ἀστειεύομαστε;

— Πάντοτε, κόμησα, ἀστειεύεται, τῆς ἀπάντησεν ὁ Σίλβιος. Μιά φορά, σι' ἀστεία μοῦδωκε ἓνα μπάτσο' στὰ ἀστεία μοῦ τρύπησε μὲ σφαιρα αὐτὸ ἔδω τὸ πηλίκιό μου' καὶ σι' ἀστεία αὐτὴ τὴ στιγμὴ δὲν μὲ πέτυχε. Τώρα, ἦρθε καὶ σὲ μένα ἡ ὄρεξη ν' ἀστειευθῶ.

Καὶ μὲ τὰ λόγια αὐτὰ θέλησε νὰ μὲ σκοπεύσῃ... μπροστὰ της! Ἡ Μάσα ἔτρεξε κι' ἔπεσε στὰ πόδια του.

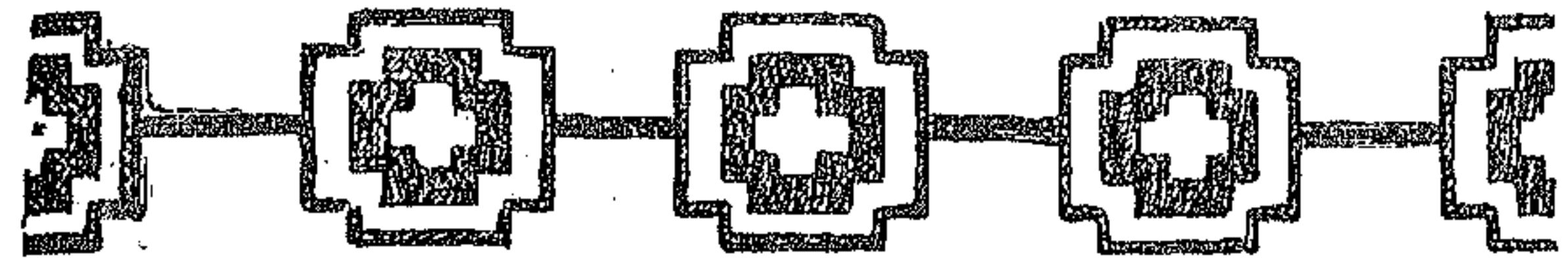
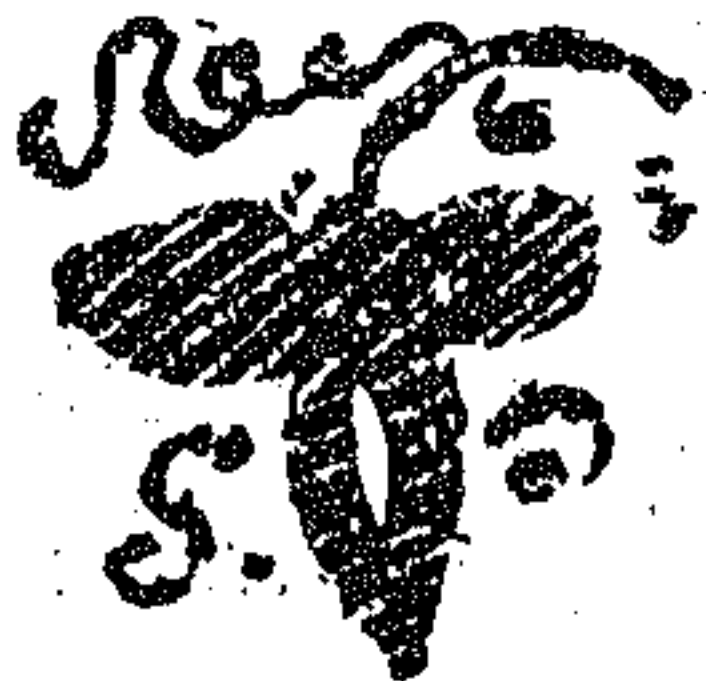
— Σήκω ἀπὸ κιτ, Μάσα! φώναξε τότε γεμάτος λύσσα. Καὶ σεῖς, κύριε, θὰ παύσετε νὰ περιπαίξετε μιὰ δυστυχισμένη γυναῖκα; Θὰ πυροβολήσετε ἢ ὄχι;

— Ὁχι, δὲν θὰ πυροβολήσω, ἀπάντησεν ὁ Σίλβιος. Εἶμαι εὐχαριστημένος πού σ' εἶδα νὰ τὰ χάνης καὶ νὰ φοβάσαι. Σ' ἀνάγκασα νὰ πυροβολήσῃς ἀπάνω μου. Μὲ φθάνει αὐτό. Θὰ μὲ θυμᾶσαι».

Κι' ἀμέσως ἔκανε νὰ φύγῃ. Στὴν πόρτα ὅμως σταμάτησε, γύρισε κι' εἶδε τὴν τρυπημένη ἀπὸ τὴ σφαιρα μου εἰκόνα, καὶ χωρὶς σχεδὸν νὰ σημαδέψῃ, πυροβόλησε. Ὑστερα ἔξαφανίσθηκε. Ἡ γυναῖκα μου κοίτονταν λυπόθυμη. Οἱ ἄνθρωποι μου σαρτισμένοι τὸν ἔβλεπαν μὲ φρίκη καὶ δὲν τόλμησαν νὰ τὸν πιάσουν. Ὁ Σίλβιος βγήκε στὸ δρόμο, φώναξε τὸν ἀμαξά κι' ἔφυγε προτοῦ νὰ προφθάσῃ καλά νάρθῃ στὸν ἑαυτὸ μου.

Ἔτσι ἔμαθα τὸ τέλος μιᾶς ἱστορίας πού ἡ ἀρχὴ της κάποτε μοῦ εἶχε κινήσει πολὺ τὴν περιέργεια. Ὅσο γιὰ τὸν ἥρωά της, τὸ Σίλβιο, δὲν τὸν συνάντησα ποτὲ πλέον. Δένε, ὅτι στὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὑψηλάντη διοικοῦσε κάποιον λόχο ἀπὸ ἱερολοχίτας καὶ οὕτως σκοτώθηκε στὴ μάχη τοῦ Σκουλενιοῦ.

(Μετάφραση ἀπὸ τὸ ρωσσικὸ) Α. Α. ΣΠΥΡΑΚΙΣ.

Ἡ ΓΑΛΛΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ Ἡ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ

Α.

Ἡ Ἰδρυσις τῆς Σχολῆς

Ἡ προσωπικότης καὶ τὸ ἔργο τοῦ Emile Durkheim δημιουργήσανε μιὰ ἐξαίρεση μέσα στὴ σύγχρονη γαλλικὴ ἐπιστήμη, πού ἀκολουθεῖ κι' αὐτὴ τὸν ἔθνικὸ ρυθμὸ τοῦ ἀτομικισμοῦ. Ὁ Durkheim συγκρότησε Σχολή. Θεμαστὲς του σταθήκανε στὴν ἀρχὴ οἱ φοιτητὲς πού τὸν ἀκουσαν στὸ πανεπιστήμιον τοῦ Bordeaux. Ἐκεῖ εἶχε διοριστεῖ στὰ 1887, στὴν πρώτη ἔδρα Κοινωνιολογίας πού ἰδρύθηκε στὴ Γαλλία. Ἀργότερα, σὺ Παρῖσι, συνδέσανε μαζί του τὸ ἔργο τους ὅχι μονάχα οἱ μαθητὲς του τῆς Σορμποννης ὡρα πιά, μὰ καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες πού εἶχανε σχηματιστῆ μακριὰ ἀπ' τὴ διδασκαλία του.

«Ἡ γαλλικὴ Σχολὴ Κοινωνιολογίας», ἔτσι ὀνομάστηκαν οἱ ὁπαδοὶ πού συντροφίστανε τὸ ἔργο τοῦ Durkheim καὶ πού τὸ συνεχίζουν ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό του (1917). Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομίζουμε πῶς μονάχα αὐτοὶ ἀντιπροσωπεύουν ὅλες τίς κοινωνιολογικὰς προσπάθειες τῆς γαλλικῆς σκέψης. Ἐξω ἀπ' τὴ Σχολή, πρὶν καὶ σύγχρονα μ' αὐτήν, ἔχουμε τὸν ἐπιστημονικὸ προφητισμὸ ἐνὸς Saint Simon, τὴ θετικὴ ἐπικύρωση τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος ἀπὸ τὸν Auguste Comte. Ἐχομε τὸν Le Play, πού τὸν συνεχίζει ὁ P. Bureau, καὶ τὸν Espinas, τὸν συμπληρωτὴ ἀντιπρόσωπο στὴ Γαλλία τῆς ἐξελικτικῆς θεωρίας τοῦ Σπένσερ. Τέλος τὸν Gabriel Tarde, τὸ σύγχρονο ἀντίπαλο τοῦ Durkheim. Αὐτὸς δέχτηκε τὰ περισσότερα χτυπήματα πού ἡ πολεμικὴ τοῦ Δασκάλου ἔφερε ἐνάντια στὴν κοινωνικὴ ψυχολογία.

Ὁ Durkheim ἐντλήσεν ἀπὸ τοὺς προκατόχους του, ἀντέδρασε καὶ σὲ διάφορες θεω-

ρίες. Μὰ τὸ ἔργο του φέρνει κάτι πὶδ καινούριο ἀπ' τὸ συνέχισμα καὶ τὴν ἀντίδραση. Πίστεψε πῶς ἡ πραγματικότης χωρίζεται σὲ διάφορα στρώματα, πού τὸ καθένα τους εἶναι ἀδύνατο νὰ συγχωνευτῆ καὶ νὰ ἐξηγηθῆ μέσα στὸ ἄλλο, — στάση ἀπαραίτητη γιὰ ἰδρυτὴ μιᾶς νέας ἐπιστήμης. — Ἐν' ἀπ' αὐτὰ εἶναι καὶ τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα. Καὶ ἄλλοι τὸ εἶχανε πιστέψῃ μὰ ὁ Durkheim ἐγκαινιάζει στὰ αἰγούρα τὴν Κοινωνιολογία σὰ θετικὴ ἐπιστήμη μὲ τὸν τρόπο πού καθορίζει τὴν κοινωνικὴ πραγματικότης, ἔπως θὰ δοθεῖ παρακάτω. Ἐξασφαλίζει τὴν πρωτοτυπία της καὶ δίνει ἔτσι δικαίωμα στὴν Κοινωνιολογία νὰ ὑπάρξῃ, μιὰ κι' ἓνα ἰδιαιτέρως ἀντικείμενο τὴν περιμένει γιὰ ἔρευνα. Τὴν ἀπόδειξη τὴν προσφέρει ἔμπρακτα πρῶτος ὁ ἴδιος. Μὲ τὰ πολὺχροτα βιβλία του: «Κατ' ἐπιπέδον τῆς Κοινωνικῆς Ἐργασίας» ἐκδ. Alcan 1893, «Οἱ Κανόνες γιὰ τὴν Κοινωνιολογικὴ Μέθοδο» Alcan 1895, «Ἡ Ἀπαγόρευσις τῆς Αἱμομιξίας καὶ οἱ αἰτίαι της» 1897, «Οἱ Στοιχειώδεις Μορφῆς τῆς Θρησκευτικῆς Ζωῆς» Alcan 1912, «Ἡ Κοινωνιολογία» Larousse 1915. Ἀπὸ τὸ ἀδημοσίευτο ἔργο του ἔχουν φανεῖ μερικοὶ τόμοι ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό του: «Ἀγωγή καὶ Κοινωνιολογία» Alcan 1922, «Κοινωνιολογία καὶ Φιλοσοφία» Alcan 1924, «Ἡ Ἠθικὴ Ἀγωγή» Alcan 1925, «Ὁ Σοσιαλισμὸς» Alcan 1928.

Ὁ Durkheim κατάστησε τὴν Κοινωνιολογία ἀνεξάρτητη ἀπὸ τίς ἄλλες ἐπιστήμες πού εἶχαν ἀκαιοποιηθῆ τὸ ἔδαφός της. Ἡ κοινωνία παύει νὰ λογαριάζεται σὰ συνέχεια τῶν βιολογικῶν φαινομένων, σὰν ὄργανισμὸς πού τὰ στοιχεῖα του ἐξελίσσονται ἀπὸ μιὰ ἀρχικὴ ὁμοιογένεια πρὸς διαφορετικὰς κι' ἑτερογενεῖς ὅσον πάει λειτουργίαι, δεμένες ἀνάμεσά τους πάντοτε μὲ ὀργανικὴ ἀλλη-

λεγγύη. Καὶ ἡ μελέτη της δὲν θεωρεῖται πιά σὰν ἕνας κλάδος τῆς βιολογίας, ὅπως τὸ εἶχανε νομίσει ὁ Σπένσερ καὶ ὁ Ἑσπινάς.

Ὁ Durkheim χτύπησε ἐπίσης τὴν κοινωνικὴ ψυχολογία μὲ τὸν ἀντιπρόσωπό της τὸν Tarde, ὅπως εἶπαμε. Τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα δὲν τὰ παραδέχεται σὰ μιὰ προέκταση τοῦ παίρνουν οἱ ψυχικὲς μας καταστάσεις σὲς διάφορες εὐκαιρίες τοῦ ἑμαδικοῦ συγχρωτισμοῦ. Καὶ γιὰ τὸ ἡ ψυχολογία, ὅσο κι' ἂν γίνει κοινωνικὴ, δὲν θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ τὰ ἐξαιρήσῃ. Παρ' ὅλο τὸ βελῶν τρόπο πού μεταχειρίζεται ὁ Tarde γιὰ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ πῶς ἕνα γεγονός ἀπὸ ἀτομικὸ, κατακτᾷ κοινωνικὸ, ἀποδίδοντας στὴ αὐτὸ μίμηση καὶ τοὺς νόμους της, ὁ Durkheim ἀποκλείει κάθε γερύρωμα ἀνάμεσα στ' ἀτομικὰ καὶ κοινωνικὰ φαινόμενα μὲ τὴν ἐξῆς ἀπάντησι:

«Μιὰ κατάσταση δὲν γίνεται κοινωνικὴ, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι τὴν μιμοῦνται ὁ ἕνας ἀπ' τὸν ἄλλον· μιὰν κατάσταση τὴν μιμοῦνται τὰ ἄτομα, ἐπειδὴ τοὺς ἐπιβάλλεται ἕνα-ἕνα σὰν κοινωνικὴ».

Τὸ κοινωνικὸ φαινόμενο εἶναι γιὰ τὸν Durkheim μιὰ πρωτότυπη σύνθεσι. Ξεπερνᾷ τὸ ἄθροισμα τῶν ἀτομικῶν συνειδήσεων πού μέσα τους ἐκδηλώνεται· ἀποκτᾷ μιὰ ἰδιαίτερη ὄντοτητα. Σὰ μιὰ χημικὴ ἔνωσι, περιέχει κάτι περισσότερο ἀπὸ τὰ στοιχεῖα πού τὴν φτιάσανε. Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ κάτι εἶναι ἡ κοινωνικὴ πραγματικότητι: δὲν μπορεῖ νὰ φερῶνται οὔτε μὲ καθαρὰ ψυχολογικά, οὔτε μὲ βιολογικὰ φαινόμενα. Πάνω ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν μας αἰσθήσει, ἔξω ἀπὸ τὴν κομμωτικὰς καὶ σχετικὰς ἐντυπώσεις τοῦ καθενὸς μας, ὑπάρχει μιὰ ὁλοκληρῶσι ψυχικῆς ζωῆς: ἕνας κόσμος παραστάσεις, πού ἀγκαλιάζοντας τὴν ἠθικὴ καὶ ὕλικὴ ζωὴ τοῦ ὅλου, τὴν καθρεφτίζουν σὲ ὅλο της τὸ πλάτος. Κ' ἔτσι ἀναπαρστανε μ' ἕνα πνευματικὸ καὶ αἰσθηματικὸ περιεχόμενον τὸ σημεῖο τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης ἀπ' ὅπου ξεπρόβαλαν. Οἱ ἑμαδικὲς παραστάσεις μᾶς ξεπερνοῦν καὶ διέπουν τὴ ζωὴ μας κατηγορηματικὰ· χαλιναγωγοῦνε τὴ μερικότητά μας, μᾶς φτιάσνε. Οἱ κοινωνίες διατηροῦνται, γιὰ τὴν κινήματα τῶν ἀτόμων συμπίπτουν λίγο-πολύ. Κι' αὐτὸ χάρι σὲς ἀξιολογικὰς κρίσεις πού μᾶς χαράζουν ἕναν ἠθικὸ καὶ ὕλικὸ προσανατολισμό, χωρὶς νὰ ἔχουνε σχηματιστῆ ἀπ' τὴ συνειδητὴ συνεισ-

φορὰ τοῦ καθενὸς μας· καὶ, εἴτε ἐκδηλώνονται μὲ καταγραμμένους νόμους, εἴτε κυβερνοῦνε τὴ ζωὴ μας σὰν ἀξίες διαλαυθάνουσες, μᾶς διοικοῦνε πάντα· ἀπαραβίαστα πλαίσια.

Ὁ τρόπος πού γυνοῦμαστε, πού δουλεύομε, πού διεκδικοῦμε τὴς ὕλικες συνθήκες τῆς ζωῆς μας, ὁ τρόπος π' ἀγαποῦμε, πού πιστεύομε καὶ κρίνομε, τὰ μέσα πού ἐκδηλώνουμε τὴ σκέψῃ μας, ὅλα αὐτὰ μᾶς ἐπιβάλλονται ἀπ' ἔξω, πηγάζουν ἀπ' τὴν ἑμαδικὴ συνείδησι. Τοῦ Ντουρκέιμ δὲν τοῦ φτάνει ὁ ὕλικὸς αἰτιολογισμὸς γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα. Ἀκόμα καὶ τὴς οικονομικὰς ἀξίες μιᾶς κοινωνίας δὲν τὴς θεωρεῖ σὰν ἀποκλειστικὸ ἀποτέλεσμα τῶν ὕλικῶν ὄρων πού τὴν διέπουν. Τὸ φόντο τῆς κοινωνικῆς ζωῆς εἶναι πάντα ἠθικὸ γιὰ τὸν Ντουρκέιμ. Σχετικὰ μὲ τὴς ὕλικες συνθήκες, ἐκεῖνο πού προσανατολίζει αὐτὴν τὴ ζωὴ δὲν εἶναι ἀτόμικὴ ἢ ὕλικὴ πραγματικότητι, μὰ ἡ ὠρισμένη διερμηνεύσι καὶ ἐκμετάλλεψή της, ἔτσι ὅπως μέσα στὴν καθὲ κοινωνία τὴς ἐπιβάλλει ἡ νοσοτροπία τοῦ συνόλου. Κι αὐτὴν τὴν φτιάσνε ὄχι μονάχα οἱ ὕλικοι ὄροι, μὰ ὅλες μᾶς οἱ ἰδέες καὶ τὰ αἰσθήματα πού ἀλληλοσφραγισμένες πηγάζουν ἀπ' ὅλους τοὺς ἰστοὺς τῆς κοινωνικῆς ὑπόστασις, ἐκφράζοντας ἔτσι τὴς ἑμαδικὰς ἀνάγκες καὶ τὰ ἰδεώδη σὲ μιὰν ὁλοκληρῶσι, ὑπεράνω τῶν ἀτόμων, στὴν κοινωνικὴ συνείδησι.

Ἡ κοινωνικὴ συνείδησι εἶναι κάτι πού μπορεῖ ὁ κοινωνιολόγος νὰ τὸ ἐρευνᾷ ἀντικειμενικὰ μέσα σὲς διάφορες ἐκδηλώσεις της. Ἄν ὀνομάσομε θεσμοὺς, λέει ὁ Ντουρκέιμ στὸ βιβλιαράκι του «Οἱ Κανόνες τῆς Κοινωνιολογικῆς Μεθόδου», ὅλες τὴς πεποιθήσεις καὶ ὅλους τοὺς τρόπους τῆς συμπεριφορᾶς πού ἐπιβάλλει ἕνα κοινωνικὸ σύνολο, ἢ Κοινωνιολογία θὰ σταθῇ ἡ μελέτη ἀκριβῶς αὐτῶν τῶν θεσμῶν.

Ἔτσι, καταργοῦνται οἱ διάφορες «κοινωνικὲς ἐπιστῆμες», οἱ πολιτικὲς ἐπιστῆμες, ἢ οικονομολογία κτλ. Ὑπάρχουνε μονάχα κλάδοι μιᾶς καὶ τῆς ἰδίας ἐρευνας, τῆς κοινωνιολογίας, ἀνάλογα μὲ τὰ φαινόμενα ὅπου αὐτὴ καταγίνεται, καὶ πού ὅλα τους, εἴτε οικονομικὰ εἴτε ἠθικὰ, εἶναι πάντα κοινωνικὰ γεγονότα. Ὁ Ντουρκέιμ δὲν ἀποδίνει σὰ ἀναγνωρίζουν τὴν προτεραιότητα πού τοὺς ἀναγνωρίζουν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ, καὶ δὲν ὑποβάλλει ἔτσι τὴν ἐπιστῆμη

τοῦ στὴ δικτατορία τῆς οικονομολογίας. Προτεραιότητα πιστεύει πῶς ἔχει μᾶλλον ἢ θρησκευτικὴ ζωὴ, καὶ αὐτὸ μονάχα στὴν ἀρχὴ τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης, σὲς πρωτόγονες κοινωνίες. Ἀπὸ τὸ clan, τὴν ὀμάδα πού ἡ ὄντοτῆτά της εἶναι πρὶν ἀπ' ὅλα θρησκευτικὴ, πρέπει, σιγά-σιγά, ν' ἀποσπᾷσταν οἱ ἄλλοι θεομοί. Ἡ πολιτικὴ ζωὴ, ὅταν τὸ clan κατασταλάζει σ' ἕνα τόπο καὶ παίρνει ὄψη χωριοῦ, ἢ ὀμάδα οἰκογένεια, τὸ δίκαιο, ἢ τεχνικὴ ἀκόμα τῆς παραγωγῆς καὶ οἱ πρωτόγονες συναλλαγὰς ἔχουνε τότε τὴ σφραγίδα τοῦ τοτσεμοῦ.

Κρίνοντας ὁ Ντουρκέιμ τὸ βιβλίο τοῦ Grosse «Die Formen der Familie und die Formen der Wirtschaft», γράφει:

«Στὴν εἰδικὴ περίπτωσι τῆς οἰκογένειας, ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ εἶναι ἐξαιρετικὰ φανερὴ. Τὸν ἴδιο τύπο τῆς οἰκογένειας τὸν ξαναβρίσκομε, μὲ τὰ οὐσιωδέστερα χαρακτηριστικὰ τουλάχιστο, μέσα σὲ πολὺ διαφορετικὰ οικονομικὰ καθεστῶτα.

Οἱ Θιβητιανοὶ καὶ οἱ Ἑβραῖοι εἶναι λαοὶ ποιμενικοί. Οἱ Μαλαῖσιοι συγκαταλέγονται μέσα στοὺς γεωργικοὺς. Τὸ λοιπὸν, καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἔχουνε καθιερώσει τὴν ἀδελφικὴν πολυανδρία — ὅπου πολλοὶ ἀδελφοὶ μᾶς παντρεύονται τὴν ἴδια γυναῖκα συντροφικὰ — πράμα πού ἐπιβάλλει τὴν συγκατοικία σὲς παράλληλες διακλαδώσεις. Οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Ρωμαῖοι εἶναι γεωργικοὶ λαοί. Οἱ πρῶτοι διατηροῦσαν τὸν τύπο τῆς ἑμαδικῆς οἰκογένειας πού λέγεται zaduga. Οἱ δεῦτεροι τὸν ξεπεράσανε πολὺ γρήγορα. Ἡ ἑβραϊκὴ οἰκογένεια τῆς ποιμενικῆς ἐποχῆς φαίνεται νὰ συγγενεῖ πολὺ μὲ τὴν πατριαρχικὴ οἰκογένεια τῆς Ρώμης, παρ' ὅλο πού ἡ ἀπόστασι ἀνάμεσα στοὺς δύο οικονομικοὺς πολιτισμοὺς εἶναι σημαντικὴ.» (Année Sociologique, I, 328).

Μιὰ πλειάδα ἐπιστῆμονες συνεχίζονε σήμερον τὸ δρόμο τοῦ Ντουρκέιμ· ἔχουνε ὅμως πλάτνει τὴς ἀπόψεις του ἢ καὶ ἀπομακρυνθεὶ ἀπ' τὴν ὀρθοδοξία τῆς Σχολῆς. Ὁ Lévy-Bruhl, ὁ Hubert, ὁ Mauss, ὁ Simiand, ὁ Fauconnet, ὁ Halbwachs, ὁ Bouglé κ. ἄ. Ὅλοι τους συνεργαστήσανε στὴν «Κοινωνιολογικὴ Χρονικὰ», τὸ περιοδικὸ πού ἀρχίζει τὴν ἱστορία τῆς γαλλικῆς Σχολῆς. Ἐκδόθηκε ἀπὸ τὰ 1896 ὡς τὰ 1912. Ὑστερ' ἀπ' τὸν πόλεμο, οἱ

ὀπαδοὶ τὸ ἐξακολούθησαν μ' ἕναν τόμο καὶ μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου ὡς τώρα. Εἶναι τρομακτικὸ νὰ διαβάσῃ κανεὶς τὸ «In Memoriam», πού ἀρχίζει τὴ μεταπολεμικὴ σειρά μὲ τὴν ἀπαρίθμηση ὄλων τῶν νεκρῶν καὶ ὄλων τῶν μισοτελειωμένων ἔργων.

Β'

Ἡ ἐξέλιξι τῆς Σχολῆς

Τὸ βιβλίο τοῦ Halbwachs, «Τὰ αἷτια τῆς Αὐτοκτονίας», ἐκδ. Alean 1930, μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ διαπιστώσωμε τὴν πρόοδο πού ἔκανε ἀπὸ τὴν ἰδρυσὴ της κα' ἐδῶ ἢ γαλλικὴ Σχολὴ Κοινωνιολογίας. Τὸ διαλέγομε, γιὰ τὴν καὶ ὁ Ντουρκέιμ ὁ ἴδιος δημοσίεψε στὰ 1897 τὸ γνωστὸ ἔργο του «Ἡ Αὐτοκτονία». Παρακολουθώντας πάνω στὸ ἴδιο θέμα τὸ ἄσκαλο καὶ τὸν ὀπαδό, θὰ καταλάβωμε καλύτερα τὴν ἀπόστασι πού τοὺς χωρίζει.

Κ' οἱ δύο τους θεωροῦνε τὴν αὐτοκτονία σὰν ἕνα φαινόμενο κοινωνικὸ, πού πηγάζει πάντα ἀπὸ κοινωνικοὺς καὶ ὄχι ἀτομικοὺς παράγοντες. Διαφέρουν ὅμως στὸν τρόπο πού καθορίζουν αὐτοὺς τοὺς παράγοντες καὶ τὴν δράσι τους. Ὁ πρῶτος ἔπαθε ὅ,τι συχνὰ συμβαίνει στοὺς θεμελιωτὰς μιᾶς ἐπιστῆμης. Μέσα στὴ βιάσι του γιὰ νὰ τῆς δώσῃ τὴν τελειωτικὴν μορφή, ἀπλοποίησε λίγο αὐθαίρετα τὴν κοινωνικὴν πραγματικότητι. Κ' ἡ ἐρευνά του γιὰ τὴν αὐτοκτονία παρουσιάζει αὐτὲς τὴς ἀδυναμίες, γιὰ τὴν εἶχε σκοπὸ νὰ δείξῃ τὴν Κοινωνιολογία στὸ ἔργο κα' ἔτσι νὰ τὴν θεμελιώσῃ ἑμμεσα.

Ὁ Ντουρκέιμ δὲν ἐξαρτᾷ τοὺς θεληματικοὺς θανάτους ἀπὸ ψυχολογικὰ αἷτια, μὰ ἀπ' τὴς ἑμαδικὰς παραστάσεις πού σὲ καθὲ ἐποχὴ κυβερνοῦνε τὴν ἀτομικὴν συνείδησι. Αὐτὲς ἀκριβῶς, πού πρόκειται νὰ ὑποτάξῃ ἢ Κοινωνιολογία στοὺς νόμους τοῦ θετικοῦ αἰτιολογισμοῦ. Οἱ στατιστικὲς μᾶς πληροφοροῦνε πῶς οἱ αὐτοκτονίες ὄλο καὶ πληθαίνουν. Ὁ Ντουρκέιμ λοιπὸν ἐξετάζει τὴν ἐπίδρασι πῶς οἱ διάφορες μορφὲς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς πάνω σ' αὐτὴν τὴν ἐξέλιξι.

Ἡ οἰκογένεια λ.χ. μὲ τὴ βοήθεια πάντα τῆς στατιστικῆς, βλέπομε ὅτι κατὰ κανόνα περισσότερο αὐτοκτονοῦν οἱ ἀνύπαντροι ἀπὸ τοὺς ἐγγάμους, περισσότερο οἱ ἀτεκνοὶ παντρεμένοι ἀπὸ τοὺς κείνους πῶς οἱ παῖδιά. Καὶ πολὺ πῶς

σπάνια σκοτώνονται γονεὶς μὲ πολλὰ παιδιά. "Ὅσο πιὸ ἀπορροφημένο εἶναι τὸ ἄτομο ἀπ' τὴν οἰκογένεια, τόσο λιγώτερο αὐτοκτονεῖ. Τὸ ἐνχρῆστο, ἢ ἐσωτερικὴ χαλάρωση τοῦ θεσμοῦ τούτου στὰ νεώτερα χρόνια σπρώχνει πρὸς τὴν αὐτοκτονία. Ἡ οἰκογένεια δὲν προσανατολίζει πιά τὸν ἄνθρωπο πρὸς τίς ἀπαιτήσεις τῆς δικῆς της ὑπόστασης, ποὺ θὰ ἐκμηδενίζανε κάθε πιθανότητα ξεριζωμένης ἀτομικῆς πρωτοβουλίας.

Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴ θρησκεία, ποὺ τὴν λογαριάζει ὁ Ντουρκέμ καὶ σὰ μιὰ δύναμη κοινωνικῆς περιφρούρησης γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Οἱ καθολικοὶ, μᾶς λέει, αὐτοκτονοῦνε λιγώτερο ἀπὸ τοὺς διαμαρτυρομένους, γιατί ἡ ἐκκλησία τους ἐξουδετερώνει παραπάνω τὸ ἄτομο. Τοῦ ἀφαίρει κάθε εὐκαιρία γιὰ νὰ πομονωθεί καὶ νὰ καταγίνει μὲ τὸν ἑαυτό του. Μὲ τὴ δυνατὴ συνοχὴ της, ἐπιτυχαίνει μιὰ πολὺ ἐντατικὴ ἀτμόσφαιρα συνόλου. Λιγώτερο ἢ διαμαρτυρομένη ἐκκλησία. Ἐπόμενον λοιπόν, μὲ τὸ σημερινὸ πολιτισμὸ καὶ τὴν ἐξασθένηση τῆς ἐκκλησίας ποὺ ἐπακολουθεῖ, νὰ πληθαίνουν καὶ οἱ θεληματικοὶ θάνατοι.

Γιὰ ἀνάλογους λόγους, οἱ πολιτικὲς καὶ οικονομικὲς κρίσεις δὲν εἶναι αὐτοκτονιογόνες ἐνόσω διαρκοῦνε. Τὸ παρακολουθεῖ στις στατιστικὲς ὁ Ντουρκέμ καὶ τὸ δικαιολογεῖ μὲ τὸν πυρετὸ τῆς κοινῆς πάλης ποὺ σφίχτοδένει τὰ ἄτομα καὶ ἔτσι τὰ προστατεύει σὲ τέτοιες στιγμές.

Στὴν «Αὐτοκτονία» τοῦ 1897 συναντοῦμε μιὰ προσπάθεια *συνθετικῆς διερμηνείας*. Ἐνα σύνολο ἀνησυχητικῶν ἀρμονικῶν προκειμένου γιὰ κοινωνικὰ γογονότα. Κ' ἡ ἀνησυχία μας δικαιολογεῖται, ἔταν διαβάζουμε στὰ 1930 «Τὰ αἷτια τῆς Αὐτοκτονίας» τοῦ Halbwachs. Ἐκεῖ μέσα ὅμως, καταλαβαίνουμε ἐπίσης πῶς, ἔσο κι' ἂν κουβάλησε ὁ Ντουρκέμ, μαζί μὲ τίς ἐπιστημονικὲς του φιλοδοξίες, καὶ μιὰ νοσοσοφία μεταφυσικοῦ, ἔσο κι' ἂν μέσα στὸ ζῆλο τοῦ πρόδρομου μεταχειρίστηκε συχνὰ τάντικειμενικὰ διδόμενα ὅπως τοῦ σύμφερνε, πάλι τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἔργου του μένει. Στερέωσε μιὰν ἐπιστήμη. Τὸ πνεῦμα γενικὰ εἶναι τὸ ἴδιο.

Ὅπως λέει ὁ Mauss στὸν πρόλογο πῶς γράψε γιὰ τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἔργο τοῦ Halbwachs: «Τὰ δύο βιβλία εἶναι δύο στιγμὲς μιᾶς καὶ μόνῃς ἔρευνας». Ἡ διαφορὰ, ποὺ

ἡ πρώτη στιγμή θυμίζει τὴν ἀνάγκη ποὺ νιώθουνε πάντα οἱ μεταφυσικοὶ γιὰ τὰ οἰκοδομήματα μὲ ἐνότητα. Ὁ Ντουρκέμ ἀνάλυσσε τὸ κοινωνικὸ σύνολο στοὺς διαφοροὺς θεσμοὺς, τὴν οἰκογένεια, τὴ θρησκεία κ.τ.λ. καὶ ἐξέτασε τὴν ἐπίδραση πῶς ὁ καθένας τους χωριστὰ κι' ἀπομονωμένος. Τοὺς μεταχειρίστηκε σὰ μεταφυσικὲς ἐνότητες. Ἐνάντια στὴν κοινωνικὴ πραγματικότητα, ὅπου κανένας θεσμὸς δὲν ἔχει αὐτεξούσια δράση. Κι' αὐτὸ μᾶς τὸ μαθαίνει πολὺ καλά τὸ βιβλίο τοῦ Halbwachs, «ἡ δευτέρη στιγμή τῆς ἔρευνας». Ἐδῶ διαπιστώνουμε τὴ μεγάλη προσπάθεια τοῦ συγγραφέα νὰ πλησιάσῃ τὴ ζωὴ μέσα στὸν πολυσύνθετο καὶ ἀεικίνητο συνειρμὸ της, νὰ τὴν ἐρευνήσῃ στὰ μεγάλα της ρεύματα, στὰ μερικὰ της τὰ ἐπεισόδια. Τώρα, εἰν' ἀλήθεια, πῶς ὁ σημερινὸς ἐπιστήμονας διαθέτει περισσότερα μέσα ἀπὸ τὸν Δάσκαλο: μιὰ προχωρημένη στατιστικὴ ἐπιστήμη καὶ τὴν πείρα ποὺ τοῦ προσφέρουν οἱ διάφορες κρίσεις, πολιτικὲς, οικονομικὲς καὶ ἠθικὲς, ἀπὸ τὰ 1897 ὡς τὰ 1930.

Ὁ Ἀλμπάχ διατείνεται πῶς κάθε μορφή τῆς κοινωνικῆς ζωῆς παίζει τὸ ρόλο της ἐνωμένη πάντα ἀλληλένδετα μὲ τίς ἄλλες. Ὁ ἴδιος ὁ θεσμὸς μπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ ἀπαράλλαχτο βαθμὸ στὴν ἐξελίξή του σὲ δύο διαφορετικοὺς τύπους, κι' ὅμως νὰ προκληθῇ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀντίθετες ἀντιδράσεις. Γιατί στὸν κάθε τύπο ἀνήκει καὶ σ' ἕνα ἄλλο «εἶδος ζωῆς», σ' ἕνα διαφορετικὸ πολιτισμὸ, ὅπου ἀντανακλῶνται ἀλλοιώτικες συνεισφορὲς ἀπὸ ἔθνη καὶ κ' ἱστορικὰ περασμένα. Αὐτὸ θαυμάσια μᾶς τὸ ἀποδείχνει ὁ Ἀλμπάχ μιλώντας γιὰ τὴ θρησκεία. Ὁ Ντουρκέμ εἶδαμε ὅτι ἐξηγοῦσε τίς λίγες αὐτοκτονίες τῶν καθολικῶν καὶ τίς ὑπερβολικὲς τῶν διαμαρτυρομένων μὲ τὸν κλονισμὸ ποὺ φέρνει στὸ ἄτομο μιὰ ὄχι ἀρκετὴ ἀπορρόφησή του ἀπὸ τὸ σύνολο. Ὁ Ἀλμπάχ λοιπόν, συγκρίνοντας τοὺς στατιστικοὺς πίνακες διαφορῶν τύπων, μᾶς δίνει τὴν ἐξῆς πληροφορία: Οἱ διαμαρτυρόμενοι τῆς Πρωσίας αὐτοκτονοῦνε πολὺ περισσότερο ἀπὸ τοὺς διαμαρτυρομένους Ἀγγλοὺς, παρ' ὅλο τὸ πλῆθος τῶν βιομηχανικῶν κέντρων στὴν Ἀγγλία, ποὺ θάπρεπε νάχουνε δυνατὴ αὐτοκτονιογόνῃ ἐπίδραση. Ὅστε τὰ συμπεράσματα τοῦ Ντουρκέμ σχετικὰ μὲ τὴν οικονομικὴ χαλαρότητα τῆς

διαμαρτυρομένης ἐκκλησίας κτλ. δὲν ἰσχύουν. Γιατί ἡ θρησκεία ἐνός τύπου δὲν εἶν' ἀνεξάρτητη ἀπὸ ἕνα σωρὸ ὁμαδικῆς συνήθειας καὶ παραστάσεις, ἀπὸ τοὺς ἄλλους κοινωνικοὺς παράγοντες ποὺ τὴν συνοδεύουν μέσα σὲ μιὰ κοινωνία. Ὁ τρόπος λ. χ. ποὺ οἱ ἄνθρωποι εἶναι μοιρασμένοι σ' ἕνα ἔδαφος — σὲ πολιτεῖες ἢ σὲ χωριά — οἱ ἐπαγγελματικὲς κατηγορίαι, οἱ παραδόσεις τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς, ποὺ ἂν καὶ ἀνεξάρτητες ἀπ' τὴ θρησκευτικὴ πίστη, βαραίνουν ἔμως ἐπάνω της. Στὴν Ἀγγλία, λέει ὁ Ἀλμπάχ, μ' ὅλη τὴν πρόοδο τῆς βιομηχανίας καὶ τὸ ξάπλωμα τοῦ προτεσταντισμοῦ, οἱ θεληματικοὶ θάνατοι δὲ φτάνουνε ποτὲ τοὺς ἀριθμοὺς τῆς γερμανικῆς στατιστικῆς. Γιατί σ' αὐτὴ τὴ χώρα συναντοῦμε ἕνα μοναδικὸ φαινόμενο: σμίξιμο μιᾶς δυνατῆς παράδοσης μὲ νέα εἶδη ζωῆς, καὶ χάρη σ' αὐτὸ τίς ὀλικὲς βολὲς συνδιαλλαγμένες μὲ τὴν ἠθικὴ γαλήνη. Τὴ στιγμή ὅστε, ποὺ ζητοῦμε νὰ μάθουμε κατὰ πόσο ἢ διαμαρτυρομένη ἐκκλησία συγκρατεῖ ἢ ὄχι τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ ν' αὐτοκτονήσῃ, πρέπει νὰ λογαριάζουμε καὶ ὅλες τίς ἄλλες δυνάμεις ποὺ φτιάουνε τὴν ἀγγλικὴν ζωὴ, τίς πιὸ ἀπομακρυνὲς καὶ τίς πιὸ λεπτομερειακὲς καὶ σύγχρονες. Νὰ μὴν ξεχνοῦμε πῶς ἔχουμε νὰ κάνομε μ' ἕναν ἀγγλικὸ προτεσταντισμὸ. Γι' αὐτὸ τὰ μέλη του εἶναι καὶ περισσότερο προφυλαγμένα ἀπ' τοὺς διαμαρτυρομένους τῆς Γερμανίας ποὺ ζοῦνε σ' ἄλλο γενικὸ περιβάλλον.

Ἄν ὁ καθολικισμὸς προστατεύῃ πολὺ συχνὰ τὰ ἄτομα ἀπὸ ἐπικίνδυνες πρωτοβουλίες, αὐτὸ κοινωνιολογικὰ δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ σὰ μιὰ ἀρετὴ ποὺ τοῦ ἀνήκει ἰδιαίτερα. Ὁ καθολικισμὸς ἔχει δεχθῆ τὴν ἐπίδραση τῆς ἀγροτικῆς κοινωνίας, γιατί μαζί της ἰδιαίτερα ἔχει συνδέσει τὴν τύχη του· ἐνῶ ἡ διαμαρτυρομένη ἐκκλησία στάθηκε τὸ πιὸ συχνὰ ἐκκλησία πόλεων. Τὸ καθολικὸ περιβάλλον συγγέεται πολλὰς φορὲς μὲ τὸ ἀγροτικὸ. Στὴ Γαλλία, τὸ καμπαναριὸ γιὰ τὸ χωριὰτὴ ἀντιπροσωπεύει προπάντων τὸ χωριὸ του, καὶ ὄχι τὴν ἐκκλησία του. Κ' ἔτσι ὁ καθολικισμὸς ἔχει πάρει τὴ σφραγίδα μιᾶς κοινωνίας ποὺ κρατᾷ τὸν ἄνθρωπο ἀυστηρὰ ὑποταγμένο στις ὁμαδικὲς παρακελεύσεις. Ὁ Bayet, στὸ βιβλίο του «Αὐτοκτονία καὶ ἠθικὴ», ἐκδ. Alcan 1922, ἀναφέρει πῶς ἡ ἀποδοκιμασία τοῦ θεληματικοῦ θανάτου καὶ

ἡ ἀπαγόρευση ἐνταφιασμοῦ γιὰ ἔσους αὐτοκτονοῦν εἶναι μιὰ ἐκδήλωση ποὺ δὲν πρέπει ν' ἀποδίδεται ἀποκλειστικὰ στὴ χριστιανικὴ θρησκεία. Ὡς τὸν Δ' αἰῶνα τίποτα τέτοιο δὲν ὑπῆρχε. Μὰ ἔταν οἱ ἀγροτικὲς τάξεις προχωρήσανε σωρὸ μέσα στὴν ἐκκλησία, ἐπιβάλλανε πολλὰς συνήθειες τῆς περασμένης τους ζωῆς. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς καὶ ἡ ἀγανάκτηση γιὰ τὸ θράσος τοῦ ἀνθρώπου, ἔταν τολμᾶ ν' ἀποσπασθῇ ἀπὸ ἕνα σύνολο ὅπου τὸ ἄτομο δὲν πολυλογαριάζει — ἀγροτικὴ κοινωνία — καὶ νὰ διαθέσῃ τὴ ζωὴ του. Κι' ὅσο ὁ ἀγροτικὸς πολιτισμὸς σθῆνεται, τόσο ἐξουδετερώνεται καὶ ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στις ἐπιδράσεις τῆς καθολικῆς καὶ διαμαρτυρομένης ἐκκλησίας. Ἔτσι, στὸ βιβλίο τοῦ Ἀλμπάχ διαβάζουμε πῶς ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στις αὐτοκτονίες τῶν καθολικῶν καὶ τῶν διαμαρτυρομένων πᾶσι καὶ αὐτὴ λιγοστεύονται. Ὁ μέσος ἀριθμὸς τῶν καθολικῶν στὴν Πρωσία ἦταν τρεῖς φορές λιγώτερος στὴν περίοδο 1849 — 1855. Στὰ 1926 ὁ μέσος ἀριθμὸς αὐτοκτονιῶν στὸν ἴδιο τόπο γιὰ τοὺς καθολικοὺς εἶναι 148 καὶ γιὰ τοὺς διαμαρτυρομένους 294.

Ὁ Ντουρκέμ, ἔταν διερωτήθηκε γιατί οἱ αὐτοκτονίες λιγοστεύονται μὲ τίς πολιτικὲς κρίσεις, ἀρκέστηκε στὴν ἐξήγηση ποὺ τοῦ εἶχε χρησιμεύσει καὶ γιὰ τίς ἄλλες περιπτώσεις. Ἀπόδωσε τὸ πράγμα στὰ πολὺ ἐντατικὰ κοινὰ αἰσθήματα ποὺ φυτρώνουν ὅσο βαστοῦν οἱ κρίσεις καὶ γλυτώνουν τὰ ἄτομα ἀπ' τὸν ἑαυτό τους καὶ τὰ σφίχτοδένουνε μέσα στὴν ταραχὴ τοῦ συνόλου. Κι' ὅμως, ὁ Ἀλμπάχ διαπιστώνει ἀπὸ τίς στατιστικὲς τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου, ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ αὐτοκτονίες δὲν λιγώστεψαν μονάχα στὰ ἐμπόλεμα, παρὰ καὶ στὰ οὐδέτερα κράτη. Γιατί νὰ συναντοῦμε λοιπόν τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα καὶ στὰ μέρη ὅπου δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ ἐπιδρᾷ ἡ ἀπορροφητικὴ καὶ ἀνυπακομικὴ ἐνέργεια τοῦ ὁμαδικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ὁμαδικῆς δυστυχίας; Ἐνας πόλεμος, μᾶς λέει ὁ Ἀλμπάχ, ἀπλοποιεῖ καὶ ἀποναρκιώνει ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, λιγοστεύει τίς δοσοληψίες ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐξεφάνιζε ἔτσι διαφορὲς προστριβὲς ποὺ ὀδηγοῦν στὰ «ἀπονενοημένα κινήματα». Τὰ οὐδέτερα κράτη εἶχαν καὶ αὐτὰ στὸν τελευταῖο πόλεμο λίγες αὐτοκτονίες, γιατί βρεθήκανε ἀποσπασμένα ἀπ'

τὴν εὐρωπαϊκὴν, τὴν παγκόσμια δόξιν. Ἡ οικονομικὴ του δράση χαλάσκει καὶ γενικὰ ἡ ζωὴ τους ἀποχαυνώθηκε· ἔλειπε τὸ τέντωμα ποὺ χρειάζεται στὴν ἀτμόσφαιρα γιὰ τὶς βλαβερὰ πράξεις.

Τὸν ἴδιο πλουτισμὸν στὴ διερμηνείῃ, τὴν ἴδια προσπάθειαν γιὰ μιὰ **δολοκληρωμένη κοινωνικὴ αἰτιολογία** βλέπουμε στὸ βιβλίον τοῦ Ἀλμπέρτς καὶ σχετικὰ μὲ τὶς οικονομικὰς κρίσεις καὶ τὴν οἰκογένειαν. Γιὰ τὶς οικονομικὰς κρίσεις μιλά πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν Ντουρκέμ. Δὲν τὶς συγχέει καθόλου μὲ τὶς πολιτικὰς, ὅσο ἀφρατὰ τὴν αὐτοκτονιογόνονα τους ἐπίδραση. Καὶ πρῶτα-πρῶτα μᾶς δείχνει πῶς στὶς οικονομικὰς καταστροφὰς δὲν συμβαίνει ὅ,τι μὲ τὶς πολιτικὰς ἀνωμαλίας. Οἱ αὐτοκτονίες πληθαίνουν, γιὰ τὴν μὲν ἀχρησιμοποίητη ἢ ἐνέργεια τῶν ἀνθρώπων. Ἐμφανικὰ βρίζονται ὁ ἕνας ἀντίκρου στὸν ἄλλο, χωρὶς νὰ μεσολαβῇ ἀνάμεσά τους ἡ ἀφομοιωτικὴ οικονομικὴ δράση. Καινούριες σχέσεις, εὐκαιρίες ἀνίας, ταπεινώσεως, ἀπογοήτεψης μαυτὴν τὴν νέα ἐπαφὴ, καὶ ἐπομένως αὐξήσῃ στὶς αὐτοκτονίες. Γιὰ τὴν ποτὲ ὁ κοινωνικὸς ἀνθρώπος δὲν ἔχει ἐξουδετερώσει τὸ ἄτομον. Κι ἕκαστος πᾶσαι τὸ κοινωνικὸν ρεῦμα νὰ δρᾷ, μένουν τὰ ἄτομα. Ἐγώισμοι καὶ διαφορὰς ἀντίκρου ἀλλοῦς ἐγώισμοὺς καὶ διαφορὰς. Εὐκαιρίες γιὰ νὰ σκουντουφλᾷ ὁ ἕνας πᾶνω στὸν ἄλλον. Πέφτουν οἱ πῶς ἀδύνατοι κ' οἱ πῶς ἀτυχοί.

Τὴν κοινωνιολογικὴν ἐξήγησιν πᾶσαι ὁ Ντουρκέμ γιὰ τοὺς θεληματικὸς θανάτους, ὁ Ἀλμπέρτς τὴν ἀπλωσε καὶ στὶς παθολογικὰς αὐτοκτονίας. Τὸν τρελλό, τὸν ἀλκοολικό, τὸν ἀρρωστο, μᾶς λέει, τοὺς ὁδηγεῖ ἢ πᾶσαι τὴν αὐτοκτονίαν· γιὰ τὴν τοὺς ἀπομονώνει κ' ἀποκλείει κάθε προσανατολισμὸν τους στὸ περιβάλλον. Ἡ ἀπομόνωση, νὰ ἐδῶ ἢ παθολογικὴ αἰτία τῆς αὐτοκτονίας, ποὺ ἢ φύση τῆς εἶναι κοινωνικὴ. Ὅσο γιὰ τὴν στιγμὴν τῆς ὑστερικῆς ἐκτέλεσης, αὐτὴ ὑπάρχει σ' ὅλες τὶς αὐτοκτονίας, χωρὶς ἐξίρεση. Κανένας ἀνθρώπος, οὐτ' ἐκεῖνος ποὺ κατὰστράφηκε οικονομικὰ, οὐτε ὁ ἄλλος πᾶσαι τὴν οἰκογένειάν του ἐξαίρετα, κανένας δὲν ὀρθοφρονεῖ τὴν ὥρα ποὺ σκοτώνεται. Μὰ ἢ βαθεῖα αἰτία γιὰ ὅλους τοὺς τέτοιους θανάτους εἶναι πάντα τὸ ξερρίζωμα τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τοὺς ἄλλους, ἀπὸ τὴν ὁμαλὴν κοινωνικὴν ζωὴν.

Στὸ βιβλίον τοῦ Ἀλμπέρτς βρισκομε μιὰ πρόοδο: πολὺσχιδῶν ἐπαφὴ μὲ τὰ γεγονότα. Καὶ ἢ τελειωτικὴ ἐξήγησις ποὺ δίνει στὸ γιὰ τὴν περισσεύουν οἱ αὐτοκτονίες ὅσο περνᾶνε τὰ χρόνια, εἶναι κ' αὐτὴ πῶς κοντὰ στὰ πράγματα. Ὁ Ντουρκέμ, κατατρομαγμένος, εἶχε νομίσει πῶς τὸ φαινόμενο ὀφείλεται στὸ ἀπότομον πέρασμα ἀπ' τὸν παλιὸν ρυθμὸν τῆς ζωῆς στὸ μοντέρνον πολιτισμὸν καὶ στὸ θαλάσσιον ποὺ ἐπακολουθεῖ. Μεταχειρίστηκε μάλιστα καὶ τὸν ὄρον «Malaise des sociétés civilisées» πολὺ πρὶν ὁ Φρόυντ γράψῃ τὸ βιβλίον του «Le Malaise de la civilisation».

Μὰ ὁ Ἀλμπέρτς τονίζει στὸν ἐπιλογὸν του, πῶς οἱ αὐτοκτονίες δὲν λιγοστεύουν καθόλου στὶς περιφέρειες ὅπου τὸ νέο εἶδος ζωῆς ἔχει κατασταλάξει ἐδῶ καὶ χρόνια. Κι' αὐτὸ, ἐπειδὴ προέρχονται ἴσα ἴσα ἀπὸ τοὺς τὶς νέες συνθήκες κ' ὄχι ἀπ' τὴν ἀλλαγὴν ποὺ ξεχάστηκε κιόλας. Ἔτσι, παρατηροῦμε ὅτι σιγὰ-σιγὰ διαμοιράζονται ὁμοίωμα στὶς διάφορες περιφέρειες. Ὅπως σιγὰ-σιγὰ ἐκπλώνεται ἢ παντοκρατορία τῆς πολιτείας, ὁ νέος πολιτισμὸς, ἀπ' ὅπου τὶς ἐξαρτᾶ τὶς αὐτοκτονίες ὁ Ἀλμπέρτς, ὁ ἀστικὸς πολιτισμὸς (civilisation urbaine). Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ζωῆς, ποὺ ἀπὸ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα γκρεμίζει τοὺς φραγμοὺς τῆς παράδοσης κ' ἐπιβάλλει ὅσο πᾶσαι καὶ περισσότερο τὸν ρυθμὸν καὶ τὸ ἰδανικὸν τῆς βιοπάλης τῶν πόλεων. Οἱ ἐπαφὲς ἀνάμεσα τοὺς ἀνθρώπους πολλαπλασιάζονται, μὰ ὁ καθένας τους μένει μιὰ μονάδα, χωρὶς ἀδιάσπαστα καὶ... προφυλακτικὰ δεσμά. Οἱ δοσοληψίες τους καταντῶν πῶς πολὺπλοκες, ὁ προσανατολισμὸς τους πῶς δύσκολος, πῶς πολλὰς οἱ ἀνάγκες τους καὶ πῶς ἀνυπόφορες οἱ στερήσεις. Ὁ ἀστικὸς πολιτισμὸς δημιουργεῖ γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους αὐτοκτονιογόνονα ρεύματα, καὶ τὸ βλέπουμε στὸς στατιστικὸς πίνακες, πῶς οἱ περισσότερες αὐτοκτονίες γίνονται στὶς πόλεις.

Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ἀλμπέρτς λείπουν οἱ ἐμπνευσμένες καὶ «ἐικανοποιητικὰς» ἐξηγήσεις τοῦ Ντουρκέμ, ἢ αἰσθητικὴ ἐνότητα τοῦ ἔργου τοῦ 1897, ποὺ μᾶς κάνει νὰ πλέουμε σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἁρμονίας καὶ κατευνασμένης περιέργειας. Ὁ Ἀλμπέρτς, παρ' ὅλο τὸ πλούσιον ὕλικόν ποὺ μᾶς παρουσιάζει, παρ' ὅλη του τὴν ἀντικειμενικότητα,

μᾶς ἀφήνει κάποια ἀπογοήτεψη. Μὲ τὴν ἀπρόσωπη ὑποταγὴν του στὰ κοινωνικὰ γεγονότα, μᾶς τὰ ἀποκαλύπτει μέσα στὴν ἀπελπιστικὰ πολυσύνθετη φύση τους. Κι' αὐτὴ μᾶς τρομάζει: διερωτιόμαστε ἂν ποτὲ ἢ ἐπιστήμη τους ἢ φτάσῃ σὲ νόμους σταθεροὺς καὶ παγκόσμιους.

* *

Ἡ γαλλικὴ Σχολὴ Κοινωνιολογίας βρίσκεται ἀκόμα στὸ θεωρητικὸν στάδιον τῆς ἐρευνῆς τῆς. Καὶ τὰ προβλήματα πολλαπλασιάζονται, μὰ στερειώθηκε κ' ἢ συνείδησις πῶς ἢ παροῦσα στιγμὴ εἶναι μονάδα μιὰ μικρὴ ἀρχὴ, δυνάμωσεν κ' ἢ μετριοφροσύνη. Αὐτὸ εἶναι ἢ μεγάλη, ἢ θετικὴ πρόδοσις τῶν ὁπαδῶν τοῦ Ντουρκέμ. Ὅλοι τους ἔχουν τὸν ἠρωτισμὸν ν' ἀναγνωρίζουν τὸ πόσον ἐπι-

γει ἢ ἀνάγκη γιὰ ἐπιστημονικὰ κοινωνικὰς ἐφαρμογὰς καὶ, παρ' ὅλο τοῦτο, νὰ πᾶσαι ἀπὸ τὰ βιαστικὰ πορίσματα τῆς χρησιμοθηρίας.

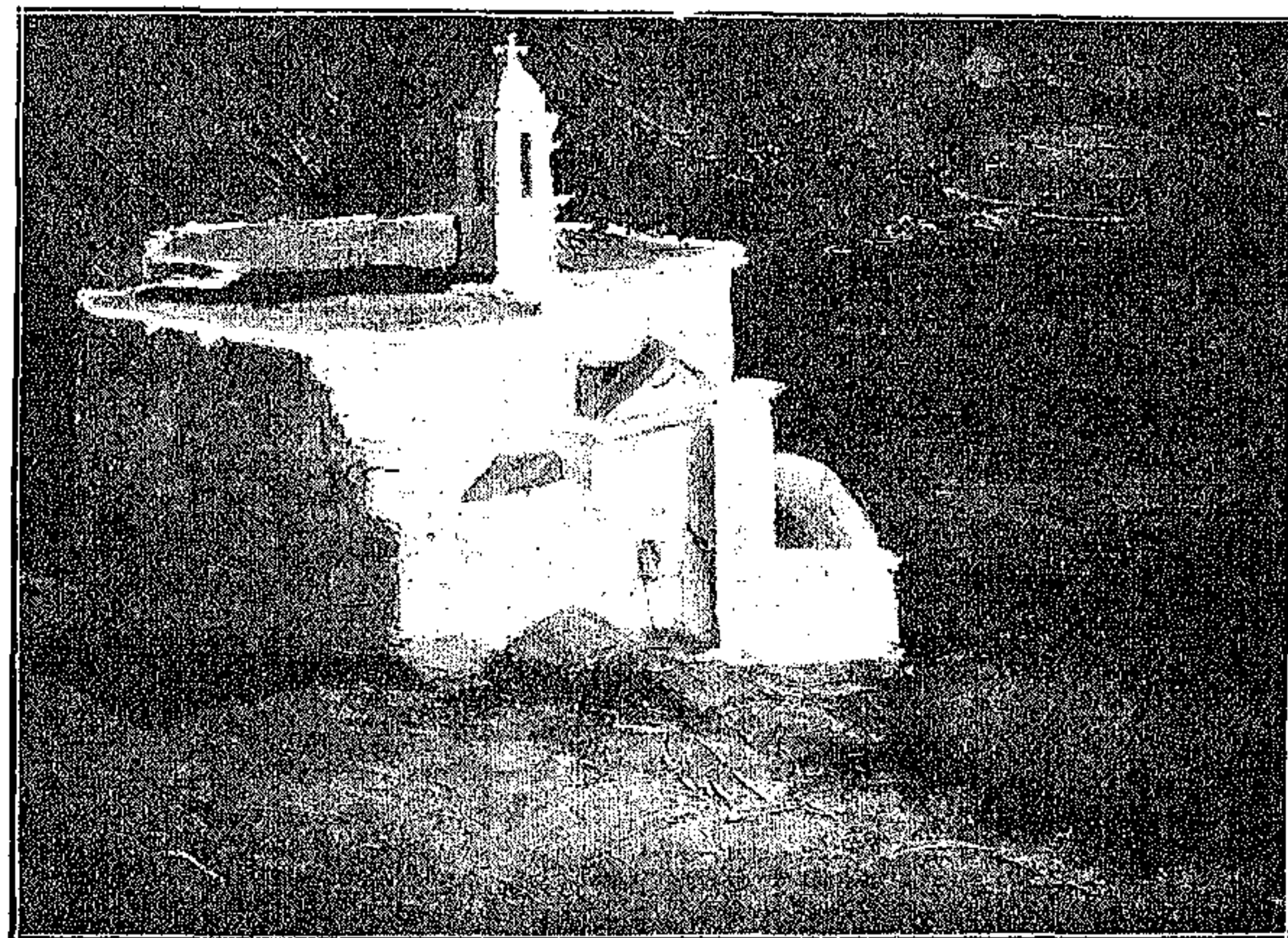
Αὐτὸ ἴσως ν' ἀποθαρρύνῃ ὅσους δὲν ἀνέχονται, μὰ καὶ γεννήθηκαν στὸν αἰῶνα τῆς θετικῆς ἐπέμβασης, νὰ πᾶσαι δὲν νὰ μελλοντολογήσουν, ὀπλισμένοι μὲ τοὺς νόμους τῆς κοινωνικῆς θεραπευτικῆς. Μὰ κ' οἱ πρόγονοί μας εἶχαν ἀρκεστὴν στὰ γιαιτροσόφια τῆς κοινῆς διορατικότητος καὶ τῆς πείρας. Κ' ἢ ἰατρικὴ, ἢ ἐπιστημονικὴ τέχνη, περίμενε νὰ τὴ φωτίσῃ ἢ Φυσιολογία μὲ τὰ θεωρητικὰ τῆς συμπεράσματα.

Γιὰ νὰ μπορέσουν οἱ ἀνθρώποι νὰ φτιάξουν οἱ ἴδιοι συνειδητὰ τὴν ἱστορίαν τους, ὅπως τὸ θέλει ὁ Ἐγγελες, πρέπει πρῶτα νὰ γνωρίσουν τὶς ἀντικειμενικὰς δυνάμεις ποὺ τὴν καθορίσαν ὡς τῶρα αὐτὴ τὴν ἱστορίαν.

Παρίσι, Ἰούλιος 1931

ΑΓΓΕΛΑ ΘΡ. ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ

ΑΠΟ ΤΑΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Β. ΓΕΡΜΕΝΗΣ

ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ ΘΗΝΟΣ

ΜΙΧ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ — ΒΕΛ. ΦΡΕΡΗ

ΟΙ ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ ΤΗΣ ΝΑΣΗΣ

ΜΟΝΟΤΡΑΚΤΗ ΚΩΜΩΔΙΑ

Πρώτο βραβείο Σαββιδείου Διαγωνισμού 1930

Παίχτηκε για πρώτη φορά από το «Λαϊκό Θέατρο Ἀθηνῶν»

ΠΡΟΣΩΠΑ

- Ἡ Θεία Ἐλπινίκη, 60 χρονῶν . . . . . Νέλλη Μαρσέλλου
  - Ἡ Θεία Στάσα, 15 χρονῶν . . . . . Ἀντιγόνη Ἀλεξάνδρου
  - Ἡ Νάση, 19 χρονῶν . . . . . Ἄννα Σταυρίδου
  - Ἡ Ἑλλη, 19 χρονῶν . . . . . Ἐ. Δελινοῦ
  - Ἡ Νέλλη, 19 χρονῶν . . . . . Νέλλη Νικολάου
  - Ἡ κυρία Δούκα, 45 χρονῶν . . . . . Σαυφῶ Χανδάνου
  - Ὁ Γιῶργος Δούκας, 25 χρονῶν . . . . . Θάνος Κωτσάπουλος
- Μιά ὑπηρέτρια, νέα

ἩΘΟΠΟΙΟΙ

Ἡ σκηνή στο σπίτι τής κυρίας Ἐλπινίκης. Τραπεζαρία. Στὸ βάθος μεγάλη πόρτα ποὺ βγίζει πρὸς τὸ διάδρομο. Ἀριστερά, δύο πόρτες, ποὺ ἡ μιὰ φέρνει πρὸς τὸ δωμάτιο τής θείας Στάσας κι' ἡ ἄλλη σὲ γραφεῖο. Ἀριστερά, πλάι πρὸς τὴν πόρτα τοῦ βάθους, παράθυρο, ποὺ βλέπει πρὸς τὴν θάλασσα. Δίπλα πρὸς τὸ παράθυρο ἄλλη πόρτα, τής κάμαρας τής Νάσης.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

Ἡ Θεία Ἐλπινίκη

[Κάθεται μικροσπύδι σ' ἕνα τραπέζι καὶ πλέκει ἕνα τριπλὸ μικροῦ παιδιοῦ. Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ σταματᾷ καὶ διορθιώνει τὰ γυαλιὰ τής. Ἀπὸ τὸ δωμάτιο τής θείας Στάσας ἀκούγεται πιάνο. Παίζουν τὸ Λάκ ντε Κόμ (Lac de Comie). Ἡ Θεία Ἐλπινίκη στρέφει πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ χαμαγελά μὲ κάποια εἰρωνεῖα κοινῶντας μὲ οἰκτιρὸ τὸ κεφάλι, ἐνῶ παίρνει ἕνα μπομπῶνι ἀπὸ μιὰ μικρὴ χαρτοσακκούλα, ποὺ εἶναι πάνω στὸ τραπέζι. Σὲ λίγο ἀκούγεται ἡ Νάση νὰ φωνάζει ἀπ' τὸν κήπο: — «Μαργαρίτα!.. Μαργαρίτα!.. Μιὰ μπάλα ἔπεσε στὸ μπαλκόνι... Πέτα την κάτω... Ἐκεῖ, παιδί μου, στὸ μπαλκόνι σοῦ εἶπα». Σταματᾷ τὸ πιάνο].

Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Αἰωνίως αὐτὲς οἱ μπάλαιες!.. Νὰ δοῦμε τέλος πάντων, ἂν θὰ ἴσουςάσομε τώρα...

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἡ Θεία Ἐλπινίκη κι' ἡ Θεία Στάσα

Ἡ Θεία Ἐλπινίκη, κοιτάζοντας τὴ θεία Στάσα πάνω ἀπ' τὰ γυαλιὰ τής. — Τί ἐπαθεσ πάλι;.. Ἡ Θεία Στάσα, στενοχωρημένα κάπως — Τί ἐπαθα;.. Τίποτε... Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Ἐέρω καὶ γώ... Ἀκούσου ποὺ ἐπαίξες τὸ Λάκ ντε Κόμ. Αὐτὸ δὲν παίξεις πάντα, σὺν ἔχης νεῦρα;.. Ἡ Θεία Στάσα, μὲ τὸ ἴδιο ὄφρος. — Μμ... Δὲ λέω ὄχι...

Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Κι' ὅμως, θαρρῶ, πὸς σήμερα ἔπρεπε νὰ σοῦ χαροῦμενη... Πολὺ χαροῦμενη...

Ἡ Θεία Στάσα. — Ἐπρεπε... Δὲ λέω ὄχι... [Πηλοῖται μιὰ μικρὴ ἐταξέρα καὶ παίρνει ἕνα βιβλίο. Κάνει νὰ ξαναγυρίσει πρὸς τὴν κάμαρά τής, μα ἡ θεία Ἐλπινίκη τὴ σταματᾷ].

Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Ποῦ πάς;.. Στάσου... Ἡ Θεία Στάσα. — Συμβάλνει τίποτα;

Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Μὰ τί ἄλλο θέλεις νὰ συμβάλνη;.. Ἐέρεις πολὺ καλὰ πὸς σὲ λίγο θὰ ρθῆ ἡ κυρία Δούκα μὲ τὸ γιό τής... Ἡ Θεία Στάσα. — Τί ὄρα ἔχετε κεῖ;

Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Μά... στίς πέντε... (κοιτάζει τὸ ρολοῖ, ποὺ εἶναι πάνω στὸ τραπέζι). Σὲ μιὰ ὄρα πρέπει νὰ ναι ἐδῶ... (Μικρὴ παύση). Στάσα, ἔλα κάθησε! κάθησε κοντὰ μου... Μοῦ φαίνεται πὸς πρέπει νὰ ἐτοιμαστοῦμε γιὰ μερικὲς ἐρωτήσεις, ποὺ εἶναι πιθανὸ νὰ μᾶς κάμουν...

Ἡ Θεία Στάσα, καθίζει δίπλα τής. — Δηλαδή;.. Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Δηλαδή!.. Τί δηλαδή;.. Δὲν τὸ ξεχνᾷς βέβαια... Οἱ γονεῖς τής Νάσης εἴμαστε μεῖς... Ἀκούσε, Στάσα!.. Ἐγὼ ἄσπρισα, τώρα καὶ δέκα χρόνια... Μὰ καὶ σένα, εἶναι κάμποσος καιρὸς, καὶ μένη μου, ποὺ τὰ μάλια σου εἶναι κάπως πρὸ μαῦρα, μοῦ φαίνεται... Ἐ! ὁ Θεός, βλέπεις, θέλησε νὰ ζήσομε ἡ μιὰ γιὰ τὴν ἄλλη... Κ' οἱ δυὸ μαζί γιὰ τὴν κόρη τής ἀδελφῆς μας...

Ἡ Θεία Στάσα, καθίζει δίπλα τής. — Δηλαδή;.. Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Δηλαδή!.. Τί δηλαδή;.. Δὲν τὸ ξεχνᾷς βέβαια... Οἱ γονεῖς τής Νάσης εἴμαστε μεῖς... Ἀκούσε, Στάσα!.. Ἐγὼ ἄσπρισα, τώρα καὶ δέκα χρόνια... Μὰ καὶ σένα, εἶναι κάμποσος καιρὸς, καὶ μένη μου, ποὺ τὰ μάλια σου εἶναι κάπως πρὸ μαῦρα, μοῦ φαίνεται... Ἐ! ὁ Θεός, βλέπεις, θέλησε νὰ ζήσομε ἡ μιὰ γιὰ τὴν ἄλλη... Κ' οἱ δυὸ μαζί γιὰ τὴν κόρη τής ἀδελφῆς μας...

Ἡ Θεία Στάσα. — Ὁ Θεός θέλησε τάχα;.. Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Ναι... Ναι... Ἐέρω... Δίκαια ἢ ἄδικα τὰ παράπονά σου, ἐκεῖνη πέθανε πιά... Ἐπειτ' ἀλήθεια—εἴταν τόσο ἄμορ-

φη ἡ Μαρινίνα (στενάζει) Ἰόσο χαριτωμένη!.. Κι' αὐτὰ εἶναι ὄφρα τοῦ Θεοῦ, ἀδελφή...

Ἡ Θεία Στάσα. — Μὰ νὰ γλυκομιλάς μὲ τοὺς ἄντρες;.. Νὰ τριγυρνᾷς μὲ τὸ φαγγάρι στὸν κήπο τὸν Ἀπρῆλη, σὺν κελιάδου τ' ἀηδόνια... καὶ προπάντων νὰ μὴ συλλογᾷσαι πὸς ἔχεις μεγαλῶτερη ἀδελφή!.. Κι' αὐτὰ ὄφρα τοῦ Θεοῦ εἶναι;.. Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Τὸ τριαντάφυλλο, καὶ μὲσα σ' ἀγάθια νὰ κρύβεται, τὸ βρισκουν...

Ἡ Θεία Στάσα. — Καὶ πολὺ περισσότερο, βέβαια, σὺν πετιέται δλοκόκκινο μπροστά σου... Εἶναι σὰ νὰ σοῦ λέει: «Νὰ μαι! τί περιμένεις;» Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Στάσα, ἂς μὴ χάνομε καιρὸ... Εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ πῶ;.. Γιὰ μᾶς πιά ἡ ζωὴ ἔφυγε... Πρέπει, ἐπὶ τέλους, νὰ τὸ καταλάβομε πὸς μονάχα καθήκοντα μᾶς ἀπόμειναν...

Ἡ Θεία Στάσα, κροῖφοντας τὰ μάτια μ' ἕνα μικρὸ μαντήλι. — Ἐχεις δίκιο... Μὰ, θαρρῶ, εἶν' ἐδ-κολο πρᾶγμα νὰ συνηθίσῃ κανεὶς μ' αὐτὴ τὴ σκέψη;.. (Σὲ λίγο πρὸς ζωνερά). Ἐπειτα, μήπως δὲν ἔχει πατέρα ἡ Νάση;

Ἡ Θεία Ἐλπινίκη, ἀσπρηρά. — Αὐτὸ δὲν τὸ περιμένα... Ὁ πατέρας, ναι, ἀμελεῖ τὰ καθήκοντά του... Μὰ μπορεῖ νὰ κἀνῃ ἄλλοιῶς;.. Ἡ ξενητιά, ἡ θάλασσα, ἡ ἀκατάστατη ζωὴ, ποὺ εἶναι ἀναγκασιόμηνος νὰ ζῆ σὰ ναυτικός!.. Ποιὸς ἔβρει μὲ τί κινδύνους νὰ καλεῖται ἀπὸ τὴν σιγμῆ!.. Δὲν κόντεψε τὴν ἄλλη φορὰ νὰ πνιγῆ;.. Ἐπειτα, τὴν ἐμπιστεύτηκε σὲ μᾶς... Γι' αὐτὸ εἶναι ἴσουςος. Θέλεις, δηλαδή, νὰ τοῦ γράψομε «ἔλα, πάρε τὴν κόρη σου καὶ κάνε τὴν ὅ,τι θέλεις... Ἐμεῖς δὲ μποροῦμε νὰ φροντίξομε πιά γι' αὐτὴ...» Καὶ γιὰ ποῖο λόγο;.. Τί ντροπὴ!.. Ἡ Θεία Στάσα, μὲ παράπονο. — Τοῦλάχιστον νὰ μᾶς ἀγαποῦσε...

Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Ἀπορῶ πὸς δὲν κατάλαβας τόσο καιρὸ τώρα, τί καρδιά ἔχει ἡ Νάση... Ἡ Θεία Στάσα. — Πῶς!.. Ἰδια ἡ μητέρα τής!.. Μὲ τὴ διαφορὰ πὸς τούτη ἔχει θεθῆ μὲ τὰ τόπια καὶ τίς ρακέττες... Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Τὴν ἀδικεῖς, Στάσα... θυμήσου, πὸς περνοῦσαμε, προτοῦ ἔλθῃ!.. Τὸ σπίτι μας ἐμοιάζε μὲ φυλακὴ... Ἀνθρώπος δὲν κατοῦσε... Καὶ τί νὰ κἀνῃ; Ἐσὺ κεῖ μέσα, κοπανοῦσες διαρκῶς τὸ Λάκ ντε Κόμ... Ἐγὼ γρίνιαζα μὲ τίς ὑπηρέτριες... Ἡ Νάση μᾶς ἔφερε τὴ χαρὰ... Ἀκουστικὸ γέλοιο, ποῦχε χρόνια ν' ἀκουστῆ δῶ μέσα... Καὶ σὺ ἄλλαξες... Δὲν καταλαβαίνεις;.. Ἀκόμη κι' οἱ ἐξοί!.. Ὅσοι τὴ γνωρίσουν, δὲ βρισκουν λόγια νὰ τὴν παινεύουν...

Ἡ Θεία Στάσα. — Κι' ὅσοι δὲν τὴν γνωρίζουν, τρέχουν νὰ τὴν γνωρίσουν... Τί ἔχουν νὰ χᾶσουν, βλέπεις;.. Σπίτι ἀνοιχτό, παιχνίδια καὶ γέλοιο ἀπὸ τὸ πρῶτ' ὡς τὸ βράδυ... Κι' ἔπειτα δυὸ θεῖες πλούσιες καὶ ἀκλήρες... Μὴν τὸ ξεχνοῦμε!.. (παύση) Μονάχα παιχνίδια!.. Τὴν ἄλλη φορὰ δὲν τὴν ἔφεραν ἐδῶ μὲ ζητωκραυγὰς τὰ μέλη τῶν ἀθλητικῶν σωματείων, σὰ νάταν ὑποψήφιος δήμαρχος;.. Τότε... ποὺ κέρδισε τὸ πρωτάθλημα τοῦ τέγγυς... Θυμᾶσαι... Γέμισε τὸ σπίτι κρεμανταλάδες καὶ τρελλοκόριττα... Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Στάσα, εἶσαι ἐλεύθερη νὰ κἀνης ὅπως θέλεις... Ὅσο γιὰ μένα, θεωρῶ

τὴ Νάση παιδί μου... θὰ τῆς φερθῶ σὰ μητέρα... θὰ δηλώσω στὴν κυρία Δούκα, ἀπόψε, πὸς τὰ δύο τρίτα τῆς ἀτομικῆς μου παρουσίας, πρὸς τὸ παρόν, εἶναι δικὰ τής... Δὲν πιστεύω νὰ μείνουν δυο-ρεστημένοι... Ἡ Θεία Στάσα. — Αὐτὸ δὲ ἔλειπε... Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Ἡ Νάση—δὲξα τῇ Θεῷ—δὲν ἔχει νὰ στερηθῆ ἀπὸ τίποτα... Ἄν μπορῆ κανεὶς νὰ προβλέπῃ τέτοια ζητήματα, θάνατι εὐτυχισμένη, γιὰτὶ ὅσο γιὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ παιδιοῦ, ἔλαβα τίς πρὸς κολακυστικὲς πληροφορίες... Οἰκογένεια ἀρχοντικὴ, δῖπλωμα μὲ ἀριστα... Λίγο τραβηγμένος μονάχ' ἀπὸ τὸν κόσμο, μ' αὐτὸ δὲ μὲ στενοχωρεῖ... Κάπου ἔχον διαβάσει (μὲ στόμφο) Ἡ εὐτυχία εἶν' ἕνα λουλούδι, ποὺ φωτῶναι συνήθως μακριὰ ἀπὸ τὸ θόρυβο τῶν κοσμικῶν κέντρων... Καθὼς ἐμαθα, ἀσχολεῖται λιγάκι μὲ τὴν ποίηση... Αὐτὸ εἶναι, ἴσως, τὸ μόνο δυσάρεστο... (Σηκιώνται καὶ κάνει μερικὰ βήματα πρὸς τὸ παράθυρο). Ἄς εἶναι... Αὐτὴ ἡ ἱστορία μὲ κοῦρασε πολὺ... Βλέπεις, δὲ θέλησες νὰ μὲ βοηθήσῃς καὶ σὺ καθόλου... Σὲ βαβαϊῶ, δὲν κοιμήθηκα ὀλόκληρες νύχτες... (Μεγάλῃ παύση). Λοιπὸν, Στάσα, εἶσαι θὰ κάμω ἐγὼ...

[Ἡ Θεία Στάσα σκέπτεται. Ἡ Θεία Ἐλπινίκη, ἀπέναντί τής, τὴν κοιτάζει.] Ἡ Θεία Στάσα. — Καὶ γὼ δὲν θὰ κάμω διαφορετικὰ, ἀδελφή... [Ἡ Θεία Ἐλπινίκη τὴν πλησιάζει καὶ τὴ φιλεῖ.]

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ

Οἱ θεῖες κ' ἡ ὑπηρέτρια

Ἡ ὑπηρέτρια, μιλεῖ πρὸς τὴν θεία Ἐλπινίκη. — Ἦρθαν οἱ δεσποινίδες Ἑλλη καὶ Νέλη... Ἡ Θεία Ἐλπινίκη, πρὸς τὴν θεία Στάσα. — Μὰ γιὰ τὸνομα τοῦ Θεοῦ!.. Ἐπρεπε νὰ τίς εἶχε εἰδοποιήσει ἡ Νάση... Ἡ Θεία Στάσα. — Ἄς πῆ πὸς ἡ Νάση δὲν εἶναι ἐδῶ αὐτὴ τὴ σιγμῆ... Ἡ ὑπηρέτρια. — Μοῦ εἶπαν πὸς ἔχουν δώσει ραντεβῶ... Ἡ Θεία Στάσα. — Ἐπιπόλαιο κορίτσι... Ἡ Θεία Ἐλπινίκη, πρὸς τὴν ὑπηρέτρια. — Πές τους νὰ περάσουν!.. θὰ τοὺς δῶσω ἐγὼ νὰ καταλάβουν μὲ τρόπο...

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

Οἱ δύο θεῖες

Θεία Ἐλπινίκη, μὲ κάποια στενοχωριά. — Περιέργο κορίτσι... Ἀκου τώρα!.. Πρόκειται νὰ γνωρίσῃ γιὰ πρώτη φορὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ θὰ γίνῃ ἄντρας τής καὶ δεῖχνει τόση ἀδιαφορία... Ἡ Θεία Στάσα. — Αὐτὸ πᾶς καταντᾷ ἀναισθησία... Μὰ τὸ ραντεβῶ σοῦ κάνει ἐντύπωση;.. Δὲν τὴ βλέπεις;.. Νὰ, ἀπὸ τίς δυὸ εἶναι κάτω στὸν κήπο καὶ παλεῦει μὲ τὰ τόπια καὶ τίς ρακέττες... Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — Καὶ τῆς παρήγγειλα... Ἡ Θεία Στάσα. — Δὲν ἔπρεπε τώρα νάναί ἐτοιμῆ;.. Ἡ Θεία Ἐλπινίκη. — θὰ τὴ φωνάξω... (Ἡ Θεία Ἐλπινίκη ζυγώνει πρὸς τὸ παράθυρο καὶ φωνάζει πρὸς τὴν Νάση). Νάση... Νάση... Μὰ ἐπὶ τέλους!.. Εἶναι ὄρα νὰ ἐτοιμαστῆς. Ἐλα, παιδί μου...

Νάση, από τόν κήπο. — Άνεβαίνω, θεία . . . Σε δύο λεπτά . . .
 [Μικρή καύση.]
 Οεία 'Ελπινίκη. — Μά παράτησέ της λοιπόν ! . .
 Είναι πάντε πιά . . .
 Νάση, από τόν κήπο. — Έρχομαι . . . Έρχομαι . . .
 Νά, καί τίς μπάλες . . .
 [Από τό παράθυρο πέρτουν στή σκηνή δυό μεγάλες τοῦ τέννις.]
 Οεία 'Ελπινίκη. — Τρελλοκόριτσο! . .
 Οεία Στάσα. — Μή τήν παρεξηγήεις! . . Θάναί κι' αὐτό γραμμένο στό βιβλίό της . . ἀθλητικῆς συμπεριφορᾶς.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ

Οἱ δύο θεῖες, ἡ "Ελλη κ' ἡ Νέλη (με κομπούμι καί ρακέτιες τοῦ τέννις)

"Ελλη καί Νέλη, ζωηρά. — Χαίρετε . . . Χαίρετε . . .

[Σφιγγουν δυνατὰ τὸ χέρι τῆς θείας 'Ελπινίκης καί τῆς θείας Στάσας, πού μορφαίνουν.]

"Ελλη. — Τί κάνετε ; . . Καλά 'στε ; . .

Νέλη. — Μ' ἀφοῦ τίς βλέπετε πῶς εἶναι καλά, γιατί ρωτᾶς ;

Οεία Στάσα. — Θά θέλετε βέβαια τῆ Νάση . . .

"Ελλη. — Ποῦ εἶναι ;

Νέλη. — Μᾶς περιμένουν.

Οεία 'Ελπινίκη. — Ποῦ ; . . Ποιός ; . . Τί λέτε, καλῆ ; . .

Οεία Στάσα. — Ἡ Νάση δέ θά βγῆ καθόλου ἀπόψε.

"Ελλη. — Δέ θά βγῆ ; . . Μ' ἀφοῦ ἔχουμε προπόνηση . . .

Νέλη. — Θάναί κ' ἡ Ντόλλη, μάλιστα, στό τερραίν . . .

Οεία 'Ελπινίκη. — Ἀκοῦστε κορίτσια, συμβαίνει κάτι ἐντελῶς ἔκτακτο πού ἐμποδίζει, ξέρετε, τῆ Νάση . . .

"Ελλη καί Νέλη. — Ἐκτακτο! . .

"Ελλη, σιῆ Νέλη. — Ἀδύνατο, τί λές εἰς ; . . Μπορεῖ νά λείψῃ ἡ Νάση σήμερα ; . .

Νέλη. — Θεός φυλάξῃ! . .

Οεία Στάσα. — Μά σᾶς εἴπαμε πῶς . . .

Οεία 'Ελπινίκη. — Ἡ Νάση ἔκαμε πολὺ ἀσχημα νά δώσῃ ραντεβού . . .

"Ελλη. — Μά δέν ξέρετε, κυρία 'Ελπινίκη πῶς σέ τρεῖς μέρες θά δοθοῦν οἱ ἀγῶνες γιά τό πρωτάθλημα τέννις ; . .

Νέλη. — Καί ξέρετε τί σημασία ἔχει αὐτό γιά τό τελικό ἀποτέλεσμα ; . .

"Ελλη. — Μᾶς παίρνουν τόν ἀέρα . . Διακινδυνεύουμε εἶται καί τό πρωτάθλημα . . .

Νέλη. — Θάναί τὰ προαθρεῖα κι' ὅλα τὰ μέλη τῶν συλλόγων . .

"Ελλη. — Ἀδύνατο ! . . ἀδύνατο ! . .

"Ελλη καί Νέλη. — Μά ποῦ εἶναι ;

Οεία Στάσα. — Στόν κήπο . . Νά, εἰστέλε πρό ὀλίγου τῆ συντροφιά της ἀπό τό παράθυρο. [Δείχνει τίς μπάλες.] Ἐλπίζω νάρθῃ ἡ ἴδια ἀπ' τήν πόρτα . .

Οεία 'Ελπινίκη. — Μήν ἐπιμένετε, κορίτσια ! . . Ἡ Νάση, σᾶς εἶπα, δέν μπορεῖ νά βγῆ . . .
 "Ελλη. — Μά, καλά . . .
 Νέλη. — Τί συμβαίνει ; . .
 Οεία 'Ελπινίκη. — Συμβαίνει ὅτι ἡ Νάση θά πάψῃ πιά νά καταγίνεται μέ τὰ σπάρτα, ἐπειδή ἀπό σήμερα ἀρχίζει μιὰ νέα ζωῆ γι' αὐτή . . .
 "Ελλη. — Μήπως πρόκειται . . .
 Οεία 'Ελπινίκη. — Ἀκριβῶς ! . . Ὡς τό ἔχετε ἀκοῦσε, βέβαια . . Ἡ Νάση ἀρραβωνιάζεται. Ἀπόψε ἔχουμε τήν πρώτη ἐπίσκεψή τοῦ γαμπροῦ καί καταλαβαίνετε τώρα . . .
 "Ελλη, με ἀδιαφορία. — Αὐτό εἶτανε ; . .
 Νέλη. — Μᾶς τό εἶπε ἡ ἴδια . . .
 Οεία Στάσα. — Πῶς «αὐτό εἶτανε» ! . . Δέν τό βρῆκατε σοβαρό, δεσποινίς ;
 "Ελλη. — Ὅχι, ἀλλά . . . (βλέποντας τῆ Νέλη) Δέν μπορεῖ τάχα ν' ἀναβληθῇ ἡ συνάντησή αὐτή ;
 Οεία 'Ελπινίκη. — Ν' ἀναβληθῇ ; ! . .
 Οεία Στάσα, σιῆ θεία 'Ελπινίκη. — Πάλι καλά, ἀφοῦ δέν ζητοῦν νά τήν ματαιώσουμε ἐντελῶς . . .

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ

Οἱ τέσσερις καί ἡ Νάση

[Μπαίνει ἡ Νάση ἀπό τήν πόρτα τοῦ διαδρόμου. Βαστᾷ μιὰ ρακέτα, πού τήν πιτᾷ πάνω στό ντιβάνι. Εἶναι ξαναμμένη. Ρίχνει μέ τό χέρι τὰ μαλλιά της πίσω. Πέρττει στό ντιβάνι.]

Νάση. — Γειά σας, κορίτσια ! . .

Νέλη καί "Ελλη. — Γειά σου, Τρυποκάρυδο . . .

"Ελλη. — Μά τί ἀκοῦμε ; Δέ θάρθῃς ;

Νέλη. — Τό τονίσαμε καί οἱς θεῖες σου πῶς δέ γίνεται νά λείψῃς . . .

Νάση. — Καί βέβαια δέν μπορῶ νά λείψω.

Οεία 'Ελπινίκη. — Τί ἔκαμε λέει ; Δέ ὀσᾶι μέ τὰ καλά σου, παιδί μου . . . Ἀκούσε νά σοῦ πῶ. Εἶσαι ἀρκετὰ μεγάλη πιά καί πρέπει μερικὰ πράγματα νά τὰ καταλαβαίνῃς μονάχη σου.

Οεία Στάσα. — Καί πρώτα-πρώτα, νά βγάλῃς αὐτά τὰ νυχτικά . . .

Οεία 'Ελπινίκη. — Καί πρὶν βγάλῃ τὰ νυχτικά, εἶναι ἀνάγκη νά νοιώσῃ ὅτι, σάν ἀρραβωνιασμένο κορίτσι, δέ μπορεῖ πιά νά κάνῃ ἐκεῖνο πού θέλει, ὅτι ἡ ζωῆ ἔχει κάποιον ἄλλο, σοβαρῶτερο προορισμό.

Οεία Στάσα. — . . . καί δεύτερο . . .

Νάση, διακόπτοντας. — Καί τρίτο, θεία μου.

Οεία Στάσα, συγχυσμένη. — . . . ὅτι εἶσαι ἀνεπὸφορη ! . .

Οεία 'Ελπινίκη, σιῆ θεία Στάσα. — Ἀρχίζω ν' ἀπογοητεύομαι . . . Πῶς ἄλλαξαν οἱ καιροί ! Πῶ νά χάσω τό νοῦ μου . . . Νά πιστέψῃ κανεὶς πῶς εἶσαστε ἀναίσθητα πλάσματα ; . . Μά ἔχι . . . θά ἦταν κάπως τολμηρό . . . Δέ μπορῶ νά καταλάβω. Σέ μιὰ τέτοια στιγμή, νά λογαριάζῃς τὰ παιχνίδια ; . . Ἐγώ, πού βράθῃκα κάποτε στή σημερινῆ σου θέση . . . Ἄς εἶναι ! . .

"Ελλη, περίεργα. — Τί κάνετε ; Τί κάνετε, κυρία 'Ελπινίκη ; . .

Οεία 'Ελπινίκη. — Ἐ ! . . Δέν εἶναι τῆς στιγμῆς . . .

Νέλη. — Πῶς ; . . Ἴσα-ἴσα . . . Εἶναι ἡ πιό κατ'ἀλληλῆ στιγμή . . .

Οεία Στάσα. — Πᾶς τα ! . . Πᾶς τα, ἀδελφῆ ! . . Νά δοῦνε ποιές εἶμαστε μεις στόν καιρό μας.

Οεία 'Ελπινίκη, με συγκίνηση. — Ἄχ ! κορίτσια . . . Πόσο καλύτερη ἦταν ἐκεῖνη ἡ ἐποχῆ ! . . Γιὰ μᾶς τότε ὁ ἀρραβῶνας, εἶταν ἓνα μεγάλο γεγονός ! . .
 Νάση. — Κι' ὁ γάμος, θεία ; . .
 Οεία 'Ελπινίκη. — Δέ μπορῶ νά ξέρω, ἀφοῦ δέν παντρεύτηκα . . . Μά θυμᾶμαι, σάν ἐπρόκειτο νά ρθῆ στό σπίτι ὁ νῆος, ποῦ θά γινόταν ἄντρας μου, ἐτοιμαζόμενος μέρες πρὶν, γιά νά τόν δεχθῶ . . . Εἶμουν τόσο συγκινημένη . . . Ντρεπόμουν . . . Στενοχωριόμουν . . . Ὅλα μοῦ φαινόταν βουνα . . . Κι' ὅμως — τό θυμοῦμαι καλά — ἡ ἴδια ἐγὼ ἐφρόντισα νά ἐτοιμαστῇ τό κάθε τι . . .
 "Ελλη, σιῆ Νάση σιγά. — Σιγούρα ἡ θεία σου θά 'χε βράσει τό τοῦτ' μιὰ βδομάδα πρωτίτερα . . .
 Οεία 'Ελπινίκη. — Κ' εἰς . . . εἰς, Νάση, δέν τό καταλαβαίνεις τί σημασία ἔχει γιά τῆ ζωῆ σου . . .
 Νάση, τῆ διακόπτει. — . . . πῶς ; . . Τό καταλαβαίνω . . .
 Οεία 'Ελπινίκη. — Ἐν τούτοις . . .
 Νάση, σηκώνεται. — Καταλαβαίνω πῶς τ' ἀπλούστερα πράγματα τὰ περιπλέκετε κατὰ ἓνα τέτοιο τρόπο, πού χάνει κανεὶς τό μυαλό του . . . Πρόκειται ν' ἀρραβωνιασθῶ . . . Ὁρατά . . . Εὐχάριστο γεγονός . . . Γιὰτί ν' ἀνησυχῶ ; Σᾶς εἶχα διηγηθῆ κάποτε, μοῦ φαίνεται, πῶς, τήν παραμονή τῆς συναντήσεώς μου μέ τήν Μίς Κούκ, κοιμήθηκα ὀλιγὴ τῆ νύχτα σάν ἀρνάκι. Κ' εἶταν ἓνα μᾶς σκουδαίο . . . Γιὰτί ἡ μίς Κούκ εἶταν ἡ πρωταθλήτρια τοῦ τέννις στό κολλέγιο . . . Ἀλλά σταθῆτε ! . . Ἀφοῦ ἡ θεία μου δέν θέλει νά μᾶς πῆ τὰ περιστατικά τοῦ ἀρραβῶνα της, θά σᾶς πῶ ἐγὼ πῶς παντρεύτηκα μιὰ φίλη μου . . . Ἡ "Ελεν Μπράουνιγκ, ἓνα κορίτσι ξανθό, κόκκινο σάν τριαντάφυλλο καί πολὺ χαριτωμένο . . . Εἶταν δυό οἱ μνηστῆρες . . . Ὁ ἓνας πλούσιος ἀριστοκράτης, ὁ ἄλλος φοιτητής, ἐπάλληλος σέ κάποιο δικηγορικό γραφεῖο . . . Κ' οἱ δυό ὁμοῦ καλοὶ σπόρτομεν . . . Οἱ γονεῖς, φυσικά, προτιμοῦσαν τόν πρῶτο . . . Ἡ "Ελεν τόν δεύτερο . . .

Οεία Στάσα. — Περιττό . . . ἀφοῦ οἱ γονεῖς της προτιμοῦσαν τόν πρῶτο . . .

Νάση. — Καί ξέρετε πῶς ἐλύθη ἡ διαφωνία ;

Οεία 'Ελπινίκη. — Πῶς ἄλλοιῶς ; Ἡ κόρη θά ὑπεχώρησῃ . . .

Οεία Στάσα. — Μή βιάζεσαι ! . . Περιμένε ! . .

Νάση. — Ἐγίνε μονομαχία ! . .

Οεία 'Ελπινίκη. — Μο-νο-μα-χι-α ! . .

Νάση. — Στό τέννις, θεία μου . . . Καί τό ἐπαθλο τό πήρε ὁ νικητής . . .

"Ελλη καί Νέλη. — Ποιός ; . . Ποιός νίκησε ; . .

Νάση. — Ὁ φοιτητής ! . .

Οεία Στάσα, σιῆ θεία 'Ελπινίκη. — Ἀκοῦς ; Εἶμουν βεβαία . . . Σήμερα μέ τούτες, πρέπει νά περιμένῃς ἐκεῖνο πού νομίζεις περισσότερο ἀπροσδόκητο . . .

"Ελλη. — Κι' ὁμοῦ, δεσποσύνη, εἶμερς σήμερα, δέν περιμένουμε τό βασιλόπουλο μέ τό ἄπρο ἄλογο . . .

Νέλη. — Νά ρθῆ νά γονατίσῃ μπροστά μας καί νά μᾶς ζητήσῃ τήν χεῖρα . . .

Οεία Στάσα. — Ὅτε νά λέγεται ! . . Γιὰτί ἓνα βασιλόπουλο ποτέ δέ θά ζητήσῃ τό χέρι ἑνός κορι-

τσιοῦ πού τό φωνάζουν Τρυποκάρυδο, Τραμουντάνα, (σιῆν "Ελλη), τό δικό σας, παρακαλῶ . . .
 Νέλη καί Νάση. — Τσιλιθίθρα ! . .
 Οεία 'Ελπινίκη. — Δέν πιστεύω νά ἐπαναληφθοῦν αὐτῆς οἱ ἀνοησίες, μπροστά στό μνηστῆρα σου . . . Πάντως, γιά νά τελειώσουμε . . . ἐκεῖνο πού ἔχω παρατηρήσει καί νομίζω πῶς πρέπει νά τονίσω, εἶναι ὅτι τὰ σημερινὰ κορίτσια δέν ἔχουν τόν ἀπαιτούμενο σεβασμό . . .
 Νάση. — Μά πῶς τό λέτε αὐτό, θεία ; . . Ἐγώ, τό βλέπετε πολὺ καλά, δέν κάνω σάν τήν "Ελεν Μπράουνιγκ . . . Τό γεγονός μόνο, ὅτι παίρνω, χωρίς συζήτηση, ἐκεῖνον πού διαλέξατε, τὰ ἀποδεικνύει . . .
 Οεία 'Ελπινίκη. — Νάση . . . Κόρη μου . . . (τῆ φιλεῖ). Καί τώρα, πήγαινε νά ἐτοιμαστῆς ! . . (σιῆς Νέλη καί "Ελλη). Χαίρετε . . . (Φεύγει).
 Οεία Στάσα, μιλώντας σιῆ δωμάτιό της. — Χαίρετε, δεσποινίδες . . .
 "Ελλη καί Νέλη. — Χαίρετε . . .
 "Ελλη. — Δεσποσύνη . . .

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ

Ἡ Νάση, ἡ "Ελλη κ' ἡ Νέλη

Νέλη, σιῆ Νάση. — Ὅστε πρέπει νά σ' ἀφήσουμε, Νάση . . . Θά μείνῃς . . .

"Ελλη. — Κ' ἡ προπόνηση ; . . Καί τό πρωτάθλημα μεθαῦριο ; . .

Νέλη. — Κρίμα στοῦς κόπους μας ! . . Ὅλοι εἶμαστε βέβαιοι ὅτι καί φάτος θά τό παίρναμε . . .

"Ελλη. — Τί ἀναποδιά ! . . Ἄχ, μωρέ, κείνη ἡ ψευτοεγγλέζα ἡ Ντόλλη πῶς θά χαρῆ ! . .

Νέλη. — Θαρρῶ πῶς τῆ βλέπω . . . Θά σφίξῃ τὰ δόντια της καί θά σφυρίξῃ τίς δυό-τρεις ἐγγλέζικες λέξεις πού ξέρει . . .

"Ελλη. — Ὁλ Ράιτ ! . . Ὁλ Ράιτ ! . .

[Από μέσα ἀκούγεται πιάνο πού παίζει τό «Τεζόρο μίο».]

Νέλη. — Ἀκού ! . .

Νάση. — Ἡ θεία Στάσα εἶναι . . Παίζει τό «Τεζόρο μίο» . . . Τό παίζει πάντα, σάν εἶναι χαρούμενη . . .

Νέλη. — Μά βέβαια, τῆς πέρασε, βλέπετε . . .

"Ελλη. — Θά σκάσω ἀπό τό κακό μου . . .

Νέλη. — Ἀλήθεια, ἀπορῶ, Νάση, πῶς ἀποφασίζεις κ' εἰς νά πάρῃς ἓναν ἄνθρωπο, ποῦ δέν γνωρίζεις καθόλου . . .

Νάση. — Μήπως δέν θά τόν γνωρίσω ; . . Κάθηκε ὁ καιρός νά τοῦ δώσω τὰ παπούτσια στό χέρι, ἀν δέν μ' ἀρέσῃ ; . . (παύση). Σταθῆτε ! . . Μιά ἰδέα . . .

Νέλη. — Γιὰ λέγει . . .

Νάση. — Δέν ἔχει νά τό κουνήστε ἀπό δω . . .

"Ελλη. — Μά τί σκέπτεσαι νά κάνῃς ;

Νάση. — Ἄν ὁ κύριος αὐτός δέ μ' ἀρέσῃ, γιά ἓναν ὁποιοδήποτε λόγο, ἐκεῖνο πού θά ἔκανα ἀργότερα, θά τό κάνω ἀμέσως τώρα . . . Ἀλλά θέλω καί τῆ δική σας γνώμη . . .

"Ελλη, σιῆ Νέλη. — Δέν καταλαβαίνω τίποτα . . .
 Νέλη. — Ὅτε κ' ἐγώ . . .
 Νάση. — Ἀπλοῦστατα, θά κρυφθῆτε στό δωμάτιό μου καί θά κρυφακοῦτε . . . Ἐγὼ θ' ἀνοίξω μιὰ τέτοια συζήτηση, πού θά εἶναι εὐκολο νά κρίνετε . . .
 "Ελλη. — Τί ἰδέα ! . .

Νέλη.—Περιφρημα!.. Μά σοῦχει κάτι ιδέες; τὸ Τρυποκάρυδο!..

Ἑλλη.—Καὶ νὰ δῆς! ὅσο γιὰ μένα, θὰ σοῦ πῶ εὐθύς τὴ γνώμη μου... Ἄν δὲν μ' ἀρέσει, θὰ νιαουρίσω... Νὰ τὸ ξέρεις!.. (γελοῦν).

Νέλη.—Μά θὰ καθυστερήσουμε πολὺ... θὰ μᾶς περιμένουν...

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΩΗ

Οἱ παραπάνω κ' ἡ ὑπηρέτρια

Ἐπιφάνεια.—Ἡ κυρία Δούκα, μὲ τὸ γυιό της. **Νάση**, (σ' αὐτή).—Εἰδοποίησε τίς θείες!.. [Ἡ ὑπηρέτρια κηλαίνει στὸ δωμάτιο τῆς θείας Στάσας. Τὸ πῆλο παύει.]

ΣΚΗΝΗ ΕΝΑΤΗ

Οἱ παραπάνω χωρὶς τὴν ὑπηρέτρια

Νάση.—Καὶ τώρα γρήγορα... Κρυφτήτε χωρὶς ἀντιλογίες!..

Ἑλλη, μπαίνοντας μὲ τὴ Νέλη στὸ δωμάτιο. — Ἦ νιαουρίσω...

Νάση.—Τίς ρακέττες... Τίς ρακέττες σας! [Δίνει τίς ρακέττες τους σὲ μιὰ ἀπ' τίς δύο.]

ΣΚΗΝΗ ΔΕΚΑΤΗ

Ἡ Νάση κ' ἡ θεία Στάσα

Θεία Στάσα.—Μά δὲ ντόθηκες; [Βγαίνει ἀπὸ τὸ δωμάτιο τῆς θείας Στάσας ἡ ὑπηρέτρια καὶ φεύγει ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ διαδρόμου.]

Νάση.—Δὲν πρόφτασα... Τώρα μὲν εἰς φαντασίαν ἡ Ἑλλη καὶ ἡ Νέλη.

Θεία Στάσα.—Τὴ ἀδιακρισία!.. [Ακούγεται ἡ θεία Ἑλπινίκη ἀπ' τὸ διάδρομο.]

Θεία Ἑλπινίκη.—Ἄπ' ἐδῶ, κυρία Δούκα!.. Παράστε...

ΣΚΗΝΗ ΕΝΔΕΚΑΤΗ

Ἡ Νάση, ἡ θεία Ἑλπινίκη, ἡ κυρία Δούκα κ' ὁ Γιώργος Δούκας

Θεία Ἑλπινίκη, βλέποντας τὴ Νάση, κουνᾷ τὸ κεφάλι καὶ σαγκώνει τὰ χεῖλη της.—Νάση!

Κυρία Δούκα, ἀγκαλιάζοντας καὶ φιλώντας τὴ Νάση.—Κόρη μου! (Δείχνει τὸ Γιώργο Δούκα). Ὁ γυιός μου...

[Ὁ Γιώργος Δούκας σφίγγει τὸ χεῖρ τῆς Νάσης καὶ τὴ βλέπει στὰ μάτια. Ἐπειτα χαιρετᾷ τὴ θεία Στάσα μὲ χειραίρια. Τὸ ἴδιο κάνει κ' ἡ κυρία Δούκα. Κάθονται γύρω.]

Κυρία Δούκα.—Ἦλθαμε λίγο νωρίτερα... Μά θὰ μᾶς συγχωρήσετε, βέβαια... Ἄλλὰ, βλέπετε, σὰν ἀνυπομονὴ κανείς!

[Πίχνει μιὰ πλάγια ματιὰ τοῦ γυιῶ της, χάμογελάοντας.]

Θεία Ἑλπινίκη.—Ἐτοι, θὰ μπορέσετε νὰ δικαιολογήσετε κ' ἐσεῖς τὴ Νάση, ποὺ δὲν πρόφτασε ν' ἀλλάξῃ τὸ φόρεμα τοῦ σπέρ...

Κυρία Δούκα.—Τῆς πηγαίνει τόσο ὠραία... **Θεία Ἑλπινίκη,** μὲ τὸ συνηθισμένο χαμόγελο.—

Ἄκόμη θὰ ἐπρεπε νὰ μᾶς συγχωρήσετε καὶ γιὰ κάτι ἄλλο... Ἄναγκασόμεθα νὰ σᾶς δεχθοῦμε στὴν τραπέζα, γιὰ τὴν ἐπισκευάζομε τὸ σαλόνι...

Θεία Στάσα.—Εἴμαστε μιὰ βδομάδα τώρα ἀνω κάτω.

[Μεγάλη παύση, ἡ σιωπὴ στενοχωρεῖ ὅλους.]

Κυρία Δούκα.—Καὶ τί ὠραία μέρα σήμερα... **Θεία Ἑλπινίκη.**—Κι' ἔμεις μὲν πρὸ ὀλίγου

διάβαζα στὴν ἐφημερίδα στὴν Ἀθήνα, ἔκαμε μεγάλες βροχές...

Κυρία Δούκα.—Ἐκεῖ πάντοτε ὁ καιρὸς εἶναι ἀκατάστατος...

Θεία Στάσα.—Τέτοια ἐποχὴ!.. **Κυρία Δούκα.**—Μ' ἀκριβῶς, τέτοια ἐποχὴ...

[Δεύτερη μεγάλη παύση. Ἡ ἴδια στενοχώρια ὄλων.]

Θεία Ἑλπινίκη.—Φέτο, εἴχαμε πολὺ νωρὸς ἀνοιξή...

Κυρία Δούκα.—Ναί!.. Κ' οἱ χωρικοὶ παραπονίζονται πάλι...

Θεία Στάσα.—Τοὺς κλημένους... **Θεία Ἑλπινίκη.**—Ὁ ἐπιστάτης μας μοῦ ἔλεγε,

πὺς, ἂν δὲν βρέξῃ τοῦλάχιστο μιὰ φορὰ ἀκόμα, τὰ σπαρτὰ εἶναι κατεστραμμένα...

Κυρία Δούκα.—Μὰ τέτοια κρίση!.. Ἄν τὸ πάθουμε πάλι τοῦτο φέτος!..

[Κουνῶν τὸ κεφάλι. Μεγάλη παύση.]

Θεία Ἑλπινίκη, πλησιάζει τὴν κυρία Δούκα καὶ τῆς μιλεῖ σιγά. (Ἡ κυρία Δούκα σηκώνεται).—

Ἐπειδὴ ἔχουμε κάτι νὰ ποῦμε μὲ τὴν κυρία Ἑδοεῖα, θὰ μᾶς ἐπιτρέψετε, βέβαια... Τὸ τοῦτ' εἶναι τὸ φέρῃ ἐδῶ ἡ ὑπηρέτρια. Ἐμεις θὰ τὸ πάρουμε

στὸ γραφεῖο. [Γνώριζε τῆς θείας Στάσας νὰ μείνῃ.] Ἐν τῷ μεταξύ, θὰ βρῆτε τὴν εὐκαιρία νὰ γνωριστῆτε καλύτερα...

[Φεύγουν ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ γραφείου.]

ΣΚΗΝΗ ΔΩΔΕΚΑΤΗ

Ἡ Νάση, ὁ Γιώργος Δούκας κ' ἡ θεία Στάσα

Θεία Στάσα, στὴν ὑπηρέτρια ποὺ φέρνει τὸ ἰαῖ. —Βρὲ ζῶν, δὲν περιμένεις λιγάκι;..

[Ἡ Νάση σερβίρει τὸ Γιώργο Δούκα.]

Γ. Δούκας.—Εὐχαριστῶ... **Νάση.**—Θέλετε ἴσως κ' ἄλλη ζάχαρη;..

Γ. Δούκας.—Ὅχι... Ἀρκετὴ... Εὐχαριστῶ. **Νάση,** σερβίροντας κέικ στὴ θεία Στάσα.—Θεία Στάσα, ἀφῆσέ μας μόνους!..

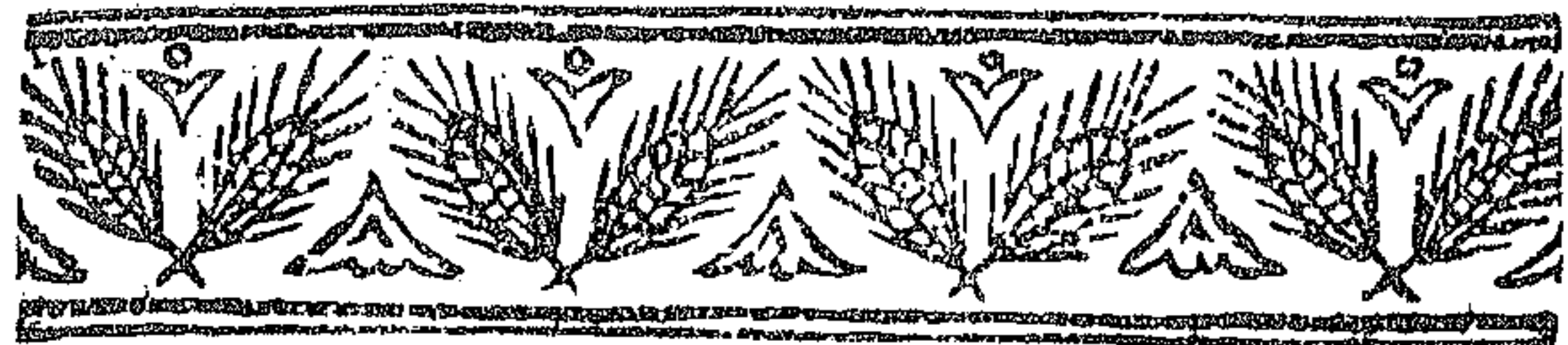
Θεία Στάσα.—Τὴ λές τώρα;.. **Νάση.**—Θέλω νὰ τοῦ μιλήσω ἰδιαίτερος. **Θεία Στάσα.**—Ἄτοπο... ἀδύνατο...

Νάση, ἐπιτακτικῶς.—Ἀφῆσέ μας μόνους, θεία Στάσα!..

Θεία Στάσα.—Μοῦ κάνεις τὴ χάρη, νὰ μὴ λές ἀνοησίες...

Νάση.—Ἄν δὲ φύγῃς σὺ, θὰ φύγω ἐγώ... **Ἑλλη,** στὰ τρία...

(Τὸ τέλος τοῦ ἐρχόμενου)

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ

— ΜΙΑ ΠΑΛΙΑ ΖΑΚΥΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ — (*)

Ὁ Ἰζώρτζης ἄκουσε ὅλη αὐτὴ τὴν ἱστορία, κρατώντας μὲ κόπο σιωπὴ. Στὸ τέλος ρώτησε:

— Καὶ δὲ σοῦ πῆρε οὐτ' ἓνα φιλί;

— Οὐτ' ἓνα φιλί!.. ἀποκρίθηκε ἡ Ἑλενα μὲ σταθερότητα. Κάτω, στὸ κατώϊ, μιὰ στιγμὴ ἔκαμε νάρθη κοντὰ μου μὲ κακοὺς σκοπούς· μὰ ἐγὼ τοῦ ἔδωσα μιὰ σπρωξιά, ποὺ βρέθηκε στὴν πόρτα.

— Ἄλλοῦ αὐτὰ!.. ἔκαμε ὁ Ἰζώρτζης γυρίζοντας τὸ πρόσωπό του.

— Τί; δὲ μὲ πιστεύεις; ρώτησε μὲ φρίκη ἡ Ἑλενα.

— Ὅχι!.. εἶπε ζωνηρὰ ὁ Ἰζώρτζης. Λές φέμματα!.. Ἄν ἦταν ἀλήθεια αὐτὰ, ὁ Πρεβεδοῦρος θὰ σὲ εἶχε κιάλα στελεμένη στὸ μπόγια... Μὰ γιὰ νὰ σὲ ξαναφέρῃ ἐδῶ, γιὰ νὰ μὲ καλέσῃ καὶ νὰ μοῦ μιλήσῃ ὅπως μοῦ μίλησε, παναπῆ πὺς ἡ σκηνὴ τοῦ κατωγιοῦ τελείωσε διαφορετικῶς. Φοβήθηκες τὰ βάσανα, τὸ θάνατο καὶ μὲ μουντζούρωσες... Ἐγλίτωσες τὴ ζωὴ σου, δίνοντας τὴν τιμὴ. Εἶσαι ἀτιμὴ!

Κι' ἔκανε νὰ φύγῃ.

Ἡ Ἑλενα ἐσύρθηκε ὡς τὰ πόδια του καὶ τὸν ἔρπαξε ἀπὸ τὰ χέρια.

— Ἰζώρτζη, τοῦ φώναξε, σοῦ εἶπα ὅλη τὴν ἀλήθεια!.. Τὴ ἔρχο θέλεις νὰ σοῦ κάμω, πές μου... Θέλεις νὰ σοῦ παλαμίσω τὸ Βαγγέλιο;

— Κανένας ὄρκος δὲν πιάνεται ἀπὸ τὸ στόμα μιᾶς γυναίκας σὰν κ' ἐσένα!.. ἀποκρίθηκε ὁ Ἰζώρτζης. Καὶ πότε μοῦ εἶπες ἐσὺ τὴν ἀλήθεια, γιὰ νὰ σὲ πιστέψω καὶ

τώρα; Ὅλα μοῦ τὰ κρυφες, ἔλα... Τίς ἀγάπες σου μὲ τὸν Κωσταντῆ, τὰ βάσανά σου μὲ τὸ φάντασμά του, τὴ βίβλιτά σου στὴ Μάισσα, τὸ κάρφωμα τοῦ πεθαμένου, ἔλα, ἔλα!.. Καὶ νὰ, πὺς ἐκατάντησε!.. Ἄν μοῦ τᾶλεγες ἀπὸ τὴν ἀρχὴ, σήμερα θὰ ἦσουν ἀλλοιώτικα... Μὰ δὲν εἶχες μυαλό... Γυναίκα, ὄλο φέμματα κ' ὄποκρῖσα!.. Καὶ τὴν ἀκόμα, δὲ μοῦ εἶπες φέμματα, στὴν ἀρχὴ, πὺς ὁ Πρεβεδοῦρος δὲ σοῦ εἶπε τὸ παραμικρὸ;

— Γιατί δὲν ἤθελα νὰ νησουχήσῃς ἀδίκαια, εἶπε ἡ Ἑλενα. Ὅ,τι σοῦ ἐκρυψα, ἀπὸ ἀγάπη γιὰ σένα σοῦ τὸ κρυφά κ' ὄ,τι ἔκαμα, ἀπὸ ἀγάπη γιὰ σένα τὸ κάμα. Καὶ τώρα σοῦ λέω ὅλη τὴν ἀλήθεια. Ὁ Πρεβεδοῦρος δὲ μοῦ πῆρε οὐτ' ἓνα φιλί. Ἄν δὲν πιστεύεις ἐμένα, πῆγαίνε νὰ ρωτήσῃς τὸν ἴδιο... Εἶναι τίμιος ἄνθρωπος καὶ θὰ σοῦ τὸ πῆ.

— Ὁρατο μάρτυρα μοῦ φέρνεις!.. ἐφώναξε πικρογελιώντας ὁ Ἰζώρτζης· μὰ τὸ ναί!.. θὰ μοῦ πῆ, βλέπεις, ὅλη τὴν ἀλήθεια...

— θὰ καταλάβῃς ἀπὸ τὸν τρόπο ποῦ θὰ σοῦ μιλήσῃ, ἐπέμεινε ἡ Ἑλενα.

— Καταλαβαίνω καλύτερα ἀπὸ τὸν τρόπο ποῦ μοῦ μιλεῖς ἐσὺ, ἐπέμεινε ὁ Ἰζώρτζης.

— Ἰζώρτζη, μὴ μοῦ κάνῃς τέτοιο ἀδικο!.. Σοῦ ὀρκίζομαι πὺς εἶμαι ἀθώα.

— Κι' ἐγὼ σοῦ ὀρκίζομαι πὺς εἶσαι ἀτιμὴ!.. Ἄν δὲν ἦσουν, θὰ μοῦ τᾶλεγες ἔλα ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ποῦ ἐπῆγες στὴ Ρεζιντέντσα. Ἐλα... μὴ μὲ πιάνῃς... μὴ μ' ἀγγίξῃς!.. Δὲ θέλω νὰ σὲ ξέρω!.. ἀφῆσέ με!.. Κι' ἔμα βγῆς ἀπ' τὴ φυλακὴ νὰ πᾶς στὸ σπίτι τοῦ... προστάτη σου!

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο

Ὁ Ἰζώρτζης ἦταν τόσο θυμωμένος, μολούσε μὲ τόσο παραφορά, ἔκανε τόσο ἀγρία κινήματα, ὥστε ἡ Ἑλενα τὸν ἐφοβήθηκε. Ὁ λόγος ἐκόπηκε στὸ λαιμό της καὶ σιωποῦσε γονατιστή, μὲ τὰ χέρια ἀπλωμένα σὲ ἰκεσία. Κι' ὁ Ἰζώρτζης τὴν ἐσπρωξε ἔτσι καὶ βγήκε ἀπὸ τὸ κελλί μὲ ὀρμή.

Ὅταν ὁ δεσμοφύλακας πῆγε γιὰ νὰ κλειδώσει τὴν πόρτα, ἡ Ἑλενα ἦταν ἀκόμα στὴν ἴδια θέση πού τὴν ἄφησε ὁ ἀντρας της: γονατιστή, μὲ τὰ χέρια ἀπλωμένα. Λὲς καὶ εἶχε μαρμαρώσει.

Ἐ, δὲν εἶχε κι' ἀδικο νὰ τῆς κάμη τόση ἐντύπωση τὸ καινούργιο αὐτὸ «ξαρνικό». Νὰ βάλῃ, ἢ κακομαίρα, ἔλη τῆ δύναμη πού εἶχε στὴν ψυχὴ της, γιὰ νὰ βγῆ, μὲ τόσο κόπο, μὲ τόσον ἀγῶνα, νικήτρα στὴ δεινὴ ἐκείνη δοκιμασία, καὶ γιὰ τὸ εὐχαριστῶ, νὰ ἔχη τώρα τίς σκληρὲς καὶ παράλογες ὑποψίες τοῦ ἀντρός της;

Σύρθηκε ὡς τὸ κρεβάτι της, ἔρριξε στὸ στρώμα τὸ κεφάλι καὶ τὰ χέρια, κι' ἄρχισε νὰ κλαίῃ πικρά.

Ποτέ, ποτέ δὲν εἶδε τὸν ἑαυτὸ της σὲ τόσο ἐγκατάλειψη, σὲ τόσο δυστυχία... Ὅυτε τὴν ἡμέρα πού τὴν κατέβασαν καὶ τὴν ἀλυσσόδεσαν στὸ ὑπόγειο.

Ἡ τελευταία φράση τοῦ Ἰζώρτζη ἀντηχοῦσε στ' αὐτιά της καὶ τὴν τρέλαινε. «Ἄμα βγῆς ἀπὸ τὴ φυλακὴ, νὰ πᾶς στὸ σπίτι τοῦ Προστάτη σου...»

Καὶ μὲ τὸ πικρότερο παράπονο πού ἀνέθηκε ποτὲ ἀπὸ τὰ βῆθη τοῦ εἶναι της, συλλογιζόταν:

«Ἀλλοίμονό μου!.. Ὁ Πρεβεδοῦρος μὲ ξέρει. Ὁ ἀντρας μου δὲ μ' ἔμαθε ἀκόμα!..»

Ἀλήθεια, αὐτὸς τὴν εἶχε γιὰ μιὰ ἀτιμῆ, γιὰ μιὰ παλιογυναίκα... Πῶς θὰ μπορούσε νὰ τοῦ ἀποδείξῃ τὴν ἀθωότητά της, ν' ἀποχτήσῃ πάλι τὴν ἐκτίμησή του, τὴν ἐμπιστοσύνη του καὶ τὴν ἀγάπη του;..

Ἄ, ἐλπίδα χαμένη... Αὐτὸ πιά θὰ ἦταν ἀδύνατο!..

Καὶ τὴ βεβαιότητα ἀν δὲν εἶχε κατάβαθα, ὁ Ἰζώρτζης εἶχε πάντα τὴν ὑποψία. Πῶς θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ τοῦ βγῆ; Τί θὰ τὸν ἐπειθε, πῶς ἢ γυναίκα του κι' ὁ σιδρ Μπέμπου, κλεισμένοι οἱ δύο τους σ' ἓνα κελλί φυλακῆς, δὲν ἄλλαξαν οὔτ' ἓνα φίλι; Ὅλα, ὅλα τὰ φαινόμενα ἦταν ἐναντίον τῆς Ἑλενας. Στὴν ἀρχὴ — ὅσο ἀντιστεκόταν βέβαια — ὁ

Πρεβεδοῦρος ἀγρίας, ἀμείλιχτος, αὐστηρός. Ἐπειτα — ἄμα τοῦ ἔκαμε βέβαια τὸ κέφι του — γλυκός, μαλακός, προστάτης...

Τί ἄλλο ἤθελε ὁ Ἰζώρτζης γιὰ νὰ συμπεράνῃ ὅπως καθέννας στὴ θέση του; Μήπως εἶχαν κανένα μάρτυρα, ἔταν κλεινόνταν οἱ δύο τους στὸ κελλί; ἢ μήπως, ἀλήθεια, μπορούσε νὰ πιστευθῆ ὁ Πρεβεδοῦρος, ἀν ἔλεγε πῶς ἡ Ἑλενα στάθηκε τίμια;..

Καὶ ὅμως!.. Αὐτὴ τὴν ἀξίωση εἶχε ἀπὸ τὸν ἀντρα της ἡ Ἑλενα. Νὰ μὴ γεννηθῆ στὸ νοῦ του ἢ παραμικρὴ ὑποψία, κι' ἀν ὑποπτευόταν καὶ τίποτα, νὰ πεισθῆ εὐθὺς στὸν πρῶτο λόγο τῆς γυναίκας του, καὶ χωρὶς ὄρκο. Ὅχι νὰ τοῦ κάμη τοὺς μεγαλύτερους ὄρκους, γονατιστὴ στὰ πόδια του, κι' αὐτός, ἀμετάπειστος, νὰ ἐξακολουθῆ νὰ τὴ βρίζῃ ἀτιμῆ, παλιογυναίκα...

Γι' αὐτὸ ἡ Ἑλενα ἔπεσε σ' ἀπελπισία μεγάλη. Δὲν ἤθελε πιά τὴ ζωὴ της.

Λίγο τὴν ἔμελε τώρα, ἀν θὰ γλίτωνε ἀπὸ τὸ μπόγια, ἀν θὰ βγαίνει ἀπὸ τὴ φυλακὴ.

Τί; γιὰ νὰ πάη στὸ σπίτι τοῦ «Προστάτη» της;..

Ὅχι, ὄχι, ἀν δὲν ἦταν νὰ ξανάδῃ τὸν ἀντρα της, μὲ ὄλη του τὴν ἀγάπη, ὅπως τὸν εἶχε ἀφήσει τὴν ἡμέρα πού τὴν πῆραν στὴ φυλακὴ, καλύτερα νὰ πέθαινε μὲ τὸν ἓνα ἢ μὲ τὸν ἄλλο τρόπο.

Δὲν τὴν ἤθελε τὴ ζωὴ της ἡ Ἑλενα...

* * *

Ὁ Ἰζώρτζης ἔφυγε ἀπὸ τὴ φυλακὴ, μὲ τὴ βεβαιότητα πιά πῶς ἢ γυναίκα του τὸν εἶχε ἀπατήσει. Κι' αὐτὸ τοῦ ἔκανε τόσο θυμὸ, ὥστε ἀποφάσισε νὰ μὴ τὴν ξαναἰδῆ στὰ μάτια του κι' οὔτε νὰ τὸν νοιάσῃ πιά γι' αὐτήν...

Ἐπειτα, ἀφοῦ ἐκόπασε λίγο ὁ θυμὸς του, τὸν κυρίευσε μιὰ λύπη ἀπέραντη. Τὴν ἀγαποῦσε αὐτὴ τὴ γυναίκα, τὴ λάτρευε, καὶ δὲν ἤθελε νὰ τοῦ τὴν ἀγγίξῃ κανένας. Ἡ ἰδέα πῶς τὴ χάρηκε, μὲ τὴ θέλησή της ἢ μὲ τὸ στανιό, ὁ Πρεβεδοῦρος, τὸν ἔκανε ἀληθινὰ δυστυχισμένο.

Κι' αὐτὴ ἦταν ἡ τιμὴ τοῦ Ἰζώρτζη. Τοῦ τὴ γεννοῦσε τὸ αἰσθημα τῆς ζήλειας πού ἔχει κάθε ἀντρας γιὰ τὴ γυναίκα πού ἀγαπᾷ. Ἄν ὑπέφερε μόνο ἢ ἀξιοπρέπειά του, ὁ ἐγωϊσμός του, ἢ ὑπόληψή του στὸν κόσμος, δὲν θὰ ἦταν τόσο ἢ ἀπελπισία του.

Τοῦ συνέβηκαν ὡς τώρα τόσα ἄλλα, χειρότερα!.. Ἀλλὰ ὑπέφερε ἢ ἀγάπη του. Καὶ μπροστὰ σ' αὐτό, ὅλα τὰ ἄλλα παθήματά του ἦταν μηδέν.

Ἀδύνατο νὰ κλείσῃ μάτι. Τὸ δράμα τῆς Ἑλενας, μισόγδυτης, στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ σιδρ Μπέμπου, τὸν κυνηγοῦσε σὰ βραχνάς. Τὴ νύχτα, σηκωνόταν συχνὰ ἀπὸ τὸ κρεβάτι του, τριγύριζε τὴν κάμαρα κι' ἔκλαιγε σιγά, γιὰ νὰ μὴν ξυπνήσῃ τὴ μητέρα του, πού κοιμόταν μαζί του.

Πολλὲς φορές τοῦ ἐρχόταν ἢ ἀκατανίκητη ὀρμὴ νὰ τρέξῃ ἴσια στὸ πόρτο καὶ νὰ πέσῃ στὴ θάλασσα νὰ πνιγῆ.

Καὶ θὰ τῶκανε καμμιά νύχτα, ἀν ἔμενε ἔτσι στὴν ἀπόγνωσή του.

Γιατί, μπροστὰ του, ὁ δρόμος τῆς ζωῆς, πού γιὰ νὰ ζῆ κάθε ἀνθρωπος, πρέπει νὰ τὸν βλέπῃ ἀνοιχτό, ἦταν κλειστός, φραγμένος. Πού νὰ πάη; τί νὰ κάμη;

Ἐδίλεπε τοὺς δικούς του σιδαγμένους στίς δυὸ ἐκεῖνες καμαρούλες, σὰ ναυαγούς ἀπάνω σ' ἓνα βράχο, περικυκλωμένον ἀπὸ θάλασσα ἀγριεμένη... Συλλογιζόταν τὴ σαράγια του κλειστὴ καὶ τοὺς ἀνθρώπους νὰ περνοῦν ἀπέξω, νὰ μουντζώνουν καὶ νὰ καταριοῦνται... Καὶ θυμόταν τὴν ἀγαπημένη του γυναίκα, κλεισμένη σὲ μιὰ φυλακὴ, ἀλλὰ πράγματι σπιτωμένη ἀπὸ ἓναν ἄλλο...

Δὲν μπορούσε πιά νὰ βγῆ ἀπὸ πουθενά. Ἡ θέση τοῦ δυστυχισμένου ἦταν καθαυτὸ τὸ ἀδιέξοδο.

Ἀλλὰ κι' ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο αὐτό, ἢ γυναίκα του πάλι θὰ τὸν ἐβγαζε...

ΚΔ'

«Ν' ἀγαπᾷς τὴ γυναίκα σου»

Ἡ Ἑλενα δὲν εἶχε καμμιά ἀμφιβολία πῶς ὁ Ἰζώρτζης δὲν θὰ ξαναπήγαινε νὰ τὴν ἰδῆ στὴ φυλακὴ. Γιατί δὲν εἶχε καὶ καμμιά ἀμφιβολία, πῶς τὴν τελευταία φορὰ ἔφυγε ἀπὸ ἐκεῖ, μὲ τὴν ὑποψία του ἀλλαγμένη σὲ βεβαιότητα.

Φανταζόταν ὄλη του τὴ δυστυχία, ὄλη του τὴν ἀπελπισία: κ' ἐπειδὴ ἤξερε καλὰ πόσο τὴν ἀγαποῦσε, φοβόταν τώρα γιὰ τὴ ζωὴ του.

«Θὰ μοῦ σκοτωθῆ, ἔλεγε κλαίγοντας, θὰ μοῦ σκοτωθῆ! Θὰ πάη στὴν τσίμα τοῦ πόρτου καὶ θὰ πνιγῆ.»

Ἀλλὰ πῶς ἐμάντευε ὡς αὐτὸ τὸ σημεῖο τὴ σκέψη τοῦ Ἰζώρτζη ἢ Ἑλενα;

Ἀπλούστατα, γιατί πολλές φορές, σὲ μικρὲς στεναχώριες, σὲ μικρὲς ἀπελπισίες τῆς ζωῆς, ἢ σὲ μεγάλους θυμούς, τὸν ἄκουσε νὰ λέῃ αὐτὴ τὴ φράση:

«— Μοῦρχειται νὰ πάω στὴν τσίμα τοῦ πόρτου καὶ νὰ πνιγῶ...»

Ἦλεγε τότε στὰ φέμματα, γιὰ τὴν ἀνακούφιση ἐκείνη πού αἰσθάνεται κανένας στὸ θυμὸ του, ἔταν τρομάζῃ μὲ μιὰ φοβέρα τοὺς δικούς του. Ἀλλὰ τώρα θὰ τῶλεγε ἀληθινὰ — κι' αὐτὸ ἢ ἔλεγε σίγουρα.

Κ' ἐπιτέλους θὰ τῶκανε...

Πῶς νὰ τὸν ἐμποδίσῃ; Πῶς νὰ τὸν κρατήσῃ;..

Θὰ ἦταν τόσο, μὰ τόσο ἀδικο, νὰ χάσῃ τὴ ζωὴ του ὁ ἀνθρωπος, μὲ τὴν ἰδέα πῶς ἦταν ντροπιασμένος, ἐκεῖ πού ἔπρεπε — ἀν ἤξερε μόνο τὴν ἀλήθεια — νὰ κρατῆ τὸ μέτωπό του ψηλά καὶ νὰ καμαρώνῃ γιὰ τὴ γυναίκα του!..

Ἐπειτα, τὸν ἀγαποῦσε.

Ναι, ἢ Ἑλενα αἰσθάνονταν πῶς τὸν ἀγαποῦσε σὰν πρῶτα.

Ἡ ἀγάπη της ἦταν τόσο μεγάλη, ὥστε τοῦ συχωροῦσε καὶ τὴν ὑποψία πού τόσο τὴν ἐπρόσβαλε στὴν ἀρχὴ. Ἦώρα δὲν ἔλεγε πιά: «Ὁ Πρεβεδοῦρος μὲ ξέρει, ὁ ἀντρας μου ὄχι...» Παρὰ ἔλεγε: «Καθέννας στὴ θέση του, τὸ ἴδιο θὰ ὑποψιαζόταν.»

Σκέφτηκε ἡρεμότερα μιὰ νύχτα κ' ἔφτασε σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα: Ἀφοῦ τὰ πράματα ἦρθαν ἔτσι παράξενα, ἔτσι ἀλλόκοτα, καθέννας, στὴ θέση τοῦ Ἰζώρτζη, θὰ εἶχε τὴν ἴδια ἀμφιβολία. Καὶ γιατί ἀπαιτοῦσε αὐτὴ νὰ τὸν βγάλουν ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία οἱ ὄρκοι της; Μήπως κι' ἀν ἔκανε, σὲ μιὰ στιγμὴ φόβου, ἀδυναμίας, τὸ κακό, δὲν θὰ ὀρκιζόταν πάλι πῶς εἶναι ἀθώα; Καμμιά γυναίκα δὲν ἔχει γραμμένο στὸ μέτωπό της πῶς εἶναι τίμια ἢ ἀτιμῆ. Κι' ὅταν ἐκλείστηκε μονάχη της μ' ἓναν ἀντρα πού, κατὰ τὴν ἴδια της ὁμολογία, τὴν ποθοῦσε, τὴν ἤθελε, τὴν κυνηγοῦσε, κανεῖς, οὔτε ἢ μάννα πού τὴν ἐγέννησε, δὲν θὰ ἔξερε νὰ πῆ μὲ βεβαιότητα πῶς ἐφέρθηκε.

Ἀπὸ ἄλλα περιστατικὰ θὰ ἔκρινε κανεῖς τὴν ἀπόκρυφη διαγωγή της. Κι' ὁ τρόπος τοῦ Πρεβεδοῦρου, γλυκὸς τώρα κι' ὑποχρεωτικός, κάθε ἄλλο μαρτυροῦσε παρὰ πῶς ἢ Ἑ-

λενα τοῦ ἐφέρθηκε ὅπως ἔλεγε. Ἦταν ἀνάγκη λοιπὸν ὁ Ἰζώρτζης νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ πεισθῇ ἀλλοιῶτικα.

Αὐτὰ συλλογίστηκε τὴ νύχτα ἡ Ἐλενα. Καὶ τὸ πρῶτ', ὅταν ὁ δεσμοφύλακας τῆς πήγε τὸ γάλα τῆς καὶ τὸ κουλούρι τῆς, τὸν ἐρώτησε ἂν μπορούσε νὰ ἰδῇ τὸν ἀρχιδεσμοφύλακα ποὺ εἶχε ἀνάγκη νὰ τοῦ μιλήσῃ.

— Μετὰ χαρᾶς σου, νὰ τοῦ τὸ πῶ, ἀποκρίθηκε πρόθυμος ὁ ὑπηρέτης.

Ὁ διευθυντὴς τῆς φυλακῆς, ἀμ' ἀκουσε πῶς τὸν θέλει ἡ προστατευόμενη τοῦ Πρεβεδοῦρου, ἔτρεξε στὸ κελλί τῆς μὲ τὴν ἴδια προθυμία. Ἦταν κι' αὐτὸς ἀπὸ τὴν κλίκα τῆς Ρεζιντέντας κι' ἤξερε πῶς τοῦ σιὸρ Μπέμπου τοῦ πονοῦσε λίγο τὸ δόντι γιὰ τὴ φυλακισμένη χρυσομαλλοῦσα. Κρατοῦσε ὅμως πάντα τὴ θέση του κι' ἔκανε τὸν αὐστηρὸ καὶ τὸ δύσκολο.

— Τί θέλεις νὰ μοῦ πῆς; ρώτησε τὴν Ἐλενα μὲ τρόπο μᾶλλον ἀπότομο.

— Ἀφέντη, ἀποκρίθηκε ἡ φυλακισμένη, ἂν μοῦ κανες τὴ μεγάλη χάρη νὰ μνησῆς μ' ἕνα δικό σου ἄνθρωπο στὸν Ἐκλαμπρότατο πῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν ἰδῶ...

— Μμ!... ἔκαμε ὁ ἀρχιδεσμοφύλακας, στὸν Πρεβεδοῦρο;... σὰ δύσκολα πράγματα γυρεύεις... Δὲν κάνει νὰ μοῦ πῆς ἔμένα, κι' ἂν

εἶναι τίποτα σπουδαῖο, νὰ τοῦ γράψω μὲν ἀναφορά; Ἔτσι εἶναι ὁ κανονισμός.

— Ὅχι, ἀφέντη μου, νὰ σὲ χαρῶ εἶναι ἕνα πράγμα πολὺ σπουδαῖο, μὰ ποὺ πρέπει νὰ τοῦ τὸ πῶ ἐγὼ τοῦ ἰδίου. Ἀλλοιῶτικα δὲν κάνει.

— Μοῦ κακοφαίνεται πολὺ, κυρά μου, μὰ εἶναι ἀδύνατο.

— Μὰ, ἀφέντη μου... ἂν ἤξερες τὴν περὶστασή μου...

— Ἰμποσίμπιλε!...

Καὶ χωρὶς νὰ σταθῇ ν' ἀκούσῃ ἄλλη λέξη, ὁ διευθυντὴς πεισπλάτησε κ' ἔφυγε.

Ἡ Ἐλενα ἔμεινε ἀπελπισμένη. Τί νὰ ἔκανε; Ἄν ἤξερε τοῦλάχιστο γράμματα, θάγραφε δυὸ λόγια καὶ θὰ κατάρφερε νὰ τὰ στείλῃ μὲ κανένα ὑπηρέτη στὴ Ρεζιντέντα.

Καὶ νὰ ἄξαφνα, τὸ ἀπόγεμα, ἀνέλπιστα, ἀνοίγει ἡ πόρτα τοῦ κελλιοῦ καὶ μπαίνει μέσα ἡ περίφημη κόκκινη πολυθρόνα.

Ὁ σιὸρ Μπέμπος!...

— Ὄ, Ἐτσελλέντα!... φάγαξε ἡ φυλακισμένη μόλις τὸν εἶδε· νάξερεις τί ἀνάγκη ποὺ εἶχα σήμερα νὰ σὲ ἰδῶ...

Καὶ τὸν κοίταζε σὰν ἄγγελο σωτηρίας. Ποτὲ δὲν τῆς ἐφάνηκε ἔτσι συμπαθητικός...

— Γι' αὐτὸ ἦρθα κ' ἐγὼ, εἶπε ὁ Πρεβεδοῦρος.

— Μὰ πῶς; σοῦ εἶπανε τίποτα;...

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

ΝΥΧΤΑ ΒΡΟΧΕΡΗ

Εἶναι ἡ ψυχὴ μου κόρη μὲ γκρίζα ποὺ μέσ' τ' ἀχνόφωτο, στὴ σιγὴ τοῦ δωματίου τῆς, οὔτε διαβάζει, οὔτε ἠσυχάζει... μὰ νοσταλγεῖ!

Μέσα στὸν ἴσσιο, ποὺ ρίχνει ἡ λάμπα καὶ σκαρφιώνει στὴν ὄροφή, κάτι χρυσάνθεμα εἶναι, ποὺ γέρνονν καὶ τὰ μαραίνει θλίψη κρυφὴ.

Ἔν' αὐτοκίνητο, σὰν διαβαίνει ἠσυχό, ἀθόρυβο στὴν ἐρμιά,
Καὶ μ' ἕνα φλοῖσβο γλυστῶ καὶ φεύγει:
λὲς κάνει βόλτες ἡ Ἀπελπισιά!...

Ἐξω βρεμένος γυαλίζει ὁ δρόμος, ἄδειος, μὲ φῶτα κρύα καὶ θαμπά, κ' ἕνα ρολοῖ μὲς στὴν ἠσυχία τὶς πρωινὲς ὥρες τώρα χτυπᾷ.

Στ' ἀχνὰ φανάρια κάνει ἡ ψιχάλα πεταλουδίτσες ποὺ σπαρταροῦν ἢ ἄσφαλτος ἴσιο μοιάζει ποτάμι μὲ τὶς ἀχτίνες ποὺ τρεμοσβοῦν.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΑΝΤΕΡΜΑΛΗΣ

Τὸ Λαμαρτινὸν

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Λαμαρτινὸς

Ἀγαπητέ μου Ξενοπούλε,

Ἡ ἀγάπη, ποὺ μὲ προσηλώνει στὸ Λαμαρτινὸν, ζωντάνευσε στὸ τελευταῖο τεῦχος τῆς «Ν. Ἐστίας» μὲ τὸ διάβασμα τοῦ ἀρθροῦ τοῦ κυρίου Α. Ἀνδρεάδη «Ὁ Λαμαρτινὸς εἰς τὸ Αἶξ.»

Τὸ ἀρθρο του, μαζί μὲ τὶς εἰκόνας ποὺ τὸ συνοδεύουν, ἀρκετὰ γιὰ νὰ συγκινήσουν ἕναν ἄνθρωπο ποὺ ὁ ἔρωτάς του, γενικώτατα, πρὸς τὴν πόλιν εὐκολὰ κ' εὐλόγα τοῦ γίνεταί λαμαρτινολατρεία. Θυμοῦν' ἔδω καὶ πόσα χρόνια, τὸ Στέφανο Κουμανοῦδη στὸν Κεραμεϊκό, συνοδὸ μᾶς κυρίας, γιὰ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ, καθὼς φαίνεται, στοὺς ἀρχαίους ἐκεῖ τάφους καὶ νὰ τῆς ἐξηγήσῃ, ὅπου θὰ ἦταν ἀνάγκη, τὴν ἱστορίαν των. Ὁ σοφὸς καθηγητὴς ἐκτελοῦσεν εὐσυνείδητα τὸ χρέος του· ἀλλ' ὅταν ἐστάθησαν μπροστὰ σ' ἕνα μνημεῖον, εἶδα τὸν Κουμανοῦδη νὰ γονατίσῃ ἄξαφνα στὸ ἀνάγλυφο ποὺ τὸν ἐξοχόριζε, νὰ σκύψῃ σὰ νὰ ἠθέλε νὰ τὸ φιλήσῃ, καὶ λησιμονώντας τὸ μάθημά του, ἢ, ἀκριβέστερα, σ' ἐκείνο δίνοντας τὴν ὠραιότητα τῆς ἔντασης, νὰ κράξῃ μὲ φωνὴ ποὺ καρδιοχτυποῦσε ἀπὸ συγκίνηση: «Τί ὄρατο ποὺ εἶναι!» Τέτοια συγκίνηση δοκιμάζω κάθε φορὰ ποὺ βρισκομαι μπροστὰ σὲ στίχους τοῦ Λαμαρτινίου. Ὅταν μοῦ ἔρχεται ὄρεξη ν' ἀνοίξω τίς σελίδες ὁποιοῦ βιβλίου του, πάντα σχεδὸν μοῦ συμβαίνει νὰ πέσῃ τὸ μάτι μου σὲ στίχους του ποὺ θὰ μὲ κάνουν νὰ κράξω ἢ καὶ ἀπὸ μέσα μου νὰ εἰπῶ: «Τί ὄρατοι ποὺ εἶναι!» Καὶ δὲν πιστεύω νὰ εἶναι ἄλλη ἢ ἐπιφανὴ, σ' ὅποιον καιρὸ καὶ σ' ὅποιαν ὥρα, τῶν εὐλακρινῶν θαυμασῶν μὲ τοὺς ὑψηλοτότους ποιητάς.

Ὁ κ. Ἀνδρεάδης, φέρνοντας τὸ λόγο στὴν ἐπιρροὴ τοῦ Λαμαρτινίου ἐπάνω στὴ νεώτερη ἑλληνικὴ ποίηση, ἐπιρροὴ ποὺ τὴν εὐρίσκει σημαντικὴ, στοχάζετ' ἐπιθυμητὸ νὰ τῆς ἀφιερῶντο εἰδική, καθὼς λέγει, μελέτη. Τὴν εὐχὴν τοῦ ἐξέπληρωσα, ὅσο μπορούσε νὰ μοῦ εἶναι δυνατό, πρὸ χρόνων, ὅταν εἶδε τὸ φῶς μέσα στὸ παρισινὸν περιοδικὸν «L'Acropole», (Decembre 1920) τὸ πεζογράφημά μου τιτλοφορούμενον «Lamartine dans la poésie néo-hellénique». Μ' ἐλάχιστα συμπληρώματα, τὸ ἀρθρο ἐκείνο θὰ μπορούσε κ' ἑλληνικὰ, ἀναδημοσιευόμενον κάπου, νὰ ἐνδιαφέρει. Μεταξὺ τῶν ποιητῶν καὶ τῶν πιστῶν τῆς

ἀθηναϊκῆς Σχολῆς, κυριώτατα, ἐκείνης ποὺ φάνηκε πῶς ἀνήκει ἀπὸ τὰ 1860 ὡς τὰ 1880, ἡ λαμαρτινολατρεία εἶναι ζωντανή, ἀδιάφορο ἂν δείχνηται περισσότερο στ' ὄνομα παρά στὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ ποὺ ἔγραψε «La chute d'un ange», τὸ ἔργο ποὺ τὸ ἐξακρατήρησε ὁ Ἐρεντιὰ ὡς τὸ «μόνο μέγα ἐπικὸ ποίημα τοῦ αἰῶνος», μέσα στὸ ἀποθεωτικὸ ἐγκώμιον ποὺ τόνισε τοῦ Λαμαρτινίου, στὸ λόγο τῆς ὑποδοχῆς του στὴ Γαλλικὴ Ἀκαδημία. Ὁ πανηγυρικὸς του αὐτὸς ἐξιλέωνε μαζί καὶ τοὺς συγχρόνους του συναδέλφους, τοὺς γνωρίζομενους ἀπὸ τὴν ἱστορίαν μὲ τ' ὄνομα τῶν «Παρνασσικῶν», γιὰ τὴν καταφρονετικὴ ἀδιαφορία ποὺ ἔδειχναν πρὸς τὸ Λαμαρτινὸν, ἀντίθετα μὲ τὴν οὐγκολατρεία των τὴν ἀποκλειστικὴν.

Οἱ «ἀδιαφορίαι» τοῦ εἶδους αὐτοῦ συνηθέστατα κατασταλῶντι' αἰσθητὲς μὲ τὰ ἱστορικὰ περάσματα τῶν προσώπων καὶ τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ πολύμορφους κόσμους τῆς τέχνης καὶ σ' ὄλους, ὑποθέτω, τοὺς πνευματικὸς κύκλους· ἀλλὰ εἶναι σωστὰ προσωρινῆς καὶ μεταβατικῆς, καθὼς καὶ οἱ ἀντίθετοι πόλοι, οἱ ἐνθουσιασμοί, ποὺ κ' ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, καταντῆ νὰ γλυστρῶσιν ἀπὸ τὴν κριτικὴν ὀξύδερκα στὴν τυφλὴν αὐθάδεια τῆς ἀκρισίας. Μία εἶναι ἡ ἀλήθεια, σχεδὸν κανονικὰ ἐπανερχομένη τὸ ἐξακολουθητικὸ καὶ ἀπεριόριστο κράτος τῶν ὑπέροχων καὶ τῶν ἐκλεκτῶν στίς φαντασίας, στὰ αἰσθητήματα, στὰ πνεύματα, σὲ ὄλους τοὺς καιροὺς, ἀπάνω ἀπὸ τοὺς συρμούς, ὑστερ' ἀπ' ὅλα τὰ διαλείματα καὶ τὰ ξαναπαρουσιάσματα, μὲ κάποιες μεταβολῆς ἀπάνω στὰ καθέκαστα. Γιατὶ καὶ οἱ γνωμοδοτήσεις, οἱ ἱστορικῆς καὶ οἱ ἀποκαλυπτικῆς ἐρευνῆς, κυριώτατα, στὰ πράγματα τῆς τέχνης, δὲν ἔχουν τίποτα τελειωτικόν.

Ὁ κ. Ἀνδρεάδης, γιὰ τὰ σημάδια τῆς παρουσίας τοῦ Λαμαρτινίου στὸ Αἶξ καὶ γιὰ τὴν ἐργασία ποὺ ἔγινε γιὰ νὰ στερεωθῶν ἐκεῖ, καθὼς ἀξίζει, καὶ νὰ μένῃ αἰώνια των ἡ μνήμη, μοῦ θυμίζει τὴν κατασκευαστικὴν σελίδα τῶν ἐκατὸ χρόνων τοῦ ρωμαντισμοῦ, ποὺ ἐπανηγύρισεν πρὸ ὀλίγου ἡ Γαλλία· θέλω νὰ εἰπῶ γιὰ τὶς ὀργανωμένους περιοδεῖες, ἀληθινὰ προσκυνήματα, τῶν «φίλων τοῦ Λαμαρτινίου», καθὼς ὀνομάσθησαν, στοὺς τόπους ποὺ λίγο ἢ πολὺ ἐπέρασεν, ἔζησεν, ἐτόνισε τὴν πολιτικὴν του ἢ τὸ τραγοῦδι του ὁ πολυπρόσωπος ποιητὴς. Τὸ μέρος ποὺ παράστησε στὸ Αἶξ, τὸ λαμπρύνει μὲ τὸ φωτοστέφανόν της ἡ Ἐλβίρα· ἀποτελεῖ μὲ τὶς ἄλλες δύο τῆς ὁμοτίμης, τὴ Βεάτρικα καὶ τὴ Λάουρα, τὴν τρίπτυχον ἱερὴν εἰκόνα, ποὺ κ' ἐκείνη φέρνει στὸ νοῦ ἕνα στίχο τοῦ Λαμαρ-

τίνου: «Μακαρισμένη ἡ ὁμορφιά πού ὁ ποιη-
τὴς λατρεύει».

Ὁ κ. Ἀνδρεάδης μᾶς φέρνει ἀκόμη ν' ἀνα-
πολήσουμε τὴν ὁλόγυρα στὸ Λαμαρτίνιο βιβλιο-
γραφία, μὲ τοὺς ἔγκριτους ὑπομνηματογράφους,
κριτικούς καὶ μελετητὲς πού ἀφιέρωσαν βιβλία
στὴ ζωὴ του ἢ στὸ ἔργο του. Ὁμηροί, Σαίξ-
πηροί, Γκαίτε, τὰ κάθε λογῆς πνεύματα πού
ἀποικίζου τοὺς παραδείσους τῆς ποιητικῆς, εἶ-
ναι ἀνεξάντλητοι κόσμοι μὲ τὶς θεωρίες, τὰ ξα-
φνίσματα καὶ τὰ παρουσιάσματα πού δίνουν
ἀφορμὴ. Ὁ Λαμαρτίνος εἶναι ἀκόμα σύγχρο-
νος, παραβαλλόμενος μὲ παλαιότερους του.
Πληθαίνουν ἀγάλια-ἀγάλια τὰ μελετήματα
καὶ οἱ συγγραφεῖς πού τὸν ἀφοροῦν. Ἄν ρωτᾶτε
γιὰ τὸν ἄλλο του ὁμῶτιμο καὶ ὑπέριμο, γιὰ
τὸν Οὐγκώ, οἱ οὐγκολογικὲς ἐργασίες μὲ τὸν
καιρὸ ἐξογκώνονται. Γιὰ τὸ Λαμαρτίνιο, εἶναι
κάποια φημισμένα ὀνόματα πού θὰ ἤθελα, μὲ
τὴν εὐκαιρία αὐτή, νὰ συμπληρώσουν τὸν κα-
τάλογο πού σημειώνει ὁ κ. Ἀνδρεάδης. Ἀπὸ
τοὺς ὕμνους πού, πρὸς τὸν κύκνο, καθὼς τὸν
εἶχε ὀνομάσει, τοῦ ἀπεύθυνε ὁ Οὐγκώ, καὶ ἀπὸ
τὸ θάψον πού ἔφαλε στὸ θάνατό του ὁ Μι-
στράλ (κάθε φορὰ πού διαβάζω τὸ ποίημ' αὐτό,
αἰσθάνομαι νοτισμένα τὰ μάτια μου), ἴσα μὲ τὴν
ἱστορία τῆς τελευταίας του μυστικῆς καὶ θαυ-
μαστῆς Ἡγεσίας, τῆς ἀνεμιᾶς του Βαλεντίνης,
πόσες ἐξακριβωμένες ὀραίες μονογραφίες γιὰ
τὰ νιάτα του καὶ γιὰ τ' ἀπελπιστικὰ γεράματα
του εἶδαν τὸ φῶς! Ἡ μελέτη γιὰ τὸ Λαμαρ-
τίνιο, καὶ τὰ ποιήματα γιὰ ἐκείνον, τοῦ εὐγενι-
κώτατου ποιητῆ Charles de Pomairols ξεχω-
ρίζουν. Ἡ πλατύτατη κριτικὴ τοῦ Jules Ce-
maître στὴν ἕκτη σειρά τῶν «Contemporai-
nes» εἶναι μνημειώδης πού τὸν ἀποθεώνει. Ἀλλὰ
τὰ μαζὶ καὶ φλιβερότερα καὶ κριτικώτερα δείγ-
ματα τῆς τραγωδίας, πού ὑπῆρξε ἡ ζωὴ τοῦ
Λαμαρτίνου, μᾶς τὰ προσφέρει ὁ Maurice
Barrès στὸ βιβλίο του «Les maîtres» πού εἶδε
τὸ φῶς στὰ 1927, μὲ τὴ μελέτη του «L'abdicat-
ion du poète».

Ὁ λόγος πού ἀγγίξα παραπάνου κάποιων
ἀλλαγμάτων στὶς λεπτομέρειες πού μᾶς ξανα-
παρουσιάζουν τὸν μέγαν ἄνθρωπο, δείχνεται
στὰ χρόνια μᾶς ζωηρά. Δυὸ σημαντικὰ παρα-
δείγματα: Τὸ νέο δόγμα γιὰ τὸ Γκαίτε, πού,
βέβαια, πολὺ τὸ ἐξετάζουν τώρα, ἀπὸ τὴν ἀ-
φορμὴ πού δίνει ἡ ἑκατονταετηρίδα πρὸς λιγὰκι
τοῦ θανάτου του: Ὁ Γκαίτε δὲν εἶναι ὁ Ὀλύμ-
πιος τῆς ἀταραξίας καὶ τῆς ἀδιαφορίας πρὸς
πολλά, καθὼς μᾶς τὸ κοπανίζουν ἀπὸ καιρὸ.
Ἐξ ἐναντίας, εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού πάσχει
κ' ὑποφέρει καὶ τίποτε δὲν τοῦ εἶναι ξένο ἀπὸ
τ' ἀνθρώπινα. Ἐφρασε νὰ τοῦ καταλογίσουν
ὡς ἀσυγχώρητο λάθος τοῦ Ρενάν, πὼς εἶπεν
ὅτι «ὁ Γκαίτε ἦταν ἐγωϊστής, γιὰ τὸ ἤθελε ἡ
τέχνη του.» Κάποια κριτικὴ παρατήρηση, τώρα
τελευταία, τοῦ 1931, γιὰ τὸ Λαμαρτίνιο προσκα-
θεῖ λεπτονόητα νὰ χρωματίσῃ μὲ νέο φῶς τὴν
μεγαλοφυΐα του. Σὰ νὰ τὴν προσωπογράφουν
δύο λογοτέχνες ἀξιόλογοι, ὁ Jaloux καὶ ὁ
Barnet. Μᾶς λέγε: ὁ Λαμαρτίνος πού πι-
στεύομαι πὼς κάλλιστα τὸν γνωρίζομε, εἶναι,

ἴσως, ὁ λιγώτερο γνωστός ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτούς
τοῦ περασμένου αἰῶνος. Μᾶς κεντᾷ ζωηρὰ τὴν
περιέργεια καὶ μᾶς ξυπνᾷ περιεργότατους στο-
χασμούς. Εἶχε δίκιο ὁ Ζαινμπέρ νὰ καταπλαγῇ
ἐξετάζοντας τὸ Λαμαρτίνιο. Βέβαια. Ἦταν πο-
λυκίνητη, εὐλύγιστη, πρωτεϊκὴ ἡ ψυχὴ του. Στὴ
ζωὴ του σωστός καθαρὸς ποιητὴς, δηλονότι
ἄνθρωπος χωρὶς ἰδιάζουσα μορφή, ἱκανὸς νὰ
στεφανωθῇ ὅλες τὶς μορφές, νὰ μῆ βαθιά πρὸς
ὅ,τι φαντάζεται, ἴσα μὲ τὴ στιγμή πού πάει νὰ
χαθῇ ξανά μέσα σ' ἓνα ὄνειρο πού δὲν εἶναι
δικό του. Πλάσμα πού εἶναι διαδοχικὰ ἡ εἰλι-
κρίνεια ὀλοκληρωτικὴ καὶ ὀλοκληρωτικὸ τὸ
φῆμα!

Γνωρίσματα πού καὶ ξαφνίζουν καὶ κατα-
σταίνουν πρὸς ἐνδιαφέροντα τὸν ποιητὴν, ὅσο
πὺλ νὰ σκαψίματα νὰ μᾶς σταματήσουν πρὸς
ἀποτελέσματα. Στὸ μόνον πού ὀρεγόμενον νὰ
κινήσω ἐξαιρετικὰ τὴν προσοχή, εἶναι τὸ καθαρὸ
στοιχεῖο, σὰν τὸ ἄδολο κρασί, πού συχνὰ το-
νίζεται, τῆς ποιητικῆς ἀρετῆς τοῦ Λαμαρτίνου:
La pureté. Καὶ οἱ νεώτεροι κριτικοὶ τοῦ 1931
πού ἀνάφερα τὸν σφραγίζουν μ' ἐκεῖνο: «Pöte
pur». Ὁ Ἰούλιος Λεμαίτρ, πού ἐσημείωσα
κ' ἐκείνου τὴν πανηγυρικὴ μελέτη, παρατηρεῖ
πὼς ἡ ποίηση τοῦ Λαμαρτίνου ἐγγίζει συχνό-
τερα ὅ,τι ἀποκαλοῦμε «prose pure». Καὶ ὁ Πο-
μαιρόλ ὅπου τὸν ἀναφέρει, στὴ μελέτη του,
στὸ ποίημά του, στὸ ἀριστουργηματικὸ βιβλίο
του «Pour l'enfant», πάντα τὸ συνοδεύει,
τ' ὄνομά του μὲ τὸ ἐπίθετο pur, καθὼς μᾶς
λέει ἓνας του στίχος: «Chateaubriand, Byron,
et le pur Lamartine». Ὁ ἄββας Bremond,
πού ἔδωκε νέο σπρώξιμο στὸ πρόβλημα αὐτό
τοῦ καθαρῶς στοιχείου, πού καὶ ἀναστατώνει
καὶ παραστρατίζει τοὺς ἀρμοδίους, ἐπικαλεῖται
τὸ Λαμαρτίνιο, γιὰ νὰ ρίξῃ φῶς στὴν ἰδέα του
περὶ τοῦ καθαρῶς στὴν ποίηση. Καθὼς καὶ ἄλ-
λου τὸ σημείωσα, ἡ ποίηση, πολυσύνθετη, δε-
ραχτηρίζεται κριτικὰ καὶ ἱκανοποιητικὰ μὲ ἀπλά,
ἀπομονωμένα, κομματιαστά, ἀσύλληπτα στοι-
χεῖα, ὅσο κι ἂν εἶναι τὸ μουσικὸ, τὸ ἀσύλλη-
πτο καὶ τὸ αἰθέριο, πού τὴν κάνει ζωηρότερα
νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὴ χειροποιήτην ἐνάργεια
τοῦ πεζοῦ λόγου. Ἀλλὰ κ' ἔτσι ὁ Λαμαρτίνος,
μολονότι κατέχει ὅλα τὰ γνωρίσματα πού κά-
νουν τὸν ὑπέροχο καὶ τὸν ἀνώτερο ποιητὴ,
στοιχεῖα πού γίνονται πρὸς πολὺ ἀπὸ δύναμη,
παρ' ὅσο τὰ στοιχεῖα πού γίνονται ἀπὸ χάρη,
καὶ εἶναι περισσότερο ἀσματικά παρὰ ρητορικά,
ἐπειδὴ ἡ μουσικὴ καὶ ὅ,τι ρευστό γίνονται πλέον
κατάδηλα στὸ στίχο του ἀπὸ τὴν πλαστικὴ, καὶ
ὅ,τι συμπυκνωμένο καὶ συμπλεγές θὰ μπορούσε
κάπως ἀσφαλέστερα, λ. χ. ἀπὸ τὸν ἄλλο πι-
τικὸ συνάδελφό του, τὸν Οὐγκώ, νὰ ἀποικηθῇ
ποιητῆς pur. Ἄν μὲ ρωτᾶτε, ἡ γνώμη μου εἶ-
ναι τελειωτικὰ διατυπωμένη: Ἡ ποίηση, ὅσο
μεγαλοφυεστέρα ἐξαγγέλλεται, τόσο εἶναι καὶ
— μουσικὴ ἢ πλαστικὴ, δαντικὴ ἢ σελλεδική,
ὁμηρικὴ ἢ αἰσχυλική, — καθαρότερη.

Ὅ,τι καὶ νὰ εἶναι, χάρη χρωστώ στὸν κ.
Ἀνδρεάδη πού μου ἔφερε στὴν ἀκρὴ τῆς πέννας
μου τὸ ἀγαπημένο τ' ὄνομα τοῦ Λαμαρτίνου.

Ἐὰ λογοτεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ βραβεῖα τοῦ Κράτους

Ἐρευνα τοῦ κ. ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗΣ (Ἐπιλόγου).

Μολονότι διατύπωσαν ὡς τώρα τὶς ἀπόψεις
τοὺς δέκα ὀκτὼ λογοτέχνες καὶ καλλιτέχνες
καὶ εἶπαν πράγματα πού ἀντιπροσωπεύουν, πρὸς
μερικὰ σημεῖα τουλάχιστον, ἔκτος ἀπὸ τὴν
προσωπικὴν τους γνώμη, τὶς ἀντιλήψεις ἐνὸς
μικροῦ ἢ μεγάλου κύκλου, ἡ ἔρευνα αὐτὴ δὲν
ἔδωσε ἀκόμα τὴ λύση στὸ πρόβλημα πού ἐδη-
μιούργησε ὁ θεσμὸς τῶν κρατικῶν βραβείων.
Δὲν ἐπερίμενα, φυσικὰ, ὅταν τὴν ἀρχίζα, ν' ἀ-
κούσω τὶς ἴδιες ὑποδείξεις ἀπ' ὅλους. Αὐτὸ
δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ, ὅχι μόνον μὲ λογοτέχνες
καὶ καλλιτέχνες, πού θέλουν νὰ ἔχουν ὁ κα-
θένας ἀπὸ μιὰ ξεχωριστὴ προσωπικότητα, ἀλ-
λὰ καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους πού δὲν ἔχουν φι-
λοδοξίες καὶ συμφωνοῦν εὐκολώτατα μὲ τὸν
«προλαλήσαντα». Ποτέ ὅμως δὲν φανταζόμουν
ὅτι ὁ νόμος τοῦ κ. Παπανδρέου θὰ ἔδινε ἀ-
φορμὴ νὰ φανῇ πόσο μεγάλη εἶναι ἡ ἀπόστα-
σι πού χωρίζει μερικοὺς πνευματικούς ἀνθρώ-
πους μας, τὶ φοβερὸ χάσμα ἀνοίγεται ἀνάμε-
σα στοὺς πρακτικούς καὶ στοὺς θεωρητικούς
μας, καὶ προπάντων πόσο ἀνόμοιες ἀρετηρίες
σκέψεων καὶ βλέψεων ὑπάρχουν στὴν πνευμα-
τικὴ μας ζωὴ. Γιατὶ ἂν ὁ λογοτέχνης πού θεω-
ρεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεσι τῆς καλῆς ἐφαρ-
μογῆς τοῦ νόμου τὴν ἀπονομὴν τῶν βραβείων
ἀπὸ κριτικούς μπορεῖ νὰ συζητήσῃ καὶ νὰ
φτιάσῃ σὲ κάποια συνεννόησι μὲ τὸ συνάδελ-
φό του πού ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἐκλογή καὶ ἡ
βράβευσι τῶν καλύτερων ἔργων τοῦ χρόνου
πρέπει νὰ γίνῃ ἀπὸ λογοτέχνες καὶ καλλι-
τέχνες πού δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι καὶ κρι-
τικοί, δὲν ἐπιχειρεῖ κἂν νὰ ἀνταλλάξῃ τὶς σκέ-
ψεις του μ' ἐκείνον, λ. χ. πού νομίζει ὅτι κα-
λύτερος ἐκτιμητὴς τῆς λογοτεχνικῆς καὶ καλ-
λιτεχνικῆς παραγωγῆς εἶναι τὸ Ὑπουργικὸ
Συμβούλιο. Αἰσθάνεται ἐντελῶς ξένον καὶ ἄν-
θρωπο πού προσέρχεται ἀπὸ ἄλλο εἶδος σκέ-
ψεων καὶ δράσεως ἐκείνον πού κάνει αὐτὴ τὴν
πρότασι. Κι' ἂν αἰσθάνεται ξένον τὸ λογοτέ-
χνη πού παίρνει τὴν ὑπόθεσι τῶν βραβείων
ἀπὸ τὰ χεῖρα τῶν εἰδικῶν καὶ τὴν ἐμπιστεύει
στοὺς ἐπιστήμιους, δὲν νοιῶται ὡστόσο πολὺ
κοντὶ του τοὺς περισσότερους κ' ἀπὸ κείνους
πού λένε σχεδὸν τὰ ἴδια πράγματα μ' αὐτόν. . .

Ἐπειτα, οἱ λογοτέχνες καὶ οἱ καλλιτέχνες
μας ἔχουν τόσο λίγη ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό
τους καὶ στοὺς ἄλλους! Μερικοὶ ἐτόνισαν ὅτι
οἱ ἐπιτροπὲς πού θ' ἀπονέμουν τὰ κρατικὰ βρα-
βεῖα πρέπει ν' ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀνθρώπους
μὲ χαρακτῆρα. Πόσο δικαιολογημένη ἀξίωσι,
ἀλλὰ καὶ εἰ ἐκδήλωσι δυσπιστίας! Ἐὰ κρα-
τικὰ βραβεῖα ν' ἀπονέμονται ἀπὸ ἀνθρώπους
μὲ «χαρακτῆρα»! Ἀλλὰ ποῖος ἔχει ἀντίρρηση;
Ἡ καλύτερα ποῖος δὲν θεωρεῖ τὴν προϋπό-
θεσι αὐτὴ περισσότερο ἀπαραίτητη κ' ἀπ'
αὐτὴ τὴν ὀπαρξὴ τοῦ νόμου; Καὶ ὅμως βρέθη-
καν λογοτέχνες πού εἶχαν τὴν εἰλικρίνεια ὅχι
μόνον νὰ τὸ παῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ τονίσουν, νὰ
μυλήσουν δηλαδὴ γιὰ κάτι πού κ' ὁ ἀνεκτικώ-

τερος κ' ὁ πρὸ ἀσήμαντος ἄνθρωπος δὲν τ' ἀ-
κούει χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὶς ἐξηγήσεις ἐκείνες, πού
ἔρχονται νὰ μετριάσουν μιὰ προσβολή. Καὶ
δὲν ἦταν εἰλικρινεῖς ἐκεῖνοι μόνον πού ἔκαναν,
ἀλλὰ κ' ἐκεῖνοι πού ἀκούσαν τὴν παρατήρησι
καὶ τὴ βρήκαν πολὺ δικαιολογημένη. . .

Ὁ κ. αὐτὸ δείχνουν, βέβαια, ὅτι ὁ νέος θε-
σμὸς ἔχει νὰ συναντήσῃ πολλὰ καὶ μεγάλα
δυσκόλεια στὴν ἐφαρμογή του. Νομίζω μάλιστα
ὅτι θὰ ἦταν εἰλικρινέστερος ἀκόμα ἐκείνος, πού
θὰ ἔλεγε ὅτι ὀλοκληρὴ ἡ πνευματικὴ μας ζωὴ
εἶναι μιὰ ἐπικίνδυνη ἀντίδρασι γιὰ τὴν πρα-
γματοποίησι τῆς ὀραίας ἰδέας τοῦ κ. Ὑπουργοῦ
τῆς Παιδείας. Καὶ ἡ ἀντίδρασι αὐτὴ θὰ γινό-
ταν ἴσως ἀκόμα πρὸς ἐπικίνδυνη, ἂν ἀκουγόταν
κ' ἄλλες γνώμες, καὶ προπάντων ἂν διετύπω-
ναν τὶς ἀπόψεις τῶν οἱ νέοι ἐκείνοι πού ἔχουν
τὸ θάρρος νὰ ὑποστηρίζουν ὅτι ὀλοκληρὸ τὸ
πνευματικὸ μας συγκρότημα στηρίζεται σὲ τρα-
γικὰς παρεξηγήσεις καὶ στὴν ἐπικράτησι ἀνθρώ-
πων πού μόνον γιὰ παραπλανήσεις εἰναικανοί.

Ἄλλ' οἱ νέοι, — καὶ «νέους» δὲν ἐννοῶ τοὺς
ἀποφοίτους τοῦ γυμνασίου πού μετέφεραν τὶς
μαθητικὰς ἐκθέσεις τῶν ἀπὸ τὰ τετράδια στὰ
τυπογραφικὰ φύλλα κάθε σχήματος καὶ ποιό-
τητος, — οἱ νέοι μὲ τὴν συμμετοχὴ τους στὶς
ἐπιτροπὰς, — τοῦλάχιστον ὁ Γεν. Γραμματεὺς
τοῦ ὀπουργείου τῆς Παιδείας καὶ διευθυντὴς
«Ἐπιστημῶν καὶ Καλῶν Τεχνῶν» κ. Νικ. Μπέρ-
τος σὲ μιὰ σχετικὴ συνομιλία μᾶς διετύπωσε
τὴν ἀπορία πὼς δὲν ζητήθηκε ἡ γνώμη τῶν
νέων γιὰ τὸν τρόπο τῆς ἀπονομῆς τῶν βρα-
βείων, τῶν νέων πού «ἐξάπαντος πολλὰ πράγ-
ματα θὰ μπορούσαν νὰ ὑποδείξουν», — ἡ μὲ
τὴν κριτικὴ τους ἐργασία, δὲν θὰ διατυπώσουν
ἀπλῶς τὶς γνώμες τους, ἀλλὰ θ' ἀντιτάξουν
τὴν ἀρνήσι καὶ τὴν ἀντίδρασι ἐκείνη πού θὰ
ἐξασφαλίσῃ τὴν οὐσιαστικώτερον ἐφαρμογὴ τοῦ
θεσμοῦ τῶν κρατικῶν βραβείων. Ὅταν μάλιστα
σκιερθῇ κανεὶς ὅτι ἡ κριτικὴ παρακολούθησι
τῆς λογοτεχνικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς
στὸν καθημερινὸ καὶ περιοδικὸ ἔργο γίνεται
περισσότερο ἀπὸ νέους, θὰ καταλάβῃ πόσο
ὀφελίμη θὰ εἶναι ἡ ἀντίδρασι τους στὶς σφα-
λερὰς ἐκτιμήσεις μιᾶς ἐπιτροπῆς ἀπὸ παλαιούς,
πού ἀπὸ ψυχικὴ ἀδυναμία ἢ κ' ἀπὸ ἀνησυχία
γιὰ τὰ συμφέροντά τους δὲν θέλησαν ποτέ νὰ
φρανοῦν ἀπαιτητικοί.

Ὁποσοδήποτε ἡ ἔρευνα αὐτὴ πρέπει νὰ τελειώ-
σῃ. Ὅχι μόνον γιὰ τὸ δὲν μπορεῖ ν' ἀπασχολήσῃ
περισσότερες σελίδες τῆς «Νέας Ἐστίας», ἀλλὰ
καὶ γιὰ τὸ δὲν ὑπάρχει καιρὸς γιὰ συζητήσεις.
Τὸ 1931 βρῖσκεται στὸν προτελευταῖο μῆνα
του καὶ τὸ ἐκτελεστικὸ διάταγμα τοῦ νόμου
«Περὶ ἐνίσχυσεως τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων
καὶ Τεχνῶν» πλησιάζει βέβαια νὰ ἐκδοθῇ.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ἔχουμε δηλώσει στὸ προηγούμενον, ὅτι ἡ
ἔρευνα αὐτὴ θὰ τελείωνε μὲ τὴν γνώμη τοῦ κ.
Ν. Μπέρτου. Ἀλλὰ τὴν τελευταία στιγμὴ ὁ κ.
Γ. Γραμματεὺς ἔκρινε ἀναγκαῖον νὰ τὸ ἀναβάλῃ
γιὰ πρὸς εὐθετο καιρὸ, καὶ παρεκάλεσε τὸν κ.
Χάρη νὰ μὴ δημοσιεύσῃ τὴν συνομιλία πού εἶχε
μαζὶ του. — Σ. τ. Ν. Ε.

Ἡ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ἡ ἐκθεσὶς τῆς ομάδος «Τέχνη»

Α'.

Ἡ ομάδα «Τέχνη» ἀποτελεῖται ἀπὸ τοῦς περισσότερο ἐνδιαφέροντα; νέους Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν. Τὰ ζωτικώτερα στοιχεῖα τοῦ καλλιτεχνικοῦ μας κόσμου, ἐκεῖνοι ποὺ μὲ τὴς ἑως σήμερον ἐκδηλώσεις τοῦς ἐπέτρεψαν νὰ διαβλέψουμε στὴν ἐργασία τοῦς κάποιαν δυναμικότητα καὶ ἀπὸ τοῦς ὁποίους περιμένουμε ἔργα, συνηγόθησαν γιὰ νὰ κινήσουν μιὰ καλλιτεχνικὴ ζωὴ, ποὺ μόνον ἡ ὁμαδικὴ ἐκθεσὶς μπορεῖ νὰ ἐμφανίσῃ. Οἱ ἀτομικὲς ἐκθέσεις, περισσότερο ἀγορῆς παρά ἐπιδείξεις τῶν εὐλιχνῶν ἱκανοτήτων ἐκείνων ποὺ ἐκθέτουν, ἐκτὸς πολὺ ὀλίγων ἐξαιρέσεων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δώσουν τὸ βαθμὸ τῶν κραυγαλιῶν ἀξιών. Μιὰ ἀτομικὴ ἐκθεσὶς ἐπικαλεῖται ἀπ' ἑαυτῆς τὴ συγκοπή τῆς ἐκθέσεως. Ὁ ζωγράφος ὁμιλεῖ περὶ προσπαθείας καὶ ἄλλωτε, ἔχει τὴ δικαιολογίαν τοῦ βιοπορισμοῦ καὶ ὁ θεατὴς καλεῖται συχνάτα νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν πινάκων ποὺ ἐκθέτει γιὰ νὰ πουληθοῦν, καὶ ἐκείνων ποὺ ἐκφράζουν τὸν καλλιτέχνη, καὶ ποὺ συνήθως δὲν ὑπάρχουν. Τὰ ὅρια μεταξὺ τῶν δύο κατηγοριῶν, σπανιώτατα ἐκδηλα, συνήθως συγχέονται καὶ οἱ ἀτομικὲς ἐκθέσεις μένουν ὕψους μεταλλεῦματος ὅπου ψάχνει κανεὶς ἐπίπεδα γιὰ ν' ἀνεύρῃ τὸ μέγαλο. Στὴ γενικὴ ἐκθεσὶς, οἱ ζωγράφοι ἀναγκάζονται νὰ κάμουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὴν ἐπιλογὴν καὶ νὰ μᾶς παρουσιάσουν ἐκεῖνο ποὺ πιστεύουν πὼς τοῦς ἀντιπροσωπεύει. Ὁ λόγος τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ εἶδους ποὺ συγκινεῖ τὴν ἀγορᾶν, δὲν ὑπάρχει. Καὶ ἡ ὁμαδικὴ ἐκθεσὶς ἀποκτᾷ περισσότερη σημασίαν ὅταν δὲν συμμετέχουν σ' αὐτὴ κουρασμένοι ζωγράφοι κακοὶ ἢ καλοὶ, ἀλλὰ μὲ καθωρισμένην ἀπὸ μακρόχρονην ἐργασίαν ἀξία, καὶ ποὺ στέλλουν συνήθως στὶς ἐκθέσεις κάτι, γιὰ νὰ ὑπάρχῃ τ' ὄνομά τοῦς στὸν κατάλογο, ἀλλὰ νέοι ποὺ ἔχουν κάθε λόγος νὰ δείξουν τί ἀξίζουν καὶ μάλιστα ὅπως αὐτοὶ τῆς ομάδος «Τέχνη», ποὺ ἐρχονται μὲ τὸ λάβαρο τῆς δημιουργίας νέας καλλιτεχνικῆς ζωῆς, τῆς γνησίας τέχνης, τοῦ νέου ἀναδημιουργοῦ κόσμου.

Τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτὴν ὁμάδα τὴν ἀπέλεσαν οἱ νέοι ζωγράφοι καὶ γλύπται ποὺ ζητοῦν ν' ἀναβαπτισθῇ καὶ ἡ ἑλληνικὴ τέχνη στὰ ρεύματα τῶν νέων παγκοσμίων καλλιτεχνικῶν ροπῶν καὶ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ τὰ καλούπια, ποὺ τῆς ἐπιβάλλει ἡ ρουτίνα κατ' αὐτοῦς, ἀλλὰ πράγματι ἡ ὑπερπαραγωγὴ ζωγράφων ποὺ ἐπαναλαμβάνουν τοῦς ξεχωριστοῦς, τοῦς δασκάλους κάθε καιροῦ. Ἡ περυσινὴ πρώτη ἐκθεσὶς τῆς ομάδος ποὺ ἔγινε δεκτὴ καὶ μὲ τὴν εὐμένεια ποὺ ὠφείλετο σὲ μιὰ πρωταρχικὴ ἐκδήλωση, ἀλλὰ καὶ μ' ἐπιφυλάξεις, ἐκρίθη ἀπὸ τοῦς ἴδιους τοῦς καλλιτεχνῶν ὡς μιὰ βιαστικὴ πρώτη ἐπίδειξη. Ἡ ἐπερυσινὴ λοιπὸν ἐκθεσὶς τῆς ομάδος στὰ Ζάππειο, γιὰ τὴν ἥποια ἐξυπακούεται καὶ ἀπὸ τὴν σύστασίν τῆς καὶ ἀπὸ τὸν προπαρασκευαστικὸν καιρὸν ποὺ ἐπέρασεν, ἔτι

κατεβλήθησαν ὅλες οἱ προσπάθειες, ἔχει τὴν σημασίαν ὄχι μόνον καλλιτεχνικοῦ γεγονότος, ἀλλὰ καὶ κινήματος. Ἡ ὁμάς «Τέχνη» μᾶς ἐκάλεσε νὰ πιστοποιήσουμε τὸν καλλιτεχνικὸν σταθμὸν ποὺ σημαίνει στὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς τέχνης ἡ συντονισμένη προσπάθεια τῶν μελῶν τῆς ὁμοιογενῶν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἐπαναστατικὴν διάθεσιν μόνον. Καὶ πράγματι, ἡ ἐκθεσὶς αὐτὴ καθιστῶναι καὶ μὲ ὁμαδικὴν ἐπίδειξιν τὴν ὑπαρξὴν ἑνὸς σταθμοῦ, γνωστοῦ καὶ ἀπὸ τὴς ἀτομικῆς παλαιότερης ἐκθέσεως τῶν ζωγράφων ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ὁμάδα, καὶ ἄλλων ἀκόμη. Ἀλλ' ἡ ἴδοῦμε περὶ ποίου σταθμοῦ πρόκειται.

Ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ, ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἐλευθέρου τέχνης, οὔτε πολὺ νέα εἶναι, οὔτε ἐδημιουργήθη ἐδῶ. Ἦλθεν ἀπ' ἔξω, ὅπως ἦταν φυσικὰ καὶ ἀναπόφευκτο, ἀφοῦ ἄλλοῦ εἶναι τὰ μεγάλα καλλιτεχνικὰ κέντρα καὶ ἐκεῖ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἡ ζύμωσις, χωρὶς μὲ τοῦτο νὰ χάνῃ τὴν ἀξίαν τῆς καὶ τὴν δυνατότητα τῆς ἀγαθῆς ἐπιδράσεώς τῆς. Οἱ ἴδιοί μας καλλιτέχναι τὴν ἐδέχθησαν καὶ δὲν μένει, παρά νὰ ἴδοῦμε πῶς τὴν ὑπέστησαν καὶ τί ἐκέρδισαν. Τὸ νέο κήρυγμα εἶχε τὴν ἀξίαν καὶ τὴν γοητεία ὄλων τῶν μεγάλων κηρυγμάτων ποὺ ἐδημιούργησαν ἱστορικοῦς σταθμοῦς: Ἀπολύτρωσις ἀπὸ τὸ παρελθόν. Ὁ καλλιτέχνης πρέπει ν' ἀφῆθῃ στὴν ἰδιοσυγκρασίαν του καὶ νὰ ἐκφράξῃ τὴν ὀπτικὴν του χαρὰν, τὴ συγκίνησίν του ἀπὸ τὸ φαινόμενον τῆς ζωῆς, χωρὶς περιορισμὸν τοῦς καθιερωμένους ζωγραφικοῦς τρόπους, δείχνοντας ἐκεῖνο ποὺ ἔχει μέσα του κ' αἰσθάνεται, μακρὰ ἀπὸ τὰ καλούπια ποὺ τὸν ὑποχρῶνουν νὰ ἐξασφινίξῃ τὸν ἑαυτοῦ καὶ νὰ πέφτῃ σὲ μοιραία μίμησις ἐκείνων ποὺ ἔχουν γίνῃ ἀπὸ ἄλλους κ' ἐπαναλαμβάνονται ἀπὸ στρατιᾶς κατασκευαστῶν πινάκων.

Ἀλλὰ τὰ γοητευτικὰ ἀπολυτρωτικὰ κηρύγματα δημιουργοῦν φανατισμοῦς στοῦς προηγμένους λαοῦς, ποὺ ἐπιτρέπουν στοῦς μεγάλους ἀναμορφωτὰς νὰ προχωρήσουν στὸ ἔργο τοῦς, καὶ βοηθοῦν τὴς νέας ἀξίας νὰ φανθοῦν καὶ νὰ πραγματοποιήσουν τὴς εὐσεβητικῆς προθέσεως τοῦς ἀλλὰ καὶ δὲν δημιουργοῦν ταλέντα ὅταν δὲν ὑπάρχουν. Στὴν τέχνη τὰ πράγματα εἶναι διαφορετικὰ. Τὸ νέο καλλιτεχνικὸ κήρυγμα ἐσήμαινε κατ' οὐσίαν: Ὅσοι δὲν ἔχετε νὰ ἐκφράσετε κάτι δικό σας, παραιτηθῆτε! Δὲν ἔμπορεῖ πιά νὰ ἔχῃ ἀξία, παρά μόνον ὁ προσωπικὸς ζωγράφος, ὁ δημιουργικὸς. Ἀρνούμεθα τὴ ζωγραφικὴ τῶν ἀκαδημαϊκῶν ποὺ βγάξει κατασκευαστὰς ἀψύχων πινάκων, ζωγράφων ποὺ ὑπάρχουν στὴν περιχρῆ τῆς τέχνης μόνον ἐπειδὴ ἔμαθαν πῶς ν' ἀποτυπώνουν στὸ μουσαμῆ τὸ ἐπισκοπικὸ φαινόμενον τῆς φύσεως, στήνοντες ἀπέναντί τοῦς ἑνα ἀντικείμενον καὶ ἀντιγράφοντάς το. Οἱ τρόποι τῆς ζωγραφικῆς καὶ ἀκόμη ἡ καθιερωμένη ἀστικὴ ἀλήθεια δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν. Χιλιάδες ρεαλιστῶν ζωγράφων τὸ ἔκαμαν, καὶ δὲν ἐπρόσθεσαν τίποτα. Οἱ ἱκανοὶ νὰ αἰσθάνθοῦν ἑνα ῥίγος ἀπὸ τὴν ὀπτικὴν ἐπαφὴν τοῦς μὲ τὸν κόσμον καὶ ἱκανοὶ νὰ τὸ ἐκφράσουν, νὰ μείνουν ἐλεύθεροι νὰ τὸ δώσουν!

Μόνον μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ γίνουν ζωγράφοι.

Ἡ θεωρία δὲν εἶναι νέα. Αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν τὴν ἐπῆραν ὅλοι οἱ ἀπ' αἰῶνων μεγάλοι καλλιτέχναι καὶ ἐξεδηλώθησαν. Καθένας ἀπὸ αὐτοῦς μετεχειρίσθη δικὰ του μέσα, εὗρηκε τὸν τύπον του, εἶχε τὸ δικό του μυστικόν, τὸ δικό του ῥῶς, ἐξερράσθη μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του. Κι' ἔτσι, χωρὶς νὰ τὸ φανερώνη ἡ ὑπογραφή, μαντεύεται σ' ἑνα ταμπλά ὁ Ρέμπραντ, ὁ Φράνς Χάλς, ὁ Βάν Δάικ, ὁ Τιτσιάνο, ὁ Βελάσκουεζ, ὁ Γκρέκο, ὁ Ριμπέρα, ὁ Ἐγκο, ὁ Σαβάν καὶ ἄλλοι κατώτεροι ἀκόμη. Καὶ ἂν μᾶς τὸ ἐπέτρεπαν οἱ νέοι Ἑλληνες καλλιτέχναι, θὰ ἐλέγαμεν ὅτι μαντεύονται ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἑνα κομμάτι μόνον πίνακος τῶν ὁ Νικηφόρος Λύτρας, ὁ Λεμπέσης, ὁ Γκλύξης. Τὰ σιγῆν τῶσων ἄλλων ζωγράφων, ποὺ δὲν θὰ τοῦς μάθουμε ποτὲ καὶ ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴ ρουτίνα τῆς ἐποχῆς τοῦς δὲν ἐμπόδισαν τὴς ἀξίας νὰ φανοῦν καὶ νὰ ἐκδηλωθοῦν μὲ δικὸν τοῦς τρόπον. Ἀλλὰ στὸν τελευταῖον αἰῶνα οἱ Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἔβγαλαν ζωγράφους κατὰ χιλιάδας καὶ ἡ ρουτίνα ἐπαράγινε, διότι συνέβη νὰ μποῦν καὶ στὶς ἀκαδημίας ζωγράφοι στερούμενοι ἀξίας, καὶ στηριζόμενοι μόνον στὶς καλὰς σπουδὰς τοῦς καὶ στὴν τεχνικὴν τοῦς μάθησιν, ἔγιναν καθηγηταί. Τὸ κίνημα ἦρθε ὡς ἀνάγκη περιορισμοῦ τῆς ἐπικίνδυνης ρουτίνας, ποὺ δὲν ἀνεγνώριζε παρά τὸν ἄψυχο ἀκαδημαϊσμόν.

Ἀλλ' ἐλάττε νὰ πείσετε ὅλο τὸ πλῆθος τῶν νέων, ποὺ εὐρέθησαν, εἴτε ἐπαγγελματικῶς, εἴτε ἀπὸ κάποια καλλιτεχνικὴ τάση, στὸν κόσμον τῶν ζωγράφων, ὅτι δὲν εἶναι οἱ κλητοὶ τοῦ κυρίου οἱ προωρισμένοι νὰ προκαλέσουν μὲ τὰ ἔργα τοῦς αὐτὸ τὸ νέο ῥίγος, καὶ ὅτι δὲν τοῦς ἔλειπε γιὰ νὰ τὸ δώσουν παρά μόνον ἡ ἐλευθερία στὰ μέσα, στὸ σχέδιον, στὸ χρῶμα, στὴν τεχνικὴν. Καὶ οἱ ἀπὸ εἰκοσαετίας περίπου νέοι καλλιτέχνες ὅλου τοῦ κόσμου ἐδέχθησαν τὸ κήρυγμα ὡς λαός. Τὰ ὀλίγα ταλέντα ἐξεδηλώθησαν καὶ πλήθη ὀλόκληρα ζωγράφων ἔγιναν μὲ τὰ ἔργα τοῦς ζητωκραυγασταί τοῦ χειροτέρου εἶδους τῶν ὀλίγων καλλιτεχνῶν ποὺ μὲ ἐλευθέρους τρόπους κατώρθωσαν νὰ παραγάγουν ἔργα. Ἐδημιουργήθη, ἕστερ' ἀπ' αὐτό, μιὰ κατάστασις ποὺ δὲν διέφερε ἀπὸ τὴν παλαιά. Τὰ πλῆθη τῶν ζωγράφων, ποὺ εὐρίσκοντο μοιραίως σ' αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα, ἠρνήθησαν τὰ παλιά καλούπια, ἀλλ' ἔπεσαν εἰς τὰ νεώτερα, ἐπαναλαμβάνοντες ὅτι ἔκαμαν οἱ κορυφαῖοι τοῦς μ' ἐλεύθερα μέσα, ἢ ἄρχισαν νὰ τραβοῦν τὸ πινέλο καὶ νὰ πέρνουν τὸ χρῶμα ἀπὸ τὴν παλέτταν, ὅπως τοῦς ἐρχόταν στὴν τύχην, πιστεύοντας ὅτι τοῦς ἐμπνέει ἔνθεον πῦρ, καὶ ἐφθασαν στὸ ἀκατάληπτο, στὸ ἄσκοπο, στὸ τερατώδες. Τὸ χειρότερον εἶναι ὅτι ἀρκετοὶ ἀπ' αὐτοῦς ποὺ εἶχαν κάποιαν διάθεσιν, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ φθάσουν σ' ἑνα ἀποτελεσματικὸν ἐργαζόμενον, φάροντας ἀγωνιωδῶς νὰ βροῦν τὸ νέο, μὲ τὴν καθάρσιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐποχῆς μας, νὰ φθάσουν γρήγορα, ἔκαθαν σύγχυσις, ἔπεσαν στὸ ἐξεζητημένο, στὸ παράδοξον, κινδυνεύοντας νὰ χάσουν τὸν ἑαυ-

τό τοῦς. Ἐδῶ ἡ κίνησις ἦλθεν ὅπως σ' ὅλους τοῦς λαοῦς ποὺ ἐδέχθησαν τὴν ἐπανάστασιν ἀπὸ ἄλλους, χωρὶς νὰ ἔχῃ ὀριμώσῃ μέσα τοῦς, καὶ ἦλθε περισσότερο μὲ τὴ γοητεία τοῦ συγκροτισμοῦ καὶ τῆς παιδαρχίας σ' αὐτόν, παρά ὡς βαθεῖα ἀνάγκη. Γιατὶ ἐπὶ τέλος ἐδῶ δὲν ἦσαν πλῆθος τὰ ταλέντα ποὺ ἐστέναζαν κάτω ἀπὸ τὴν πίεσιν τοῦ λαμπροῦ παρελθόντος, καθὼς συνέβη στοῦς καλλιτεχνικοῦς κόσμους τῆς Εὐρώπης ποὺ ἐζητοῦσαν τρόπους γιὰ τὴν προσωπικὴν τοῦς ἐκδήλωσιν, γιὰ νὰ κατορθώσουν νὰ ὑπάρξουν καὶ αὐτοὶ ὡς μιὰ ἄλλη ἐποχή. Ὅσοι ἦσαν ἱκανοὶ νὰ δεχθοῦν αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν, τὴν μεταχειρίσθησαν κ' ἐπροχώρησαν. Οἱ ἄλλοι, ἐκεῖνοι ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ γίνουν ἀπλοὶ κατασκευασταὶ πινάκων, ἄρπαξαν τὴν ἐλευθερίαν σὰν σωσίβιον, καὶ ἀνίκανοι νὰ βροῦν νέους τρόπους, ἐμμήθησαν τοῦς ἄλλους, πέρνοντας τὸ νέο ὄχι ἀπὸ τὴ διάθεσίν τοῦς, ποὺ δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ἀπὸ τὰ καλλιτεχνικὰ περιοδικὰ τῶν μεγάλων καλλιτεχνικῶν κέντρων τοῦ κόσμου, ὅπου δημοσιεύονται καὶ ἔργα, ἀλλὰ καὶ ἡ σύγχρονη ρουτίνα, ἡ ἐπανάληψις τῶν τρόπων τῶν ὀλίγων ξεχωριστῶν, ἢ τῶν ἐξήλων.

Εἶναι αἰσθητὸ ὅτι ὁ καλλιτεχνικὸς μας κόσμος ὑπέστη τὴν θορύβησιν τοῦ πνεύματος τῆς γεωτροπίας. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοῦς νέους, ἀποφασισμένοι ὅπωςδήποτε νὰ φανοῦν προσωπικοὶ, ἢ ἀκολούθησαν ἄλλους, ἢ ἐσκέφθησαν πολὺ πῶς νὰ τὸ κατορθώσουν, ἐβασάνισαν τὸν ἐγκέφαλό τοῦς γιὰ τὴ δημιουργίαν τοῦ νέου, τοῦ παραδόξου, τοῦ ἱκανοῦ νὰ ἐκπλήξῃ. Ἔτσι, κατήργησαν ὀλότελα τὸ αἰσθηματικόν, καταργώντας μ' αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ τὴ ζωγραφικὴν, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ πηγάζῃ παρά μόνον ἀπ' αὐτό, καὶ ἔκαμαν ἔργα ἐγκεφαλικά, ἔξω σὲ κάθε ἀλήθεια, ἀκόμη καὶ πρὸς τὰ ἐνδιάθετά τοῦς στοιχεῖα.

(Τὸ Β' σὲ ἐρχόμενον)

Δ. Α. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ἡ ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Ὁ γλύπτης Μιχάλης Τόμπρος

Ἡ γλυπτικὴ κ' ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι, νομίζω, οἱ μόνες τέχνες, ποὺ ὑπακούουν σὲ τεχνικοῦς νόμους ἀλύγιστους καὶ ἀπαράβατους. Ὁ ζωγράφος, ὁ μουσικὸς, ὁ ποιητὴς, ἀκόμη κ' ὁ πεζογράφος, μποροῦνε κάποτε νὰ ἀρνηθοῦντε κάθε πειθαρχίαν, νὰ ἀφήσουν ἀχαλίνωτες τὴς ψυχικὰς διαθέσεις τοῦς, νὰ ριχτοῦντε δίχως κανένα μέτρο μὲς στὸ χάος τῶν χρωμάτων, τῶν λέξεων ἢ τῶν ἤχων. Μὰ ὁ γλύπτης κ' ὁ ἀρχιτέκτονας, ὅσο καὶ νὰ θέλουν, δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ τοῦς ἀκολούθησουν. Εἶναι ὑποχρεωμένοι, ἀπὸ τὴ φύσιν τῶν πραγμάτων, νὰ πειθαρχήσουν τὴς ὁρμῆς τοῦς καὶ νὰ κάνουν ἔργο λογικῆς. Εἰδμεν, δὲν κάνουν τίποτα. Τὸ κίτριον δὲ μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ δίχως σταθερὰ θεμέλια. Τὸ ἀγαλμα δὲ μπορεῖ νὰ σταθῇ μὲ τὸ ἑνα πόδι στὸν ἄερα. Ἡ σκληρὴ ἴλη δὲ σηκώνει τυφλὰ πάθην καὶ τρελλὰ συναισθηματικά. Ἐχει ἀνάγκη ἀπὸ βάσεις, ἀπὸ συνοχὴν καὶ μαθηματικὴν ἰσορροπίαν — μὲ μιὰ λέξιν, ἀπὸ στοχασμόν.

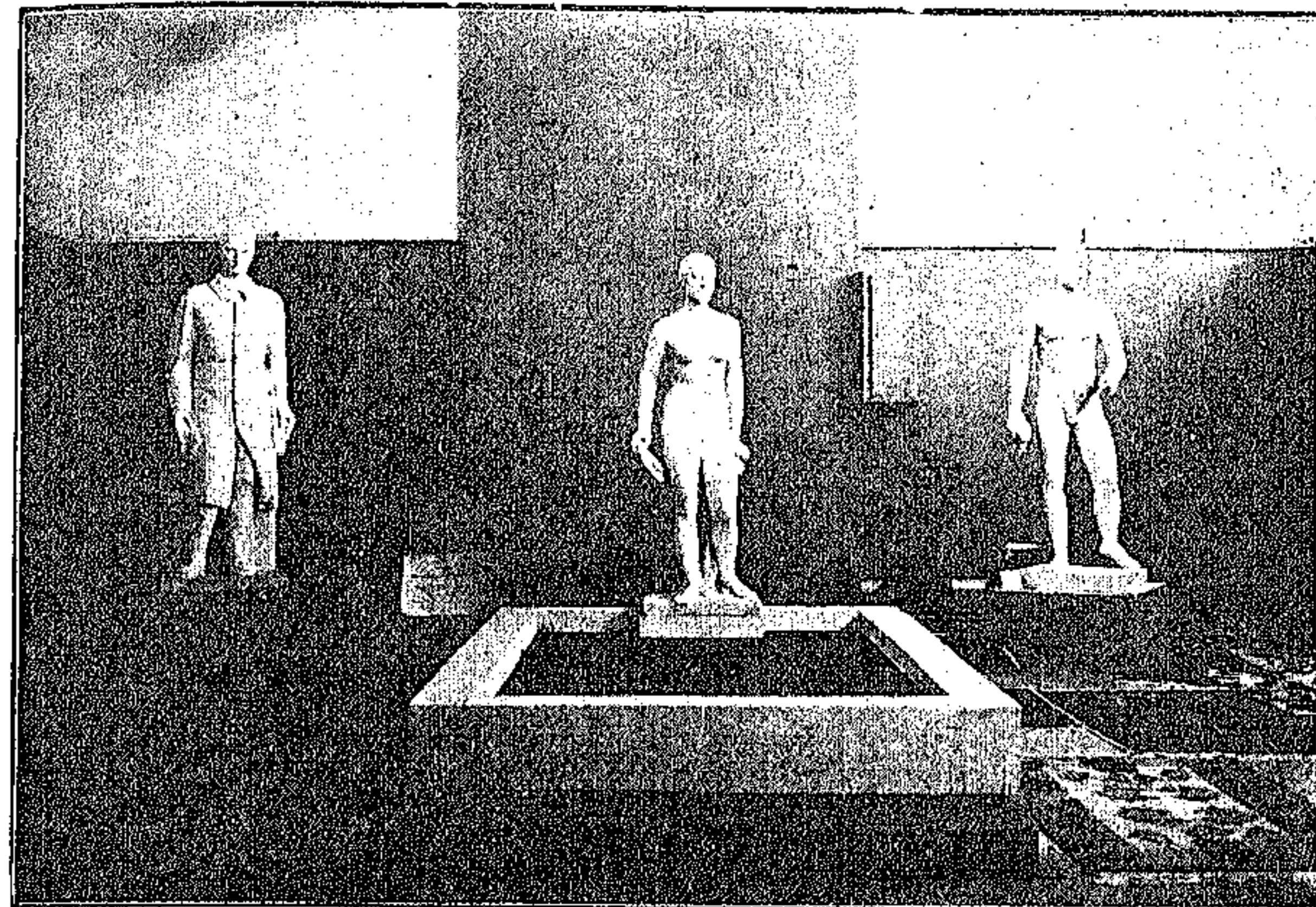
Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς μὲ δδηγοῦν στὴν πε-
καίθηση πὸς ἡ γλυπτικὴ κ' ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶ-
ναι οἱ πῶς αὐτῆς κ' οἱ πῶς στρεφῶν ἀπὸ τὴς
τέχνης. Μπορεῖ κανεὶς νὰ προσθέσῃ πὸς ἡ πῶς
ἀγνή ἀπ' ὅλες εἶναι ἡ γλυπτικὴ. Ὁ γλύπτης
ὁφείλει ν' ἀγνοῖσῃ καθεὶ πὸς δὲν εἶναι ἀπο-
λύτως ἀπαράσιτο καὶ συνάμα νὰ σφίξῃ μέσα
σὲ ἀπλὲς καὶ ἀδρές γραμμὲς ὅλες τὴς φευγαλέες
καὶ ἀπροσδιόριστες ἐντυπώσεις, πὸς σοῦ δίνει
μιά ἀνθρώπινη φυσιογνωμία, καὶ ὅλην τὴν ἀκα-
τάκαστη κίνησίν της. Ὁφείλει δηλαδὴ νὰ δια-
τηρήσῃ μονάχα τὴν ἀσάλευτη φόρμα τοῦ ἀντι-
κειμένου του, τὴ λογικὴ ἔκφρασή του. Ἔτσι, ξε-
κινώντας ἀπὸ τὸν καθαρὸ στοχασμὸ, καταλήγει
πάλι σ' αὐτόν. Ὁ γλύπτης ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν ἀρ-
χιτέκτονα στὸ ὅτι εἶναι περιορισμένος στὸ ζων-
τανὸ πλάσμα, δηλαδὴ στὸ βασικὸ ἀντικείμενο
κάθε τέχνης, καὶ δὲ μπορεῖ ν' ἀτομακρυνθῇ ἀπὸ
καὶ οὔτε στιγμή. Ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς ἄλλους
καλλιτέχνες στὸν τρόπο πὸς ἀντιμετωπίζει τὸ
ἀντικείμενό του. Τὰ λογοτεχνικά, τὰ μουσικά
καὶ ζωγραφικὰ ἔργα τραγουδοῦν καὶ κλαίνε,
χαίρουνται καὶ πονοῦν, δονοῦνται ἀπὸ πάθος,
λαχτάρες καὶ καιμοῦς. Μὰ τὸ ἄγαλμα, λυτρω-
μένο ἀπὸ κάθε πρόσκαιρη ἀνθρώπινη ἀδυνα-
μία, στοχάζεται μοναχὸ του, ψυχρὸ, ἀλύγιστο
καὶ στοικίον. Γιὰ τοῦτο δεσπόζει.

Τὸ ἄγαλμα, θαρρεῖς, τὰ δοκίμιος ὅλα, τὰ
κατάλαβε ὅλα, κατώρθωσε νὰ ὑψωθῇ ἀπάνω
ἀπὸ τὴς μιζήριες μας, τὴς ἀνησυχίας, τὴς νευρι-
κότητες μας, στὸ ἐπίπεδο τῆς ἐλευθέρης σκέ-
ψης καὶ τῶν ἀγνῶν ἰδεῶν. Ὅπως λέει ὁ Ἄλβιν
τὰ «Σύστημα τῶν καλῶν τεχνῶν», ἔνα ἀπὸ
τὰ ἠραιότερα βιβλία τῆς ἐποχῆς μας: «Ἡ γλυ-
πτικὴ ἐκφράζει τὸ κέντρο τοῦ ἀνθρώπινου γε-
γονότος, τὴ στιγμή πὸς ὁ ἀνθρώπος συμβου-
λεύεται μονάχα τὸν ἑαυτὸ του, κορυφὸς, βου-
βὸς, τυφλὸς, μεγάλος». Κι' ἄλλοῦ, στὸ ἴδιο
βιβλίον, σὲ μιὰ παραβολὴ τῶν ἀρχῶν τῆς ζω-
γραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς: «Τὸ καθαρὸ ἀν-
τικείμενο τῆς ζωγραφικῆς εἶναι τὸ συναίσθη-
μα. Ἐνῶ τὸ ἄγαλμα, κυβερνώντας αὐτὰ τὰ
πράγματα, στοχάζεται. Θέλω νὰ πῶ διὰ στοχά-
ζεται τὴν ἴδια τὴν φόρμα του καὶ διατηρεῖ τὴ
φύσιν του, καταργώντας τὰ γεγονότα». Καὶ
μπορεῖς νὰ πῆς ὅτι ἡ γλυπτικὴ εἶναι ἡ κορυφὴ
τῶν τεχνῶν, τὸ τελευταῖον πόρισμα ὅλων τῶν
καλλιτεχνικῶν ἀναζητήσεων, ἀφοῦ σὲ βγάζει
ὀλότελα ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦ προσκαιροῦ καὶ
σοῦ δίνει, πῶς ἔντονα ἀπὸ κάθε ἄλλη τέχνη,
τὴν αἰσθητικὴν αἰωνιότητα. Γιὰ τοῦτο νομι-
ζω πὸς κάθε καλλιτέχνης ἔχει πολλὰ νὰ διδα-
χθῇ ἀπὸ τὸ γλύπτη, πὸς εἶναι πῶς γνήσιος ἐρ-
γάτης ἀπὸ ὅλους καὶ πῶς γνήσιος στοχαστής.
Ἔχει νὰ διδάχῃ κυρίως τὴν ἀνάγκη τῆς συγ-
κέντρωσης, τῆς ἀτοπειθαρχίας καὶ τοῦ ἀντο-
περιορισμοῦ.

Πολὺ διδαχτικὴ, ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀποψη, μοῦ
φαίνεται ἡ ἐξέλιξη τοῦ γλύπτη Μιχάλη Τόμ-
πρου, καὶ μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ γιὰ παρά-
δειγμα σὲ κάθε νέο πὸς γυρεύει τὸ δρόμον του
πρὸς τὴν τέχνη. Ἐκείνον, πὸς χαρακτήριος αὐ-
τὸν τὸ γλύπτη ἀπὸ τὰ πρῶτα δημιουργικὰ βή-
ματά του, ἦταν ἔνα πλεόνασμα ζωτικότητας,

μιά ὑπερβολικὴ ζωικὴ ὁρμή, πὸς τὸν ἀνάγκαζε
νὰ σπάνῃ τὰ καθιερωμένα καλοῦμα καὶ νὰ
γυρεύῃ τὸν ἑαυτὸ του πῶς ἀπ' αὐτά. Φαντά-
ζομαι πὸς θὰ ὑπῆρξε κ' αὐτὸς ἔνας ἀνήσυ-
χος μαθητὴς, ὅπως ὅλοι οἱ ἀληθινοὶ δημιουρ-
γοί. Ἀνυπόταχος καὶ ἀνικανοποίητος, γνώρισε
ὅλες τὴς σχολὰς κ' ὅλες τὴς ἀκαταστάλαχτες
τάσεις τῆς σύγχρονης τέχνης καὶ δοκίμασε τὴν
ἀσυναρτησία τῆς ἐποχῆς μας. Τὰ πρῶτα του
ἔργα, (θυμοῦμαι ἰδιαίτερα τὸν Κανάρη τῆς
Χίου), δίνουν καθαρὰ τὴν ἐντύπωση αὐτῆς τῆς
ἐξαιρετικῆς ζωτικότητας, πὸς γυρεύει μὲ βίαι
τὸ ρυθμὸ τῆς καὶ δὲν τὸν βρῆκε ἀκόμα ὀλότε-
λα. Μὰ ἀπὸ τότε ὁ Τόμπρος δοῦλεψε ἐντατι-
κά, συνεχῶς πλουτίζοντας, ξεκαθαρίζοντας καὶ
πειθαρχώντας τὸν ἑαυτὸ του. Τὰ σημερινὰ του
κομμάτια (τὸ ἄγαλμα τῆς Σκύρου, ὁ Στρατιώ-
της τῆς Τεγέας, ἡ Λουομένη καὶ ἄλλα μικρό-
τερα) εἶναι ἔργα ὀριμότητας, πνευματικῆς καὶ
τεχνικῆς. Βλέπεις τὸν ἀνθρώπον πὸς κατέχει
γερὰ τὴ δουλειά του καὶ ἔχει νὰ δίνει στὸ
ἔργον τὴν προσωπικὴν του σφραγίδα, χωρὶς
νὰ τρέμῃ τὸ χέρι του. Ἔχει φτύσει, σὲν αὐ-
θεντικὸς γλύπτης, στὸ στοχασμὸ καὶ στὸ μέ-
τρο. Χωρὶς νὰ ὑποταγῇ σὲ καμμιά διδασκαλία
καὶ κανένα πρότυπον, καταρθώνει τώρα νὰ κλα-
δεύῃ καθεὶ περιττὸ στὸν ἑαυτὸ του, νὰ σφίγ-
γῃ τὰ χαλινάρια τῶν ὁρμῶν του καὶ νὰ τὴς κα-
τευθύνῃ, μὲ ψυχρὴ σκέψη, ὅπου ἡ θέλησή του
ὀρίζει. Χωρὶς ἴσως νὰ τὸ ξέρῃ κ' ὁ ἴδιος, δου-
λεύοντας καὶ δημιουργώντας, ἀνακαλύπτει τὸν
πῶς παλιούς καὶ πῶς βασικούς κανόνες τῆς γλυ-
πτικῆς καὶ τῆς τέχνης γενικῶς. Ἀνθρωπένος ἀπὸ
τὸ στεῖρον ἀκαδημαϊσμὸ, γυρνᾷ στὴς ἀμεσηλές
τοῦ κλασικισμοῦ. Κάνει κλασικισμὸ, ὅχι ὅπως
τὸν διδάσκουνε στὰ σχολεῖα, ἐξωτερικῶς, συμβα-
τικὰ καὶ ἀψυχα, μὰ κλασικισμὸ πὸς τὸν βρίσκει
μοναχὸς του στὴν ἀρχικὴ πηγή. Γιὰ τοὺς λό-
γους πὸς εἶπα, ὁ γλύπτης ξεπέρασε τὴν ἀορι-
στία τῆς πνευματικῆς ζωῆς μας καὶ βρῆκε τὴν
καλὴ πηγή, πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας
καλλιτέχνες. Σημεῖον τῶν καιρῶν. Ἡ ἄστατη
καὶ ἀνεριμάτιστη Ἑλλάδα γυρεύει τὴν ἐλευθε-
ρία της, συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ, μὲς σὲ μιὰ
σίγουρη τάξη, γλωσσικὴ, αἰσθητικὴ, πνευματι-
κὴ, μὲς σ' ἔνα σταθερὸ κανόνον, σὲ μιὰν ἰσορ-
ροσία. Ὁ γλύπτης δείχνει κίον τὸ δρόμον
καὶ τὴ μέθοδον.

Ὁ Μιχάλης Τόμπρος, καὶ ὡς καλλιτέχνης
καὶ ὡς ἀνθρώπος, ἀντιπροσωπεύει γιὰ μένα
ἔναν τύπον. Τὸ ἔργον του, ὅπως κ' ἡ μορφή του,
ἀναδίνουν ρώμη καὶ ὕψος, τοῦ σώματος καὶ
τῆς ψυχῆς. Δὲ θὰ βρῆς σ' αὐτὸν τὴς ἀρρωστιά-
ρικες ἀνησυχίες, τὴν ἀσφυκτικὴν σύγχυση, τὴ
διαλυτικὴν sensiblerie, πὸς γοητεύουν τὴν ἀκα-
ταστάλαχτη μεταπολεμικὴ κοινωνία μας, μὴτε
τοὺς ἀνόητους σνομπισμοὺς της. Ἐν' ἔνας
ποῦρος Νησιώτης, ἔνας ἀφθαρτος καὶ δυνατὸς
μαρμαρᾶς τοῦ Αἰγαίου. Τὰ συναισθηματά του
εἶναι καθαρὰ, χοντροκομμένα, σίγουρα. Οἱ συλ-
λήψεις του ἀπλὲς, ἀδρές, σφιχτοδεμένες. Ἡ
δουλειά του τίμα καὶ παλικαρία. Ζύγισε
καλὰ τὴς δυνάμεις του, ἔταξε στὸν ἑαυτὸ του
ἔνα σκοπὸ συγκεκριμένον καὶ βαδίζει μπροστὰ, μὲ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΟΜΑΔΟΣ "ΤΕΧΝΗ, ΕΙΣ ΤΟ ΖΑΠΠΕΙΟΝ
Γλυπτικὰ ἔργα τοῦ κ. Μ. ΤΟΜΠΡΟΥ

βῆμα σταθερὸ, δίχως καμμιά λιποψυχία καὶ
κανένα ἐπιπόλαιον ἐνθουσιασμὸ. Ἔχει πῶς
πηγαίνει, ἔχει τὴν θέλει. Τίποτα δὲν μπορεῖ
νὰ συσκοτίσῃ τὸ πνεῦμα του καὶ νὰ τὸν παρα-
σύρῃ ἔξω ἀπὸ τὸ δρόμον του. Ἡ πλούσια ζω-
τικότητά του, ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴ φύσιν καὶ
γιὰ τὴν τέχνη, ὑπακούουν σὲ μιὰν αὐστηρὴν
λογικὴν, πὸς τὴ διαμορφώνει μοναχὸς του ἐλευ-
θερα. Μπορεῖ νὰ συνεννοηθῇ μαζί του καὶ
νὰ τοῦ σφίξῃ τὸ χέρι. Ἐπὶ τέλους, ἔνας ἀν-
τρας!

Εἶπα πὸς ὁ Τόμπρος ἀντιπροσωπεύει ἔναν
τύπον κ' εὐχομαι νὰ ἐκικρατήσῃ αὐτὸς ὁ τύ-
πος σ' ὅλες τὴς ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς
ζωῆς μας καὶ εἰδικὰ στὰ γράμματα. Νομίζω
πὸς ἡ ἐπίδραση τέτοιων ἀνθρώπων θὰ ἦταν
μιά ἀληθινὴ σωτηρία. Δὲν ἀρνοῦμαι πὸς οἱ
ἀσθενεῖς καταστάσεις παρουσιάζουν συχνὰ πολ-
λὴ ἀνδιαφέρον, διανοητικὸ καὶ αἰσθητικὸ. Δὲν
ἀρνοῦμαι πὸς ὁ ἀκρατος συναισθηματισμὸς, ὁ
χειραφετημένος ἀπὸ κάθε λογικὴν πειθαρχία,
μπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ καλλιτεχνικὲς συγκινή-
σεις. Μὰ δὲν εἶναι, νομίζω, οὔτε φρόνιμον, οὔτε
ὄρατον νὰ μᾶς διευθύνουν οἱ ἀρρωστοὶ κ' οἱ
παλαβοί. Προτιμῶ νὰ κυβερνοῦν οἱ ὕγιεις, οἱ
δυνατοί, οἱ ἰσορροπημένοι, καὶ νομίζω ἄλλωστε
πὸς μονάχα αὐτοὶ εἶναι ἱκανοὶ νὰ καταπια-
στοῦν ἔργα μὲ πνοὴ καὶ στερεότητα.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Μ. Μαλακάση: «Ἀντίφωνον».

Ἔδω κ' ἔνα μῆνα, εἶχα τὴν εὐτυχία καὶ τὴν
τιμὴν ν' ἀκούσω τὸν κ. Μαλακάση νὰ μοῦ δια-
βάσῃ κομμάτια ἀπὸ ἔνα ἀνέκδοτον ἀκόμη ἔργον
του, «Τὸ Ἐρωτικόν». Ἐν' ἔνα ποιῆμα ὅλο τε-
τράστιχα, σὲν ἔμμετρο ἡμερολόγιον νὰ ποῦμε,
ὅπου ὁ ποιητὴς, μέρα τὴν μέρα, στιγμή τὴν στιγ-
μὴν, προσπάθησε νὰ ἐκφράσῃ μὲ τὴν πῶς πυκνὴ
κ' ἐπιγραμματικὴ μορφή, ὅλον τὸν πολυδαίδαλον
καὶ πολύμορφον κόσμον, ὅλη τὴν αἰσθηματικὴν
καὶ συναισθηματικὴν διαπασῶν πὸς ξυπνὰ μέσα
μας ἔνας ἔρωτας. Μὲ τὴν ἐλαφρὰ τρεπόμενὴν
του φωνή, τὴν τόσο ὑποβλητικὴν, καὶ συνο-
δεύοντας τὴν ἀπαγγελία του μ' ἔνα χαμόγελον
χαριτωμένης κοкетταρίας, πὸς εἰδείχνε ὅμως
συγχρόνως καὶ ὅλη τὴν ἀβίαστην ἰκνήν του ἀπάνω
καὶ στὴς πῶς μεγάλες του θλίψεις, καὶ πὸς
ἦταν σὲν ἔνα ἀδιάκοπον παιχνίδι, ὁ ποιητὴς τοῦ
«Μπαταριά» μοῦ ἐδιάβαζε τὰ τετράστιχα τοῦ
«Ἐρωτικοῦ», καὶ καθὼς τὸν ἀκουα, δὲν ἐννοιωθα
μόνον συγκίνηση γιὰ τὴν ὀμορφιὰ αὐτῆς ἐρω-
τικῆς ἐξαγγελίας, τὴν βαθεῖα καὶ ἀνυπόκριτη,
πὸς, εἴτε σπάρταζε, εἴτε χαμογελοῦσε, εἴτε δά-
κρυζε, εἶχε τὴν ἴδια πάντα ἐλαφράδα καὶ χάρη,
μὰ καὶ τὸν πῶς εὐλακρινὴν θαυμασμὸν γιὰ τὸν
καλλιτέχνη, πὸς μ' ὅλο τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ,
δὲν τοῦ ἀνακόπηκε ὁ δημιουργικὸς ὄργανισμός,

μὰ διατηρήθη καὶ ἀνέγγιχτος καὶ ἀκμαίος. Τὶ πάθος καὶ τί ὄρμη στὸ ἐρωτικό αὐτὸ ποίημα, τί ζεστοὶ ἀναβρυστικοὶ τόνοι, τί τρελλὰ καλαὶ δίσματα, τί δονήματα καὶ τί φρικιάσματα μιᾶς αἰσθαντικότητας ποὺ δὲν τὴ στόμισαν καθόλου τὰ χρόνια, μὰ ποὺ βαθαίνοντάς την τῆς ἀφήσαν ὅλη τὴ νεανική της φρεσκάδα καὶ ὀξύτητα, ὅλη τὴν ἱκανότητα νὰ δονῆται ἀπ' ὅ,τι θὰ δονῆ πάντα ἐδῶ κάτω τὴ φτωχὴ μας ἀνθρώπινη ὑπαρξή! Ἀλήθεια, ἀρχίζω καὶ γὰρ νὰ πιστεύω, σὰν τόσους ἄλλους, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς «παλιούς» εἶναι περισσότερο νέοι, δημιουργικότεροι κ' αἰσθαντικότεροι, ἀπὸ τοὺς πραγματικούς νέους.

Τὴν ἐντύπωσή μου αὐτὴ τὴν δυναμώνει ἡ νέα συλλογὴ τοῦ κ. Μαλακάση, τὰ «Ἀντίφωνα», ποὺ τὴν ἐξέδωκε σὲ κομψότατο τόμο ὁ νεοσύστατος, τόσο φωτισμένος κ' ἐκλεκτικὸς οἶκος «Φλάμινα». Ἐπιτέλους! ὕστερ' ἀπὸ τόσον καιρὸ, νά, μιὰ συλλογὴ ποὺ δὲν περιέχει ἀνόητα καὶ ἀνοήσια στιχογραφήματα σὰν ἐκεῖνα ποὺ καὶ μόλις τ' ἀντικρύσαμε, νοιώθουμε μίαν ἀπέραντη πλήξη (καὶ θλίψη) γιὰ τὸν χαμένο καιρὸ καὶ τίς κούφρες καὶ φτωχὲς ὑπάρξεις ποὺ φανερώνουν, μὰ ποιήματα ἀληθινά, καρωμένα ἀπὸ ἄνθρωπο ποὺ γνωρίζει καλά τί σημαίνει ποίηση, ποὺ ἡ συγκίνησή του εἶναι βαθειά, γνήσια καὶ μεστή, ποὺ δὲ θέλει νὰ ξεγυλώσει καὶ νὰ ξεγυλαστή, καὶ ποὺ ξέρει τὰ αἰσθήματα, τὰ ὄραματα, τίς χαρὲς καὶ τοὺς καιμούς του καὶ ὅλα τὰ τρελλὰ παιχνίδια τῆς φαντασίας του, νὰ τὰ ντύνη μὲ τὸ πιὸ χαριτωμένο καὶ θελκτικὸ ντύμα τῆς τέχνης.

Καὶ σ' «Ἀντίφωνα», ὅπως καὶ στίς προηγούμενες συλλογὲς τοῦ κ. Μαλακάση, βρίσκουμε κυρίαρχη, πλατύτερα μόνον ἐκδηλωμένη, σχεδὸν μονοκρατορική, τὴν ἐλεγειακὴ του διάθεση, μιὰ διάθεση ποὺ ἐδῶ παίρνει τὴν πιὸ λαμπρὴ καὶ πλούσια τῆς ἔκφραση, καὶ ποὺ ἀναδίνει τοὺς πιὸ παθητικούς της σκοπούς.

Ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ κ. Μαλακάση—τόγραφα καὶ ἄλλοτε, μιλώντας γιὰ τὰ «Περσικὰ»—εἶναι τὸ περισσότερο, ἂν ὄχι ὀλόκληρα ἐλεγειακὴ. Τὸ συνηθέστερο ψυχικὸ του «κλίμα» καὶ τὸ πλέον ἀγαπημένο του, εἶναι ἡ μελαγχολία.

Ὅτι ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἡ μελαγχολία εἶναι ἡ φυσικὴ του κατάσταση καὶ ὅτι φέρεται ἐμφυτικά, ἀπὸ μίαν ἀκατανίκητη κλίση, πρὸς τὸν ἔλεγο, τὸ παράκονο, τὸν ἀνάλαφρο θρηνο, ὅτι μὲς τὸν ἴδιον αὐτὸν θρηνο ξαλαφρώνει καὶ ἠδύνηται. Ἡ μελαγχολία του ὅμως, καὶ ὅταν εἶναι ὀξύτατη, δὲν καταντᾷ ποτὲ νοσηρὴ, βαρειά, ἐπιλυτική μὰ πάντα κάτι ἀνάλαφρο καὶ ἀδιόρατο τὴν φτερώνει, τὴν ἀυλοποιεῖ καὶ τὴν ἐξιδανικεύει, τῆς ἀφαιρεῖ τὸ ἀτομικὸ βίαιον—τὸ τόσο δυσάρετο καὶ ἀδιάφορο γιὰ τοὺς ἄλλους—καὶ τὴν μεταφέρει στὸν κόσμον τοῦ ἀντικειμενικοῦ, τοῦ «τύπου» δηλαδή :

Στὸ βράχο ἀπάνω
μιὰ κολώνα εἶναι σπασμένη,
μέσα στὰ φέγγη ξεχωρη,
μοναχική.

Μαρτιάτικο χελιδονάκι,
σὲ προσμένει
νὰ σταματήσης, νὰ λαλήσης,
ἔρημη, ἐκεῖ. . .

(«Ἐλεγεία: Καλυψὸς Κ. Κατσάμπιλη»)

Τόνος λιτός, σχεδὸν κλασικός, ἔκφραση ἐνὸς πόνου ποὺ νικηθῆκε καὶ ποὺ δὲν ὑπάρχει πιά, παρά μόνον γιὰ τὴ χαρὰ νὰ μεταμοιωθῆ σὲ τραγοῦδι. Νᾶφτασε τάχα καὶ ὁ κ. Μαλακάσης στὸ σημεῖο, ὅπου εἶχε φτάσει ὁ Μορεάς, καὶ ποὺ τὸν ἔκιμενε νὰ γράφῃ :

«Ἄφηνε τούτους νὰ πεθαίνουν,
τοὺς ἄλλους νὰ γαννιοῦνται,
καλοὺς εἶτε κακοὺς,
ἀφοῦ ὅλα ὅσα ἐδῶ κάτω γίνονται,
δὲν γίνονται παρά γιὰ νὰ
χρησιμεύσουν μιὰ ἀφορμὴ
γιὰ τὸ τραγοῦδι σου» ;

Δὲν τὸ φαντάζομαι. Στὰ «Ἀντίφωνα» βρίσκουμε ξεχειλλισμένα ἀκράτητου πόνου, γιὰ τὸν ὅποσον τίποτε δὲν παρηγορεῖ τὸν ποιητὴ. Πόσο σπαραχτικὸ στὴ λιτότητά του εἶναι τὸ ἐλαγιο τοῦτο :

Σὲ τέτοιον πόνο τώρα δὲν ἀντέχω,
τὰ μάτια μου στὰ δάκρυα μέσα πλένε,
κι' ὁ νοῦς μου γυρισμένος εἶν' ἐκεῖ.
Μὲ τὸ αἶμα τῆς καρδιάς μου, νά, σὲ βρέχω,
χαριτωμένο μου ἰνδαλμα, καημάνε,
τῆς ἀθλίας μου ζωῆς εἰκόνα εὐγενική.

Τὶ κόσμοι ὄρατοι γύρω σου, τί πλήθη,
τί θάματα, τί δράματα ! καὶ νᾶναι,
δικαί σου κι' ἄλλοι τόσοι θησαυροί !
ποιὰ κυματοῦσα θάλασσα τὰ στήθη,
καὶ τί καράβια πρῆμα ν' ἀρμενᾶνε,
τί πόθοι στολισμένοι καὶ λαμπροί !
Στὸν πόνο μου τὸν τόσο δὲν ἀντέχω,
τὰ μάτια μου στὰ δάκρυα μέσα πλένε ! . .

Ἡ ποίηση τοῦ κ. Μαλακάση, καὶ ἡ καλαιότερη καὶ αὐτὴ ποὺ σήμερα μᾶς παρουσιάζει, δὲν φαίνεται κινήμενη, ὅπως κανεὶς, ἄλλωστε, σύγχρονου ἑλληνα ποιητῆ,—ἐκτὸς τοῦ Καβάφη, ἴσως, μόνον—ἀπὸ μιὰ γενικὴ φιλοσοφικὴ ἀρχή. Ὑπάρχει πικρία πολλή, πόνος πολὺς, ὑπάρχουν τόνοι σπαρακτικοὶ στὸ ἔργο του, μὰ εἶναι συναισθηματικὲς καταστάσεις ὅλα καὶ δὲν μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι προέρχονται ἀπὸ ὀρισμένη καὶ σταθερὴ ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς. Δὲν πιστεύω νὰ εἶναι ἀπαισιόδοξος ὁ κ. Μαλακάσης, νὰ θεωρῆ ὡς ἓνα κακὸ τὴ ζωὴ, νὰ ἔχη τὴν πεποίθησιν ὅτι πέρα, ὡς πέρα, στὸ βάθος καὶ στὴν οὐσία της, ὑπάρχει ἡ τραγωδία. Ἡ ἀπαισιοδοξία του εἶναι συναισθηματικὴ. Δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ νοῦ, ἀπὸ τὸ ζύγισμα καὶ τὴν ἐνατένιση τῶν πραγμάτων, μὰ ἀπὸ τὴν αἴσθησιν :

Μὰ τώρα νέες συγκλήσεις,
ὦ λίμνη, δὲν προσμένω,
μήτε μοῦ πρέκουν πλιό,
σὰ μιὰ γνωστὴ εἶσαι ἀπόκριση,

καὶ σὰν ἀγαπημένο
ἓνα βιβλίον παλιό . . .

Φιλοσοφία «ἐγκαρτεροῦντος», ὄχι ὅμως καὶ ἀπαισιόδοξου :

Ἴσως ἔτσι πρέπει νᾶναι,
κι' ὅσοι πάσχουν, ὡς σιωποῦν.
Ὅπου δάκρυα, οἱ νέοι γελᾶνε,
κι' ὅπου πένθη, ἀδιαφοροῦν.

Κάθε ἄλλο μάλιστα. Οἱ ἀπαισιόδοξοι εἶναι ἀπὸ μίαν ἀποψη εὐτυχεῖς, γιατί, πιστεύοντας πὸς ἡ ζωὴ εἶν' ἓνα κακὸ, εὐκόλα ἐγκαρτεροῦν. Ἐνῶ ὅσοι πιστεύουν τὸ ἀντίθετο, ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι ἐν' ἀνεκδιήγητο ἀγαθὸ, μὲ πόση σπαραχτικὴν ὀξύτητα νοιώθουν τὸ πέρασμά της !

Σπίνοι τιτιβίζουνε στὰ ρυάκια, νά τους,
δίπλα περιστέρια, ταῖρια πάνε,
μὲ κυκλώνεις μ' ἀλησμόνητους θανάτους,
ἐσύ, κῆπε τῆς χαρᾶς τερπνὲ καὶ πλάνε.

(«Θυμητικὸ»)

Ἀπ' τὸ ἴδιο αἰσθημα ἐπήγασαν καὶ τὸ ἴδιο αἰσθημα φανερώνουν καὶ οἱ στίχοι αὐτοί :

Σπαθωτὲς ἀστραπὲς στὴν ἀσβόλη
τῆς νυχτός, κι' ἄλλες μπρὸς στὴ φωτιά
σειεταὶ ἡ κόρτα νὰ πέσει, περβόλι
τάνοιγμένο σου στήθος γελᾶ,—
στὸ κεφάλι ἄχ ! ἄς μ' εὐρη ἓνα βόλι,
γιὰ, κατάκαρδα, μιὰ μαχαϊριά . . .

(«Χειμωνιάτικο τραγοῦδι»)

Καὶ τοῦτοι ποὺ εἶναι σὰ μιὰ πιὸ ἥρεμη, πιὸ γαληνεμένη παραλλαγή τῶν προηγουμένων :

Μιὰ θλιβερὴ καρδιά, φωλιά, κανένα
μέσα της, οὔτ' ἐκεῖνο τὸ πουλί,
κι' ὅλα τὰ πάντα ἀχνά, μισοχαμμένα,
κι' ἡ μέρα ἀπὸ τὴ νύχτα πιὸ θολή . . .

(«Χειμωνιάτικη Ζωγραφιά»)

Μὰ ἀκόμα ὀξύτερα, ἀκόμα σπαραχτικότερα, μὲ τὴν λιτή, μάλιστα, καὶ ἀπέριπτη ἔκφραση ποὺ τοῦ δίνει, ἐκφράζει ὁ ποιητὴς τὸν πόνο του, γιὰ τὸ «ποτὲ πιά», τὸ «never more» τοῦ Πόε, σὲ μερικὰ ποιήματα τοῦ δεύτερου μέρους τοῦ βιβλίου του :

Κι' ἐμεῖς νὰ περιμένουμε
καινούργιο Ἀπριλομᾶ,
καὶ νὰ γυρίζει, νᾶρχεται ξανά,
κάθε φορὰ πιὸ λαμπερὸς
καὶ πιὸ ὁμορφος, καὶ πλάι
σ' ἐμᾶς, πιὸ ξένος πάντα νὰ περνᾷ . . .

(«Πικροὶ γυρισμοί»)

Καὶ στὸ τετραστίχο αὐτό, ἀπὸ τὸ «Παραγῶνι», ποὺ ὁ Καβάφης θὰ τὸ τιτλοφοροῦσε, ἴσως, «Τελειωμένα» :

Ἡ σιωπὴ . . . καὶ τίποτε
νὰ μὴν ἔχει κανεὶς νὰ πεῖ,
σὰ νὰ ἐρευνᾷ τὰ μέσα του,

νὰ σκάβει πιὸ βαθειά του,
χειρότερη ἀπ' τὸ θάνατο
καὶ πιὸ φριχτὴ, τέτοια σιωπή,
κ' ἡ θλίψη ἐκεῖνη τοῦ σθηστοῦ
σχεδὸν ἀναβλεπμάτου . . .

Στὴν «Πρωτομαγιά», στὸν «Κᾶμπο τῆς Νύχτας», στὸ «Ἀνάκρουσμα» στὸ πρῶτο κομμάτι τοῦ «Ἀστραπόβροντα σ' ἐγκρημούς», ἀπ' τὰ ὀραιότερα ποιήματα τῆς συλλογῆς, σὲ ὅλα, μὲ ἐλάχιστες παραλλαγές, ἐκφράζεται ὀξύτατα, τραγικώτατα, τὸ αἰσθημα τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀνέγκλητα χαμένου, ἡ ὕστατη ἀπελπισία, ἐκεῖνη ποὺ δὲ λέγεται καὶ ποὺ κανεὶς ποτὲ δὲ θὰ τὴν πῆ :

Νᾶναι μιὰ νύχτα σκοτεινὴ,
βαθειά, καὶ νᾶναι,
ξὸν ἀπὸ μένα μὲς στὸ σπῆτι
μου ἔρημιά
κι' οὔτε διαβάτες παρωρίτες
νὰ περνᾶνε
κι' οὔτε φωνὴ ν' ἀκούγεται
καμμιὰ . . .

***

Δὲν ξέρω ἂν εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν ἐλεγειακὴ, ἢ χωριστὴ ἢ ἐρωτικὴ διάθεση τοῦ κ. Μαλακάση, μὰ καὶ αὐτὴ εἶναι ἀπὸ τίς κυριότερες νότες στὴν ποίησή του, τίς πιὸ γνωστὲς καὶ ἀγαπητὲς, καὶ ποὺ μὲ τὴν μεγαλύτερη εὐχαρίστηση τὴν ξαναβρίσκουμε καὶ σ' «Ἀντίφωνα». Καὶ στὴ συλλογὴ αὐτὴ ὑπάρχουν κάμποσα ἐρωτικά ποιήματα, ἄλλα γραμμένα στὸν ἔλαφρό, παιχνιδιάρικο τόνο τοῦ madrigal («Ἐνα Τραγοῦδάκι», «Κυτάζοντας Σε»), καὶ ἄλλα βαθύτερα, θλιβερά, ποτισμένα ἀπ' ὅλη τὴ μελαγχολία τῆς ἀναμνήσεως, καὶ ἀπ' ὅλον τὸ σπαραγμὸ τοῦ πάθους :

Τὸ μονοπάτι πέρνοντας
τώρα μονάχος μου ξανά,
στὴν ἴδια κέτρα ποὺ καιροῦς
καὶ χρόνια ἔχει μείνει,
κοιτάζω δίχως ἔχρητα,
θυμούμενος τὰ πιὸ παλιά,
νὰ κάθωμαι σὰν ἄλλοτε
πλευρὸ-πλευρὸ μ' ἐκείνη. . .

(«Πλευρὸ-πλευρὸ»)

Ἐσύ μ' ἔχεις τυφλώσ' ἤλιε μου, ἐσύ,
κατάματα ὅμως τόλμησα καὶ σ' εἶδα,
μύριοι ἀναψαν στὸ βλέμμα μου πυροὶ
κ' ἔχισα μονομιᾶς χαρὰ κ' ἐλπίδα. . .

(«Ἀλλόμονο»)

Μαζὶ μὲ τὸν ψυχικὸ πλοῦτο, τὴν ελλειψία, τὸ βάθος καὶ τὴν ὀξύτητα τοῦ τόνου, στὰ «Ἀντίφωνα» συναντοῦμε καὶ τὴν ἴδια ὀριμότητα τῆς τέχνης ποὺ παρουσιάζει ὁ κ. Μαλακάσης τὴν τελευταία δεκαπενταετία, ἀπ' τοὺς «Ἀσφοδελοὺς» καὶ πέρα. Κατέχει τέλεια τὰ ἔκφραστακά του μέσα, τὸ λεπτὸ λυρικό του πάθος ἐκφράζεται μὲ μιὰ σοφὴν ἐγκράτεια, δὲν ρητορεύει, δὲν κέφτει σὲ πλατυασμούς, προσπαθεῖ

νά είναι όσο μπορεί πιο πυκνός και άδρός, και αφήνει πάντα, μὴν ξανατλόντας «νοητικά» τὸ ποίημα, τόσο στὴν ὑποβολή. Μέτρα και ρυθμοὶ γίνονται χαριτωμένα παιχνίδια ἀπὸ χέρι του, ἀνετα και ἀβίαστα, και ὅταν κάποτε εἶναι περὶ τεχνος, εἶναι μὲ τὴν ἴση χάρη και τὴν ἴση μεσσηρία, ὥστε και τὸ μικρὸ αὐτὸ ἐλάττωμα καταντᾷ προτέρημα, ἔν' ἀπὸ τὰ πιο θελκτικά, ἴσως, και πιο χαρακτηριστικά προτερήματά του.

Π.

Μελῆ Νικολαΐδη : «*Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐπούλησε τὴ γυναίκα του*».

Ὁ κ. Μελῆς Νικολαΐδης εἶναι ἀπ' τοὺς νέους διηγηματογράφους ποὺ δὲν ἔφτιασαν ἀκόμα σὲ ἀποτελέσματα ὑπολογίσιμα γιὰ τὴν πνευματικὴ μας ζωὴ, ἀλλὰ κάθον τὴ σοβαρώτερη προστομιασία γιὰ τὴν καλλιέργεια ἐνὸς πεζοῦ λόγου ποὺ δὲν πνίγεται στοὺς στενοὺς ὀρίζοντες τῆς ἡθογραφίας. Ἐχει συχνά τὴν παρατηρητικότητα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ξέρει νὰ βλέπῃ, τὴ λεπτὴ αἰσθησιμότητα ποὺ ἐγνώρισαν τὴ ζωὴ σὲ ποικίλες μορφές τῆς καὶ στοχαστικότητα ποὺ προεκτείνει και παρουσιάζει καθαρότερα ψυχικὰ καταστάσεις, γεγονότα, ἰδέες. Κι' ἂν ὁ κ. Ν. δὲν κατορθώνει νὰ ἐκφράξῃ τὴν σκέψιν του και τὴν συγκινήσει του μὲ τὸ δικὸ του τρόπο, δίνει ὅσῳ σελίδες ποὺ ἀμέσως καταλαβαίνεις ὅτι γράφτηκαν μὲ πολλὴ προσοχή.

Μόνο ποὺ κάνει συχνὰς κάπως ἐμφανίσεις και δὲν φυλάγεται ἀπὸ τὰ παραστράτηματα ἐκείνα, ποὺ εἶναι ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος γιὰ ἕνα νέο πεζογράφο. Δὲν νομίζω ὅτι οἱ προσπάθειες ἐνὸς διηγηματογράφου ξανατλούνται σ' ἕνα μόνο ἢ δύο βιβλία. Προτιμῶ ὅμως ἐκείνους ποὺ ἀναβάλλουν τὴν ἐμφανίσει των, ὅταν δὲν εἶναι βέβαιοι ὅτι ἔφτιασαν σὲ ἀξιόλογα ἀποτελέσματα, ἀπ' ὅσους τυπώνουν βιβλία, ἐπειδὴ φρεβουῖνται μήπως λησμονηθοῦν. Ὁ κ. Ν. εἶναι ἀλήθεια ὅτι κάνει ἀρκετὰ τακτικὰ ἐμφανίσεις, ὅχι ὅμως τόσες, ὥστε νὰ δείχνῃ ὅτι κινεῖται ἀπ' αὐτὸ τὸ φόβο και μόνο. Καὶ τὸ τελευταῖο του βιβλίου, μολονότι κατώτερο ἀπὸ τὰ προηγούμενα, δὲν εἶναι μιὰ ἐμφάνισι ποὺ δείχνει ἀνυπομονησία.

Εἶναι ὅμως κάτι χειρότερο : τὸ παραστράτημα ἐνὸς νέου ποὺ βρισκόταν σὲ καλὸ δρόμο. Ὁ κ. Ν. παρουσιάζει στὰ διηγήματά του μιὰ σπουδαία ἀρετή: Περιφρανοῦσε τὸ «θέμα», δηλαδὴ τὴν κατασκευὴν καταστάσεων μὲ τὴ στεγνὴ λογική. Ὅ,τι ὅμως κυρίαρχε στὸ νέο βιβλίου του εἶναι τὸ «θέμα» ἀκριβῶς αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Ὅλα ἔχουν κατασκευαστῆ και ὅλα πηγάζουν ἀπὸ μιὰ ἀπλή ἐφευρετικότητα, ποὺ δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴν ποιητικὴ φαντασία. Ἐνας ἄνθρωπος καταστρέφεται οικονομικῶς, περνᾷ ἀπὸ μιὰ μεγάλη κρίση ποὺ τὸν ἀφήνει μισοπαράλυτο σὲ μιὰ πολυθρόνα, κι' ἀπάνω στὴ μεγάλη ἀνάγκη δέχεται νὰ παραχωρήσῃ τὴ γυναίκα του σ' ἕνα πλούσιο Ἑγγλέζο ποὺ, μολονότι ἀλλάζει κάθε τόσο φιλενάδες, λέει ὅτι εἶν' ἐντελῶς ἀκίνδυνος και δὲν ζητάει ἀπὸ τὴν εὐνοούμενὴν του παρὰ μιὰ τακτικὴ συντροφία.

Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀρετηρία ξεκινάει ὁ κ. Ν. κα φτάνει στὴν ἀπιθανώτερες καταστάσεις. Ἀραῦ μᾶς περιγράφει τὴν ἀγωνία, ἀπὸ τὴν ὅποια ἐπέρασε ὁ σύζυγος τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ χωρισμοῦ, — και οἱ σελίδες αὐτὲς εἶναι οἱ καλύτερες τοῦ βιβλίου, — δὲν διατάζει νὰ συγκεντρώσῃ κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια στέγη ἀνθρώπους ποὺ τὸ λιγώτερο δὲν θάπρεπε νὰ βλέπονται, και νὰ παρακολουθοῦν ἀπὸ κοντὰ ὁ ἕνας τὴ ζωὴ τοῦ ἄλλου. Ὁ σύζυγος, ἢ σύζυγος, τὸ παιδί τους, ὁ Ἑγγλέζος ζοῦν μαζί και εἶναι ὅλοι εὐτυχημένοι. Πῶς ἐγίνε αὐτό; Ἀπλούστατα : ὁ σύζυγος βεβαιώθηκε ὅτι ὁ Ἑγγλέζος ἦταν πραγματικὰ ἀκίνδυνος, ἢ ἐπνίξε τὸν πόνο του και συνήθισε στὴ νέα κατάσταση. Ἄλλ' οὔτε τὸ ἕνα φαίνεται καθαρὰ, οὔτε τ' ἄλλο. Καὶ τὰ πρόσωπα τῆς νουβέλλας αὐτῆς ὅχι μόνο δὲν προκαλοῦν συμπόθει, ἀλλὰ δὲν κινοῦν καν ἀπλή περιέργεια. Εἶναι, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος ἀίθαιρα κι' ὁ ἀναγνώστης δὲν βρίσκει τρόπο νὰ δικαιολογήσῃ τὸν ἑαυτὸ του, ποὺ ἔχασε καιρὸ παρακολουθώντας τὰ καμώματά τους.

Παρόμοιες μαριονέτες βρίσκει, βέβαια, και εἰς σὲ πολλὰ ἄλλα ἑλληνικὰ λογοτεχνικὰ βιβλία. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι δικαιοδογία, προπάντων γιὰ ἕνα συγγραφέα ποὺ ἐκοπίασε ἀρκετὰ γιὰ νὰ βρῆ τὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ στὴν πραγματικὴ δημιουργία. Π. Χ.

Βελ. Φρέρη : «*Μπροστὰ στὸ θάνατο*», μόνοπράκτο δράμα.

Ἡ τοποθέτησι μᾶς λογοτεχνικῆς ἢ θεατρικῆς προσπαθείας στὸ κέντρο ἐνὸς ἱστορικοῦ γεγονότος συχνά εἶναι πάθημα. Ὅταν μάλιστα τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ γεγονὸς εἶναι τόσο μεγάλο ἢ τόσο ἐξαιρετικὸ, ὥστε νὰ τὸ αἰσθάνεται ὁ κόσμος ὅλος σὺν μιὰ ζεστῇ ἀκόμα πραγματικότητι, τὸ πάθημα εἶναι πολὺ μεγαλύτερο και περισσότερο ἀσυγχώρητο. Φυσικὰ, ἢ ἀτιμωσφαίρα μᾶς μεγάλης ἱστορικῆς στιγμῆς δυναμώνει κάποτε τὸ δημιουργικὸ κέφι. Στὸν κύκλο ὅμως τῶν ἡρώων και τῶν πράξεων των δὲν μποροῦν ποτὲ νὰ σταθοῦν τὰ μικρὰ ἀναστήματα, — οἱ ἄνθρωποι και τὰ ἔργα ποὺ δὲν ἀντέχουν σὲ συγκρίσεις. Κι' ὁ λογοτέχνης ποὺ ἐννοεῖ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν προσπάθειά του μέσα σ' ἕνα ἱστορικὸ πλαίσιο, ἔν' ἀπὸ τὰ δύο παθαίνει συνήθως : ἢ τὴν δύναμιν του δὲν ἔχει ἐκτιμῆσει καλά, ἢ ἔχει δὴ ἐντελῶς ἐξωτερικὰ κι' ἐπιπόλαια τὸ ἱστορικὸ γεγονὸς ποὺ θέλει νὰ ζωντανέψῃ.

Ὁ κ. Φρέρης, εἴτε στὸ πρῶτο λάθος ἔπεσε, εἴτε στὸ δεύτερο, δὲν ἔφτασε στὸ ἀποτέλεσμα ἐκεῖνο, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν τόλμη του. Γιατὶ εἶναι, ἂν ὅχι τίποτ' ἄλλο, τοῦλάχιστον πολὺ τολμηρὸς ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ δώσῃ μ' ἕνα μόνοπράκτο ἔστω και ἀμυδρὴ ἰδέα τῆς μεγάλης θυσίας τῆς μονῆς Ἀρκαδίου. Φυσικὰ, μιὰ πράξι, ὅσο μεγάλη κι' ἂν εἶναι, μπορεῖ νὰ χωρῆσῃ και στὴς πέντε μόνο λέξεις ἐνὸς ἐπιγράμματος. Ἀλλὰ τὸ ἐπιγράμμα εἶναι ἔν' ἀποτέλεσμα. Κι' ἂν θελήσῃ

και εἰς νὰ κρίνῃ τὸ μόνοπράκτο τοῦ κ. Φρέρη ὡς ἀποτέλεσμα, θὰ δὴ ἀμέσως ὅτι στὴν σαρανταπέντε πανωκάτω σελίδες του δὲν ὑπάρχει οὔτε μιὰ ἀπλή κι' ἀσημαντὴ λεπτομέρεια ἀπὸ τὸ μεγάλο ἥρωισμὸ ποὺ ἐγίνε στὴν ἱστορικὴ μονή.

Ὁ κ. Φρ. ἐνόμισε ὅτι μὲ τὴν ἀντιθέσει θὰ προκαλοῦσε ἐντυπώσεις. Παρουσίασε, λοιπόν, ἀπάνω στὴν πιὸ κρίσιμη στιγμή, τὴν ἀγάπην τῶν νέων, τοῦ Δράκου και τῆς Χρυσῆς, κι' ἐπέμεινε σ' αὐτὴν. Μήπως ἐπειδὴ τὰ νειῶτα, ὅταν θυσιάζονται, προκαλοῦν μεγαλύτερη συγκίνηση; Ἀλλὰ τότε ὁ κ. Φρ. ἔκαμε πολὺ κακὴ ἐκλογὴ λογοτεχνικῆς μεθόδου και γενικότερα κατέβασε τὴ μεγάλη ἐκείνη θυσία στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀγάπης ποὺ δὲν βρῆκε καιρὸ νὰ ἱκανοποιηθῇ. Στὴ μονὴ Ἀρκαδίου θυσιάστηκε, βέβαια, ὁ Δράκος κι' ἡ Χρυσή, ἀλλὰ μαζί μ' αὐτοὺς κι' ἕνα πλήθος ἀνθρώπων ποὺ ζοῦσαν μὲ ἰδανικά, ποὺ ἔχουν μεγαλύτερο βᾶρος στὴ ζωὴ ἀπὸ μιὰ ἀγάπην, ἔστω κι' ἐξαιρετικὴ. Γύρω ἀπὸ τὸ Δράκο και τὴ Χρυσὴ ζοῦσαν κι' ἀγωνιοῦσαν ἄνθρωποι μὲ χαρακτῆρες και μὲ ἱκανότητες ποὺ μπορούσαν νὰ δώσουν ἀφορμὴ στὴς βαθύτερες σκέψεις. Ποιοὶ ἦταν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι; Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἡγούμενο Γαβριήλ (1), ποὺ ἐτίναξε τὸ μοναστήρι στὸν ἄερα, ὅλο ἐκεῖνο τὸ πλήθος, οἱ ἄντρες και οἱ γυναῖκες, ἔδειξαν ὅτι ἡ ψυχικὴ δύναμι μπορεῖ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν ὕλική βία. Ὅλοι αὐτοὶ ὅμως ἔμειναν στὸ περιθώριο τοῦ ἔργου κι' ἐπαίξαν ἕνα ρόλο περισσότερο ἀπὸ διακοσμητικὸ. Καὶ στὸ κέντρο στάθηκε ἔν' ἀπλὸ εἰδύλλιο, ἔν' ἀπὸ τὰ συνειθισμένα ἐκεῖνα ἐπισόδια ποὺ προκαλοῦν τὴν πιὸ ἀδέξια ἀντιθέσει και, φυσικὰ, τὴν πιὸ ἐξωτερικὴν συγκινήσει.

Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι στὸ μόνοπράκτο αὐτὸ ὁ κ. Φρ. δείχνει κάποιες ἱκανότητες. Ἀλλὰ τί σημασία ἔχει ὁ καλὸς διάλογος, λ. χ., σ' ἕνα ἔργο, ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος εἶναι μιὰ παρεξήγησι; Π. Χ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Μ. Μαλακῆ : «*Ἀντίφωνα*» (ποιήματα 1925,) μ' ἕνα πορτραῖτο τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὸν Β. Φωτιάδη. Ἐκδ. «Φλόγα». Δρ. 30.

Κώστα Α. Κιούση : «*Λόγια στὸ φεγγάρι*» (τραγωδία).

Γεώργιος Ν. Καλαματιανού : «*Τραγωδία και Μοιρολόγια*». Ἐκδ. Ἀρ. Ν. Μαυριδῆς.

Αἰῶρος Φαντάζης : «*Ἄδως κανένα τίτλο*» (ποιήματα). Ἐκδ. Ζερύγγα. Ἀθήναι. Δρ. 10

Νίκου Παπαγεωργίου : «*Ἀἰσωπικοὶ Μῦθοι*» καμωμένοι σὲ στίχους, γιὰ τὰ Δημ. Σχολεῖα. Τόμος Α'. Ἐκδ. «Μουσικῶν Χρονικῶν». Δρ. 25.

Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τόμος Γ'. Α' Τετὸς Λόγων.

Λεόντιος 75ετηρίδος Ὁρφανοτροφείου Γ. και Αἰν. Χατζηκάνου. Κείμενον τοῦ ἐφόρου αὐτοῦ, ἀκαδημ. κ. Δ. Σ. Μπαλάνου, καλλιτεχν. διακόσμησης Τ. Λουκίδη, φωτογραφία Ν. Ζωγράφου, ἐκτύπωση «Πυρροῦ» ἐπιμελεῖται Κ. Θεοδωροπούλου.

(1) Ὁ Ἡγούμενος Γαβριήλ ἔδωσε τὴν διαταγὴν τῆς ἀνατιθέσεις ἡ' ὁ Κ. Γιαμπούδακης ἐπυροδόγησε στὴν πύριτιδαποθήκη τῆς μονῆς.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ ἐπιστημονικοῦ και λογοτεχνικοῦ κόσμου εἰς τὰς ἐκδηλώσεις ὑπὲρ τῶν Κυπρίων ἦτο εὐρυτάτη. Ἡ Ἀκαδημία, τὸ Πανεπιστήμιον, ἢ Ἐταιρία τῶν Ἑλλήνων Θεατρικῶν Συγγραφέων, ἢ Ἑνωσις Λογοτεχνῶν διὰ ψηφισμάτων ἐξέφρασαν ὅλον τὸν θαυμασμὸν των διὰ τὸν ἠρατοῦ ἀγῶνα τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοσύνης και συγχρόνως ἀπυθύνθησαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Μ. Βρετανίας διὰ τὴν ἀπονομὴν τοῦ δικαίου εἰς ἕνα λαόν, ὁ ὅποιος δὲν ζητεῖ τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν του. Παραλλήλως πρὸς τὰ ψηφίσματα αὐτὰ εἰχομεν και τὰ ἐπικαιρὰ δημοσιεύματα, τὴν «Κύπρον», ποίημα τοῦ κ. Κωστῆ Παλαμά εἰς τὴν «*Εστία*», τὰ «*Τραγωδία τῆς Κύπρου*», ἄρθρον τοῦ κ. Σωτ. Σκίπη, εἰς τὴν ἴδιαν ἐφημερίδα, τοὺς «*Διανοουμένους*» τοῦ κ. Μ. Ροδά εἰς τὸ «*Ἐλεύθερον Βῆμα*» κ. ἄ. Γενικῶς, ὁ πνευματικὸς κόσμος τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, πρὸς τιμὴν του, ἠορδάνθη βαθύτατα τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κύπρου και ἔσπευσε νὰ ἐκδηλώσῃ τὰ αἰσθήματά του.

— Εἰς τὸ «*Ἐλεύθερον Βῆμα*» δύο ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέροντα ἄρθρα τοῦ κ. Κώστα Οὐράνη διὰ τὸν Λουτζὶ Πιραντέλλο. Εἰς τὸ πρῶτον περιγράφεται ἡ περιπέτεια τοῦ μεγάλου Ἰταλοῦ δραματοῦργου εἰς τὴν Πορτογαλίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ συνδρίου τῶν κριτικῶν και εἰς τὸ δεύτερον, τὸ ὅποιον εἶναι συνέντευξις μετὰ σκιαγραφίας τοῦ συγγραφέως τοῦ «*Ἐξ*» πρόσωπα ζητοῦν συγγραφέα, ἐκτίθενται μὲ τὸν καθαρῶτερον και λογοτεχνικώτερον τρόπον αἱ ἀπόψεις του διὰ τὴν τέχνην, δίδονται μερικὰ και διαφωτιστικὰ ἐξηγήσεις τοῦ ἔργου του και ἀποδεικνύονται ἐντελῶς ἀπλὰ μερικὰ πράγματα, ποὺ ἐθαυρήθησαν αἰνίγματα κατὰ τὰς πρώτας παραστάσεις τῶν πιραντελλεῶν ἔργων. Ἀπὸ τὴν συνέντευξιν αὐτῆν τοῦ κ. Κ. Οὐράνη πληροφοροῦμεθα, ὅτι ὁ Πιραντέλλο ἐπιθυμεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα και νὰ ἀνεβῇ τὰ «*Ἐξ*» πρόσωπα ζητοῦν συγγραφέα ὡς ἀρχαίαν τραγωδίαν μὲ μάσκες. Φυσικὰ, ἢ ἀναβίθκας τοῦ ἔργου αὐτοῦ μὲ μάσκες ἰσοδυναμεῖ μὲ ἀρφιθολον πείραμα. Προκειμένου ὅμως περὶ τοῦ Πιραντέλλο νομίζομεν ὅτι τὸ πείραμα ὅχι μόνον ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ κι' ἐπιβάλλεται. Καὶ ὁ μόνος ὀργανισμὸς ποὺ θὰ μπορούσε νὰ κάμῃ μὲ μεγαλυτέρας πιθανότητας ἐπιτυχίας τὸ πείραμα αὐτό, εἶναι ἀναγερρήτως τὸ Ἑθνικὸν Θέατρον.

— Εἰς τὴν ἴδιαν ἐφημερίδα δύο ἄρθρα τοῦ κ. Ζηχ. Παπαντωνίου διὰ τὴν ἐκθεσιν τῆς ἐμάδος «*Τέχνη*», εἰς τὰ ὅποια ὑποστηρίζεται ὅτι, ἀντιθέτως πρὸς τὰ ζωγραφικὰ ἐκθέματα, τὸ ὅποια παρουσιάζουν καταφανῆ καθυστέρησιν, τὰ γλυπτικὰ και τὰ διακοσμητικὰ εἶναι ἀξιολογώτατα. Ἐπίσης, ἐμμενέσεται κρίσις τοῦ κ. Μιχ. Ροδά διὰ τὰ «*Ἀντίφωνα*», τὴν νέαν ποιητικὴν συλλογὴν τοῦ κ. Μ. Μαλακῆς, και τοὺς «*Ἀἰσωπικοὺς Μῦθους*» τοῦ κ. Ν. Παπαγεωργίου.

— Εἰς τὸ «*Ἐθνος*» ἤρχισε δημοσιεύομενον τὸ νέον μυθιστόρημα τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου «*Χωρὸς τίποτα*». Ἄν κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τὰ δημοσιευθέντα μέρη και ἀπὸ τὴν ἀναλυτικὴν ἀγγελίαν, πρόκειται περὶ μιᾶς μεγάλης εἰκόνας τῆς μεταπολεμικῆς ζωῆς, κύριον πρόσωπον τῆς ὁποίας εἶναι ἕνας νέος

πού έρχεται από την έπαρχίαν εις την πρωτεύου-
πρός άνεύρεσιν τύχης.

— Είς την ιδίαν εφημερίδα εύρισκαμεν πάντοτε
τά δροσερώτατα χρονογραφήματα του κ. Γ. Μω-
ραϊτίνη, τά σοφώτατα του κ. Χ., τά ιστορικά ση-
μειώματα του κ. Θ. Βελλικανίτη και τας μουσικονο-
μικάς του κ. Μανώλη Καλομοίρη.

— Είς την «'Ακρόπολιν» ένθουσιώδεις χρίσεις
του κ. Χρ. 'Αγγελομάτη δια την «'Ιστορίαν της
'Ελληνικής 'Επαναστάσεως» του κ. Διον. Κοκκί-
νου. (Ο κ. 'Αγγελομάτης, μεταξύ άλλων, σημειώνει
ότι ή «'Ιστορία της 'Ελληνικής 'Επαναστάσεως»,
της οποίας ο έκδοθής πρώτος τόμος είναι ο άκρο-
γωνιακός λίθος του συνόλου, αποτελεί τό συμπλή-
ρωμα και την έπίσταψιν των έσρατων της έκατο-
νεατηρίδος και άφορμή, έγκαυχώσεων δια τή έλλη-
νικά γράμματα και την ελληνικήν δημοσιογραφίαν,
από την οποίαν προήλθε και την οποίαν ύπηρετεί
και σήμερα ο Διονύσιος Κόκκινος».

— Ο κ. Φώτος Πολίτης, εις μίαν από τας έπιφυλ-
λίδας της «'Πρωΐας», προσπαθών να δώση άπάν-
τησιν εις τό γενικόν εσον και δικαιολογημένον ερώ-
τημα των νέων «τι να διαδύσωμε», συζητεί την
έκπαιδευτικήν μας κατάστασιν και καταλήγει εις τό
συμπέρασμα ότι είναι άπαραίτητος ή ριζική άνα-
τροπή του εκπαιδευτικού μας συστήματος, ή ού-
σιαστική διδασκαλία των «άρχαίων» και ή κατάρ-
γησις κάθε «έπιφανείας». Ζητεί δηλαδή την στή-
ριξιν του εκπαιδευτικού μας συστήματος επί στε-
ρεωτέρων βάσεων, πράγμα που τονίζουν και οι πιο
φωτισμένοι παιδαγωγοί μας, και παρατηρεί ότι ο
πολιτισμός μας πρέπει να σχηματισθή εκ των έσω
πρός τά έξω.

— Είς τόν α' 'Ελεύθερον "Ανδρωπον» σύντο-
μα, άλλ' ένδιαφέροντα κριτικά σημειώματα του κ.
'Αγγέλου Δόξα δια τας εκθέσεις.

— Από τά άφθονα άρθρα, σημειώματα, έντυ-
πώσεις κλπ. που κατάκλυσαν τόν 'Αθηναϊκόν Τύπον
έξ άφορμής της έν Κωνσταντινουπόλει συγκληθεί-
σης Β' Βαλκανικής διασκεψείας και της έπισκέ-
φειας εις 'Αγκυραν 'Ελλήνων δημοσιογράφων, ανα-
φέρομεν ιδιαίτέρως τά υπό τόν τίτλον «'Η Νέα Τουρ-
κία» δύο άρθρα του Καθηγητού του Πανεπιστημίου
κ. Α. Ι. Σβώλου εις τό «'Ελεύθερον Βήμα».

— Είς την «'Εστίαν» ο κ. Σωτ. Σιλίης, ανα-
λύων συντόμως τό έργον του 'Αντρέ Ζίντι, άμλειεί
δια τά μεγάλα πρόβλήματα που βασανίζουν τόν
συγγραφέα της «'Τυφλής Γερτρούρδης» και των
«'Κιθηλοποιών» και άπορεί διατι ο όνομαστός αυ-
τός «'ρεπσειτ» εξέλεξε ένα λογοτεχνικόν είδος, τό
μυθιστόρημα, δια να έκφράση τας μεταφυσικάς του
ιδέας και δέν έμενεν εκεί όπου τόν είχε προσορίσει
ή φύσις του, διατι δηλαδή δέν έπροτίμησε να γί-
νη φιλόσοφος.

— Είς την «'Βραδυήν» σειρά τακτικών έπιφυλ-
λίδων επί διαφόρων φιλολογικων και καλλιτεχνικων
ζητημάτων. Γράφουν οι κκ. Παντελής Χόρν, Γά-
κης Μπαρλάς, Α. Κουκούλας, Νίκος Λαΐδης και ή
δς 'Ιρις Σκαρβαίου.

— Είς την συνεχιζομένην έρευναν δια τό γλωσ-
σικόν ζήτημα από των σηλών του «'Λόγου», δι-
λοβν οι συνεργάται μας κκ. Γέλλος 'Αγρας, Θρ.
Καστανάκης και Κλ. Παράχος και οι κκ. Λουί
Ρουέλ, Ναπ. Λαπαθιώτης και Αδ. Παπαδήμας.

— Είς την «'Εργασίαν», γράφων ο κ. 'Αριστος
Καμπάνης δια την μετάφρασιν του «'Κυκλωπος»
του Εύριπίδου από τόν κ. Δημήτριον Κ. Σάρρον,
σημειώνει ότι ή γλώσσα της είναι καθαρή δημοτι-
κή σχεδόν δίχως ιδιωτισμούς και γενικώς ότι πρό-
κειται περί πολύ έπιτυχούς εργασίας. Ω.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

* 'Η «'Ένωσις 'Ελλήνων Λογοτεχνών» (πρόεδρος
ο κ. Μ. Μιχαλάκης, γεν. γραμματεύς ο κ. Σπ. Με-
λάς) οργανώνει δια τόν χειμώνα σειράν διαλέξεων
από τους διαπρεστέρους μας λογοτέχνας μ' έ-
νιατον θέμα: «'Πώς πρωτοφάνηκα στα Γράμματα, οι
έντυπώσεις μου από τό φιλολογικόν περιβάλλον
έκείνης της εποχής».

* Από 1ης 'Ιανουαρίου επαναλαμβάνει την έκδοσιν
του τό περιού. «'Μακεδονικά Χρονικά» της Βεροίας.

* Είς μίαν των αίθουσων του Ζακπείου έκδοσις
της τελευταίας εργασίας της ζωγράφου κ. Μαρίας
Ύσαγγη - Μπαθαθέα. Διάρκεια: 5—30 Νοεμβρίου.

* Είς την αίθουσαν «'Κοσμικόν» του ξενοδοχείου
Σπλέντι (Σταδίου 21) έκδοσις του έρασιτέχνου σκι-
τογράφου κ. Νίκου Κατσουρού. Θα παρμιείνη
άνοικτή μέχρι της 16 Νοεμβρίου.

* Την 1 Νοεμβρίου έγινε τό εκδρομή της 'Εται-
ρείας Βυζαντινων Σπουδων εις τά Καλύβια 'Ατι-
κής. Περί των εκεί βυζ. έκκλησιων ώμίλησιν ο
άκαδημαϊκός κ. Α. 'Ορλάνδος.

* Το Σάββατον 14 Νοεμβρίου διαλέξις εις τόν
«'Παρνασσόν» υπό του κ. Πεταλά «'Η δημοτική 'Ι-
θάκη από γεωγραφικής και τοπογραφικής άπόψεως»,
Εισήγησις υπό του κ. Ν. Κυκαρίση.

* 'Η πρώτη έφέτος δημοσία συνεδρίασις της 'Α-
καδημίας 'Αθηνων έγινε τό Πέμπτην, 5 Νοεμ-
βρίου. 'Εκαμαν έπιστημονικάς ανακοινώσεις οι κκ.
Ν. 'Εξάρχόπουλος, Κ. Μαλτέζος (έκ μέρους του κ.
Π. Μοντέλ) και Κ. Ζέγγελης (έκ μέρους των κκ.
Γ. Καραγκούνη και Ν. Ρουσοπούλου).

* 'Απέθανεν έν Γερμανία ο διάσημος 'Ελλην νευ-
ρολόγος Δημήτριος Οικονόμου.

* 'Απέθανεν ο Νικόλ. Μοντεζάτος καθηγητής της
Ποτανολογίας εις τό Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης.

* 'Αγγάλλεται ο θάνατος του γνωστού και παρ'
ήμιν άστριακού συγγραφέως 'Αρθούρου Σνίτολερ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

13 Νοεμβρίου

Κατά τά δηλωθέντα, με τό ερχόμενον τεύ-
χος της 1ης Δεκεμβρίου, σπου θα έχη και την
Προμετωπίδα με τόν Πίνακα Περιεχομένων
συμπληρώνεται ο παρών 10ος τόμος και τή
Ε' έτος της «'Νέας 'Εστίας». Περί την 10ην
Δεκεμβρίου θα έκδοθί τό ανεξάρτητον Χρι-
στουγενναϊκόν Τεύχος. Και την 1ην 'Ιανουα-
ρίου, τό πρώτον τεύχος του 5' έτους 1932
και του 11ου τόμου.

'Η πληθώρα της ύλης εις τό παρόν τεύχος
μας αναγκάζει να αναβάλωμεν δια τό ερχόμενον τό
μηνιαϊον άρθρον του κ. Θρ. Καστανάκη «'Παρι-
σινά Θεάματα και Διαλέγματα», τό όποιον αυ-
τόν την φοράν συνοδεύεται από τρεις εικόνες.

κ. Α. Μ. 'Ενταύθα. 'Η φράσις «'στού Μάη μας
τήν ώρα», δηλ. στα νιάτα μας, αποδίδει πολύ κα-
λά τό «'les plus beaux de nos jours» του πρω-
τοτύπου. Κι' είναι άσχετο άν αυτά συμβαίνουν ά-
νοιξη ή φθινόπωρο. Σ' ένα μόνο έχετε δικιο: ότι
σ' αυτό τό σημείο ή μετάφρασις του κ. Σημηριώτη
δέν είναι τόσο πιστή. — κ. Α. Χ. Γ. 'Ενταύθα.
Θά μας ήτο πολύ δύσκολο, με την πληθώρα των
δων έχομεν κρατήσει αλλά στήν εξαιρετική αυτή
περίπτωση, που μας συγκινεί, θα προσπαθήσομε.
Μήπως έχετε κανένα αντίγραφο; Θα μας σέκελυ-
να πολύ. — κ. Γ. Π. Σπέτας. 'Ευχαριστούμεν θερ-
μώς. Θα δημοσιευθί στο Χριστουγενναϊκόν. 'Εγκάρ-
δια χαιρετίσματα. — κ. Π. Φ. Ν. Σμύρνην. 'Ελά-
βαμεν, ευχαριστούμεν. Θα δημοσιευθουν και τά
δυσ' τό διήγημα, έννοείται, άργότερα. — κ. Χ.
'Ενταύθα. Μά είναι πασίγνωστον ότι έργον του
D'Angeles είναι τό άγαλμα της κόρης ('Ελλάδος)
επί του τάφου του Μάρκου Μπότσαρη, τό όποιον
μετεφέρθη από τό Μεσολόγγι εις τό εδά 'Ε-
θνολογικόν Μουσείον κι' επί του τάφου έτο-
ποθετήθη όμοίωμα. — κ. Π. Σ. Σ. Θεσσα-
λονίκην. Κατ' αρχήν ναι! αλλά για τό Χριστουγεν.
έλήφθη ίσως άργά. Είναι κι' εκτενές, βλέπετε, κι'
έχουν συγκεντρωθεί τριπλάσια άπ' όσα θα έχωροσε
τό τεύχος. Για τό άλλο, δέν ελάθετε εκόμη άπάν-
τησιν, γιατί, καθώς μας ειπαν, με τας έπισκευάς
του θεάτρου, ή Κριτική 'Επιτροπή δέν ήμπορεσε να
εργασθί ατόν τόν καιρόν. Για τό βιβλίον σας ύπε-
σχθή να γράψη ο κ. Συκουτρής. — κ. Θ. Κ. Παρίσι.
Θά δημοσιευθί. Προηγούντο πολλά άλλα, δια τά
όποια είχαμεν όρισει εις τους συγγραφείς την έπο-
χήν της δημοσιεύσεως. — κ. Χρ. Χρ. 'Ιωάννινα. Δια
τό βιβλίον αυτό έγραψεν ήδη ο ειδικός μας συνεργά-
της. — κ. Ν. Β. Θεσσαλονίκην. Το γράμμα σας μας
συνέκλινσε, έχετε μεγάλο δικιο, έννοείται όμως ότι
τό περιοδικό μας δέν είναι κατάλληλο για τέτοιου
είδους παράπονα. 'Αποταθήτε σε καμιά εφημε-
ρίδα. — κ. Γ. Κ. Στ. 'Ενταύθα. Μά ή «'Κλυταιμύ-
στρα» δέν είναι διήγημα! είναι τραγωδία, και μά-
λιστα έμμετρον. Δέν σημαίνει άν ο ποιητής έγραψε
τους στίχους του στή σειρά, σάν πεζό. — κ. Κ. Ψ.
Σάρτην. Καθένας μπορεί να έχη τή γνώμη του,
όπως την έχουν κι' οι κριτικοί μας. 'Αλλ' όταν
έχη κανείς αντίθετη άπ' αυτούς, δέν μπορεί να
τους κατηγορή ως άνειλικρινείς. 'Αγαπάτε τό πε-
ριοδικό μας και θέλομε να μας πιστέψετε: κανένας
δέν είναι άνειλικρινής. Κρίνουν όλοι ειλικρινέστατα,
κατά τις ιδέες των και τις αντιλήψεις των. Κι' έ-
μεις κάποτε δέν συμφωνούμε μαζί των. 'Αλλά τι
σημαίνει: Κι' έμεις έχομε τή γνώμη μας. — κ. Α.
Σ. Κ. Για να τό κάμωμε συστηματικά, είναι άδύ-
νατο. Με τό χώρο που διαθέτει σήμερα ή «'Νέα
'Εστία» μέλις και μεταξείας μπορεί να παρουσιάξη
τή δική μας πνευματική ζωή και κίνηση. Για να
παρακολουθούσε και τή Βαλκανική, και μάλιστα με
μεταφράσεις λογοτεχνικών έργων, θαπρεπε νάχη του-
λάχιστο 100 σελίδες κάθε της τεύχος. — κ. Ε. Κ.
Μ. Μυτιλήνην. Ληπούμεθα, άλλ' ούτε αυτό δέν
είναι στόν πόνο. Είδατε ποτέ να γράψωμε για κα-
νένα «'άστρον πρώτου μεγέθους, άστρον αυτόφωτον
και πολύφωτον, κομήτης πελώριος» κτλ. κτλ.; 'Αδύ-
νατο να σας ευχαριστήσομεν, άν και τό έπεθυμούμεν
τόσο. . . — κ. Π. Πάμ. Βήμα προς βήμα έσείς θα

καρδίστε την τέχνην. Δέν θέλετε όμως και να δια-
βάσετε δυο πρέπει. 'Εγκαταλείψετε μόνον στας δυ-
νάμεις σας. Για τά σημερινά, ή γνώμη μας θα ήτο να
μή συμπεριληφθουν στή συλλογή. 'Η γνώμη μας. . .
— κ. Ρ. Π. Καρ. 'Η διεύθυνσις που ζητείτε είναι: Σε-
ρίφου 38. Το διήγημα κομψά γραμμένο (οι περιγρα-
φές ζωντανές και γραφικώτατες!), αλλά υπερβολικό.
Κάτι έξυπνότερο, κάτι λεπτότερο θα έστεκε καλύ-
τερα. 'Εδιαλέξατε μια περιπέτεια κάπως πρόχειρη
για έναν λογοτέχνη. Και μάλιστα την έγράψατε
κι' όλωσθεόλου, — πώς να σας ποήμε; — άνεπιφύλα-
κτα. — κ. Β. Καν. Κατορθώσαμε να διαέδομε την
βυζαντινήν. . . κατογραφίαν σας — ήμεις, άλλ' ο
τυπογράφος; Το διήγημα είναι δημοσιεύσιμο! ώ-
ραία ήθογραφία και τό άρμόζον ύψος. 'Αλλά να τό
ξαναγράψετε καθαρά, με όλα τά σημεία της στί-
ξεως και χωρίς τας λέξεις της καθαρευούσης, τας
όποιας είμπορείτε εύκολώτα να αντικαταστήσετε.
'Ετσι; — κ. 'Αλκυιάν, Θεσσαλονίκην. 'Η γνώμη
μας είναι έκπεφρασμένη για σας. Κρατούμεν τό
σημερινό κομμάτι για δημοσίευση — κ. Λαν. Κρ.
'Ενταύθα. Ρομαντικώτατο και τό δικό σας. 'Οχι
τό θέμα: ο τρόπος που τό πραγματεύεσθε. 'Αφύ-
σικα πράγματα, όπως τά παρουσιάζετε. — κ. Τ. Μ.
Βόλον. 'Ευχαριστούμεν για τά καλά λόγια. Το διή-
γημα τό έχομεν υπ' όψει μας. Κι' από τά ποιήματα
προτιμούμε πάντα άσυγκρίτως — τά πεζά σας. Πι-
στέψετε πως έχομε δικιο! — κ. Μ. 'Ελ., Γρεβενά.
Καλύτερα από τά προηγούμενα. Και ή γλώσσα είναι
κάπως διορθωμένη. Το τρίτο ασφαλώς θα είναι ά-
κόμη καλύτερο, και κατάλληλο για τή «'Νέα 'Ε-
στία». 'Η ήθογραφία όμως είναι πολύ μεταχειρι-
μένο είδος, και θέλει εθρήματα, πρωτοτυπίαν, να
τό ξέρετε! — δ. Ε. Τ., Πειραιά. 'Ορατο τό θέμα.
'Αλλ' ο χειρισμός του στερείται της απαιτουμένης
δραματικότητας. Είναι άφηγηματικό, έχει άπου
έπρεπε να είναι διλογικό, αλλά και περιγραφικό,
και άναλυτικό. 'Ας ιδούμε και κάτι άλλο! — κ. Στ. Π.
Κασορλιαν. Πολύ μας συνέκλινσε τό γράμμα σας. Τα
ποιήματά σας, πασιμένα, αλήθεια, με μίαν πέραν του
μέτρου άπαισιοδοξίαν, ύπερουν κάπως και στιχουρ-
γικώς. Γράψετε, στήν αρχή, επάνω στα μέτρα της πα-
ραδόσεως. 'Εως ότου τά βαρεθήτε! — κ. Στ. Μπαξ.
Μανσούρα. Ναι, χωρίς άλλο έχετε έμπνευσιν. Οι
στίχοι σας έχουν χρώμα. Δέν έχετε όμως εκόμη
τήν όρθήν αντίληψιν της μετρικής. Προσπερνάτε
περισσευούμενες συλλαβές, τις ύπαρπηθάτε, για να
φθάσετε τόν τόνον! άλλωθ, αφήνετε χάσματα. . .
Τό VII είναι πάντως τό ώραιότερο. 'Οχι όμως
κατάλληλον εκόμη, όπως αι μεταφράσεις (δυο) του
Ρισπέν. — δ. Κλ. Α. 'Ελεύθερος, — αλλά και άρρυθ-
μος; και άνομοιοκατάληκτος, έντελής; 'Επειτα,
από την δευτέραν μετάφρασιν, βλέπομεν ότι συνα-
γωνίσεσθε και σας εις άλλην τέσην. . . έλευθε-
ρίαν, και πολύ θα ήθέλαμε να ιδούμε και τό πρω-
τότυπον της πρώτης. 'Ως τόσο, συγχαρητήρια δια
τήν έμλογήν, και εξακολουθήσατε! — κ. Κ. Κ. Πα-
τρας. Μας εσταμάτησε ιδιαίτέρως και τό διαβάσα-
με με προσοχή. 'Εχομε όμως πολλές άναρτήσεις
ουσιαστικές: ή ικανοποιητική μεθοδικότης, με την
όποιαν εξέλισσετε τό θέμα σας, διασπάται συχνά
από φράσεις άμελημένες ή θεληματικά ταπεινές
— τυπικές: τό θέμα, όπως είναι έκπεφρασμένο,
δέν είναι κατάλληλο για τό περιοδικό μας δέν ή-

Θαλήσατε ν' ἀποφύγετε τὰ σημεῖα τοῦ «σοκάρουν»... Πάντα, πρόκειται γιὰ ἕνα ἀξιόλογο ψυχολογικὸ διήγημα. — κ. Ν. Α. Ἡ δὲ δυσχερεστῆθῃτε ἴσως, ἀλλ' ἡ μεταβολὴ δὲν μᾶς ἰκανοποίησε. Διαβάσατε τοὺς θαλασσινούς ἠθογράφους μας! Ἡ διηγήματα τοῦ Νερβάνου εἶναι σὸ εἶδος πού σᾶς ἐλκύει. — κ. Π. Β. Ἐνταῦθα. Οἷτε θὰ πεταχθῆ, οἷτε θὰ παροδοθῆ, θὰ κρατηθῆ. Εἶναι ἀπολύτως καλογραμμένο, καὶ ὄχι ἀπὸ χέρι πρωτοπαίρου. Ἐννοεῖται ὅτι παρουσιάζει στὴν σύνθεσίν του μὴν ἰνέριπτό: μακρηγορεῖ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν καὶ περὶ βιαστικά, κάπως φτωχὰ καὶ κάπως δυσδιάκριτα, τὸ κυριώτερον σημεῖο. — Ἄν τὸ διορθώνατε ἔτσι! — κ. Βαγγ. Μηνε. Μεγάλα πράγματα, μεγάλα θέματα! Ἡ «φαντασία λογα νὰ τ' ἀγκαλιάσῃ», ὅπως λέγει ὁ ποιητής. Μὰ... ὄχι ἀκόμη! — κ. Π. Π. Σιτίστην. Ἐν' ἀπὸ τὰ δύο συμβαίνει: ἢ ἡ εὐαισθησία σας καὶ ἡ φαντασία σας δὲν ξεπερνῶν τὰ ἄρια τῆς συνήθους — δηλαδὴ τῆς τῶν μὴ ποιητῶν, — ὅποτε θὰ ἔπρεπε νὰ σχοληθῆτε π. χ. μὲ τὴν κριτικὴν, μὲ τὴν μελέτην τῆς λογοτεχνίας ἢ τὰ ἐκφραστικά σας μέσα δὲν ἀποδίδουν ὅσα πραγματικῶς αἰσθάνεσθε, ὅποτε πρέπει νὰ διαβάσετε πολὺ, καὶ τοὺς λυρικωτέρους ποιητάς. — κ. Α. Μ. Καὶ ἡ μετάφρασις βιαστικῆ, ὅπως καὶ... ἡ λειτουργία. Ἄν περὶ σσεὺς χώρος εἰς τὸ Χριστουγεννιάτικο, θὰ τὴν δημοσιεύσαμεν διορθωμένην. — κ. Ν. Ρ. Κρατοῦ-

μεν τὸ περὶ Μιντζάρου σημειώμα. Ἡ μετάφρασις πράγματι πιστὴ καὶ ὄρατα! ἀλλ' διατί δὲν προεμίνατε ἀπὸ τ' ἀμετάφραστα τοῦ Θεοκρίτου; Ἄλλο εἶναι σχεδὸν καινῶστο. Στὰ πρωτότυπά σας, διακρίνομεν ἀρκετὰ σημαντικὰ στοιχεῖα ὅς φεύγει ἕμως ἢ φράσις καὶ ἡ κινεὴ κάπως γρήγορα, τὸ τέλος χαλαρώνεται, «et sur la terre il rampe tristement», ὅπως λέγει ὁ Hellen. — κ. Γ. Μ. Δράμην. Ἀρκετὰ, ἀρκετὰ καλὰ καὶ τὰ δικὰ σας. Ἄλλ' ὄχι ἀκόμη διὰ δημοσίευσιν. Ἐργάζεσθε μὲ ὑπαιτιότητα. — Στοὺς ἄλλους, ἐλλείψει χώρου, θά πικρήσωμε μὲ τὸ ἐρχόμενον.

Ἡ «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

Περὶ τὴν 10ην Δεκεμβρίου θὰ κυκλοφορήσῃ τὸ ἔκτακτο, τὸ θαυμάσιο

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ

Τεῦχος τῆς «Ν. Ἐστίας». Οἱ συνδρομηταὶ θὰ τὸ λάβουν δωρεάν. Οἱ ἀγορασταὶ μποροῦν νὰ μᾶς στέλλουν ἀπὸ τώρα δρχ. 20, γιὰ νὰ τὸ λάβουν μόλις ἐκδοθῆ, ἐλεύθερον ταχυδρ. τελῶν.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχικὰ καὶ Ἀποθεματικὰ Δρχ. 1.205.000.000.—
Καταθέσεις τῆ 31 Δεκεμβρίου 1930 » 7.150.000.000.—

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΘ' ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ ΕΝ ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ, 51 MAIDEN LANE
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΝ ΣΙΚΑΓΩ, 33 S. CLARK STREET
ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντος ὄρους.

Δέχεται δὲ καταθέσεις (εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμειυτηρίου) εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY

NEW-YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων.

Κεφάλαια ὀλοσχερῶς καταβεβλημένα . . . \$ 1.500.000.—